12413
I 25
1

MANUAL

DE

PRACTICA LITURGICĂ

CUPRINZÂND

DUMNEZEEŞTILE LITURGHII

ALE

SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR
SFÂNTULUI VASILIE CEL MARE
SFÂNTULUI GRIGORIE DIALOGUL
(MAINAINTE SFINŢITĂ)

CU

SĂVÂRŞIREA CELOR ŞAPTE LAUDE

ÎN ZILELE DE RÂND

SĂMBĂTA, DUMINECA, SĂRBĂTORILE, PRAZNICELE,
MINOLOGIA CU EXCEPŢIILE PREVĂZUTE

TRIODUL ŞI PENTICOSTARUL

TOATE OFICIATE ÎN CAZURILE:

PREOT FĂRĂ DIACON ŞI CU DIACON
SOBOR FĂRĂ DIACON ŞI CU DIACON

CU FIGURI LA TEXT

ALCĂTUIT DE

IEROMONUL DIMITRIE LUNGULESCU
PREOT AL BISERICEI „MAICA DOMNULUI DUDU"
CONFESOR AL GARNIZOANE[illegible] CRAIOVA

Institut. Teologic Universitar Buc.
BIBLIOTECA
Nr. 19507
Inventar Registrul 10

BUCUREŞTI ◇◇ 1926 ◇◇ TIP. ROMÂNE UNITE

BIBLIOTECA
INST. TEOLOGIC UNIVERSITAR BUCUREŞTI

De acelaş:

Tipic pentru şcoalele de Cântăreţi . . . . . (Epuizat)
O escursiune în Ardeal . . . . . (Idem)
Priviri asupra Bisericei Madona Dudu . . . . . (Idem)
Actualităţi . . . . . (Idem)
Explicaţii asupra Tipicului Dumnezeeştilor servicii, cu rânduiala din Triod şi Penticostar . . . . . (Idem)
Datoriile Preotului la Armată, în timp de pace şi în războiu . . (Idem)
Cuvântări Patriotice — Broşura I-ia . . . . . (Idem)

ERATA

Pag.	rândul	a se ceti:	în loc de:
3	14	*şi*	ci
11	1	*ca*	cu
12	8	*stihiri*	stihuri
15	37	*din Paternic*	unele chinovii
24	11 şi 12	*Catisma I-ta*	Catisma Slava 1-ia
27	28	*Treimea*	Treime
29	25	*Sfânt*	Sfântul
31	29	*speciale*	special
32	5	*cinstindu-l*	cinstindu-i
32	30	*27*	72
35	21	*Nască*	Sfântu
42	2	*când e de rând*	1-iu e de rând
54	17 şi 18	*Binecuvântată*	Binecuvântat
80	23	*cădesc*	cădeşte
109	15-16-17	*A se ceti:*	apoi intră în Altar pe uşile împărăteşti, etc.

CUPRINSUL:

	Pag.
Introducere	1
Preparativele şi Tonca	4
Partea întâia	
Serviciul peste săptămână, în zilele de rând	7
Serviciul de Sâmbătă	21
Serviciul de Duminecă	23
Serviciul Sfântului cu Doxologie mare	33
Serviciul Sfântului cu Polieleu, peste săptămână, fără Priveghere şi fără Litie	34
Serviciul Sfântului cu Priveghere mică şi Litie	35
Serviciul Praznicelor Impărăteşti cu Priveghere mare	40
Serviciul Sfântului cu Priveghere, când se întâmplă Duminecа	41
Serviciul Praznicelor Impărăteşti când se întâmplă Duminecа	42
Sărbători cu excepţii importante	44
Pentru Stâlpi	49
Apostolul şi Evanghelia la Sfinţi mari şi Praznice, când se întâmplă Duminecа	50
Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur	52
Liturghia Sfântului Vasile Cel Mare	78
Serviciul în Sobor; Vecernia cu Privighere şi Liturghia	78
Partea a doua	
Triodul	93
Serarea (Vecernia)	
Utrenia, Luni întâia săptămână a Postului	101
Liturghia mai nainte Sfinţită	104
Mercuri a 5-a: Canonul cel Mare	112
Vineri a 5-a: Acatistul	113
Duminecа Stâlpărilor	114
Săptămâna Sfintelor Patimi	115
Joiea cea Mare — Privigherea	117
În Sfânta şi Marea Vineri	118
În Sfânta şi Marea Sâmbătă	123
Partea a treia	
Penticostarul În Sfânta şi Luminata zi a Învierei Introducere	124

Pag.

Eşirea cu „Invierea" şi Utrenia 127
Vecernia — A doua Inviere 132
Săptămâna Luminată 134
Dumineca Tomei 135
Dumineca Pogorârei Sfântului Duh 136
Cetirea Evangheliei în cursul anului şi aşezarea Evangheliilor de după Botezul Domnului, până la începerea Triodului . . . 138
Prerogativele Arhiereului, când asistă la Serviciul Divin 139
„Cum slujăşte Arhiereul. La sărbători mari" 141
Cum se primeşte Episcopul şi Regele 165
Când se deschide şi se închide perdeaua dela uşile Împărăteşti . 167
Când se deschid şi se închid uşile Împărăteşti 167
Aprinderea lumânărilor şi candelelor 170

Partea a patra

Observaţii asupra practicei la unele Sfinte Taine la ierugii, procesiuni, etc.

Sfântul Botez şi Mir-ungerea. Cumpăcerea 171
Nunta 175
Note canonice asupra Nunţii 177
Maslu 178
Maslu de obşte, cu Arhiereu şi 6 Preoţi 180
Molifta la 40 de zile 183
Serviciul înmormântărei: Mireni şi Prunci 184-186
Înmormântarea Preoţilor mireni şi Diaconilor 187
Serviciul înmormântărei la Sfintele Paşti şi în săptămâna luminată 189
Parastasul în zilele obicinuite 190
Sărindar şi Soroace 191
Te-Deumul 194
Procesiunile religioase 195
Despre Posturi, Dezlegări, Îngenuchere (metanii) 199
Cum se face semnul Crucei. Privirea către Răsărit 204
Cântarea şi Cetirea în biserică şi afară 205
Sărutarea la Vohodul mic, la cel mare şi Crucea, în timpul Liturghiei 207
Cântăreţii şi Paracliserul 208
Încheiere 211
Figuri intuitive . . . . . .

PREFAŢA

Cărţile didactice: *„Tipic" tipărit* în 1908, şi *„Explcaţii asupra Tipicului Dumnezeeştilor Servicii"* tipărită în 1914 — au fost lipsite de desvoltări asupra rolului Preotului, fiind cerute grabnic, de împrejurări.

Epuizându-se acelea, m'am decis să fac lucrarea de faţă, cu desvoltări şi explicaţii asupra *Practicei Liturgice*, adică a tuturor oficiilor de cult, observând această hotărîre şi cu prilejul oficierei în Sobor la diferite ocaziuni.

Nu am pretenţia să dau o lucrare deplină. M'am silit însă să lămuresc pe cât posibil — părţile confuze din cauza nepotrivirilor sau tăcerilor, care se întâlnesc pe ici colo, în cărţile de ritual. Am avut în vedere manualele „Tipice bisericeşti" şi învăţăturile din cărţile de ritual, cum şi practica dela Sfânta Episcopie a Râmnicului Noul-Severin, unde am avut onoarea a sluji mai mulţi ani ca Proto-Diacon.

Am învestit lucrarea şi cu câteva figuri, ce le-am crezut absolut necesare.

Rog cu toată smerenia pe fraţii slujitori — Preoţi, Diaconi şi cântăreţi — care vor binevoi să o primească, să ne ierte orice greşeli, nedumeriri sau scăpări din vedere, ţinând seama de greutăţile ce se întâmpină la alcătuirea unei astfel de lucrări.

Econom *D. Lungulescu.*

Craiova 31 Martie. 1928.

INTRODUCERE.

Serviciul Divin, după timpul în care se săvârşeşte, are două împărţiri principale:

I. Serviciul Divin de seară.

II. Serviciul Divin de dimineaţa,

Serviciul divin de seară cuprinde trei părţi:

a) *Ceasul al 9-lea;* b) *Vecernia şi* c) *După Cinarea (Pavecerniţa,* care este de două feluri: *„Mică"* şi *„Mare"*.

Serviciul divin de dimineaţă coprinde patru părţi:

a) *Mezinoptica,* care este de trei feluri: *De toate zilele, a Sâmbetei* şi a *Duminecei;* b) *Utrenia cu Ceasul I-iu;* c) *Ceasul al 3-lea,* şi d) Ceasul al 6-lea. Acestea sunt cele şapte Laude ce încungiură Dumnezeeasca Liturghie *).

Cărţile de ritual sunt: Pentru Preot în Sfântul Altar, necesare săvârşirei Dumnezeeştilor Liturghii şi celor şapte Laude: a) *Evanghelia, care* stă totdeauna pe Sfântul Prestol; b) *Liturgierul.*

Pentru săvârşireia Sfintelor Taine şi a Ierurgiilor, sunt: *Aghiazmatorul* şi *Molitfelnicul* sau *Evhologiul,* care conţin rânduiala săvârşirei a şease Sfinte Taine: *Botezul, Mir-Ungerea, Cuminecarea sau Impărtăşirea, Mărturisirea* (Spovedania), *Maslul* şi *Nunta.* Rânduiala *Preoţiei* este în Tipicul Arhieresc. Mai conţin rânduiala Ierurgiilor şi tot felul de rugăciuni. *Carlea de Te-Deumuri, Ceaslovul mic* (Orologiul), care conţine Mezinop-

*) La monastiri, unde se păstrează toată rânduiala vieţei chinoviale, după cetirea Pavecerniţei „Fraţii" se retrag la chilii, în desăvârşită linişte. După puţin timp, se aude sunând clopotul, rar, de 7 ori: că s'au săvârşit cele şapte Laude.

In Ollenia această regulă se păstrează riguros la Schitul Frăsinei din judeţul Vâlcea.

ticele, Ceasurile, Troparele zilelor săptămânei, Condacele de peste săptămână. După-Cinările, Sinaxarul, şi altele.

Pentru strană:

Octoicul mic sau Catavasierul, care conţine psalmi şi stihuri cu caracter general, ca Psalmul de seară, Doamne-Strigatam, cu stihurile cuvenite, Psalmii Utreniei, Serviciul pe scurt de Duminecă al celor opt glasuri, Catavasiile tuturor praznicilor, etc.; *Octoicul Mare* care conţine serviciul complect al celor opt glasuri, de Duminecă şi peste săptămână; toate Troparele şi Condacele, în legătură cu serviciile amintite, Svetilnele, etc.; şi un tipic la sfârşit. *Mineiul*, care conţine slujba sfinţilor zilelor lunei. Mineele sunt 12, dupe numărul şi numirea celor 12 luni ale anului. *Apostolul*, conţine epistolile şi Faptele Sfinţilor Apostoli, rânduite pe pericope, pentru fiecare Duminecă, Praznic, serbători ale Sfinţilor şi zilelor de peste an.

Psaltirea, conţine cei 150 psalmi aşezaţi pe 20 catisme, cu învăţătură la început, cum trebue a se citi în tot cursul anului.

Triodul, conţine, Slujba Sfântului şi Marelui Post, care începe cu Dumineca Vameşului şi Fariseului, cea cu trei săptămâni înaintea lăsatului Post de brânză, sau cu opt săptămâni înainte de Paşti. Marele Post se socoteşte numai în cele şease săptămâni, adică de Luni dupe Lăsatul de brânză şi până la Dumineca Floriilor inclusiv, Săptămâna de lângă Paşti este numită a Patimilor, având şi slujbă specială, dupe cum s'a şi tipărit un supliment deosebit de Triod, pentru Săptămâna Patimilor.

Penticostarul, conţine slujba din ziua Sfintei Invieri, Dumineca Paştilor, şi până la Dumineca tuturor Sfinţilor, cea dintâi după Dumineca Pogorârei Duhului Sfânt, — a Rusaliilor. *Ceaslovul Mare* sau bogat, întrebuinţat foarte rar.

Pentru buna îndrumare, atât a Preotului, în cazuri excepţionale, ce se vor notifica la locuri cuvenite, — cât mai cu seamă pentru cântăreţi, este absolut necesar în fiecare biserică, *Tipicul Bisericesc*, manual special ce se poate număra tot între cărţile de ritual. Acest Tipic, mai 'nainte vreme s'a editat la Metropolii şi Episcopii, cu bine-cuvântarea şi sub obăduirea Chiriarhului, cum este cel tipărit în Bucureşti la 1851 şi cel din Râmnicu Vâlcea la 1861, şi altele; Iar mai în urmă s'a editat de Sfântul Sinod. Textele Tipice date la lumină de particulari, ca cele ale P. S. Gherasim fost Episcop al Romanului şi altele, sunt

texte cu caracter didactic, dând îndrumări asupra practicei în săvârşirea Dumnezeeştilor Slujbe, ceeace nu s'a putut consemna în Tipicul Bisericesc, cum este şi obiectivul textului de faţă.

Tipicul trebue consultat din vreme, atât de Preot cât şi de Cântăreţi, pentru cazuri complicate şi escepţionale, iar nu chiar în timpul slujbei, ceia ce ar produce încurcături sau întreruperi cu efect neplăcut.

Studierea Tipicului produce un deplin acord, cu o frumoasă alternativă, între Preot şi Cântăreţi, contribuind la frumuseţea Cultului public; pe când altfel au loc aşa numitele „Cacofonii".

Aşa numitul „Obicei", nu are loc în Oficierea Cultului public, al celor şeapte Laude şi al Dumnezeeştilor Liturghii, bine stabilite în cărţile de ritual sintetizate în Tipic, ci mai mult în cărţile respective. Totuşi şi acelea, ar fi de un mai frumos efect, dacă s'ar săvârşi uniform cu o regulă bine studiată: frumos şi cât mai simplu, tinzând la un ansamblu desăvârşit — în „Sobor", înlăturând cu încetul şi cu tact multe inovaţii introduse de anumite bătrâne, cu preteţii de a şti toate.

Din punctul de vedere al însemnătăţei zilelor şi Sărbătorilor, Serviciul divin se împarte:

1. In zilele de rând, peste săptămână, când stihirile de la Doamne Strigatam sunt pe 3 sau pe 6.
2. Serviciul Divin de Sâmbătă.
3. Serviciul Divin de Duminecă.
4. Serviciul Sfântului cu Doctologie Mare.
5. Serviciul Sfântului cu Polieleu.
6. Serviciul Sfântului Cu Priveghere Mică şi
7. Serviciul cu Priveghere mare sau al Praznicilor Impărăteşti.

Cu privire la cazuri escepţionale, se împarte:

1. Serviciul Sfântului cu Polieleu sau Priveghere, când se întâmplă Dumineca.
2. Serviciul Praznicilor, când se întâmplă Dumineca.

TRIODUL și PENTICOSTARUL au TIPICE speciale.

PREPARATIVELE ȘI TOACA.

Inainte de începerea serviciului de seară ori de dimineață, trebuesc pregătiri. Seara se aduce foc pentru cădire; asemenea dimineața, când nu se săvârșește Liturghie [1].

Când are a se săvârși Liturghie, afară de foc se mai pregătește apa, vinul și prescurile necesare. După aceia se aprind candelele apoi se duce la toacă, (a se vedea aprinderea candelelor și lumânărilor la pagina...).

Toaca este de două feluri: mică și mare. Toaca se cheamă mică, când se bate odată toaca de lemn, și se trage odată clopotul. Dacă sunt două clopote, trage pe cel mic. Dacă sunt trei sau mai multe, trage pe cel de mijloc. Această tocare se face în zilele de rând, seara și dimineața, când slujba Sfântului este pe 3 sau pe 6, la „Doamne strigat-am".

Tot odată se bate toaca și la Sfinții cu Doscologie mare și Polieleu; dar se trage clopotul cel mai mare. Când însă este Hramul bisericei, ori care Sfânt ar fi, se, face Toacă mare, cum se arată mai jos.

---

[1]) Focul se prepară într'un mangal sau vas mai mare de pământ, în care se pune mai întâi cenușe: el stă în Altar. In cădelniță mai întâi se pune puțină cenușe, după aceia foc, nu cu clește ci cu o lingură de metal, care iea și spuza.

Când cărbunii sunt mari și vii, după ce se pune un bob de tămâe, de mărimea unui bob de porumb, se presară peste cărbuni puțină cenușe ca să nu facă fum prea mult.

Focul pentru cădelniță se poate înlocui cu cărbune de viță de vie în modul următor: se arde vița uscată într'o groapă, cum fac fierarii cărbuni, până ce vița devine cărbuni roșii aproape fără flacără. Se stropesc cu puțină apă, apoi cu ceva apă de trandafiri și imediat se acopăr cu o tinichea peste care se pune pământ spre a fi bine înfundați. Se scot după 24 ore, se pisează bine și se păstrează într'o cutie care stă în Altar. La întrebuințare se pune mai întâi cenușe în cădelniță, se face într'însa o gropiță și în gropiță se pune, la serare, ca o jumătate lingură de cărbune, dânduse cenușea peste el de jur împrejur, lăsând să se vadă la mijloc, cărbunele cât o monedă de 50 bani. Se aprinde cu chibritul, cărbunele, și se pune bobul de tămâe. Dimineața, chiar când se face Liturghie, o lingură plină de cărbune întrebuințată astfel ajunge până la sfârșit. La fie care clădire se face mai întâi Cruce cu un bețișor în locul unde a ars cărbunele, spre a se înlătura cenușea formală și se pune din nou un bob de tămâe, căci cărbunele este tot aprins sub cenușe.

Toaca mare pentru Sfinții cu Privighere mică ca și la Praznice, se face astfel: Dacă este un singur clopot — cum e mai cu seamă pe la sate — se bate toaca de fier, dacă este; iar dacă nu este, cea de lemn; apoi se sună clopotul. Tot astfel a doua și a treia oară, când clopotul se sună mai mult. Dacă sunt 3 sau mai multe clopote, se sună mai întâi scurt clopotul cel mic, apoi se bate în toaca de fier și se sună clopotul al doilea; se bate a doua oară în toacă și se sună clopotul al treilea. Se bate a treia oară în toacă, după care se sună toate clopotele de odată în delung.

Când are să vină Arhiereul în Biserică, fie dela început fie la Laude, se sună a treia oară clopotele cu trei întreruperi sau stări, iar a treia stare se prelungește până ce Arhiereul a intrat în Biserică.

De la aceste reguli nu este nici o abatere pentru zilele de rând și sărbători, de cât la Privegherе mare, când pentru Serarea cea mică se sună numai clopotul cel mare odată, iar toaca mare se face la Serarea cea mare unită cu Utrenia — adecă Privigherea —: și la Dumineca Invierei, când este învățătură specială, pentru toate momentele și în săptămâna Luminată.

PARTEA INTÂIA.

Serviciul peste an afară de Liturghii

CAPITOLUL I.

Serviciul peste săptămână — zilele de rând

SERVICIUL DIVIN DE SEARĂ.

Ceasul al 9-lea. La timpul cuvenit venind Preotul dă binecuvântarea pentru toacă. Intrând în biserică zice în sine: *„Intravoi în Casa Ta, închinamăvoi spre Sfânta Biserica Ta, întru frica Ta. Doamne povăţuieşte-mă întru dreptatea Ta, pentru vrăjmaşii mei îndreptează înaintea Ta calea mea"*. Se opreşte cam în dreptul Scaunului Domnesc, face trei închinăciuni, zicând de trei ori: „Dumnezeule curăţeşte-mă pe mine păcătosul şi mă miluieşte". Se pleacă puţin la dreapta şi la stânga şi intră în Altar pe uşa despre miază zi, trecând printre Iconostas şi Strana dreaptă. Venind înaintea Sfântului Prestol, face două închinăciuni, descopere capul, sărută Sfântul Prestol, şi mai face o închinăciune[2].

După aceea pune Epitrahilul pe palma mânei stângi, pe cele patru degete, lăsând degetul cel mare ca sprijin; ou Crucea cea de la spate deasupra, unde 'l binecuvintează, zicând: *Binecuvântat este Dumnezeul nostru...*, îl sărută şi 'l pune după gât, Ţinând mâna stângă la piept sub Epitrahil, iar pe cea dreaptă lăsată în jos, ese pe uşa despre Miază-Noapte, vine înaintea Uşilor Împărăteşti, face o închinăciune şi intonează: *„Binecuvântat este Dumnezeul nostru, tot deauna acum şi pururea şi în vecii vecilor"*.

---

[2]) Acoperirea şi descoperirea căpului, impune purtarea la servicii a Culionului sau Potcapiului.

La strană răspunde *Amin*, și se citește ora 9. după rânduiala din orologiu.

După răspunsul „Amin", cititul va fi atent: dacă începutul cu Mărire Tie... Impărate Ceresc... îl va face însuși Preotul sau alt Preot mai mare în rang, ce se va afla în Strană: urmând cititul — cu Sfinte Dumnezeule... sau de nu, începe el după rânduială. De va fi arhiereu de față asistând, după „Amin", începe Arhiereul „Mărie Tie Impărate Ceresc"[3]; iar cititul urmează începând cu „Intru mulți ani Stăpâne Sfinte, „când se și pleacă către Arhiereu de la locul seu; apoi Sfinte Dumnezeule" și c. l. In acest timp Preotul stă pe loc făcând o închinăciune la vosglasul „Că a ta este împărăția", de după „Tatăl Nostru", și trei închinăciuni la „Veniți să ne închinăm", după care intră în altar pe ușa despre miază zi.

La Monastiri ceas al 9-lea se cetește în tindă, dupe regula chinovială, făcându-se și Otpustul mic.

Intrând Preotul în Altar, ascultă cu atenție citirea spre a răspunde la locul cuvenit; în timpul citirei stă pe scaun, sculându-se la vosglasuri. După psalmi se așează Troparul Sfântului de la Minei, din acea zi. Dacă sunt două Tropare, se pune după „Doamne Miluește", de trei ori, primul Tropar; Mărire cel de al doilea", „Și acum" Cela ce pentru noi Te ai născut. Asemenea după „Că a Ta este împărăția", Condacul aceluiași sfânt. Intonând cititul „In numele Domnului bine cuvintează părinte" Preotul intonează: *„Dumnezeule milostivește spre noi și ne bine cuvintează, luminează fața Ta peste noi și ne mîluește"*. In timp ce la strană se citește rugăciunea „Stăpâne Doamne Iisuse Christoase"... Preotul lasă imediat Epitrahilul pe Sfânta Masă, vine în mijlocul bisericei, sub policandru, face trei închinăciuni, merge la scaunul Arhieresc unde pune metanie fără a se înclina. Dacă este Arhiereu de față în Scaun, face o metanie, sărută mâna Arhiereului și mai face o metanie — intră în Altar pe ușa despre M. Z.; ia epitrahilul din nou, așteptând terminarea rugăciunei sau a ceasului al 9-lea.

[3]) Pentru știința Preotului: cum are a urma, sau care sunt prerogativele Arhiereului când asistă în biserică, fără a oficia, se vor da lămuriri la pag...., după Tipicul Arhieresc.

Serara. (Vecernia).

Terminându-se Ceas al 9-lea. Preotul nu face Otpustul, ci îndată, deschizând perdeaua ușilor Impărătești, intonează: *„Binecuvântat este Dumnezeul nostru, tot deauna acum și pururea și în vecii vecilor"*.

La strana dreaptă răspunde: *Amin. Veniți să ne închinăm...* și se citește Psalmul de seară — 103: *Binecuvintează suflete al meu pre Domnul*. Dacă asistă Arhiereu sau altă persoană bisericească și voește a-l ceti, cântărețul va fi atent: să nu înceapă. Cu Psalmul de seară se începe Vecernia propriu zisă.

Preotul îndată, luând Liturgiarul, ese pe ușa despre M. N., vine înaintea ușilor Impărătești, face o închinăciune, descopere capul și citește în taină cele *șeapte* rugăciuni ale Vecerniei.

Terminându-se psalmul 103, Preotul stând în acelaș loc, după ce 'și acopere capul, intonează ectenia mare *„Cu Pace Domnului să ne rugăm"*. Când zice Prea Sfânta Curată ș. c. l., la cuvintele „Cu toți Sfinții pomeninduo" să pleacă puțin către Icoana Maicii Domnului; când intonează „Lui Christos Dumnezeu să o dăm", să pleacă către Icoana Mântuitorului. Intonând vosglasul, face închinăciune la cuvintele „Tatălui și Fiului și Sfântului Duh"..., apoi intră în Altar pe ușa despre M. Z., răspunsurile: „Doamne Miluește" câte odată", Prea Sfântă Născătoare de Dumenzou"... și Tie Doamne", să dau la strana dreaptă. Unii cântăreți răspund „Tie Doamne" când Preotul intonează „Apără, Mântuește... pre noi cu Darul Tău"; e o greșeală: se răspunde tot „Doamne Miluește".

In timpul ectenici, paracliserul așează analogul, fără acoperământ, în mijlocul bisericii; pune Psaltirea pe el, deschisă la Catisma rândului. Indată după vosglas cititul trece și citește Catisma rândului, cu următoarea regulă: La întâia stare, cel ce citește intonează: „Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh"; la strana dreaptă răspunde: „Și acum și Pururea... „Doamne Miluește", de trei ori; Mărire..." iar cititul răspunde „Și acum și Pururea" și urmează cu cetirea stării a doua. Tot astfel se face și la finele stării a doua, răspunzând însă la strana stângă. După starea a treia sfârșitul deplin-îl face cititul, intonând după al treilea „Aliluia": *Mărire Tie Dumnezeul nostru Mărire Tie*". In acest timp Preotul

în Altar își termină rugăciunile, dacă nu le-a terminat afară, apoi ascultă citirea, stând jos [4].

După Catismă, ectenia mică: „Doamne miluește" ș. c. l. răspunde la strana 2-a Vosglasul „Că a ta este *„Stăpânirea"*. La strana dreaptă răspunde „Amin", și cântă „Domane Strigatam", „în timp ce paracliserul pregătește cădelnița".

CĂDIREA.

Preotul în Altar, primind cădelnița pregătită când se cântă „Doamne Strigatam", Binecuvintează tămâea cu rugăciunea *„Tămâie îi aducem Ție Christoase Dumnezeul nostru, întru miros de bună Mireasmă Duhovnicească, pre care primindu-o întru Jertfelnicul Tău cel mai presus de Ceruri, trimete-ne nouă Darul Prea Sfântului Tău Duh"*. (Vezi, când se acopere la Proscomedie). Ținând apoi mâna stângă la piept sub Epitrahil, iar pe cea dreaptă cu cădelnița, liberă în jos, așteaptă până ce la strană cântă „să se îndrepteze rugăciunea mea"... și când aude cântându-se *„Ca tămâea înaintea Ta"*, cădește astfel: laturile Sfintei Mese, începând cu cea despre apus, de jur împrejur, cădind de 3 ori fie care latură; la a doua cădire se pleacă puțin, iar la a treia 'și reia poziția drept, mânuind cădelnița în semnul Crucii. După cădirea laturei de M. N., se întoarce pe dreapta spre Proscomedie; o cădește cu aceiași regulă; apoi locul cel de sus, pe Sfinții din dreapta. „Locului de sus", pe cei din stânga și pe cine va fi în Altar începând cu cel mai mare în rang și terminând cu cel mai mic. Așteaptă până se citesc stihurile; și la stihul *„Scoate* din temniță sufletul meu", ese pe ușa despre M. N., având grijea să țină totdeauna în mers, când nu cădește, mâna cea cu cădelnița liberă în jos iar nu ridicată cum ar purtă un vas plin. Vine înaintea ușilor Impărătești pe care le cădește, fiind închise; cădește Icoanele Împărătești — Domnul Christos și Maica Domnului, apoi Icoanele cele despre M. Z. și despre M. N. de dânsele, cu regula arătată. De aci se întoarce pe dreapta, vine înaintea Iconostasului, cădește Icoana de pe el; tot pe dreapta întorcându-se, vine la Scaunul Arhieresc, îl cădește de trei ori,

[4]) La toate cetirile din Vechiul Testament ca Psaltirea, Psalmii de la ceasuri, parimii cum și la canoane se stă jos; numai la ectenii și vosglasuri se scoală.

fiind departe cu un pas și ceva. Păsește încet pe stânga, cădind pe fiecare la locul său în strane, până la cântărețul din dreapta. După aceia vine cu fața în dreptul ferestrei și cădește de trei ori, însemnând peste toți cu semnul Crucii la a treia cădire. De aci întorcându-se pe dreapta, vine la sânul stâng și cădește cu aceiași regulă. Terminând sânul stâng, întorcându-se spre stânga, cădește laturea de apus, începând dela Scaunul Regal spre sânul stâng; apoi cădește spre apus, în mijlocul laturei, de trei ori, făcând semnul Crucii a treia oară; se întoarce pe stânga, cădește spre răsărit din mijlocul Bisericei de trei ori. (Tot deauna când are a cădi de trei ori în loc, păstrează regula arătată la Icoanele Impărătești). Se întoarce pe dreapta și trece în tindă, unde cădește Icoanele ca și pe cele de la Tâmplă. După aceea începe de la icoanele din dreapta a cădi dearândul pe dreapta până termină la Icoana de la stânga. Întorcându-se pe stânga, vine cu fața spre ușa Bisericii în mijloc, cădește spre apus de trei ori. Iarăși pe stânga întorcându-se, vine în mijlocul Bisericii, cădește spre răsărit de trei ori, Scaunul Arhieresc, Iconostasul, Ușile Impărătești, Icoana Mântuitorului și a Maicii Domnului; intră în Altar pe ușa despre M. Z., vine înaintea Sfintei Mese, cădește de trei ori, apoi Proscomidia și pe paracliser de două ori și dă cădelnița.

Aceasta se numește cădirea mare [5].

„Stihirile la Doamne strigatam", ș. c. l.

[5]) Cădirea trebue să armonizeze cu momentul serviciului. Astfel: La Serare, când se cântă stihirile la „Doamne Strigatam", Preotul va cădi cu puțin sunet al clopoțeilor, mai rar sau mai des, după tactul cântărei: Dacă stihirile se cântă pe însuși glasul, sau dupe Podobii.

La Vohodul Serărei și la Litie, cântarea fiind în tact stihiraric, se cădește mai rar, iarăși cu puțin sunet.

La Psalmii Utreniei se cădește fără cel mai mic zgomot, cu toți clopoțeii prinși în mână, armonizând cu cetirea lină și dulce a Psalmilor, în care timp nici închinăciunii nu se fac.

La Polieleu, ca la Vohdul Serărei.

La „Cântarea a 9-a", se cădește mai repejor, luându-se cădelnița de sub rozeta ce ține lanțurile, și cu puțin sunet al clopoțeilor.

La Apostol, foarte ușor, rar, fără zgomot, spre a se înțelege cetirea Apostolului. Cădelnița se apucă, introducând degetul mijlociu pe veriga de asupra rozetei, iar pe cel mare sau arătătorul, pe veriga lanțului ce ține capacul cădelniței, ridicându-l mai sus spre a evita ori ce sunet.

Norma acestei cădiri este aceea de la Apostol, când slujește Arhiereul: Indată ce Arhiereul se așează în „Locul cel de sus", Arhidiaconul des-

Se pun pe șease : de la Octoih și de la Minei.

Ca să știe cântărețul cum să le așeze și pe ce glas trebue să cânte „Doamne Strigatam", caută mai întâi la Minei. Dacă acolo sunt șease stihiri sau și numai trei dar învață „Stihirile pe 6", cântă „Doamne Strigatam" pe glasul stihirilor din Minei, punând toate stihirile de la Minei, începând cu stihul „De te vei uita la fără de legi"; până la acesta, celelalte se citesc. Iar dacă la Minei sunt numai trei stihuri, fără nici o învățătură, se cântă „Doamne Strigatam" pe glasul de rând, punând întâi trei stihiri de la Octoih, și în urmă cele trei de la Minei : Mărire... Și acum..." de la Minei ; luând seama ca Marți seara și Joi seara să se cânte „Și acum a Crucii". Vineri seara, chiar de vor fi numai trei stihiri la Minei, „Doamne Strigatam" să cântă pe glasul stihirilor din Minei, punându-se toate de acolo cu repetire : „Mărire" a Sfântului din Minei dacă are ; „Și acum" a Născătoarei de Dumnezeu — a Învierei din Octoih. Dacă Sfântul nu are „Mărire" se pune „Mărire și Acum" a Învierei. Indată cel mai mare. sau cântărețul citește „Lumină lină". Preotul, întorcându-se cu fața spre Apus întonează : *„Să luăm aminte ! „Pace tutulor !"* plecându-se puțin când zice „Pace tutulor". La Strana Dreaptă răspunde : și Duhului Tău ; și îndată se cântă Prohimenul zilei, de trei ori, pe glasul lui. După Prohimen îndată se citește : Invrednicește-ne Doamne în seara aceasta.

Spre sfârșitul acestei rugăciuni, Preotul vine înaintea ușilor Impărătești, face o închinăciune ; și când s'a terminat" Invrednicește-ne Doamne" întonează ectenia : *„Să plinim rugăciunile noastre cele de seara Domnului"* și c. l.. cu vosglasul *„Că bun și iubitor de oameni Dumnezeu ești"*... La strană răspunde „Doamne miluește" la cele dintâi două cereri. iar la cele lalte :

face Omofortul mare, îl îndoește cu fața care are Engolpionul, afară, îl pune îndoit pe mâna stângă, și astfel având-l cu sine, cădește singur în cea mai mare liniște. La Apostol nu cădesc nici odată doi Diaconi, ci numai Protodiaconul.

La Heruvic, fiind cântare papadică — în cel mai rar tact — se cădește foarte rar, ca la Apostol, dar cu sunetul clopoțeilor.

In toldeauna va fi grijă să se rădice capacul cădelniței mai sus, ca nu în timpul cădirei să se producă clențănire, lovinduse de partea de jos a cădelniței.

Mersul de la un loc la altul, va fi cu pas rar, elegant și cadențat. Toldeauna se ieia întâi poziție, apoi începe a cădi.

„Dă Doamne"[6] După vosglas, întorcându-se pe dreapta cu fața către apus, întonează „Pace *tuturor*", plecându-se puțin. Strana răspunde : „Și Duhului Tău". Apoi, pe stânga, reluându-și poziția către răsărit, întonează „Capetele noastre Domnului să le plecăm".

La strană cântă „Tie Doamne", mai pe larg, în timp ce Preotul, cu capul descoperit, citește rugăciunea : *„Doamne Dumnezeul nostru cela ce ai plecat Cerurile"*... pe care terminând-o își acopere capul și întonează vosglasul : *„ Fie stăpânirea Impărăției tale binecuvântată și prea mărită"*, la finele căruia închinânduse, intră în Altar pe ușa despre M. Z.

STIHOVNA.

Se cântă de la Minei dacă este ; iar de nu, se cântă de la Octoih, cu „Mărire și acum" tot din Octoih. Când se cântă de la Minei, se află de față și stihurile ce trebue puse înaintea fie cărei stihiri ; iar când se cântă din Octoih. stihirea dintâi se cântă fără stih ; a 2-a cu stihul „Către tine am ridicat ochii mei, Doamne"; a 3-a cu stihul „Miluește-ne pe noi Doamne", (Se găsesc în orologiu, la serare). „Mărire" a Sfântului din Minei dacă are ; „Și acum" a Născătoarei tot din Minei, punând Marți seara și Joi seara a Crucii. Dacă nu are la Minei, se cântă „Mărire... Și acum" a Născătoarei din Octoih. Apoi îndată „Acum Slobozește-te", pe care iarăși cel mai mare ce va asista îl citește, urmând citețul cu „Sfinte Dumnezeule" și c. l. După „Tatăl nostru" și vosglasul" Că a ta este Impărăția" se cântă Troparul Sfântului din Minei ; „Mărire Și acum al Născătoarei de Dumnezeu. Mai toate Troparele Sfinților de rând numai se anunță la sfârșitul serărei ; ele se găsesc la sfârșitul Mineiului sub titlul „Troparele Sfinților de Obște". Dacă sunt 2 Tropare, se cântă cel dintâi, „Mărire la cel de al doilea „Și acum" al Născătoarei de Dumnezeu pe glasul celui de-al doilea. Troparele Născătoarei de Dumnezeu se găsesc tot la sfârșitul Mineiului. dupe Troparele Sfinților de obște, pe glasuri și zile.

Terminându-se Troprele, Preotul vine înaintea ușilor Impă-

[6]) In Liturgiarul tipărit la R. Vâlcea, în timpul Episcopului Filaret — 1787 — spune „Dă-ne Doamne". In cel de Neamț și de R. Vâlcea în timpul Episcopului Calinic — 1861, — spune „Dă Doamne", răsnuns ce rămâne hotărâtor.

răteşti, intonează ectenia „*Miluieşteme pe noi Dumnezeule*", cu vosglasul „*Că milostiv*" — la această ectenie răspunde cântăreţul al doilea „Doamne Miluieşte", de câte trei ori. Preotul: *Înţelepciune*" şi închide perdeaua uşilor Împărăteşti. Strana I-a „Binecuvântează". Preotul: „*Cel ce este binecuvântat Christos Dumnezeul nostru*"... Strana, sau cel mai mare: „*Întăreşte Dumnezeule Sfânta şi dreapta Credinţă a drept mărturilor creştini, împreună şi Sfânt locaşul acesta în veacul veacului*". Preotul: „*Prea Sfântă Născătoarea de Dumnezeu mântuieşteme pe noi*". La strana II-a răspunde: „*Cea ce eşti mai cinstită...*" Preotul, întorcându-se cu faţa spre apus, intonează: „*Mărire fie Christoase Dumnezeule, Nădejdea noastră, Mărire fie*". Strana I-a „Mărire Tatălui... Şi acum.... Doamne miluieşte de trei ori, Părinte binecuvintează". Preotul face otpusul, după cum se arată în Liturghiare, la otpusturile obişnuite. Încheie cu „Pentru rugăciunile".... dacă nu se citeşte îndeiat după Cinarea; iar de se citeşte, după otpust se întoarce pe stânga cu faţa spre răsărit şi intonează „Binecuvântat este Dumnezeul nostru", iar ceţul începe După-Cinarea cu rânduiala din orologiu[7].

DUPĂ CINAREA SAU PAVECERNITA CEA MICA.

La bisericile de mir se citeşte îndată după otpustul vecerniei. La chinovii se citeşte dupe masa de seară.

Dând Preotul Binecuvântarea, în cazul întâi se începe cu „Veniţi să ne închinăm"; în cazul al doilea cu „Mărire Ţie... Împărate Ceresc" şi urmează dupe rânduiala din Ceaslov.

In timpul rugăciunei „Cela ce în toată vremea"... paracliserul aşează câte un sfeşnic cu lumânarea aprinsă, înaintea Icoanei Mântuitorului şi a Maicei Domnului. După: „Intru numele Domnului binecuvântează Părinte", Preotul intonează: „Pentru rugăciunile Sfinţilor Părinţilor noştri"... Ceţul răs-

[7]) Pe la Catedralele Eparhiale şi Monastiri dupe otpustul serărei, la stana dreaptă zice „Pe Prea Înălţatul Regele nostru (N.) soţia sa, Doamna şi Regina (N.) etc. Pe Prea Sfinţitul Episcopul nostru (N.) Pre toţi părinţii şi fraţii Sf. Locaşului acestuia, Doamne, Miluieşte şi'i păzeşte întru mulţi ani."

La strana stângă „O Prea Sfântă Stăpână, de Dumnezeu Născătoare, ajută nouă şi tutulor drept măritorilor creştini şi ne mântueşte pre noi"[8]. Apoi Preotul intonează „Pentru rugăciunile". . ...

punde „Amin": vine înaintea Icoanei Maicei Domnului, face o închinăciune şi citeşte rugăciunea „*Nespurcată, Neîntinată*". După terminare, mai face o închinăciune, şi trece înaintea Icoanei Mântuitorului, unde citeşte rugăciunea „*Şi ne dă nouă stăpâne*"... Păstrează acelaşi regulă cu închinăciunea, la schimbări. Apoi iarăşi înaintea Icoanei Maicei Domnului: „*Prea Slăvită Pururea Fecioară*"...; iar înaintea uşilor împărăteşti: „*Nădejdea mea este Tatăl*"...: se închină şi trece la strană, după ce pune sfeşnicile la locul lor; se cântă troparele — pe glasul 2-lea irmologiceşte: „Miluieşteme pe noi Doamne"... Mărire „Doamne miluieşteme pe noi"... Şi acum „Uşa milostivirei", făcând sfârşitul mai îndelung.

Preotul venind din Altar sau din strană, unde îşi va fi ales locul de aşteptare — înaintea uşilor împărăteşti, intonează ectenia: „*Miluieşteme pe noi Dumnezeule după marea mila Ta.* Cântăreţul: „Doamne Miluieşte" de 3 ori. Preotul: *Încă ne rugăm ca să se păzească sfânt locaşul acesta* şi c. l.: Cântăreţii răspund, cântând dulce şi repejor, alternativ, de câte 10 or fie care, „Doamne miluieşte" până se face de 40 ori. Protul: *Auzne pre noi noi Dumnezeule*... Cântăreţul „Doamne miluieşte" de 3 ori. Preotul: „Că milostiv şi iubitor de oameni eşti"... Cântăreţul „Amin".

Preotul, plecânduse către Icoana Mântuitorului, întonează: *Mărire Ţie Christoase Dumnezeule, nădejdea noastră, Mărire Ţie.* Cântăreţul: „Mărire... Şi acum" şi c. l. „Părinte binecuvinteză; şi Preotul se întoarce cu faţa spre Apus şi dă Otpustul mic: „*Christos adevăratul Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile Prea Curatei Maicei Sale, ale Prea Cuviosilor şi de Dumnezeu purtătorilor Părinţilor noştri şi ale tutulor Sfinţilor, să ne miluească şi să ne mântuească pe noi*[9]. Se pleacă puţin către Apus[9]. Apoi, se întoarce spre stânga către Răsărit, face o

[8]) A se observa cu toată atenţia Otpusturile şi a se învăţa pe de rost în chip desăvârşit, spre a se dosebi bine, la timpul când se rostesc. Se găsesc în Liturgiar, după Liturghia mai înainte Sfinţită şi după cele câte-va rugăciuni ocazionale.

[9]) Când se pleacă, zice în şoaptă „Binecuvântaţi fraţi Sfinţi şi mă ertaţi pre mine păcătosul". (Tipicul P. S. Gherasim al Romanului 1905). După Otpust, la chinovii se citeşte câte un pasagiu din unele chinovii, cum este Schitu Frăsnei din Vâlcea, unde se păstrează neştirbită regula de la Sfântul Munte după ce părinţii şi fraţii se retrag în chilii, se sună clopotul de şeapte ori despre care profetul David zice: „De şeapte ori în zi Te-am lăudat Doamne, pentru judecăţile dreptăţei Tale".

închinăciune și intonează ectenia: *Și ne rugăm pentru prea Înălțatul Regele... Pentru Prea Sfințitul Episcopul nostru*, ș. c. l.; la fiecare cerere Cântărețul răspunde „Doamne miluește" pe glas al 2-lea, repejor cu dulceață, nu prea tare. Această ectenie se găsește în Liturghiar dupe învățătura de la sfârșitul Serărei, înaintea Utreniei... Când Preotul intonează ultima cerere: Să zicem și pentru aceștia „Doamne miluești", Cântărețul cântă „Doamne miluește de trei ori, făcând a 3-a oară sfârșitul mai îndelung. Preotul: *„Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri...*, face o închinăciune, pune epitrahilul la locul lui *) și se retrage fie care la locuința sa.

2. MÂNECAREA.

După ce s'a pregătit focul, dacă se săvârșește numai Utrenia, Preotul dă binecuvântarea; iar la strana stângă se citește Mezi-Noptica de toate zilele, după rânduiala din ceaslov, începând ca și la ora 9-a, cu: „Mărire Tie... Împărate ceresc... etc.

După rugăciunea „Pomenește Doamne pre cei ce întru nădejdea Învierei"..., se cântă, pe glas al 6-lea troparele: „Miluește-ne pre noi Doamne, miluește-ne pre noi, că nepricepându-ne de nici un răspuns.. „Mărire"... Doamne miluește-ne pre noi că întru Tine am nădăjduit"... Și acum, „Ușa milostivirei"... Preotul intonează ecteniile obișnuite, cum s'a arătat la sfârșitul Pavecerniței. Această regulă este după tipicul din Muntele Athonului, după cum se vede învățătura chiar din ceaslov.

Mărire... Și acum... „Aliluia (de 3 ori) Mărire Tie Dumnezeule; Aliuluia, Aliluia, Aliluia, Mărire Tie Dumnezeule; Aliluia, Aliluia, Aliluia, Mărire Tie Dumnezeul nostru, Mărire Tie".

In timpul acestei ectenii, Paracliserul pregătește cădelnița pe care o prezintă Preotului când intră în Sfântul Altar. Preotul luând în mână cădelnița, bine-cuvintează tămâia; și deschizând perdeaua ușilor împărătești, intonează *„Bine este cuvântat Dumnezeul nostru"*... iar la strana dreaptă, sau cel mai mare răspunde „Amin" și citește Psalmii Utreniei, începând cu „Veniți să ne închinăm". Cel ce citește are grija ca să nu termine „Tatăl

*) Locul Epitrahilului, pentru începutul și sfârșitul celor 7 laude, este la stâlpul Catapetesmei, cel dintre Icoana Mântuitorului și Ușile împărătești. Aci se pune un cuiu, în care Preotul pune Epitrahilul și-l ia la timp. Numai la rugăciunea Ceasului al 9-lea îl lasă în Altar, urmând al luă imediat, la înapoiere.

nostru" mai înainte de a se afla Preotul în mijlocul bisericei cu cădirea — înapoiat din tindă. Psalmii Utreniei se citesc după rânduiala din ceaslov sau catavasier. După „Că a Ta este împărăția", care se zice din mijlocul bisericei, la strană se urmează cu cetirea troparelor: „Mântuește Doamne Poporul Tău... Mărire „Cel ce Te ai înălțat pe Cruce"... Și acum, „Folositoare, Înfricoșată"... făcând la aceasta un sfârșit mai lung întonat, ca Preotul să înțeleagă, spre a întonă ectenia cuvenită.

După vosglasul „Că milostiv"..., citețul răspunde „Intru numele Domnului binecuvintează Părinte", Preotul, „Slavă Sfintei"... iar citețul răspunde „Amin" și urmează cu cetirea celor șease Psalmi, cu ton duios și rărișor. După cei trei psalmi zice: Mărire... și acum Aliluia de trei ori. După „Aliluia și c. ll, Preotul ia *Liturghiarul*, vine înaintea ușilor Impărătești, cu aceeași regulă ca la Serare, și citește cele 12 rugăciuni ale Utreniei. In timpul cetirei Psalmilor Utreniei nu se fac închinăciuni, ca să nu se producă nici cel mai mic sgomot. Psalmii Utreniei se termină ca și Psalmul de seară:

După Psalmii Utreniei Preotul intonează ectenia mare, la strana dreaptă răspunde: „Doamne miluește, etc. Apoi se cântă „Dumnezeu este Domnul" de 4 ori cu stihurile lui, pe glasul troparului Sfântului de la Mineiu. Se așează troparele cum s'a arătat la Vecernie.

După tipicul cel mare[10] La „Dumnezeul este Domnul", troparul sfântului de 2 ori, Mărire... Și acum al Născătoarei de Dumnezeu. „Doamne miluește" de trei ori, Mărire... Și acum, și se cetește Catisma de rând, pe analog în mijlocul bisericei, unde s'a așezat în timpul cântărei troparelor.

După sfârșitul Catismei, se cântă[11] primul rând de șezânde din Octoic, cea dintâi fără stih; a doua cu stihul: pentru Luni și Marți „Doamne nu cu mânia Ta să mă mustri, nici cu iuțimea Ta să mă certi". Pentru Miercuri și Vineri: Înălțați pre Domnul Dumnezeul nostru și vă Inchinați Așternutului picioarelor Lui „că Sfânt este". Pentru Joi: „In tot pământul a eșit

[10]) A se vedea tipicul de la finele Octoihului mare, tipăr. în București 1934, pag. 550 cum trebue să se și urmeze.

[11]) In tipicul Protosincelului Gerăsim Saffirin, ediția I-a 1878 și ediția 2-a 1905, se arată a se ceti Șezândele, cu Doamne miluește de 3 ori, Mărire.... Și acum... înaintea fiecărui rând de Șezânde.

TEOLOGIE UNIVERSITAR BIBLIOTECA

vestirea lor și la „marginile Lumei cuvintele lor", Mărire... Și acum al Născătoarei. Apoi la strana stângă „Doamne miluește de 3 ori, Mărire Tatălui... iar cititul, aflându-se înaintea analogului răspunde. Și acum... și urmează cu cetirea Catismei a doua a rândului, cu regula știută.

După a doua Catismă, al doilea rând de Șezânde, cu aceiași regulă ca primul rând, cu stihurile, pentru Luni și Marți tot cele de la primul rând; pentru Miercuri și Vineri: „Iară Dumnezeu Împăratul nostru, mai 'nainte de „veci a făcut mântuire în mijlocul pământului". Pentru Joi: „Cerurile spun Mărirea lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria". „Doamne miluește de 3 ori, Mărire... Și acum... și „Miluește-mă Dumnezeule", după care se citesc.

§ 3. *Canoanele.*

Se așează pe 14: de la Octoih și de la Mineiu. Se va observa, mai întâiu, învățătura din Mineiu, la începutul Canoanelor, spre a se vedea dacă la Mineiu este un Canon sau două. Când este unul, se pun de la Octoih două, cu irmosul pe 10 și de la Mineiu al sfântului pe 4 — nepunându-se la socoteală irmosul. Când la Mineiu vor fi două Canoane, se lasă unul din Octoih și se cetește numai unul, cu irmosul pe 6 și ale sfinților din Mineiu pe 8. Când este „Înainte" sau „După serbare" nu se pune de la Octoih Canon.

Prin urmare:

Luni dimineața va fi: Din Octoih Canonul pocăinței pe 6 și al îngerilor, pe 4; iar din Mineiu al sfântului pe 4. Dacă la Mineiu sunt două, se lasă al Îngerilor.

Marți: al pocăinței (umilinței) și al Mergătorului Înainte, sau se lasă al Mergătorului Înainte, de sunt două la Mineiu.

Miercuri: al Crucei, cu cele două tropare ale Mucenicilor pe 6, și al Născătoarei de Dumnezu pe 4; iar de sunt la Mineiu 2, se pune numai al Crucei pe șease și cele din Mineiu pe 8.

Joi: din Octoih al Sfinților Apostoli pe 6, al Sfântului Nicolae pe 4, și al Sfântului din Mineiu. De sunt în Mineiu 2, se lasă al Sfântului Nicolae.

Vineri, întocmai ca Miercuri. Când la Mineiu învață ca să se cânte Canonul Sfântului pe 6, atunci cele din Octoih se pun ambele pe 8, adică cel dintâi Canon pe 5, al doilea pe 3 în ori care zi ar fi[12].

După cântarea (Peasna) a 3-a se cântă Irmosul, pe glasul Canonului respectiv, după Mineiu. Irmosele ce urmează a se cânta, adecă la cântarea a treia, a șeasea, a opta și a noua se găsesc totdeuna la finele Canonului; dacă sunt 2 Canoane, se găsesc la finele celui de al doilea. Preotul după cântarea irmosului — intonează ectenia mică, cu vosglasul, la 3-a; *„Că Tu ești Dumnezeul nostru"*... Strana „Amin" și cetește Șezânda Sfântului din Mineiu Slavă... Și acum... Apoi urmează cetirea Cântărilor a 4-a, 5-a și 6-a, după care se cântă Irmosul Cântărei a 6-a. Ectenia mică, cu vosglasul *„Că tu ești Împăratul păcei"*... Strana cetește Condacul și Icosul Sfântului din Mineiu, și Sinaxarul pe care îl termină, intonând ultimele rânduri: *„Cu ale lor sfinte rugăciuni, Doamne miluește-ne și ne mântuește pre noi Amin"*. După Cântarea 8-a, înainte de a cântă Irmosul, intonează stihul: *„Să lăudăm, bine să cuvântăm"*, *și să ne închinăm Domnului, cântând și prea înălțându-L „întru toți veci"*. Preotul intonează — având cădelnița în mână — *„Pre Născătoarea de Dumnezeu* și *Maica Luminei, întru cântări cinstindu-O să O mărim"*. La strane se cântă: *Ceia ce ești mai Cinstită"*... de 6 ori, pe glasul Irmosului, cu stihurile cuvenite, apoi Irmosul Cântărei a 9-a. După care îndată: „Cuvine-se cu adevărat"... Preotul ectenia mică cu vosglasul: *„Că pre Tine Te laudă toate puterile Cerești"*... *Strana* „Amin" și Luminândele sau Svetilnele.

Notă: La canoanele de umilință, din Octoic, se zice stihul: „Miluește-mă Dumnezeule, miluește-mă [11]. La al Născătoarei de Dumnezeu: „Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuește-ne pre noi". La al Crucei: „Slavă Doamne Cinstitei Crucei Tale". La al Îngerilor Apostolilor, Mucenicilor: „Sfinților Îngeri... Sfinților Apostoli... Sfinților Mucenici.... rugativă lui Dumnezeu pentru noi". La al Mergătorului Înainte: „Sfinte Ioane Proorocule și Înainte Mergătorule, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi". La un Prooroc, sau Apostol, Ierarh, Cuvios, Mucenic, Cuvioasă fără Mucenița: „Sfinte Proorocule... Sfinte Apostole... Sfinte Ierarhe... Sfinte Prea Cuvioase Părinte... (la Marii Cuvioși, ca Antonie, Teodorie). Cuvioasă Maică.... Sfinte Mucenice.... Sfinte Mare Mucenice.. Sfântă Mare Mucenița.... roagă-te lui Dumnezeu pentru noi". Dacă sunt mai mulți, se zice în plural.

[12]) A se vedea învățăturile acestea pentru Canoane, în tipicul de la finele Octoihului mare, tipărit în București la 1854, p. 550 551.

[11]) Tipicul Protos. Gerasim Saffirin, pag. 24.

§ 4. *Luminândele*[14]) *şi Laudele.*

Se observă mai întâi la Mineiu, dacă sunt Luminânde, şi câte sunt. Dacă nu sunt, se cântă din Octoich.

Dacă la Mineiu este o Luminândă şi cu a Născătoarei de Dumnezeu, se cântă întâi cele două din Octoich, fără a Născătoarei de Dumnezeu. Apoi, *Mărire* a Sfântului, Şi acum a Născătoarei tot din Mineiu. Dacă la Mineiu sunt două Luminânde, afară de a Născătoarei ori a Crucei, se cântă după cele din Octoich, cea dintâiu din Mineiu fără a pune Mărire: la cea de a doua se pune Mărire, apoi Şi acum a Născătoarei, tot din Mineiu. Această regulă este pentru Luni şi Marţi. Joi se pune Şi acum din Octoich. Mercuri şi Vineri, şi Acum a Crucei.

Indată se citesc Laudele: Psalmii 148, 149, şi 150, din Ceaslov, dacă nu are Sfântul Laude; iar de are, se cântă „Toată suflarea să laude pre Domnul", pe glasul Laudelor din Mineiu, apoi Laudele. La chinovii, după ce se cântă „Toată suflarea"... şi „Lăudaţi pre El toţi Ingerii Lui"... se cetesc psalmii menţionaţi mai sus până la stihul cu care se leagă stihira primă a Laudelor. După „Şi acum"... Preotul intonează *„Mărire Ţie celui ce ne ai arătat nouă lumină"* şi se citeşte „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu"... „Invredniceşte-ne Doamne"... etc. după rânduiala din Ceaslov. Preotul vine înaintea uşilor împărăteşti şi intonează ecteniа: „Miluieştene pre noi Dumnezeule"..

Din Altar numai ectenia mică se întonează iar toate celelalte — atât la Vecernie cât şi la Utrenie, când nu e serbare, le întonează dinaintea uşilor Impărăteşti: Vine din Altar şi pleacă în Altar cu regula arătată la începutul Ceasului al 9-lea. După „Pace tutulor" şi vosglasul "Că Ţie se Cuvine a ne milui"... se cântă, din Octoih,

§ 5. *Stihovna Laudelor.*

Prima stihiră fără stih; a doua cu stihul: „Umplutuneam dimineaţa de mila Ta"...; a treia cu stihul „Şi fie lumina Domnului Dumnezeul nostru"... Mărire... a sfântului din Mineiu, Şi acum... a Născătoarei tot din Mineiu. Dacă nu are la Mineiu „Mă-

[14]) Işi vor avea numirea din faptul, că la Privigherea mare — de toată noaptea la această cântare se luminează de ziua.

rire," se cântă tot din Octoih. — Citeţul citeşte: „Bine este a se mărturisi Domnului: Sfinte Dumnezeule" şi după „Tatăl nostru" Preotul intonează „Că a Ta este împărăţia". Strana „Amin" şi cântă troparul sfântului, Mărire... Şi acum, al Născătoarei pe glasul troparului. Dacă sunt două tropare, se cântă cel dintâiu, Mărire al 2-lea, Şi acum al Născătoarei pe glasul celui de al doilea, cel care are învăţătura „La sfârşitul Utreniei".

Preotul intonează ectenia *„Miluieşte-ne pre noi Dumnezeule"*... cu vosglasul *„Că milostiv şi iubitor de oameni"*. Înţelepciune, şi c. l. şi Otpustul.

După Otpust se citeşte imediat Ceas I-iu, apoi se face Otpustul mic, şi, „Pentru rugăciunile".

Când se face Liturghie, Ceasurile se citesc toate la rând, după rânduiala din Ceaslov, punându-se la ceas I-iu şi al 3-lea Troparul şi Condacul Sfântului din Mineiu, iar la al 6-lea ale hramului.

CAPITOLUL II

Serviciul de Sâmbătă

§ 1. *Vecernia.*

Serviciul de Sâmbătă se face ca şi cel din zilele de rând, cu deosebirile următoare:

Vineri seara „Doamne strigatam" se cântă pe glasul stihirilor din Mineiu. Stihirile se cântă numai cele de la Mineiu pe 6; Mărire... a Sfântului din Mineiu, Şi acum... Dogmatica glasului, din Octoich.

Stihovna se cântă din Octoih; stihirile mucenicesti (martirice), cu stihurile arătate la serviciu de peste săptămână. Să se observe însă că stihirile mucenicesti ce trebue a se cânta la Stihovnă, se află la glasul al 2-lea, al 3-lea şi al 4-lea de faţă la Stihovnă; ale glasului al 5-lea şi al 6-lea sunt la „Doamne strigatam". Mărire... a Sfântului, dacă are, iar dacă nu Mărire... Şi acum a Născătoarei de Dumnezeu din Octoih.

La Pavecerniţă. Vineri seara, după „Cuvinese cu adevărat... Sfinte Dumnezeule..." şi c. l. se citeşte troparul hramului — dacă este hramul Mântuitorului Christos sau Maica Domnului: Mărire... "Cu Sfinţii fă odihnă", Şi acum... „Ca nişte pârgă a Fi-

rei..." Dacă este înainte prăznuire sau după prăznuire, se citeşte Condacul praznicului. De va fi, pe lângă înainte sau după praznic şi un Sfânt cu Doxologie mare, se citeşte Condacul Sfântului, Mărire, Şi acum", al Praznicului.

§ 2. *Mânecarea. (Utrenia)*

Mezinoptica Sâmbetei, după rânduială.

De la învăţătura din Ceaslov, se face excepţie numai la tropar şi condac. Adecă: când este „Praznicul Mântuitorului sau al Născătoarei de Dumnezeu, sau Naşterea Mergătorului înainte, Tăerea Capului sau Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, sau Hramul Sfântului, sau Soborul Sfântului Ioan înainte Mergătorul, se citeşte Troparul şi Condacul Sfântului sau al Serbării.

La „Dumnezeu este Domnul" troparul Sfântului de două ori, Mărire... Şi acum al Născătoarei de Dumnezeu pe glasul troparului. Se observă regula arătată la Vecernie.

După fie care stihologie, Preotul intonează ectenia mică.

Canoanele[15]: Dacă hramul este Sfânt sau Sfântă, se citeşte I-iu canonul Sfântului din Mineiu, pe 6, apoi al hramului bisericei pe 4, al Mucenicilor din Octoih pe 4, al morţilor se citeşte Vineri seara Pevecerniţă, după „Crez într'unul Dumnezeu". Dacă la Mineiu sunt doui Sfinţi şi deci două canoane, se pune Canonul celui dintâiu pe 6, al 2-lea pe 4, şi al Mucenicilor din Octoih pe 4; al hramului se lasă.

Dacă este hramul Mântuitorului Christos sau Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, se citeşte I-iu al hramului pe 6, al Sfântului din Mineiu pe 4 şi al Mucenicilor pe 4. Dacă la Mineiu sunt două canoane, se citeşte al hramului pe 4 al Sfinţilor din Mineiu pe 6 şi al Mucenicilor pe 4.

După cântările 3-a, 6-a şi a 9-a, irmosul dela începutul Cântărei, respective.

Laudele nu se cântă, ci se citesc psalmii cuveniţi. Stihirile dela Laude, adecă 3, ale Mucenicilor, se cântă la Stihovna Laudelor, cu stihurile arătate la pag. 20; a morţilor se lasă. Mărirea Sfântului, de are, iar de nu, Mărire... Şi acum a Născătoarei de Dumnezeu, tot din Octoih.

Stihovna din Octoih se cântă numai în cele d'ântâi trei Sâm-

[15]) A se vedea tipicul din Octoihul mare.

bete ale Postului Mare, şi în Sâmbetele în care cel mai mare ar voi să se cânte „Şi Aliluia" în loc de „Dumnezeu este Domnul". dacă nu va fi unul din cele trei Praznice: Sf. Ioan Botez., Sf. 40 Mucenici şi Buna-Vestire.

CAPITOLUL III.

Serviciul de Duminică

§ 1. *Sâmbătă seara. Toacă mare.*

Până la „Mărire", de la „Doamne strigat-am", serviciul urmează ca şi în zilele de rând, peste săptămână, cum s'a arătat, în cazul când nu este Diacon.

De este Diacon, în timpul rugăciunei „Stăpâne Doamne. Isuse Christoase" dela finele orei a 9-a, Preotul şi Diaconul fac o închinăciune înaintea Sfintei Mese, stând Diaconul la dreapta Preotului, apoi ies din Altar: Preotul pe uşa despre M. N., iar Diaconul pe uşa despre M. Z.; vin în mijlocul Bisericei cu faţa spre Răsărit — Diaconul păstrând totdeauna locul din dreapta Preotului, afară de cazuri excepţionale care se vor arătă la locul cuvenit, fac trei închinăciuni, se întorc spre dreapta, vin înaintea Scaunului Arhieresc unde pun metanie; intră în Altar — Preotul pe uşa de M. Z., iar Diaconul, trecând pe dinapoia Preotului, pe uşa de M. N. — Preotul urmează cum s'a arătat la Serarea peste săptămână, iar Diaconul îndată ce a intrat în altar prezintă Preotului stiharul îmbetit şi orarul asemenea pus deasupra, zicând: „Bine cuvintează Stăpâne stiharul cu orarul". Preotul, binecuvântându-le, zice: „Binecuvântat este Dumnezeul nostru"... după care Diaconul îi sărută mâna şi se îmbracă.

Terminându-se Psalmul de seară, Preotul intră în Altar, cu regula ştiută, pe când Diaconul iese din Altar pe uşa de M. N., vine în mijlocul Bisericei, face o închinăciune şi intonează ectenia mare, stând în ţinută dreaptă, majestoasă[16]. Când intonează

[16]) Orarul se pune pe umărul stâng, lăsând capătul de la spate în jos până la marginea stiharului; iar pe cellalt îl trece pe sub mâna dreaptă, îl întoarce pe la spate iarăşi dinainte peste umărul stâng. De la capătul acesta ce vine dinainte, îl prinde cam de la 20 c. m., cu cele 3 degete ale mânei drepte: cel mare, arătătorul şi mijlociul astfel, că trecând peste arătător, se petrece înlăuntrul palmei după cel mijlociu, sco-

„Prea Sfântă Curată"..., la cuvintele „Cu toți sfinții pomenind-o", pune și mâna dreaptă cu orariul la piept peste cea stângă și se pleacă ușor spre Icoana Maicii Domnului, în timp ce la strană cântă „Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu"..., reluându-și iarăși ușor poziția dreaptă până la finele răspunsului. Tot astfel și când intonează: „Iui Christos Domnezeu să o dăm". Când Preotul intonează vosglasul, Diaconul se închină, la cuvintele: „Tatălui și Fiului și Sfântului Duh"... și intră în Altar pe ușa despre M. Z. Spre sfârșitul ectenici, paracliserul așează analogul în mijlocul bisericei, fără acoperământ, cu psaltirea deschisă la catisma a 1-a; și îndată după vosglas cititul începe a ceti catisma — Slava întâia — făcând sfârșitul cum se face la finele catismei. Preotul și Diaconul așteaptă în Altar, stând pe scaune — Diaconul șade numai cu binecuvântarea Preotului — până la terminarea cetirei. Când cititul face sfârșitul, Diaconul vine înaintea ușilor împărătești,[17]. Intonează ectenia mică; iar Preotul vosglasul: *„Că a Ta este Stăpânirea și a Ta este împărăția"*... Diaconul intrând în Altar, primește cădelnița dela paracliser, o prezintă Preotului, zicând: „Binecuvântează Stăpâne Tămâia". Preotul, binecuvântând, zice rugăciunea tămâei; și când la strană cântă: „Ca tămâia înaintea Ta", Diaconul începe a cădi Altarul, după cum s'a arătat[18]. Așteaptă apoi, înaintea Sfintei Mese, cu fața spre Răsărit, până ce cântărețul cântă stihul „Scoate din temniță sufletul meu"... și atunci iese din Altar spre a urmă cu cădirea mare, după rânduială.

§ 2. *Stihirile la Doamne Strigat-am.*

Doamne strigat-am se cântă pe glasul de rând; stihirile se pun pe zece, astfel: de sunt la Mineiu 6 stihiri, se pun 6 dela

ținând capătul afară, ca să fie liber peste inelar și cel mic iar cel mare îl alătură peste orar, în felul cum s'ar închina. Apucat astfel orarul, ridică mâna cam la dreapta, până în dreptul gurei și o ține așa tot timpul cât intonează ectenia.

[17]) **Regulă:** De câte ori iese din Altar, preotul sau diaconul, ies pe ușa de M. N., fie în mijlocul bisericei; fie înaintea ușilor împărătești, pentru ectenie și intră pe ușa de M. Z., păstrând aceiași regulă cu închinăciunile, cum s'a arătat la începutul Serărei peste săptămână. Aceasta afară de Vohoduri sau cazuri escepționale, când se va și specifica.

[18]) In timpul cădirei ca și la Vohodul Serărei, Diaconul pune capătul orarului pe mâna stângă, pe care o ține la pept, lăsându-l peste mână ca de o palmă.

Octoih și 4 dela Mineiu; iar de sunt la Mineiu numai 3, se pun dela Octoih toate șeapte și dela Mineiu trei. Mărire dela Mineiu, dacă are; iar dacă nu are, Mărire... Și acum Dogmatica glasului.

Vohodul sau Eșirea și c. l. In timpul când se cântă ultima stihiră sau la stihul „Că s'a întărit mila Lui spre noi"... Preotul îmbracă și felonul pentru Vohod.

Când nu e diacon, începând la strană „Mărire", Preotul deschide ușile împărătești, ia cădelnița și începe a cădi Altarul. In acest timp se așează înaintea ușei de M. N., unul sau două sfeșnice cu lumânări aprinse. Preotul așteaptă înaintea sfintei mese, până se începe: „Și acum" Dogmatica, când pleacă pe dreapta, ocolind Sfânta Masă; iese pe ușa despre M. N. Paracliserul mergând înainte cu sfeșnicul. Venind în mijlocul bisericii, zice în șoaptă rugăciunea Vohodului *„Seara și dimineața și amiază-zi,* pe care o începe de cum pleacă din Altar. Ajuns în mijlocul bisericei se pleacă; în timpul plecărei mută cădelnița din dreapta în stânga și își reia poziția drept, având mâna dreaptă liberă spre a se închina când zice vosglasul: Că Tie se cade toată Mărirea, cinstea și închinăciunea"...

Apoi binecuvântând Intrarea spre Răsărit, zice: „Binecuvântată este Intrarea Sfinților Tăi, totdeauna acum și pururea și în veci vecilor, Amin [19]).

Apoi începe cădirea mică care se face fără a mai trece în tindă. După ce cădește la sfârșit Icoanele împărătești — pe Domnul Christos și Maica Domnului — așteaptă înaintea ușilor împărătești până se termină cântarea Dogmaticei, când intonează: „Cu înțelepciune, drepți", și intră în Altar pe ușile împărătești; cădește Sfânta Masă — latura de Apus, Proscomidia, pe paracliser și dă cădelnița. La strană se citește „Lumină lină". Preotul: Să luăm aminte! Pace tuturor! plecându-se puțin către popor, din ușile împărătești; la Strana dreaptă răspunde: „Și Duhului Tău". Se cântă de 4 ori Prochimenul „Domnul s'au împărtit"... cu stihurile lui. După Prochimen Preotul închide ușile împărătești și intonează ectenia: *„Să zicem toți din tot sufletul"*..., la care strana dreaptă răspunde: „Doamne miluește", câte odată, la prima și cea de a doua cerere; iar „Doamne miluește" de trei

[19]) A se urmări și rânduiala din Liturgiar, cu toate învățăturile. Despre binecuvântarea intrărei nu arată la rând în toate Liturgiarele ci numai în cea de la Mănăstirea Neamțu, dar în tipicul de la începutul Liturgiarelor, arată în toate.

ori, răspunde numai dela cererea „Miluește-ne pre noi Dumnezeule, după mare mila Ta", înainte. Când este diacon: Începând la strană „Mărire". Diaconul deschide ușile împărătești, și tot el face cădirea. Când începe Dogmatica, Diaconul merge înaintea Preotului, spre a veni în mijlocul bisericei; aci el ocupă poziție la dreapta Preotului, la un pas spre Răsărit, cu fața spre M. N. și se pleacă odată cu Preotul, schimbând în timpul plecării cădelnița în mâna stângă și luând capătul orarului cu cele trei degete ale dreptei; astfel, reluându-și poziția, drept, Diaconul arătând cu orarul spre Răsărit și cu privirea la Preot, zice încet în cât să audă numai Preotul: „Binecuvintează Stăpâne Sfânta Intrare".

Preotul binecuvintează intrarea zicând: „Binecuvântată este intrarea Sfinților, Doamne..., Diaconul începe cădirea mică. Când trece dela sânul drept la cel stâng, pe dinaintea Preotului, la distanță de un pas și ceva, se oprește în fața lui și-l cădește de trei ori. Cădirea spre Apus o face mergând pe dinapoia Preotului. Cădește, la înapoiere spre Răsărit, Scaunul Arhieresc, Iconostasul, și cele două Icoane împărătești. In timpul acesta Preotul stă pe loc, iar Diaconul așteaptă înaintea Iconostasului până aproape de terminarea cântărei Dogmaticei. Atunci vine înaintea ușilor împărătești și intonează: „Cu înțelepciune! Drepți". Apoi intră în Altar urmând cu cădirea. Preotul face o închinăciune și pleacă în Altar. Diaconul îl întâmpină în Altar cădindu-l de trei ori: dă cădelnița paraclisierului. La strana dreaptă citește: „Lumină lină".

După „Lumină lină" Diaconul venind în ușile împărătești, cu fața spre Apus, intonează: „Să luăm aminte"; apoi imediat se dă la o parte și Preotul, iarăși cu fața către Apus intonează: „Pace tutulor" plecându-se puțin. Strana: „Și Duhului, Tău", și cântă Prochimenul, cum s'a arătat.

In timpul cântărei Prochimenului a 4-a oară, Diaconul închide ușile împărătești, apoi vine în mijlocul bisericei și intonează ectenia „Să zicem toți din tot sufletul"; Stă pe loc, până ce la strană citește: „Invrednicește-ne Doamne", după care îndată ectenia „Să plinim rugăciunile noastre celo de seară Domnului", și c. l. După vosglasul „Că Bun și iubitor de oameni Dumnezeu ești", și: „Pace Tutulor", Diaconul intonează: „Capetele noastre Domnului să le plecăm", Preotul vosglasul: „Fie Stăpânirea Impărăției Tale" — Diaconul se închină și pleacă în Altar.

Stihovna. Indată după vosglasul „Fie Stăpânirea Impărăției Tale"... la strana stângă începe Stihovna din Octoih.

Mărire a Sfântului, dela Mineiu, dacă are, Și acum a Născătoarei de Dumnezeu, din Octoih, dela Stihovna, glasului ce corespunde cu glasul „Mărirei" ce s'au cântat; iar dacă la Mineiu nu este „Mărire" se cântă „Mărire și acum" a Născătoarei din Octoih, dela Stihovna glasului de rând. Indată: „*Acum slobozește pre robul Tău*". Dacă este de față un Preot asistent sau Arhimandrit, are prerogativa a zice tropar. Asemenea, de va fi Arhiereu. Citețul: „Sfinte Dumnezeule și c. l. După vosglasul Că a Ta este Impărăția"... se cântă Troparul Invierii glasului de rând: Mărire al Sfântului din Mineiu; Și acum al Născătoarei de Dumnezeu pe glasul troparului Sfântului. Se găsește la finele Mineiului pe fiecare glas unde învață — Vineri seara și Sâmbătă la „Dumnezeu este Domnul". Dacă sunt 2 tropare, Mărire la cel de al 2-lea; Și acum al Născătoarei pe glasul celui deal 2-lea. După aceia Preotul, sau Diaconul de este, intonează: „Înțelepciune" în care timp deschide ușile Impărătești și celelalte, cum s'a arătat la Serarea peste săptămână.

§ 2. *Utrenia sau Mânecarea.*

Toacă mare.

Mezneptica. Până la „Miluește-mă Dumnezeule", (Ps. 50) aceiași regulă ca în zilele de rând. După Psalmul 50, se cântă Canonul Sfintei Treimi, zicând înaintea celor două tropare stihul „Prea Sfântă Treime Dumnezeul nostru, Mărire Ție"[20]. După terminarea Canonului, îndată se cântă pe glasul al 2-lea, melodie specială, — troparele: „Cuvine-se cu Adevărat a Lăuda pe Treime"... și celelalte „Sfinte Dumnezeule" După vosglasul „Că a Ta este Impărăția" Strana: Ipacoy al glasului, sau se cântă troparele „Miluește-ne pre noi Doamne" și c. l. Cum s'a arătat la Mezinoptica de toate zilele.

Sau, — cum va dispune cel mai mare — după Ipacoy, „Doamne miluește" de 40 de ori, Mărire Și acum: „Ceiace ești mai cin-

[20]) Se obicinuește pe unele locuri a se pune în mijlocul bisericei un sfeșnic cu trei lumânări aprinse, care stă acolo în tot timpul cântărilor Treimice.

stită... Intru numele Domnului binecuvintează Părinte". Preotul: „Dumnezeule milostivește-te" — și îndată citește rugăciunea: *„A tot puternică și de viață făcătoare Prea Sfântă Treime"* [21]) „Mărire Ție" și Otpustul. Ectenia, cum s'a arătat la pag 15.

Psalmii Utreniei, cu rânduiala arătată.

La „Dumnezeu este Domnul" troparul Învierei de 2 ori; Mărire al Sfântului din Mineiu, Și acum al Născătoarei: ca la Vecernie. „Doamne miluește" de 3 ori, Mărire... Și acum, și catismele cu regula arătată la pag. 17.

Notă. La bisericile de mir și chiar la unele Catedrale Eparhiale, se obicinuește a se ceti, fără întrerupere cu ectenii, catismele, canoanele și Ceasurile.

§ 3. *Canoanele și Ceasurile.*

Canoanele: Se pun pe 14. Dacă la Mineiu este un singur canon, se citesc din Octoih: al Învierei pe 4, ale Crucei — Învierei pe 3, al Născătoarei pe 3; iar al Sfântului din Mineiu pe 4. Dacă la Mineiu este slujba pe 6 la „Doamne Strigat-am", Canoanele se pun astfel: al Învierei pe 4, al Crucei Învierei pe 2, al Născătoarei pe 2 și al Mineiului pe 6. Dacă la Mineiu este Sfânt cu Policleu și are două canoane, se pun pe 8 și se lasă al Crucei din Octoih.

După cântarea a treia se citesc sedelnele din Octoih; după a 6-a, Condacul și Icosul Învierei și al Sfântului, Sinaxarul Sfinților din Mineiu, făcând finalul: „Cu ale lor Sfinte rugăciuni"... apoi cântarea 7, 8 și a 9-a.

Stihurile ce se pun la Canoane Duminecă; la al Învierei, „Mărire Doamne Sfinte Învierei Tale". La „Crucei — Învierei", Mărire Doamne Cinstitei Crucei Tale și Învierei. La celelalte s'a arătat la Mânecare peste săptămână.

După terminarea Canoanelor se încep Ceasurile. La Ceas. 1-iu se pune troparul și Condacul Învierei; la al 3-lea, ale Sfântului din Mineiu și la al 6-lea ale Hramului.

In timpul cetirei Catismelor, Canoanelor și Ceasurilor, perdeaua ușilor împărătești stă închisă: se închide cum se începe prima Catismă și se deschide la finele Ceasului al 6-lea, când se cântă: „Cuvine-se cu adevărat".

[21]) Tipicul tipărit în București 1854. pag. 947.

§ 4. *Cântările Utreniei.*

După ora a 6-a se cântă irmologic, pe glasul de rând: „Cuvine-se cu adevărat"... Ectenia mică cu vosglasul: „Că a Ta este Stăpânirea"... Se cântă primul rând de șezânde. Cea dintâi fără stih, cea de a doua cu stihul: „Scoală-te Doamne Dumnezeul meu, înalță-se mâna Ta și nu uita pe săracii Tăi până în sfârșit". Slavă... Și acum a Născătoarei. Preotul ectenia mică; la strana a doua începe al doilea rând de Șezânde, cu stihul la cea de a doua: „Mărturisimă-voiu Ție Doamne cu toată inima mea, spune-voiu toate minunile Tale". Slavă... și acum a Născătoarei. Indată se cântă: „Bine ești cuvântat Doamne"... *Soborul îngeresc s'a mirat văzându-te*"... în care timp Preotul cădește și se sună clopotul pentru Policleu: După Aliluia de 3 ori, Preotul intonează ectenia mică cu vosglasul: „Că s'a binecuvântat numele Tău"... La strana stângă citește Ipacoy al glasului, după care la strana dreaptă se încep imediat Antifoanele glasului.

După ultimul Antifon, Diaconul deschizând ușile Impărătești intonează: „Să luăm aminte cu înțelepciune". La strana dreaptă cântă Prochimenul de după Antifoane, apoi la stânga cu stihul respectiv, și iarăși la dreapta, făcând sfârșitul cel dela stânga. Diaconul: „Domnului să ne rugăm"; la strană: „Doamne miluește". Preotul vosglasul: *Că sfânt ești Dumnezeul nostru*"... La strana 1-a cântă: „Toată suflarea să laude pe Domnul" [22]. Strana a 2-a iarăși: Toată suflarea...; apoi la dreapta: „Suflarea toată și făptura", iar la stânga: „Să laude Sfântul numele Domnului". Diaconul: *Și pentru ca să ne învrednicim a asculta Sfânta Evanghelie, pre Domnul Dumnezeu să-l rugăm:* „Strana I-a: „Doamne miluește" de trei ori. Diaconul: *„Cu înțelepciune dreaptă să ascultăm Sfânta Evanghelie"*. Preotul: *„Pace tuturor"*, strana: *„Și Duhului Tău"*. Preotul: Din Sfânta Evanghelie dela (N.), cetire. Strana: „Mărire Ție Doamne Mărire Ție". Diaconul: *„Să luăm aminte"* și Preotul stând în partea despre M. N. a Sf. Mese, cu fața spre M. Z., citește Evanghelia Utreniei adecă a rândului, din cele 11 Evanghelii

[22]) Dacă este Diacon anunță din ușile Impărătești.... Toată suflarea să laude pre Domnul. După ce la strana dreaptă cântă. Diaconul căutând spre strana strângă întoneazâ stihul „Lăudați pe Domnul intru Sfinții Lui". Apoi spre dreapta „Lăudați-l pre El intru tăria puterii lui."]

ale Învierei. După sfârșit, la strana dreaptă cântă: „Mărire Ție". Preotul în Altar dacă voește, cântă: „Învierea lui Christos" dacă nu, se citește la strana dreaptă. La strana stângă citește: „Miluește-mă Dumnezeule". In timpul când se cântă „Învierea lui Christos" paracliserul așează analogul în mijlocul bisericei cu acoperemântul pe el. Indată ce se termină această cântare, Preotul iese din Altar cu Evanghelia la piept, precedat de doui anagnoști, cu sfeșnicile — unde sunt anagnoști — sau de paracliser cu un sfeșnic; vine la analog, pune Evanghelia, face două închinăciuni, o sărută; mai face o închinăciune, se pleacă, puțin, în dreapta [22] și stânga și se retrage în Altar [23]. După ce la strana stângă se termină: „Miluește-mă Dumnezeule", se cântă la dreapta: Mărire... „Pentru rugăciunile Sfinților Apostoli"... iar la stânga: Și acum „Pentru rugăciunile Născătoarei"... pe glas al 2-lea. Apoi la dreapta stihul: „Miluește-mă Dumnezeule"... și stihira Învierei: „Înviind Isus din mormânt"... pe glas al 6-lea.

După sfârșitul stihirei Învierei, Diaconul, venind înaintea Icoanei Maicii Domnului, intonează cererea: „Mântuește Dumnezeule poporul Tău"... după care la strane se cântă alternativ, „Doamne miluește" de câte 3 ori pe glasul 2-lea, de 4 ori. Preotul vosglasul: *„Cu mila și cu îndurările"*. La Bisericile ce nu au Diacon și s'a făcut Seara litie, dimineața Preotul nu mai intonează cererea „Mântuește Dumnezeule"... ci numai vosglasul: „Cu mila și cu îndurările", după care îndată urmează:

§ 5. *Catavasiile.*

Catavasiile se cântă astfel: Dela 29 August până la 21 Septembrie inclusiv Catavasiile Înălțărei Cinstitei Cruci *„Crucea însemnând Moisi"*.

Dela 21 Septembrie până la 2 Noembrie, catavasiile Bunei-Vestiri: *„Deschide-voiu gura mea"*.

[22]) Dacă este Arhiereul în Biserică, Preotul îndată ce a pus Evanghelia se retrage puțin mai de o parte până ce vine Arhierul de se închină, apoi se închină Preotul slujitor și se pleacă numai la dreapta, Arhiereului. Arhiereul, după sărutare, binecuvintează poporul, iar cântăreții cântă: „Intru mulți ani Stăpâne" până se retrage în jețul Arhieresc.

[23]) Dacă este Diacon merge cu lumânarea aprinsă înaintea preotului când scoate Evanghelia, se închină amândoui, o sărută se pleacă în dreapta și în stânga, apoi unul către altul și ise retrag în Altar cu aceiași ordine.

Dela 8 până la 20 Noembrie, catavasiile Intrărei în Biserică, care sunt tot ale Bunei Vestiri cu schimbările următoare: la 1-a Catavasie „și voi cânta Intrărei Ei în Biserică, bucurându-mă"! la a treia „Și în luminata Intrarea Ta în Biserică, Cununiilor Măririi învrednicește"; la a 5-a: „Spăimântatu-sau toate" sfârșitul: „Dăduește pace tutulor celor ce te laudă în Biserica Ta, ca pre o curată Biserică": la a 9-a, în loc de cinstind Sfânta prăznuire a Maicei lui Dumnezeu zicem: „Cinstind Sfânta intrare în Biserică a Maicei lui Dumnezeu", și c. l. [24].

Dela 21 Noembrie până la 30 Decembrie, Catavasiile Nașterei Mântuitorului: *„Christos se naște, măriți-l"*.

Dela 1-iu Ianuarie până la 14, Catavasiile Botezului: *„Fundul adâncului l'a descoperit"*...

Dela 16 Ianuarie la 9 Februarie, catavasiile Intâmpinărei Domnului: *„Pământul cel roditor"*. Iar dacă începe Triodul în aceste zile, se cântă Catavasiile praznicului numai în ziua de 2 Februarie, iar în celelalte zile se cântă Catavasiile Triodului.

Dela 10 Februarie până la Dum. Stâlp. Catavasiile Bunei Vestiri. Se va avea în vedere însă întotdeauna învățătura din tipicul special al bisericei, din Triod și din Mineiu pentru anumite zile. Așă de exemplu: chiar Buna-Vestire de va cădea în Duminecа a 3-a din Sfântul Post, când se face închinarea Cinstitei Cruci, nu se cântă Catavasiile praznicului. „Deschide-voiu gura mea" ci ale Triodului; *Dumnezeescul Moisi a însemnat"*... Pentru aceea în timpul cât ține Triodul și Penticostarul, se va observa tipicul în fiecare sărbătoare, în deosebi în timpul Postului mare.

Așa dar dela începerea Triodului și până la Duminecа Tutulor Sfinților ne conduc învățături special din Triod și Penticostar; iar dela Duminecа tutulor Sfinților înainte se cântă Catavasiile Bunei Vestiri, până la August 1-iu.

Dela 1 August, Catavasiile Crucei sunt de față în Mineiu, — până la 14 August când se sfârșește praznicul Schimbărei la față.

Dela 15 până la 23 August, Catavasiile Adormirei Maicei Domnului *„Cea împodobită"*.

[24]) Tipicul bisericesc tipărit în R.-Vâlcea la 1861. pag. 45.

La 29 August Catavasiile Crucei[26].

La catavasia cântărei a 8-a se întonează stihul : „Să lăudăm bine să cuvântăm"... apoi se cântă catavasia făcându-se un sfârșit îndelung. Preotul întonează : *„Pre Născătoarea de Dumnezeu și Maica Luminei întru cântări cinstindu-i să O mărim"*. Iar la strane să cântă : „Ceia ce ești mai cinstită" cu stihurile cuvenite, apoi Catavasia Cântărei a 9-a[27]. Preotul întonează ectenia mică cu vosglasul : *„Că pre tine Te laudă toate Puterile Cerești"*. La strane se cântă pe glas al 2-lea : *„Sfânt este Domnul Dumnezeul nostru"*[28], odată la dreapta, odată la stânga ; apoi la dreapta : „Înălțați pe Domnul Dumnezeul nostru și vă închinați așternutului picioarelor Lui", iar stânga face sfârșitul : „Că sfânt este. Strana dreaptă îndată cântă Svetilna, Exapostilaria, de rând ; la stânga se cântă Slavă... a Sfântului din Mineiu, dacă are, iar dacă nu, Slavă... și acum Bogordicina Învierei.

§ 6. *Laudele.*

Imediat după Bogorodicina dela Svetilne, se cântă Laudele glasului de rând. Când se încep „Laudele", toacă pentru Liturghie ; aceasta când nu e privighere, și Liturghia se săvârșește îndată dupe Utrenie... Dacă și Sfântul dela Mineiu are Laude, se pun pe 8 : 4 dela Octoih și 4 dela Mineiu, unindu-se și slava. La stihirile dela Mineiu se pun stihurile dela Stihovna Serărei. Slavă Stihira Evangheliei, și acum „Prea binecuvântată ești de Dumnezeu Născătoare", pe glasul Slavei, însă irmologic. Preotul, sau Diaconul dacă este, deschide ușile împărătești și întonează :

[26]) La Bisericile de poliție (care nu sunt chinovii) Catavasiile se cântă neîntrerupt, fără ectenii la cântările a 3-a și a 6-a: la Catavasia cântărei a 4-a, face sfârșitul strana dreaptă, apoi începe iar stânga și de aci urmează regulat alternativa.

[27]) În timpul cântărei a 9-a cădește Diaconul. În lipsă cădește Preotul.

[28]) După vosglasul: **Că pre Tine Te laudă Puterile Cerești**... Diaconul căutând din ușile împărătești spre strana 1-ia întonează: **„Sfânt este Domnul Dumnezeul nostru"**. Dupăce Cântărețul I cântă: Sfânt este Domnul.... Diaconul caută spre strana stângă, întonând: **„Că Sfânt este Domnul Dumnezeul nostru"**. Cânt. II-lea cântă: „Sfânt este Domnul"... Diaconul caută iarăși spre strana dreaptă, întonând: **„Prește toate popoarele Dumnezeul nostru"**; și Cânt. 1-iu cântă: **Înălțați pre Domnul Dumnezeul nostru și vă închinați așternutului picioarelor Lui.** Cânt. 2-lea face sfârșitul: **„Că sfânt este"**.

„Mărire Ție celui ce ne-ai arătat lumină" ; iar la strane se cântă Doxologia mare, pe același glas.

La ultimul „Sfinte Dumnezeule", Preotul merge de aduce Sfânta Evanghelie, de pe analog, cu același ceremonial.

După Doxologie se cântă la strana stângă troparul respectiv al Învierei, care se arată în Octoihul mic, după Doxologie. Ectteniile și Sfârșitul Utreniei. (Otpustul cuvenit).

Observația 1. Când se întâmplă Duminecа înainte sau după serbare, serviciul divin se așează conform învățăturei din Mineiu pentru asemenea cazuri : al Învierei întâi.

Observația 2. Dumineca Seara nici odată nu se citește stihologie, adică catisma, dar se cântă: „Doamne strigat-am, cu toate celelalte stihuri, asemenea și în sărbătorile împărătești și la Sfinții mari și în ziua Patronului Bisericei, Sfânt sau Sfântă, la care arată să se facă priveghere. De se va întâmplă Luni, vreuna din aceste sărbători, Dumineca seara se citește, sau se cântă „Fericit bărbatul" Slava 1-a[29].

CAPITOLUL IV

Serviciul Sfântului cu Doxologie mare

Seara : Serviciul este același, ca și în zilele de rând, până la ectenia mică de după Catismă.

„Doamne strigat-am", se cântă pe glasul stihirilor din Mineiu, asemenea și stihurile până la „De te vei uita la fără de legi". De aci aceiași rânduială până la sfârșit, ca în zilele de rând.

La mânecare : Se deosebește Serviciul de cel din zilele de rând prin următoarele : după fiecare stihologie se întonează ectenia mică ; după cântarea 9-a nu se mai cântă „Cuvine-se cu adevărat", ca în zilele de rând ci îndată se întonează ectenia mică.

Laudele. După Bogorodicină, Preotul întonează : „Mărire Ție celui ce ne-ai arătat lumină" și se cântă Doxologia mare. După ce cântă Troparul Sfântului, Slavă și acum Borogodicina Învierei pe glasul troparului, se întonează ecteniile cuvenite și se dă Otpustul.

De se întâmplă Sâmbăta, să se știe că Vineri seara după

[29]) Aceste două Observații se văd în tipicul de Protosincelul Gerasim Safirin, fost Episcop al Romanului, tipărit în R. V. în anul 1878.

troparul sfântului, se cântă Bogorodicina Învierei glasului de rând, asemenea și Sâmbătă dimineața la „Dumnezeu este Domnul": iar după Doxologie, troparul Sfântului și Bogorodicina.

CAPITOLUL V.

Sfântul cu polieleu peste săptămână fără privighere și Litie

§ 1. *La Serare.*

Până la Catismă Serviciul urmează cu și peste săptămână. După ectenia mare, „Fericit bărbatul", Mărirea 1-a „Doamne strigatam" pe glasul stihirilor din Mineiu ; stihirile pe 8.

Dacă nu sunt de față 8 stihiri, și nu se face privighere, nici binecuvântarea pâinilor, se unesc și ale Litiei cu ale Serării, făcându-le pe 8. Serarea mică, dacă are, rămâne. Slavă a Sfântului și acum Dogmatica pe glasul Slavei, care se găsește totdeauna de față. Cădirea și Vohodul, până după Prochimen, cum s'a arătat la serviciul de Duminecă. După Prochimen Diaconul „Cu înțelepciune" ! ; citețul sau cel mai mare, anunță citirea parimiei : „ De la... cetire". Diaconul : „Să luăm aminte" ! și se citește, pe analog, în mijlocul bisericei prima parimie ; apoi a 2-a și a 3-a, cu aceiași regulă terminând pe a 3-a, cu un sfârșit mai îndelung. La a 3-a parimie închid ușile.

In timpul cetirei Parimiilor, clerul ce oficiază șeade pe scaune, în Altar, iar credincioșii în strane și pe scaune.

Diaconul eșind în mijlocul bisericei intonează ectenia „Să zicem toți"... Preotul vosglasul : „Că milostiv". La strană se citește „Invrednicește-ne Doamne", după care Diaconul, stând pe loc, imediat intonează ectenia : „Să plinim rugăciunile noastre cele de seară", în timpul cărora se răspunde la strana stângă cele cuvenite. După ultimul vosglas „Fie Stăpânirea Impărăției", Diaconul pleacă în Altar, iar la strană începe Stihovna. După „Și acum" dela Stihovnă „Acum slobozește" și c. l. Preotul „Că a Ta este împărăția"... Troparul Sfântului, Slavă și acum al Născătoarei de Dumnezeu... și c. l. cu Otpustul.

Observație. Intru înainte și după serbare, Sâmbătă sau în ori ce altă zi de peste săptămână Preotul urmează tot cum se arată mai sus, iar cântărețul execută serviciul Sfântului unit cu al Serbării întocmai cum este așezat în Mineiu.

(Tipicul de Protos. Gerasim Safirin, tipărit în 1878).

§ 2. DIMINEAȚA.

Mezinoptica de toate zilele, sau a Sâmbetei, dacă se întâmplă Sâmbăta, cu regula arătată la serviciul de toate zilele, sau Litia Sfântului după : „Miluește-mă Dumnezeule" [31]. După Litie, „Sfinte Dumnezeule"... și vosglasul : „Că a Ta este împărăția", ectoniile cuvenite, cu Otpustul Mezinopticei. De aci înainte urmează aceiași regulă ca Duminecă, până la polieleu, cântându-se Șezândele stihologhiilor, din Mineiu.

După al 2-lea rând de Șezânde, îndată se cântă polieleul în stihuri alese, astfel : In mijlocul bisericei, se citesc psalmii „Robii, robii, Domnului" și „Mărturisiți-vă Domnului" anunțând sau intonând stihurile ce trebuie a se cânta de cântăreți. După ultimul stih se cântă Mărimurile. Ectenia mică ; cântăreții cântă șezândele de după polieleu. Antifonul 1-iu al glasului al 4-lea: *„Din tinerețele mele"* și *„Cei ce urîți Sionul"* iar la „Și acum", strana 2-a cântă : „Prin Sfântul Duh isvorăsc izvoarele darului", dela al 2-lea Antifon. Diaconul : „Să luăm aminte cu înțelepciune" ! și se cântă Prochimenul de față, din Mineiu, și c. l. cu cetirea Evanghelici de către Preot, din ușile împărătești. După Evanghelie, psalmul 50 ; strana 1-a : Slavă „Pentru rugăciunile Sfântului, (N). Milostive"... a 2-a : Și acum „Pentru rugăciunile Sfântutoarei de Dumnezeu"... apoi stihul „Miluește-mă Dumnezeule" și stihira sau melodica sfântului, de față. Ectenia : „Mântuește Dumnezeule poporul Tău" și c. l. ; după vosglasul „Cu mila și cu indurările", Catavasiile rândului, care se văd arătate la finele cântărei sau Pesnei a 3-a, cu regula arătată la serviciul de Duminecă, până la Svetilnă.

După cântarea 9-a, Svetilna Sfântului, cu Slavă, Și acum tot din Mineiu Laudele Sfântului și celelalte cum s'a arătat la serviciul cu Dohologie mare, pag. 33 și 34.

CAPITOLUL VI.

Serviciul Divin cu Priveghere mică și Litie

§ 1. *Serarea mică.*

Pe la ora 3 p. m., se sună clopotul cel mare, și se face Vecernia sau Serarea mică, astfel : Ora 9 ; cum s'a arătat la servi-

[31] Tipicul tipărit în R. V. la 1861, p. 6.

ciul peste săptămână. Psalmul de seară. Doamne miluește de 3 ori, Mărire. Și acum, Doamne strigatam pe glasul stihirilor din Mineiu; stihirile pe 4. După Slavă, și acum, „Lumină lină ; apoi îndată Invredniceste-ne Doamne" ; Stihovna. „Acum slobozește"... După „Tatăl nostru"... Preotul intonează Vosglasul: „Că a Ta este Impărăția. La strane se cântă troparele, cum se văd la sfârșitul Serării mici. Ectenia : „Miluește-ne pre noi Dumnezeule", și c. l., și Otpustul [52]).

§ 2. SERAREA (VECERNIA) MARE.

(Cu un Preot și Diacon).

După apunerea soarelui, la ora 7 Paracliserul aprinde toate candelele. Toacă mare și trage clopotele mult. Aduce foc la mangal.

Venind Preotul în biserică, însoțit de Diacon, fac cuvenitele închinăciuni în mijlocul bisericei, și intră în Altar, cum s'a arătat la Ceasul al 9-lea. Se îmbracă: Preotul cu Epitrahil și Felon, iar Diaconul cu Stihar și Orarul. Diaconul primind cădelnița dela paracliser, o prezintă Preotului, care binecuvintează tămâia și o ia pentru cădire. După ce a dat Preotului cădelnița, având în mână lumânarea aprinsă, deschide ușile împărătești, apoi iese în mijlocul bisericei. Preotul începe cădirea din Altar. Când iese pe ușile împărătești, Diaconul intonează *„Sculați-vă"*. După ce Preotul cădește Iconostasul, când merge la Scaunul Arhieresc, se alătură și Diaconul și însoțește pe Preot până ce termină Cădirea mare [53].

Când Preotul s'a înapoiat din tindă, în mijlocul bisericei, intonează: *„Doamne binecuvintează"*, și 'și urmează cădirea. La

[52]) Serviciul cu Privighere mare este al Prazniccelor sau sărbătorilor împărătești, iar cu Privigrere mică al sfinților cu Serare mică.

Se face Privighere mare și la prăzmuirea unui Sfânt, dacă este Hramul bisericei, sau se află Sfinte Moaște la acea biserică, cum sunt: Sf. Grigorie Decapolitul la Bistrița, Vâlcea, Sf. Nicodim, Tismana, Sf. Filofteia Curtea de Argeș, Sf. Dimitrie Basarabov, București, Sf. Cuv. Paraschiva, Iași, Sfântul Ioan cel nou, Suceava.

[53]) Pe unele locuri Diaconul întonează „Sculativă", înainte de a începe Preotul cădirea; apoi se duce în Altar și însoțește pe Preot la cădire. Această practică nu e nici conformă cu tipicul și perde din misticismul Slujbei.

strana dreaptă îndată cântă, odată, rar și dulce: *Veniți să ne închinăm și să cădem înaintea Lui.* Apoi îndată se citește Psalmul 103, *„Binecuvintează sufletc al meu pre Domnul...*, lin, rar, cu ton duios.

Diaconul intonează ectenia mare. Spre sfârșitul ectenici, se așează analogul în mijlocul bisericei. Se citește Mărirea 1-a dela Catisma 1-a, cântându-se stihurile alese, pe care le întonează cititul așteptând până ce cântă la fiecare strană pe cel întonat. Asemenea la strana 1-a cântă: Mărire... Și acum... la strana 2-a. Apoi: „Aliluia (de 3 ori) Mărire Tie Dumnezeule", alternativ: 1-a, a 2-a și iar 1-a, care face finalul. Diaconul intonează ectenia mică. Preotul vosglasul: „Că a Ta este stăpânirea"... și secântă: *Doamne strigat-am*, pe glasul stihirilor din Mineiu, care se pun pe 8. Stihurile: „Pune Doamne strajă gurii mele", și celelalte, se cântă până la stihul *„Dintru adâncuri am strigat către Tine, Doamne, Doamne auzi glasul meu*, cu care se pun stihurile pe 8.

Diaconul cădește Altarul și Biserica, cu regula arătată Dumineca

La Vohod, dacă Preotul voește a cântă „Lumină lină", Diaconul, după ce a întonat „Cu înțelepciune ! Drepți", se înapoiază lângă Preot și-l ajută la cântare, cădind spre ușile împărătești de câte 3 ori, când se cântă: pre Tatăl, pre Fiul și pre Sfântul Duh, Dumnezeu. După cântarea acestora, merge imediat înaintea icoanei Maicii Domnului, spre a întâmpină pe Preot cu cădirea, când intră în Altar ; apoi intră și dânsul tot pe ușile împărătești. Cădește înaintea Sfintei Mese, Proscomidia și po Paracliser, căruia îi și dă cădelnița. Trece la dreapta Preotului, care se află lângă „Locul cel de sus" spre M. Z., iar Diaconul vine spre M. N. și ajută pe Preot în continuarea cântărei.

Dacă nu se cântă „Lumină lină", Diaconul îndată după întonarea „Cu înțelepciune ! Drepți", intră în Altar, așteaptă pe Preot în partea de M. N., cădindu-l la intrare; Cădește Proscomidia și po Paracliser și-i dă cădelnița, ș. c. l. cum s'au arătat Dumineca.

După „Lumină lină, Diaconul întonează: „Să luăm aminte! Preotul: „Pace tutulor". La strană: „Și Duhului Tău", și secântă în Altar Prochimenul, apoi la dreapta și la stânga câte odată. Dacă e Duminecă se cântă iar în Altar a 4-a oară. După Prochimen, Parimiile, cu regula arătată la pag. 34. Ectenia s. c. l.

§ 3. *Litia.*

In timpul ecteniei „Să plinim rugăciunile noastre cele de seară Domnului", se așează în mijlocul bisericei, masa cu cinci pâini, vasele : cu grâu, vin și untdelemn, astfel : pâinile spre Răsărit, grâul spre Apus, vinul spre M. N. și untul de lemn spre Miază Zi.

După vosglasul „Fie Stăpânirea împărăției Tale", strana dreaptă începe îndată Litia, sau Slava dacă stihirile s'au cântat la Doamne strigat-am *). La Slavă Preotul iese pe ușa de M. N. cu aceiași regulă ca la Vohodul Serărei și vine înaintea mesei. Cele două sfeșnice ce se poartă înaintea Preotului, se așează în partea de Răsărit a mesei. Preotul binecuvintează tămâia, cădește masa la cele patru laturi — fără a se pleca — apoi cădirea mică. Dacă voește Preotul cădește Diăconul. După cădire,, Diaconul se așează iarăși la locul său, de unde intonează ecteniile după rânduiala din Liturgiar.

Terminându-se „Și acum", Diaconul intonează : „Mântuește Dumnezeule poporul Tău" ș. c. l., iar la strană răspunde : „Doamne miluește" de câte trei ori după fiecare cerere. La cerere „Incă ne rugăm ca să se păzească Sfânt locașul acesta", ș. c. l. La strane se răspunde : „Doamne miluește" de 40 ori alternativ, fiecare strană de câte 10 ori, cum s'a arătat la Mânecarea peste săptămână pag. 15. După vosglasul „Că milostiv"... Pace tutulor" și după „Capetele voastre Domnului să le plecați". Preotul cetește rugăciunea *„Stăpâne mult milostive Doamne Isuse Christe Dumnezeule"*.

Strana începe Stihovna ; apoi „Acum slobozește" ș. c. l. și după „Că a Ta este împărăția" Diaconul primind dela paracliser cădelnița, o dă Preotului, care binecuvintează tămâia și cădește de 3 ori masa împrejur fără a se pleca. Diaconul cu lumânarea în timpul cădirei mesei stă în fața Preotului. Când Preotul cădește masa întâi, cântă troparul Sfântului ; când cădește a doua oară la strana dreaptă cântă iarăși troparul Sfântului și când cădește a treia oară, la strana stângă se cântă troparul „Născătoare de Dumnezeu Fecioară [24], pe glasul al 5-lea, având grije

*) Când stihirile de la „Doamne strigat-am sunt cu repetire, în loc de a se repeti, se pun și cele de la Litie. Aceasta cu binecuvântarea celui mai mare respective: Preotului.

24) Făcându-se Litie la un Sfânt care are numai Polieleu, fiind Hramul bisericei, se cântă troparul „Născătoare de Dumnezeu" de două ori, iar troparul sfântului numai o dată, pentru cinstea hramului.

Când se face numai Serarea cu Litia fără Priveghere, după rugăciunea „ Stăpâne mult milostive" imediat cădirea cu cântarea troparelor, rugăciunea binecuvântărei pâinilor, „Bogații au sărăcit" îndată Stihovna, în timpul căreia se împarte Litia.

In Liturgia tipărită la R. Vâlcea 1787 după invocarea „Incă ne rugăm pentru ca să auză" ș. c. l. arată, de aicea pomenește pe cine va vrea din cei vii și din cei morți în taină" (Tipicul de la începutul Liturgiarului). De aceia în Oltenia e obiceiul a se pomeni la Litie dintre cei vii, însă în auz.

cântărețul să nu termine cântarea până ce Preotul a venit iar înaintea mesei. La a treia cădire după ce cădește partea de Miază Noapte a mesei, cădește Iconostasul și scaunul Arhieresc, apoi vine înaintea mesei, cădește pe Diacon și dă cădelnița. La Praznice se cântă troparul Praznicului de trei ori. După terminarea acestora, Diaconul intonează „Domnului să ne rugăm" și Preotul citește, cu ton, rugăciunea binecuvântărei pâinilor, însoțită de următoarea formă a binecuvântărei : Când zice *„Doamne Dumnezeul nostru cel ce ai binecuvântat cele cinci pâini și ai săturat cinci mii de bărbați în pustie"*, având în mâna dreaptă pâinea cea de asupra, face cu ea semnul Crucei peste celelalte de pe masă, lăsând-o iar pe cele 4 la terminarea acelor cuvinte ; iar când rostește : *„Insuți Stăpâne binecuvintează pâinile acestea"*, *arată spre pâini* ; când zice : *„grâul" arată spre vasul cu grâu*, *„vinul"*, spre *cel cu vin* și *„untul de lemn" spre cel cu untdelemn*, având degetele formate pentru binecuvântare. IS. HS. Astfel arătând la binecuvântare în ordinea numirei, a făcut și Cruce peste ele. Apoi Preotul cu Diaconul cântă : „Bogații au sărăcit" ș. c. l. Odată ; strana 1-a, odată, strana 2-a odată, Diaconul : „Domnului să ne rugăm". Preotul intonează : „Binecuvântarea Domnului peste voi cu al său Dar" ș. c. l., iar la strană se începe cu ton lin și dulce, cetirea celor 6 psalmi, dela „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu", ș. c. l. ale Utreniei cum s'a arătat la Sfântul cu Polieleu.

Până la Polieleu aceiași regulă ca Dumineca.

La Polieleu. Dacă Preotul voește să iasă cu Icoana în mijlocul Bisericei, paracliserul așează analogul în timpul cântărei Polieleului ; pregătește în Altar cădelnița, iar înaintea ușilor împărătești două sfeșnice cu lumânările aprnse. Când se cântă

„Mărturisiți-vă Domnului" ș. c. l. Preotul iese cu Icoana și Diaconul cu cădelnița ; la analog pe ușile împărătești. După ce la strană s'a cântat: „Și ne-a isbăvit pre noi de vrăjmașii noștri", Preotul stând înaintea Icoanei care este pusă pe analog, cântă cu primul stih „Mărimu-Te pe Tine" ș. c. l. Apoi, însoțit de Diacon cădește biserica toată, începând din Altar, în timp ce la strane se cântă Mărimurile cu celelalte stihuri. „Slavă", cântă iar Preotul „Și acum" Strana. Primul Aliluia" Preotul ; apoi stranele câte odată. Ectenia mică. După vosglas Preotul și Diaconul merg în Altar.

De aci înainte urmează aceiași regulă ca și la Sfântul cu Polieleu, până la finele Utreniei, lăsându-se necitite Catismele, Canoanele și Orele, care se citesc dimineața până ce Preotul proscomodește — la bisericile de poliție sau mirenești, pe când la chinovie se cetesc toate la rând.

Litia se împarte la Laude.

CAPITOLUL VII.

Serviciul Divin al Praznicilor Impărătești

Serviciul divin al praznicilor împărătești, cu sau fără Privighere, urmează întocmai ca al Sfântului cu privighere, după cum se vede în Mineiu, cu care caro mici deosebiri, ca: seara la stihirile dela „Doamne strigat-am", la Stihovnă ; dimineața la Sezândo ; la Laude, nu se află „Mărire" deosebit, „Și acum" deosebit ci numai „mărire și acum" una singură stihiră sau glasnică. La binecuvântarea pâinilor se cântă troparul praznicului de 3 ori. Polieleul se cântă „Cuvânt bun" și la praznicile în cinstea Născătoarei de Dumnezeu, și ale Mântuitorului.

Escepție fac dela regula generală: Buna Vestire care se întâmplă mai totdeauna în Postul-Mare și foarte rar în săptămâna Luminată, pentru care să se cerceteze totdeauna tipicul, relativ la cazurile ivite, din Triod și din Tipicul bisericesc. Asemenea Botezul Domnului și Nașterea Domnului care au tipic special, în Mineele respective și Tipicul Bisericesc. Puțină escepție face și înălțarea Crucei, la Seraru, după tropar și mai mult la Doxologia Mare ; cu închinarea Cinstitei Cruci. A se vedea tipicul bisericesc la 14 Septembrie, și textul de față la pag. 47 și 48.

CAPITOLUL VIII.

Serviciul sfântului cu Polieleu sau privighere, când se întâmplă Dumineca

§ 1. *Sâmbătă seara.*

Serviciul urmează ca și cel de Duminecă când este sfânt de rând, cu deosebirile următoare: La „Doamne strigat-am se pun patru stihiri ale Invierei și șease ale Sfântului, Slavă a Sfântului și acum Dogmatica glasului de rând.

După prochimen, se cetesc și parimiile Sfântului.

La stihovnă, Slavă a Sfântului, și acum a Născătoarei, din Octoih, dela Stihovna de Sâmbătă seara, cea pe glasul Slavei.

§ 2. *La Mânecare.*

Mezinoptica Dumineei, cu regula cunoscută, la care se adaogă și Litia Sfântului, după Canonul Treimei [30]. Apoi „Cade-se cu adevărat", ș. c. l. După Sfinte Dumnezeule" și „Tatăl nostru", Troparul Sfântului ; și otpustul.

UTRENIA.

Psalmii Utreniei. Dumnezeu este Domnul pe glasul de rând. Troparul Invierei de 2 ori, Mărire al Sfântului, Și acum al Născătoarei, pe glasul Troparului Sfântului. Catisemele, Canoanele și orele. In loc de Catisma 17, Polieleu, cetit.

La șezândele stihologiilor : se cântă amândouă rândurile din Octoih, fără a Născătoarei de Dumnezeu, dela primul rând, ci se zice Mărire, și acum a Născătoarei dela al 2-lea rând. Ectenia mică. Apoi șezândele sfântului din Mineiu, cu aceiași regulă, cum s'a cântat ale Invierei. Binecuvântările. Ectenia mică. Șezândele de după Polieleu și Subascultătorul din Octoih, Antifoanele glasului, și celelalte, cum s'a arătat la serviciul de Duminecă.

La laude. Stihirile Invierei 4, ale Sfântului 4 ; Mărire a Sfântului, Și acum, „Prea cuvântată ești". Doxologia mare, Troparul

[30]) In caz că seara nu sa făcut litie. A se vedea Tipic bisericesc, Ediția Sf. Sinod. 1893, cel din 1953 și 1861. R.-V.

„Astăzi mântuire a toată lumea s'a făcut... sau: „Inviat-Ai din mormânt", etc., și Otpustul: „Cel 1-iu e de rând gl. 1, 2, 3 și 4: cel de al 2-lea, când sunt celelalte patru.

§ 3. *La Liturghie.*

Fericirile: ale Invierei 4 și cântarea a 6-a pe 4. După Vohod, „Veniți să ne închinăm... Cela ce ai inviat din morți". Pentru tropare și Condace după Vohod, a se vedeà învățătura specială, la Liturghie, pag. 59, la cazul corespunzător.

CAPITOLUL IX.

§ 1. Serviciul divin al praznicilor Împărătești când se întâmplă Dumineca

Acest serviciu se împarte în două: a) al praznicilor Mântuitorului Lumei Domnul nostru Isus Christos, și Înălțarea Crucei; b) Cele întru cinstea Maicei Domnului. Dintre cele dintâi, Botezul". Schimbarea la Față, Nașterea Domnului și Înălțarea Cinstitei Cruci, 14 Septembrie, nimic nu se pune de ale Invierei, nici „ Fericit bărbatul", numai „Invierea lui Christos" în ziua Crucei, ori în ce zi ar fi; deci tot serviciul merge după cum este în Mineiu.

Cele în cinstea Maicei Domnului ca: Nașterea și Adormirea Maicei Domnului, Intrarea în Biserică, la care se adaogă și cele două serbări ale Mântuitorului. adică „Tăierea împrejur și Întâmpinarea" 2 Februarie, au serviciul unit cu al Invierei conform învățăturei din Mineiu. care se urmează ca și al Sfântului mare ce cade Dumineca, cu deosebirile: „Intotdeauna „Și acum al praznicului. La cântarea a 9-a. nu se cântă „Cecace ești mai cinstită ci Cântarea 9-a; iar la Liturghie Antifoanele praznicului. Escepție face „Buna Vestire", având tipicul special, din Triod, și tipicul bisericesc, întrucât serviciul acestui praznic variază după timpul în care cade: din Joia a 3-a săptămână a Postului și până în Miercurea săptămânei luminate.

§ 2. *Praznicile cu Inainte și după prăznuire.*

Botezul Domnului, 6 Ianuarie. Inainte prăznuirea începe dela 2 Ianuarie. Prăznuirea se sfârșește la 14 Ianuarie.

Intâmpinarea Domnului, 2 Februarie. Inainte prăznuire este o zi — 1 Februarie — Sfântul Martir Trifon. Prăznuirea sfârșește la 9 Februarie. De va fi Prăznuirea Luni 1-a săptămână, a Postului, Slujba se cântă Dumineca Lăsatului de brânză. Tipicul Triodului, lit. L.

Schimbarea la Față, 6 August. Inainte prăznuire o zi — 5 August. Prăznuirea se sfârșește la 13 August.

Adormirea Maicei Domnului, 15 August. Inainte prăznuire la 14 August, Prăznuirea se sfârșește la 23 August.

Nașterea Maicei Domnului, 8 Septembrie. Inainte prăznuire la 7 Septembrie. Prăznuirea se sfârșește la 12 Septembrie.

Înălțarea Cinstitei Cruci, 14 Septembrie. Inainte prăznuire la 13 și „Inoirile". Prăznuirea se sfârșește la 21 Septembrie. Nimic din ale Invierei, de va cădea Dumineca; nici „Sfânt este Domnul Dumnezeul nostru", nici Evanghelia Invierei. Numai „Invierea lui Christos văzând"... ori în ce zi s'ar întâmpla.

Crucea se rădică dela iconostas, la Doxologia mare, în ziua sfârșitului Serbărei: O cădește; trei închinăciuni, o sărută și o duce în Altar.

Intrarea în Biserică, 21 Noembrie. Inainte prăznuire la 20. Prăznuirea se sfârșește la 25 Noembrie.

Nașterea Domnului nostru Iisus Christos, 25 Decembrie. Inainte prăznuirea începe dela 20. Sfârșitul Praznicului 31 Decembrie.

A se observa: Sâmbăta înaintea Nașterei și Duminecă. Asemenea după Naștere.

Notă: De va fi Nașterea Domnului, Duminecă sau Luni. Ceasurile se citesc Vineri fără Liturghie. De va fi Sâmbătă, Ceasurile se citesc Vineri, cu Vecernia și Liturghia Marelui Vasile.

De va fi Nașterea Domnului Duminecă, rămâne numai o Sâmbătă și o Duminecă până la Botez. Slujba Dumineci după Botez se cântă la 26, la Litie.

Duminicile Sfinților Părinți.

1. Dumineca după 16 Iulie, a Sfinților 630 Părinți cari s'au adunat la al 4-lea Sinod dela Calcedon.

2. Dumineca după 11 Octombrie, a Sfinților 305 Părinți, ce s'au adunat în Niceea a doua oară, la al 7-lea Sinod Ecumenic.

3. Duminecă după 11 Decembrie, a Sfinților Strămoși

Observaţie : De este Naşterea Domnului Duminecă, se serbează Dumineca Sfinţilor Strămoşi la 11 Decembrie — Duminecă —, iar la 18 Dumineca Sfinţilor Părinţi — „Înaintea Naşterei Domnului".

De va fi Naşterea Domnului Luni, Marţi, Mercuri, Joi, Vineri sau Sâmbătă, se serbează Dumineca Sfinţilor Strămoşi la 17, 16, 15, 14, 13, la 12 ; iar Dumineca Sfinţilor Părinţi — „Înaintea Naşterei", la 24, 23, 22, 21, 20, la 19 Decembrie.

De va fi Naşterea Domnului Duminecă, Sâmbătă se săvârşeşte Liturghia Sfântului Ioan Gură-de-Aur, iar în ziua Praznicului, a Marelui Vasile. In cazul acesta Dumineca după Naşterea Domnului se cântă la 26, după învăţăturile tipicale. (Tipicele manuale).

Aceeaşi rânduială şi pentru „Botezul Domnului".

In Ajunurile acestor Praznice — Sâmbăta şi Dumineca — dezlegare la vin şi la unt-de-lemn [37].

Praznicele în care nu se pune nimic de ale Învierei căzând Dumineca.

1) Botezul Domnului — 6 Ianuarie.
2) Schimbarea la Faţă. 6 August.
3) Înălţarea Crucei. 14 Septembrie. Numai „Învierea lui Christos văzând"... ori în ce zi ar fi.
4) Naşterea Domnului. 25 Decembrie.

§ 3. *Serbări cu excepţii importante.*

a) *Pentru Buna Vestire.*

Se întâmplă serbarea de Joi a 3-a săptămână a Marelui Post, până Miercuri în săptămâna luminată.

[37]) In Mineiu, ediţia Sfântului Sinod 1892 după Apostolul Serărei învaţă: De se va întâmpla Ajunul Naşterei lui Christos Sâmbătă sau Duminecă, post nu este." Înţelesul acestei învăţături nu este ca să nu postim în acele zile. Ea se referă la postul monahal, când în Ajunuri nu mănâncă nimic; iar în aceste zile — Sâmbătă şi Duminecă — se dezleagă şi pentru dânşi la vin şi unt de lemn.

Aceeaşi explicaţie şi pentru „Ajunul Botezului".

Reguli generale.

1. De se întâmplă în zile de rând, se pune slujba cum este în Mineiu. Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, ori în ce zi ar fi.

2. De se întâmplă în Dumineca 3-a a Crucei, slujba se pune cu a Învierei şi a Crucei. Axionul Serbărei. Asemenea şi în Duminecile Postului ; slujba se pune cu a Învierei.

3. De va fi în Joia Canonului Mare, se cântă Canonul Marţi seara ; Miercuri seara Privighera Praznicului.

4. De va fi în Sâmbăta Acatistului, Vineri nu se face Liturghie. Vineri seara slujba Serbărei cu rânduiala ei ; iar Acatistul se cântă cu rânduiala la timp, (Privighere), împreună cu slujba Serbărei, în chipul următor : Când Preotul binecuvântarea, se începe Utrenia Praznicului, după rânduială, neschimbat până la Canoane. După ce preotul întoneză vosglasul : „Cu mila şi cu îndurările", se cântă la strana 1-a „Apărătoarei Doamne", pe larg, până ce Preotul căděşte toată biserica. In acest timp paraclisierul aşează analogul înaintea Icoanei Maicii Domnului, cu cartea. După ce Preotul a terminat căděrea, face înaintea Icoanei 2 metanii şi începe cetirea Acatistului. Starea 1-a, după care mai face o metanie, şi intră în Altar, La strana 2-a „Apărătoarei Doamnei", mai pe scurt, cântându-l ambele strane, în stihuri, alternativ. Preotul, Starea a 2-a. Stranele, canonul. După cântarea 3-a, Starea 3-a. Ectenia mică. Şezânda. După Catavasia Cântărei a 6-a, Preotul Starea a 4-a. Ectenia mică. Condacul, Icosul şi c. l.

5. De va fi în sâmbăta lui Lazăr : slujba Praznicului cu a lui Lazăr. La Liturghie : „Câţi în Christos v'aţi botezat"... Apostolul Serbărei. Evanghelia lui Lazăr. Axionul Praznicului.

6. In Dumineca Stâlpilor : Slujba cu a stâlpărilor.

La Utrenie Evanghelia Bunei Vestiri, cea dela Liturghie.

La Liturghie : Antifoanele Triodului. La Eşire... „Cela ce Te ai întrupat pentru noi". Apostolul Praznicului Bunei-Vestiri, Evanghelia Duminicei Floriilor. Axionul Bunei-Vestiri.

7. Luni, Marţi şi Mercuri, în săptămâna Patimilor : La Serare, slujba combinată cu a Patimilor. La Denie, slujba Patimilor, se cântă singură, iar dimineaţa numai a Bunei-Vestiri, cu Liturghia Sfântului Ioan. Unde e Hramul Bisericei Buna-Vestire, se cântă seara şi dimineaţa numai slujba Praznicului.

8. In Joia Patimilor : *Mercuri seara,* Serarea cea mare la

vremea ei — a Bunei-Vestiri. La Privighere și Joi dimineața numai slujba Bunei-Vestiri.

Liturghia. La Vohodul mic: *Mântuește-ne... cela ce pentru noi Te-ai întrupat...* Evanghelia zilei. Heruvicul zilei: „Cinci Tale"... Liturghia Sfântului Ioan. Axionul Bunei-Vestiri. In loc de Cuminecătoriu: *Pomenește pre noi Îndurate, precum ai pomenit pre Tâlharul, întru împărăția Cerurilor.* La masă deslegare la vin și unt de lemn.

9. De va fi în Vinerea sau Sâmbăta Patimilor, Serbarea se mută în Duminecа Paștilor, punându-se slujba combinată. (A se vedeà învățătură cu amănuntul în Tipic). De va fi în ziua de Paști, Apostolul și Evanghelia Paștilor. (Extrase din Tipicele manuale: București 1853, și R.-Vâlcea 1861).

După Cinarea mare, cu Litie și Privighere, când Buna-Vestire se întâmplă în Miercurea Stâlpărilor [35]).

In ajunul Bunei-Vestiri, seara la ora 7, Toacă mare. Se îmbracă Preotul — Protos — cu Epitrahilul și Felon, Diaconul cu Stihar și Orar. Diaconul, cu lumânarea aprinsă iese în mijlocul bisericei și întonează: *Binecuvintează Stăpâne.* Preotul, stând înaintea Sfintei Mese, cu cădelnița în mână, întonează: *Binecuvântat este Dumnezeul nostru,* ș. c. l. La strană: *Amin. Mărire Tie... Împărate Ceresc,* ș. c. l. Diaconul intră în Altar, și însoțește pe Preot, care îndată după ce a dat binecuvântarea începe Cădirea mare. La strană *se citește După Cinarea mare.* Se cântă: *Cu noi este Dumnezeu...* După: *Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu,* se cântă *Litia.* Ectheniile: *Mântuește Dumnezeule Poporul Tău...* și Rugăciunea: *Stăpâne Dumnezeule...* Stihovna. Acum slobozește... troparul Bunei-Vestiri de trei ori. Binecuvântarea pânilor, cum s'a arătat la pag. 39. Se cântă: *Bogații au sărăcit... Binecuvântarea Domnului peste voi...* La strană: *Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu... Doamne buzele mele vei deschide...* și cei șease Psalmii; Utrenia regulat: *Privigherea.*

Dimineața, în ziua Praznicului: Mezinoptica, Catismele, Orele și Obednița. In acest timp Preotul cel rânduit și Diaconul se îmbracă pentru Liturghie și proscomidește.

[35]) Practicată la Sfânta Episcopie a Râmnicului Noul-Severin în 1898, de Prea Sfințitul Episcop Atanasie Mironescu. Cazul acesta se dă ca normă.

După Otpustul Utreniei, se închină înaintea Sfintei Mese *pentru Liturghie.* Diaconul iese în mijlocul bisericei și întonează: *Bine-cuvinteazã Stăpâne.* Preotul: *Binecuvântată este Impărăția...* Diaconul intră în Altar. La strană: *Veniți să ne închinăm...* și Psalmul de seară. De aci înainte Vecernia. Vohod cu Evanghelia. Lumină lină. Prochimenul. Parimiile Triodului și ale Praznicului. Ectenia mică; Vosglasul: *Că sfânt ești Dumnezeul nostru. Sfinte Dumnezeule...* Liturghia Sfântului Ioan Hrisostom.

Pentru Sfântul Marele Martir Gheorghe. Se coboară până în Vinerea Patimilor și se sue până Joi în săptămâna Samărinencei.

Reguli generale: De va fi în Sfânta și Marea Vineri sau Sâmbăta Mare sau în Duminecа Paștilor, slujba lui se mută Luni în săptămâna Luminată, și se cântă cu a Invierei. Asemenea se cântă de va fi în săptămâna Luminată. *De va fi în Vinerea Izvorului,* se cântă: a Invierei, a Izvorului și a Sfântului.

c) *Pentru înălțarea Crucei, 14 Septembrie.*

A se observa învățăturile din Mineiu și din Tipic, seara și dimineața la Doxologia mare, pentru închinarea Crucei.

Inchinarea Crucei. La Vecernia Praznicului, în timpul Stihovnei, se așează Crucea la Proscomidie, pe un Disc fără postament, punându-se pe Disc un acoperământ (procovet) mic. Pe acoperământ se pune busuioc și flori. Dela Proscomidie se duce pe Sfânta Masă și se pune pe Sf. Antimis — nedesfăcut — iar Evanghelia se pune mai sus. Ducerea pe Sfânta Masă se face astfel: După Otpustul Vecerniei se dă binecuvântarea; la strană citește: „Sfinte Dumnezeule" ș. c. l. După: „Că a Ta este împărăția. Troparul, Slavă și acum Condacul. In acest timp Preotul cădește Crucea la Proscomidie, o pune pe cap cu Disc cu tot, o duce pe Sf. Antimis unde iar o cădește. Apoi întonează „pentru rugăciunile".

La Staroslovie (a 2-a zi). Se așează analogul în mijlocul bisericii. Când se cântă ultimul „Sfinte Dumnezeule", pe larg, Preotul pune Crucea pe cap cu Discul, cum e împodobit. Diaconul, dacă este, merge înainte cu cădelnița și lumânarea. Apucă pe după Sf. Masă, spre Răsărit, ies pe ușa de M. N., de unde îi preced purtătorii cu 2 sfeșnice. Vine în dreptul ușilor împărătești, cam între iconostas și masă. Întonează: „Cu înțelepciune, drepți". (In Ti-

picul cel mare: „Înțelepciune dreaptă"). Vine înaintea analogului *) pune Crucea pe el — cu Discul și o cădește, împrejur, cântând Troparul: „Mântuește Doamne... La a 2-a cădire cântă strana 1-a acelaș, și la a 3-a cădire cântă strana 2-a. Face 3 metanii, ori în ce zi ar fi. Ia Crucea cu busuioc, în mâni; căutând spre Răsărit o înalță și intonează — dacă nu e diacon — „Miluește-ne pre noi Dumnezeule, după mare mila Ta"... La strana 1-a începe: „Doamne miluește" — prima sută, repede, cu ton dulce și lin, coborînd tonul până la al 50-lea, și urcându-l iarăși treptat până la terminarea sutei. În acest timp Preotul se pleacă încet, cât se poate aproape de pământ, ținând Crucea pe cap; ridicându-se iar încet până la terminarea sutei. Vine în partea de M. Z. cu fața spre M. N. o înalță. Ectenia pentru Rege... Aceiași plecare, cu a 2-a sută „Doamne miluește". Trece în parte de Răsărit, cu fața spre Apus. Ectenia pentru Episcop și pentru toți frații.... Plecarea cu a 3-a sută. În partea de M. N. Ectenie: Pentru tot sufletul creștinesc... Plecare cu a 4-a sută. Iarăși la partea de Apus cu fața spre Răsărit. Ectenie: „Pentru cei ce au slujit și slujesc în sfânta Biserica aceasta"... Plecare cu a 5-a sută. După a 5-a înălțare și plecare ținându-O în mână cântă Condacul. „Cel ce Te-ai înălțat pe Cruce"... O pune pe analog — cu Discul; cântă „Crucei Tale ne închinăm Stăpâne, și Sfântă Învierea Ta o slăvim"; iar stranele câte odată. În acest timp Preotul face 2 metanii, sărută Crucea, mai face o metanie, se pleacă în dreapta și stânga și merge în Altar. Dacă asistă Arhiereu, după ce a pus Crucea pe Analog se retrage la o parte, spre a veni Arhiereul întâi să o sărute. Iar Preotul după ce a sărutat-o se pleacă numai Arhiereului.

La strană cântă stihirile cuvenite. După ce se termină „Și acum", Preotul vine, se închină de 3 ori, o ia și o așează pe iconostas, la partea dreaptă, spre strană, unde stă până la 21 Septembrie — sfârșitul Praznicului — când iarăși la Slavoslovia mare, o ridică și o duce în Altar.

Praznicul acesta are Sâmbătă și Duminică după Înălțarea Crucei. De va fi Duminecă, nimic ale Învierei. Numai Învierea lui Christos.

*) În tipicul mare spune că vine înaintea ușilor împărătești. În cel de R. V. 1861 spune că vine înaintea analogului de-a dreptul și aci intonează „Înțelepciune dreaptă" Așa e mai practic. Deci, cum va voi cel mai mare.

În orice zi se va întâmpla, chiar Duminica, nu se dezlegă nici la pește, ci numai la vin și unt de lemn.

§ 4. *Pentru stâlpi.*

Prin obișnuita cetire la morți a așa zișilor Stâlpi, adecă Evanghelia, s'ar crede, de către popor și chiar de unii preoți, că Stâlpii sunt patru, adecă cei patru Evangheliști. Aceasta este o idee greșită.

Stâlpii, după Tipicul mare, se înțelege împărțirea timpului de peste an, în care se citește Evanghelia. Astfel ***Stâlpul 1-iu,*** începe din Duminica 1-a a Postului Sfinților Apostoli și ține 8 săptămâni: Evangheliile Duminecilor.

Stâlpul al 2-lea se începe după ziua Sfântului Ilie, Evangheliile Duminecilor opt săptămâni.

Stâlpul al 3-lea începe după Înălțarea Cinstitei Cruci, Evangheliile Duminecelor: 8 săptămâni.

Stâlpul al 4-lea începe la Postul Nașterei lui Christos, Evangheliile Duminecelor: 8 săptămâni.

Stâlpul al 5-lea începe după Botezul Domnului, Evangheliile Duminecelor: 8 săptămâni.

Stâlpul al 6-lea începe în Sfântul și Marele Post, opt săptămâni. (Tipicul Mare, pag. 644 și 645. Cap. 56).

Asupra împărțirei Evangheliei în Stâlpi, este învățătură și în Triod, înainte și după Parimia Ceasului al 6-lea, în Sfânta și Marea Luni a Patimilor.

Învață astfel:

Iară al treilea și al șaselea Ceas îl le ceținm cu catisme. „Se citește și Stâlpul Evangheliei: Luni, Marți, și Mercuri se sfârșește". — Mai departe:

„Însemnare cum se citește Stâlpul Evangheliei".

„La al treilea ceas, după „Născătoare de Dumnezeu, Tu ești viața cea adevărată", „Și îndată fiind analogul înfrumusețat (cu poala pe dânsul, ceeace la Catismă nu se pune), pun deasupra lui sfânta Evanghelie, și două făclii aprinse. Preotul cădește biserica.

„La al șaselea ceas cădește numai Evanghelia, iar la al 9-lea cădește Evanghelia și toată biserica și pe frați; *și așa se citește Evanghelia, și după Evanghelie zicem:* „Domnul Dumnezeu bine este cuvântat".

La ceasul al 6-lea, după Prochimen și stih învață : *„Și se citește Stâlpul Evangheliei după rânduiala ce s'a scris mai departe“.*

După Parimia Ceasului al 6-lea învață :

„Cade-se a ști“.

„Că Evanghelia dela Matei se citește toată, precum și cele do „la Marcu și Luca ; Iară dela Ioan se citește numai până la înce- „putul Sfintelor Patimi, adecă până la:“

„Acum s'a prea mărit Fiul Omului“.

„Și se citește așa în trei zile, adică : Luni, Marți, Mercuri „și se sfârșește Mercuri la al 9-lea Ceas“.

„Și se face dela Luca trei citiri ; iară celelalte câte două. De „toate citirile sunt 9, iară mai mult nimic“.

Din aceste învățături nu se precizează însă împărțirea Evangheliei : De unde începe și unde se sfârșește fiecare Stâlp la Ceasul al 3-lea și al 6-lea, în cele trei zile — Luni, Marți și Mercuri, când se și sfârșește.

După această învățătură, ar rezultà împărțirea Evangheliei în 6 Stâlpi, adecă : doi Luni : la Ceas al treilea și al 6-lea ; 2 Marți și doi Mercuri.

Mai rezultă că după această împărțire se citește Evanghelia de-arândul, începând cu Matei, apoi în ordine, Marcu și Luca, iar Ioan numai până la începutul Sfintelor Patimi.

Această împărțire și cetire se practică la monastirile, unde Tipicul se aplică riguros.

La Bisericile de mir nu s'a practicat.

§ 5. *Pentru Apostol și Evanghelie, la Praznice și Sfinți, când se întâmplă Dumineca.*

Praznicele : 1-iu Ianuarie, Tăerea împrejur și Sfântul Vasile cel Mare : La Utrenie Evanghelia Invierei, la Liturghie, Apostolul Sfântului și Evanghelia Praznicului.

2 Februarie : La Utrenie, Evanghelia Praznicului : La Liturghie Apostolul Praznicului și Evanghelia Dumineccei.

25 Martie : De va fi în Dumineca a 3-a, a 4-a sau a 5-a din Post, la Utrenie, Evanghelia Praznicului, cea dela Utrenie. La Liturghie, Apostolul Dumineccei și Evanghelia Praznicului. De va fi în Dumineca Floriilor, la Utrenie, Evanghelia Bunei-Vestiri, cea dela Liturghie. La Liturghie, Apostolul Născătoarei de Dumnezeu : „Fraților !“ Cela ce Sfințește și cei ce se sfințesc... Evanghelia Dumineccei Floriilor“. Mai înainte de Paști cu 6 zile“...

15 August : La Utrenie, Evanghelia Praznicului. La Liturghie Apostolul : „Aceasta să vă fie vouă“... Evanghelia Praznicului.

8 Septembrie : La Utrenie Evanghelia Praznicului. La Liturghie, Apostolul și Evanghelia Dumineccei.

Pentru Sfinți. *La 7 Ianuarie, Sfântul Ioan Botezătorul.* La Utrenie, Evanghelia Invierei — Slujba Sfântului Ioan Botezătorul — din 7 Ianuarie: de va fi în altă zi, nu are Evangheie la Utrenie. — La Liturghie, Apostolul și Evanghelia Dumineccei, după Botez, dacă Paștile cade după 25 Martie, adică dela 26 înainte.

Pentru Sfinții : Ierarhi, Mărtiri ce vor fi Dumineca, la Utrenie se citește Evanghelia Invierei. La Liturghie, Apostolul Sfântului, Evanghelia Dumineccei.

Excepții : 21 Maiu Sfinții Impărați Constantin și Elena — de va fi în Dumineca Rusaliilor, la Utrenie Evanghelia Sfinților, la Liturghie Apostolul și Evanghelia Dumineccei Cinci zecimi.

24 Iunie. Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul. La Utrenie Evanghelia Invierei, La Liturghie, Apostolul Dumineccei și Evanghelia Sfântului.

29 August. Tăerea Capului Sfântului Ioan Botezătorul. La Utrenie Evanghelia Invierei. La Liturghie Apostolul și Evanghelia Sfântului.

Pentru Sfinții Apostoli, este în Tipice — cel din R. V. 1861 — contrazicere : Astfel, la Sfântul Apostol Filip — 14 Noembrie învață : „Iar când se întâmplă Dumineca numai Apostolul și Evanghelia se zic ale Apostolului Filip; asemenea se face și la alți Apostoli, când se întâmplă Dumineca“; aceeași învață și la 26 Septembrie Sfântul Ioan Evanghelistul.

La Sfinții Apostoli Petru și Pavel însă, învață „numai Apostolul Sfinților ; Evanghelia Dumineccei.

Învățăturile de mai sus tot din acelaș tipic. Deci, rămâne cum va voi cel mai mare.

CAPITOLUL X.

Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur

§ 1. *Pregătirea și Proscomidirea.*

Pregătirea sau închinarea pentru săvârșirea Dumnezeeștei Liturghii a Sfântului Ioan și a Sfântului Vasile cel mare, se face în două cazuri: 1) Când Dumnezeeasca Liturghie să săvârșește după Otpustul Utreniei, fără întrerupere; 2) Când se săvârșește cu întrerupere, adică: când seara a avut lor privighere, sau cum este la Chinovii, unde Utrenia se săvârșește după miezul nopții, iar Liturghia la un ceas din zi sau în răsărit de soare.

In cazul 1-iu când se face îndată după Utrenie — Preotul începe a face cuvenita închinare, când se începe cetirea Canoanelor sau a Catismelor. Urmează astfel: Lăsând epitrahilul la locul său, face trei închinăciuni înaintea Sfintei Mese, iese pe ușa despre Miază Noapte, vine în mijlocul bisericei face trei închinăciuni, pune metanie la Scaunul Arhieresc, vine iarăș în mijlocul bisericii și zice în șoaptă „Binecuvântat este Dumnezeul nostru"; și însuși tot în șoaptă, rostește rugăciunile după învățătura din Liturgiar, începând cu „Mărire Ție Dumnezeul nostru", „Impărate Ceresc", ș. c. l. [38].

Dacă este Diacon, acesta după ce se închină odată cu Preotul înaintea Sfintei Mese, iese din Altar odată cu Preotul pe ușa despre M. Z., vine în mijlocul bisericii la dreapta Preotului; fac închinăciunile, se întorc pe stânga, Diaconul păstrând totdeauna poziția la dreapta Preotului, pune metanie la Scaunul Arhieresc — dacă este Arhiereu îi sărută mâna și mai face o metanie — să întorc pe stânga și vin iar în mijlocul bisericii.

Când Preotul binecuvântarea, Diaconul răspunde, Amin. Rugăciunile Mărire Ție Impărate Ceresc, ș. c. l., se zic după rânduiala din Liturghiar. După rugăciunea „Ușa milostivirii", făcând amândoi o închinăciune, merg și se închină pe la icoane zicând troparele cuvenite, după cum învață în Liturgiar (Tipicul P. S. Gherasim al Romanului 1905). După ce s'au închinat înaintea Iconostasului, vin iar în mijlocul bisericii, descopăr capul;

[38]) Mărire Ție și Impărate ceresc le zice Preotul; iar Diaconul dacă este, urmează cu Sfinte Dumnezeule ș. c. l.

Diaconul zice „Domnului să ne rugăm"; și având amândoi capetele plecate, Preotul zice în șoaptă cuvenita rugăciune. După vosglas își iau poziția drepți: se face Otpustul și intră în Altar. Preotul pe ușă despre M. Z., iar Diaconul, trecând pe dinapoia Preotului, intră pe ușa de M. N. Venind înaintea Sfintei Mese, Diaconul aflându-se în dreapta Preotului, fac două închinăciuni; Preotul sărută Sfânta Evanghelie, Sfânta Masă și Sfânta Cruce, iar Diaconul numai marginea Sfintei Mese. Diaconul prezintă Preotului stiharul, orarul și mânecuțele, cu regula știută, pe care Preotul le binecuvintează și după aceia se îmbracă amândoi după rânduiala din Liturgiar.

După îmbrăcare și spălare merg la Proscomidie, unde s'au pregătit cele trebuincioase înainte de îmbrăcare. Preotul luând întâia prescure [39], o pune în mâna stângă pe cele patru degete având pe cel mare liber deasupra cu care ține copia pe prescure. Astfel ținându-le, Diaconul zice: Binecuvintează Stăpâne. Preotul binecuvântând în semnul Crucei, deasupra prescurei și copiei, zice în auzul numai al dânșilor: „Binecuvântat este Dumnezeul nostru, totdeauna acum și pururea și în veci vecilor" și o sărută. Diaconul „Amin". Apoi Preotul ține în stânga numai prescurea, iar în dreapta copia; însemnează cu vârful ei crucis deasupra pecetiei de trei ori, zicând (Fig. 1). Deasupra la Nr. 1: „Intru pomenirea Domnului Dumnezeu", — Jos la numărul 2 „și Mântuitorului nostru", la Nr. 3: „Iisus", iar la Nr. 4: „Christos". Pune prescurea pe fundulețul de lemn, și tăind în partea dreaptă a pecetei la Nr. 3, drept pe linia de demarcație de sus în jos până la vatră, zice: *Ca o oae spre înjunghiere s'a adus;* apoi la partea stângă a pecetei, la No. 4, asemenea taie zicând: *Și ca un Miel nevinoval fără de glas...* ș. c. l.; Sus la No. 1: *Intru Smerenia Lui judecata Lui s'a ridicat;* Jos la No. 2: *Și neamului Lui cine-L va supune.* La fiecare din aceste tăeturi, Diaconul căutând cu bună Cucernicie și ținând Orarul în mână zice: „Domnului să ne rugăm". După ce s'au împlinit tăeturile, Diaconul zice: Ia Stăpâne (Liturghia 1787 R. V.), sau Ridică Stăpâne (Liturghia de Neamț 1860). Preotul înfigând Sfânta copie de laturi (Liturghia

[39]) Trebue cinci prescuri cu pecetie mică. Se obicinuește și o singură prescure mare cu inscripție completă. E bine însă a fi cel puțin două prescuri, ca să se scoată Sfântul Agnit din una și părticica Născătoarei de Dumnezeu din alta, iarăș întreagă.

de Neamț 1860) sau deacurmezișul (Liturghiei 1787, R. V.). Despre partea dreaptă a prescurei, ia Sfântul Agniț zicând: *Că s'au luat după pământ viața lui;* și punându-l cu miezul în sus pe Sfântul Disc, Diaconul zice „Junghie Stăpâne", sau „Jertfește Stăpâne". Preotul tăind cruciș miezul până lângă coaje, în cât să nu se desfacă părticelele, dar să rămână ușor de frânt, zice așa când taie de sus în jos: *Junghiese Mielul lui Dumnezeu cel ce ridică păcatul lumii;* iar când taie a doua parte a Crucei zice: *Pentru viața și Mântuirea lumii.* (Fig. 2-a).

După aceea întorcându-l iarăși cu fața în sus (Fig. 3-a), Diaconul zice: Impunge Stăpâne. Preotul impungând cu vârful copiei sub scriptura „Iisus" zice: *Unul din ostași,* ș. c. l. Diaconul având în dreapta sticluța cu vin și în stânga pe cea cu apă, când Preotul rostește cuvintele: *Și îndată a eșit sânge și apă,* toarnă de odată din amândouă sticluțele în Sfântul Potir, după cuviință*), zicând: Binecuvintează Stăpâne Sfânta amestecare. Preotul binecuvintează deasupra Sfântului Potir zicând: *Binecuvântat este amestecarea Sfintelor Tale,* ș. c. l. Acoperă cu un acoporemint din cele mici, îmbetit și dă Sfântul Potir mai la o parte. După aceea luând a două prescure, scoate părticica Născătoarei de Dumnezeu, din mijlocul prescurei, în formă de piramidă triunghiulară, zicând cuvenita rugăciune din Liturghiar și o așează deadreapta Sfântului Agniț cu vârful în sus și cu fața — coaja — spre sine. După aceea, neavând cinci prescuri, prepară din o bucată, douăsprezece părticele cubice, din care pe nouă le așează în partea stângă a Sfântului Agniț, pe trei coloane, de sus în jos, după învățătura din Liturghiar. Terminând cele 9 părticele, pune sub Sfântul Agniț spre colțul din dreapta, adică la stânga Preotului o părticică din cele trei rămase, pomenind pe Domnitor, dacă este Ortodox*) Luând o a doua părticică o pune lângă cea dintâi tot lângă Sfântul Agniț, pomenind pe Episcopul sau Arhiepiscopul eparhiei. Luând a 3-a părticică o pune în rând lângă cea de a doua zicând: Pomenește Doamne pe fericiții și pururea pomeniții Ctitori ai Sfântului locașului acestuia. Se observă că numai Liturghiarele de Neamț arată în figura Proscomidirei a fi trei părticele sub Sfântul Agniț, însă fără învățătură

*) Să nu pună mai multă apă... (Can. 32. Sin. 6. Icum).

*) Dacă nu e ortodox, zice Preotul: „Pomenește Doamne, pre toți binecredincioșii Domni și Doamne.'.

pentru cea de a treia; pe când în altele arată numai două. Se practică însă cum se arată mai sus.

Urmează pomenirea viilor din o prescură sau o bucată din prescură formându-se grămejoara fărămiturilor în partea despre dreapta, sub părticica pentru Domn; iar cele pentru morți la partea stângă sub ace'a a Ctitorilor. Prescurea sau bucata de prescură pentru morți, se însemnează cu o Cruce pe coaje. La morți pomenirea se începe cu Ctitorii fondatori ai Bisericii, și urmașilor. (Fig. 3-a).

Terminând cu pomenirea morților urmează Acoperirea după învățătura din Liturghiar și aici se procedează ori după litera tipicului, ori după obicei, sau cum va voi cel mai mare.

După litera tipicului. Acoperirea urmează a se face la sfârșitul Utrenei, în timpul cetirei orei a 6-a. In cazul când cetirea orelor se face după Utrenie, atunci Preotul după ce a terminat Acoperirea cădește Altarul și toată biserica, potrivindu-se ca cetirea orei să se termine după ce se termină cădirea. Dacă este Diacon după ce acopere și cădește Sfintele, dă cădelnița Diaconului care cădește Altarul și toată biserica, Preotul rămâne a zice rugăciunea Acoperirei. In cazul acesta ușile împărătești fiind închise, se deschid când se face Otpustul orelor. De aceia a rămas pe alocurea obiceiul, că Preotul cădește în timpul Doxologiei Mari, substituind astfel cădirea dela ora 6-a, a Acoperirei. După cădire face Otpustul mic conform Liturgiarului, amintind numai pe Sfântul a cărui Liturghie se săvârșește.

După obiceiul locului sau cum va voi cel mai mare, acoperirea se face înainte de Heruvic. Motivul este că credincioși vin cu pomelnice, ce urmează a se pomeni la Proscomidie și după începutul Liturghiei; iar pomenirea se poate face până la cântarea Heruvicului. După eșirea cu Sfintele Daruri, pomelnicile ce s'ar aduce se pot pomeni în aceiași zi numai în timpul cântării Axionului — la Proscomidie — iar nici de cum la Sfântul Disc, ridicând colțul Aerului, cum fac unii Preoți. Această pomenire până înainte de heruvic — și Acoperirea, este sprijinită și de faptul, că slujind Arh'ereul, pomenește la Proscomidie, ori îndată după îmbrăcare, în timpul Dosologiei Mari, dacă voește și are timp și

*) Dacă nu e ortodox, zice Preotul: „Pomenește Doamne, pre toți bine credincioșii Domni și Doamne".

îmbrăcarea s'a făcut în Altar nu în mijlocul Bisericei; ori înaintea eşirei cu Sfintele Daruri, în timpul ectteniilor de după Evanghelie.

§ 2. *Liturghia propriu zisă.*

Indată după Otpustul Utreniei se produce în toată biserica o tăcere desăvârşită. Cântăreţi, paracliseri, credincioşi, după ce fac trei închinăciuni, se pleacă într'o adâncă meditaţie, aşteptând cu o încordare sufletească, începutul Dumnezeeştei Liturghii, în timpul căreia slujbe se săvârşeşte jertfa cea fără de sânge. Din acest moment nici un credincios nu se mai mişcă dela locul ce a ocupat; nici a mai merge dela o icoană la alta spre a le săruta ori a veni să sărute Sfânta Evanghelie când se face Vohodul mic sau a le atinge capul cu sfintele, la Vohodul cel mare, sau să sărute crucea când Preotul face semnul Crucei spre popor din uşile Impărăteşti. Toate aceste mişcări şi porniri dela loc în timpul Sfintei Liturghii şi mai cu seamă în timpul actelor atât de solemne ca Eşirea cu Sfintele Daruri, când toţi credincioşii urmează a se pleca cu adâncă umilinţă, distrug toată liniştea, toată reculegerea şi înălţarea sufletească a credincioşilor de fond.

In timpul acestei profunde tăceri, singur Preotul, stând înaintea Sf. Prestol, cu faţa către Răsărit, însuşi înălţându-se-sufleteşte, zice în şoaptă aproape întru sine, după ce se închină de 3 ori, rugăciunea „Impărate Ceresc" ş. c. l., cum învaţă Liturgiarul, la locul după acoperire. Apoi luând Evanghelia, cu ambele mâini, o ridică în sus cu patru degete[40], în poziţie verticală, cu Invierea spre Apus, astfel că Mântuitorul să stea cu capul în sus; şi intonează: *„Binecuvântată este Impărăţia Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh"*, făcând Cruce deasupra Sf. Antimis cu marginea de jos a Evangheliei, la R. A. M. N. şi M. Z., când pronunţă: „Tatălui, şi a Fiului şi a Sfântului Duh, *acum şi pururea şi în vecii vecilor*". La strana dreaptă răspunde „Amin" Preotul închide Uşile Impărăteşti şi intonează ectenia mare.

Dacă este Diacon, se observă şi se urmează dela acoperire întocmai după învăţătura din Liturghiar, întru cât acolo se arată săvârşirea numai cu Diacon. Asemenea a se observă învăţătura de după închinarea pentru începutul Liturghiei, în caz când Preotul slujeşte fără Diacon.

[40]) Tipicul P. S. Episcop Gherasim al Romanului 1905.

§ 3. *Eşirea cu Evanghelia (Vohodul mic).*

După vosglasul celei de a doua ectenie mică: „Că bun şi iubitor de oameni Dumnezeu eşti"... se cântă Fericirile glasului de rând, dacă e Duminecă, unite cu cântarea 6-a dela Mineiu, conform învăţăturei ce este la finele slujbei fiecăruj Sfânt al zilei: „La Liturghie, Fericirile" ş. c. l. sau numai Fericirile din Mineiu dacă este peste săptămână. La praznice se pun Antifoanele, după învăţătura din Mineiu. Când începe Mărire, dacă sunt Fericirile — sau Antifonul al 3-lea, dacă este praznic — se deschid uşile Impărăteşti. In timpul Antifonului 2-lea paracliserul pregăteşte înaintea uşei de miază noapte, un sfeşnic cu lumânarea aprinsă, sau două, după însemnătatea zilei şi putinţa bisericii, ca personal. La Şi acum, a Fericirilor, sau la a 3-a cântare a tropărului praznicului, Preotul ia Sfânta Evanghelie şi merge pe dreapta pe după Sfântul Prestol, ţinându-o cu „Invierea" înainte şi la înălţime în dreptul frunţii. Iese pe uşa despre M. N. precedat de purtătorii sfeşnicilor, vine în mijlocul bisericii, zicând în sine rugăciunea intrărei — „Stăpâne Doamne Dumnezeul nostru".... Astfel, când ajunge în mijlocul bisericii şi se pleacă, zice vosglasul — „Că Tie se cuvine toată Mărirea, Cinstea şi închinăciunea"... După care luând poziţia dreaptă, ţine Evanghelia numai în mâna stângă cu învierea spre sine; binecuvintează intrarea spre Răsărit, zicând tot în şoaptă: „Binecuvântată este intrarea Sfinţilor Tăi Doamne". Se închină, sărută Evanghelia, face iar o închinăciune şi vine înaintea uşilor Impărăteşti ţinându-o tot la aceiaşi înălţime, cu Invierea spre popor. Aşteaptă aci până se termină la strană cântarea şi înălţând-o ceva mai sus, intonează: *„Inţelepciune dreaptă"*, sau *„Cu înţelepciune drepţi"*[41];

[41]) In Liturghiile tipărite la R. V. 1787, Buzău 1840, şi altele, arată a se zice: **„Inţelepciune dreaptă"**, ca şi înainte de citirea Evangheliei dela Utrenie şi Liturghie: Anunţarea cetirei se face tot în înţelesul acesta **„Cu Inţelepciune dreaptă"....**

Asupra acestei deosebiri se invoacă două motive sau raţiuni. Unul: că în aceste momente se stăm drepţi cu Inţelepciune, întru cât dacă este înţelepciune nu are loc alt Duh; deci nu ar fi bine zis „înţelepciune dreaptă".

Al doilea motiv, în favoarea manualelor vechi: **„Inţelepciune dreaptă"** este: Că înălţându-se Evanghelia la intrare, se atrage luarea aminte a poporului care priveşte Evanghelia; că aceasta — învăţătura coprinsă aci — este Inţelepciunea cea dreaptă, cea adevărată, iar nu înţelepciunea

apoi intră în Altar și o pune pe Sfântul Prestol, Purtătorii Sfeșnicilor trec printre Iconostas și Masă și le așează la loc.

Când este Diacon, la : „Și acum", preotul dă Evanghelia Diaconului, care o duce cum s'a arătat, zicând : „Domnului să ne rugăm", chiar dela plecarea din Altar. Preotul chiar de aci începe rugăciunea intrării. Ajungând în mijlocul bisericei, Diaconul ocupă loc la dreapta Preotului, cam la un pas spre Răsărit, cu fața în spre M. N. Se pleacă amândoi, iar când se ridică, Diaconul ținând Evanghelia numai în stânga, arată cu orarul spre ușile împărătești, privind la Preot și zice : „Binecuvintează Stăpâne Sfânta Intrare". După ce Preotul binecuvintează zicând : „Binecuvântată este intrarea Sfinților Tăi... Diaconul îi prezintă Evanghelia spre sărutare. După ce Preotul a sărutat-o, Diaconul mai stă o clipă cu Evanghelia în fața Preotului, ca închinăciunea de după sărutare să o facă tot în fața Evangheliei, iar nu în spatele Diaconului. Vine înaintea ușilor împărătești, ș. c. l., cum se arată în Liturgiar. Preotul face o închinăciune, se pleacă puțin spre dreapta și spre stânga și intră în Altar. La strana dreapta cântă: „Veniți să ne închinăm" ș. c. l., apoi troparele și Condacele.

Când este Sobor de Preoți, fără Diacon ieșirea se face cum s'a arătat la Vohodul dela Serare. Evanghelia o duce Protosul care merge înaintea celorlalți Preoți ; toți se pleacă, el singur binecuvintează intrarea, el singur sărută și intonează : „Înțelepciune dreaptă". Stă pe loc, având a cânta cu toți stihul cuvenit și troparele, iar la strana dreaptă, continuă : Pre cei ce îți cântăm Aliluia. Preoții pleacă în Altar, Protosul urmându-le. Greșit se procedează a se da unuia dintre Preoți rolul Diaconului — cădelnița la Serare, Evanghelia la Vohodul mic a Liturghiei și Discul la Vohodul mare, în lipsa Diaconului. In cazul acesta Protosul împlinește toate singur, iar ceialalți Preoți sunt numai însoțitori [42]. A se vedea la serviciul în Sobor.

Intrând în Altar, cântă primul tropar, după rânduială iar după ce se cântă la strane troparele și condacele, soborul încheie cu Condacul cuvenit.

lumii acesteia care este nebunie înaintea lui Dumnezeu. Deosebirea aceasta între o înțelepciune și alta se găsește în atâtea locuri ale Sfintei Scripturi: 1-ia Cor. Cap. 1-iu v. 19 — 30. C. 2. v. 5, 6, 7, 13 și altele.

Această logică care a preponderat din vechime, se arată în Liturgiile arătate. In tipicele de la începutul Liturgiarelor, atât în cele vechi cât și în cele noui, la Evanghelia de la Utrenie se zice: Cu înțelepciune dreaptă. Numai în cuprinsul Liturghiei, în edițiile mai noui arată: Cu înțelepciune drepți. Din cele arătate ar resulta că este mai logic să se zică: **Înțelepciune dreaptă;** iar la anunțarea cetirei Evangheliei: **Cu înțelepciune dreaptă să ascultăm Sfânta Evanghelie.**

„Cu înțelepciune drepți" și-ar avea rațiunea și înțelesul în alte cazuri când nu e vorba de Evanghelie, cum este de exemplu la Vohodul Serărei, cu cădelnița, și cum este la Liturghia mai înainte Sfințită, după 1-ia Panimie.

§ 2. *Troparele și Condacele după Vohod* [43].

1. *Unde este hramul, Mântuitorul Christos :*

In zilele de peste săptămână : 1) Al hramului, Miercuri și Vineri se înlocuește cu al Crucei ; 2) Al zilei din Ceaslov ; 3) Al Sfântului din Mineiu. Condacele ; 1) Al zilei ; 2) Al Sfântului sau Sfinților din Mineiu ; Slavă : Cu Sfinții odihnește Și acum al Hramului.

2. *Unde este Hram, Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu :* Troparele : 1) Al Hramului ; 2) al zilei din Ceaslov ; Miercurea și Vinerea întâi al zilei din ceaslov, apoi al Hramului; de aci încolo ca mai sus până la finele Condacelor.

3. *Unde este Hramul, Mântuitorul și Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu.*

Troparele după norma de mai sus : 1-iu al Mântuitorului, al 2-lea al Născătoarei. Condacele încep cu al Mântuitorului (Miercurea și Vinerea cu al zilei din ceaslov), și urmând aceiași regulă, se termină cu al Născătoarei de Dumnezeu.

Sâmbăta : Troparele Hramului ; Al Mântuitorului și al Născătoarei de Dumnezeu ; pe urmă al zilei : Apostoli, Mucenici și Prooroci — Apoi al Sfântului din Mineiu. Condacele: al Sfântului ; Slavă „Cu Sfinții odihnește"... Și acum : „Ca niște pârgă a firei".

[42]) In Moldova este obiceiul ca Preoții ce slujesc în Sobor, atât la vohodul Serărei cât și la cel mic de la Liturghie, după ce fac o închinăciune, se pleacă Protosului. Acest obicei este luat de la Monastiri, unde Preoții se pleacă Starețului ca și Arhiereului; tot astfel și Evanghelia, la ieșire, se prezintă Starețului pentru sărutare, și numai când nu e de față Starețul, o sărută Preotul Oficiant.

[43]) După tipicul Protosincelului Gherasim Saffirin fost în urmă Episcop al Romanului.

Dacă peste săptămână, inclusiv Sâmbăta, va fi vreun Sfânt mare, se cântă: troparul hramului apoi al Sfântului Slavă Condacul Sfântului Şi acum al hramului.

Duminecă, unde e Hram Mântuitorul Christos: Troparul Învierei glasului de rând, al Sfântului sau Sfinţilor din Mineiu; Slavă Condacului Sfântului — dacă e numai unul —, iar dacă sunt două condace, Slavă la cel de al doilea — Şi acum al Învierei.

Unde este Hram Mântuitorul Christos şi Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, sau numai Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Se cântă Troparul Învierei, al hramului şi al Sfântului. Condacul Învierei, Slavă al Sfântului, Şi acum al Patronului Născătoare de Dumnezeu.

Într'un Înainte şi după Serbările Mântuitorului:

In zilele de peste săptămână, unde este Hram Mântuitorul Christos şi Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, sau numai Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu, se cântă: Troparul Serbărei al Hramului Născătoarei de Dumnezeu şi al Sfântului din Mineiu. Condacele: Cel Patronal al Născătoarei de Dumnezeu, Slavă al Sfântului, Şi acum al Serbărei.

Duminecа. Troparele: 1) Al Învierei; 2) Al Serbărei; 3) Al Hramului Născătoarei de Dumnezeu; 4) Al Sfântului din Mineiu. Condacele: al Născătoarei de Dumnezeu, Slavă al Sfântului, Şi acum al Serbărei. Troparul şi Condacul Hramului Mântuitorului Christos, nici în zilele de rând, nici Duminecа în asemenea cazuri nu se pune.

In însăşi Serbările Mântuitorului Christos, se cântă numai troparul Serbărei, Slavă Şi acum condacul Serbărei.

Intru înainte şi întru după Serbările şi însăşi serbările Maicei Domnului.

Unde este Hramul Mântuitorului Christos, sau şi Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu se cântă: 1) Troparul Hramului lui Christos, (ţinându-se socoteală de Miercuri, Vineri şi Duminecă); 2) al Serbărei Născătoare de Dumnezeu; şi 3) al Sfântului de rând; apoi Condacele: 1) al Hramului lui Christos (ţinându-se iarăşi socoteală de Miercuri, Vineri şi Duminecă); 2) Slavă al Sfântului de rând; 3) Şi acum al Serbărei; iară Troparul şi Condacul Hramului Născătoarei de Dumnezeu, în asemenea cazuri nu se zic.

In Biserica unde este Hram Sfânt sau Sfântă.

1) *Peste săptămână.* 1) Troparul zilei din Ceaslov; 2) Al Hramului; 3) Al Sfântului din Mineiu. Condacele: 1) Al zilei; 2) Al Sfântului de rând, Slavă „Cu Sfinţii odihneşte". Şi acum „Ceeace eşti folositoare creştinilor", care se găseşte în Ceaslov la Obedniţă.

2. *Sâmbătă:* 1) Troparul zilei: Apostoli, Mucenici şi Prooroci, al Hramului nu zice pentru că toţi Sfinţii sunt numiţi în al zilei; 2) Al Sfântului din Mineiu; de nu va avea, se cântă „Pomeneşte Doamne ca un bun. Apoi: Condacul Hramului; 2) al Sfântului din Mineiu. Slavă: „Cu Sfinţii odihneşte"; Şi acum... „Ca nişte pârgă a firei".

3. *Duminecă.* In locul Troparului şi Condacului zilei — ca peste săptămână — se pune Troparul şi Condacul Învierei glasului de rând; iar în locul Condacului „Cu Sfinţii odihneşte"... se cântă: Slavă Condacul Sfântului.

4. *In însăşi ziua Hramului Sfântului sau Sfintei,* se pune numai Troparul Hramului: Slavă Şi acum Condacul: Intâmplându-se însă, Duminecă, ori Înainte sau după serbare, se pun şi ale Învierei sau Serbărei, cu regula arătată pentru asemenea cazuri.

§ 5 *Apostolul. Evanghelia, s. c. l.*

După ultimul Condac, Diaconul întonează: *Domnului să ne rugăm*"[*]. Preotul: *„Că Sfânt eşti Dumnezeul nostru"*... In acest timp Diaconul se pleacă spre Preot, care-l binecuvintează cruciş pe creştet, la rostirea cuvintelor: *Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea,* iar sfârşitul vosglasului: *Şi în vecii, vecilor,* îl întonează Diaconul, din uşile împărăteşti, cu faţa către popor, arătând cu Orarul.

La strana dreaptă răspunde: „Amin", şi cântă: *Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pre noi.* La strana stângă iarăşi, apoi la dreapta a 3-a oară. La strană stângă: *Mărire Tatălui...* mai repejor. La dreapta: *Şi acum...* Stânga: *Sfinte fără de moarte...* Diaconul întonează, din uşile

[*]) Când nu e Diacon se zic de Preot toate.

împărătești: *Putere!* Și la dreapta cântă iarăși mai cu putere: *Sfinte Dumnezeule*...[45]).

In timpul cântărei Intreit Sfinte, Preotul il rostește în șoaptă, făcând câte o închinăciune la fiecare cântare. In timpul ultimului „Sfinte Dumnezeule", Diaconul arătând spre Prosconidie, zice încet: *Poruncește Stăpâne* și celelalte, cum se arată în Liturgiar.

In acest timp cântărețul al 2-lea, având Apostolul cu sine, face 3 închinăciuni în mijlocul bisericei, o metanie la Scaunul Arhieresc și vine iar în mijlocul bisericii. Diaconul: *Să luăm aminte.* Preotul: *Pace tuturor.* Citețul: Și Duhului Tău! și citește Prochimenul Apostolului, cu stihurile lui.

Diaconul: „Cu înțelepciune", citețul: „Din... cetire". Diaconul: „Să luăm aminte". Citețul citește Apostolul în care timp se cădește. Finindu-l, Preotul intonează: „Pace Tie", „Citețul intonează — nu tare — „Și Duhului Tău", și citește stihurile dela finele Apostolului, în timp ce la strana dreaptă se cântă: Aliluia. De aci, se intonează cele ce preced Evangheliei, la care se răspunde la strane, după înțeles. In caz când este Diacon, după Apostol imediat sau se aprind lumânările în Amvon, sau se așează analogul în mijlocul bisericei [46]. Eșind Diaconul cu Evanghelia, îi preced anagnoștii sau paracliserul cu sfeșnicile sau cu lumânări, atât la ducere-cât și la întoarcere. Dacă citește în Amvon, purtătorii lumânărilor sau sfeșnicelor așteaptă în mijlocul bisericei, până la terminarea Evangheliei. Dacă citește în mijlocul bisericei, se așează sfeșnicile în partea de Răsărit a analogului, la colțuri; iar ei se retrag mai înapoia Diaconului, Preotul stă în ușile împărătești până se termină cetirea Evangheliei. Dacă nu este Diacon, o citește Preotul în ușile împărătești, așezându-se un sfeșnic de a dreapta și unul de a stânga. Finind Evanghelia, Preotul o sărută, o închide și face cruce spre popor cu

[45]) La Nașterea Domnului, la Botezul Domnului, la 7 Ianuarie, în Ziua Invierei și toată Săptămâna Luminată, la Pogorârea Duhului Sfânt, se cântă „Câți în Christos v'ați botezat.....

La 14 Septembrie, la Duminica a 3-a din Marele Post, chiar de s'ar întâmpla Buna Vestire, se cântă: Crucei Tale ne închinăm... In Sfânta și Marea Sâmbătă, „Câți în Christos v'ați botezat" și Sâmbăta lui Lazăr.

[46]) Preotul dă Diaconului Evanghelia. Diaconul pune capătul orarului pe Evanghelie și fruntea peste Orar, zicând: Binecuvintează Stăpâne, pre bine vestitorul ș. c. l. Dacă Preotul voește Diaconul le zice din mijlocul bisericii sau din Amvon. (A se vedea Liturgiarul).

partea care are Invierea. La strană cântă: Mărire Tie Dumnezeul nostru Mărire Tie. Fiind Diacon, aduce Evanghelia cu Invierea spre Răsărit; Preotul face o închinăciune, o sărută, apoi întorcându-o cu Invierea spre popor, face cu ea Cruce. După aceea o așează pe Sfântul Prestol, mai sus de Sfântul Antimis, ca să-l poată desface la timp. Indată închide ușile împărătești.

Diaconul, după ce dă Preotului Evanghelia, se retrage puțin la o parte, până ce Preotul face cu ea Cruce spre popor; apoi merge în mijlocul bisericei pentru intonarea ectteniilor. Dacă nu e Diacon le intonează Preotul.

La Ectenia „Rugați-vă cei chemați Domnului", se desface Sfântul Antimis astfel: Când se intonează Rugați-vă cei chemați Domnului, se desface partea de M. N.; la „Cei credincioși pentru cei chemați", partea despre M. Z.; la: „Să-i cheme pre dânșii cu cuvântul adevărului", partea despre Apus; iar la: „Să le descopere Lor Evanghelia dreptății", pre cea despre Răsărit. Când intonează: „Să-i unească pre dânșii cu Sfânta sa sobornicească și apostolească biserică", Preotul luând buretele, strânge cu el părticelele aproape invizibile, ce eventual ar mai fi rămas pe Sfântul Antimis.

La Vosglasul: „Ca și aceștia să mărească, ș. c. l. Când zice: „Al Tatălui", atinge cu buretele Sfântul Antimis, aproape de marginea despre răsărit; la „Și al Fiului", cea de Apus; la „Și al Sfântului Duh", pe cea de M. N.; la „acum și pururea și în veci vecilor", pe cea de M. Z., încheind astfel semnul Crucei. Il sărută și-l pune pe Sfântul Antimis, mai sus, spre Răsărit.

La intonarea: „Câți sunteți chemați ieșiți" ș. c. l. se închide și perdeaua ușilor împărătești. La strană cântă Doamne miluește mai pre larg, ca să aibă timp Preotul a citi rugăciunea întâia a credincioșilor. Asemenea la intonarea ectteniei mici ce urmează imediat, pentru cetirea rugăciunea a 2-a a credincioșilor. Când este Diacon, le citește în timpul întonărei ectteniilor, de către Diacon.

§ 6. *Eșirea cu Sfintele Daruri.*

Se descrie practica la Vohodul mare numai pentru Preot singur. Practica cu Diacon este arătată în Liturgiare.

După vosglasul: *„Ca sub Stăpânirea Ta"*, la strana dreaptă începe cântarea Heruvicului. Preotul în Altar citește rugăciunea *„Nimeni din cei legați cu plăcerile lumești"* ș. c. l. conform Li-

turgiarului. Dacă acoperirea nu s'a făcut, se face îndată după rostirea cântărei heruvimice de către Preot.

Cântăreţul va ţine seamă: slujind un singur Preot, mai cu seamă în zilele de rând, ori sărbători mai mici: când nu se cere mult timp de pregătire pentru Vohodul mare, poate cântă un Heruvic din cele mai mici, ca alcătuire pe note. Când este Sobor, fie la zilele Sfinţilor mari, ori la Praznice, cântă din Heruvicele mari cerându-se mai mult timp. Este de dorit a se cântă Heruvicul pe glasul de rând. Pauza pentru Eşirea cu Sfintele Daruri, se face după cuvintele: „Toată grija cea lumească să o lepădăm".

După rugăciunea punerei înainte dacă acoperirea se face la Heruvic se deschid uşile împărăteşti, Preotul însoţit de Diacon, dacă este, cădeşte Altarul şi biserica, cădirea mică. Dacă Preotul voeşte, dă binecuvântarea Diaconului pentru a cădi, rostind şi dânsul rugăciunile în timpul cădirei, ca şi Preotul cum se arată la acoperire.

Terminându-se cădirea, se fac două închinăciuni înaintea Sfântului Prestol; Preotul sărută Sfântul Antimis şi Crucea, iar Diaconul numai marginea Sfântului Prestol. Mai fac o închinăciune; se pleacă din uşile împărăteşti puţin către popor, vin la Proscomidie. Dacă e Preotul singur, ridică aerul, îl sărută la Cruce, îl pune pe spate; ia Discul cu dreapta şi-l pune pe creştet, iar Potirul cu stânga, ţinându-l în dreptul pieptului cam la stânga [47].

[47]) Pentru purtarea Sfintelor la Vohodul mare, sunt două teorii: Una a se lua Potirul cu dreapta, iar alta cu stânga. In susţinerea celei dintâi se invocă simplul motiv, că la închierea pomenirei în mijlocul bisericei: Şi pre voi toţi ş. c. l. Se face semnul Crucei către popor cu Potirul, ceia ce e neîndemânatic cu stânga. La Liturgiile Sfântului Ioan şi Sfântul Vasilie, nu arată nici un Liturgiar cum se le poarte Preotul când nu este Diacon.

In susţinerea celei de a doua: Discul pe cap şi Potirul în stânga, se argumentează: 1. Că la Proscomidie fiind aşezate Potirul la stânga Discului, aşa trebue să stea şi în mijlocul bisericei când pomeneşte Preotul, după cum aşa se aşează şi pre Sfântul Prestol. Tot aşa le apucă Preotul cu mâinile şi când intonează: Ale Tale dintru ale Tale ş. c. l.: Discul cu dreapta şi Potirul cu stânga, cu mâinile crucişi. Acest argument are la bază următorul fond: că Mântuitorul a fost impuns cu sulita în partea stângă, şi deci paharul pentru sprijinirea sângelui şi a apei, la stânga urmează să fie. 2. Destul de precis arată aceasta la Liturghia Sfântului Grigore Dialogul în învăţătura — Tipic — înainte de începerea Liturghiei: ia văzduhul şi-l pune pe umărul Diaconului; iar Sfântul Discos cu Dumnezeeştele taine, le ia cu dreapta, le pune pe capul său, iar Sfântul pahar cu vinul, luându-l în stânga îl duce lângă piept. Deci această practică ar avea cea mai puternică logică.

Iese pomenind după rânduială, cu complectările făcute de Sfântul Sinod *), făcând încheierea: „Şi pre voi pre toţi", ş. c. l., se întoarce pre stânga, vine în Altar şi aşează Sfintele pe Sfântul Antimis, în aceiaşi poziţie, cum a fost la Proscomidie: Potirul la stânga Sfântului Agniţ (Fig. 4). Îmbeteşte acoperămintele mici, le pune de o parte, acopere Sfintele numai cu Aerul, după ce-l tămâiază, zicând cuvenitele rugăciuni. Să închid uşile împărăteşti şi perdeaua.

*) S'a introdus obiceiul, de a se pomeni la Eşirea cu Sfintele Daruri, pomelnice pentru vii şi pentru morţi, ale credincioşilor. Obiceiul acesta nu are la bază o adevărată evlavie sau tare credinţă. El se practică din două motive: unul de afară şi altul din lăuntru. Cel de afară, că credinciosul plătind ca să se pomenească la Sfintele Daruri, crede că şi-a făcut datoria de creştin şi nu se mai simte dator a merge la biserică. S'a văzut Preot slujind Duminecа, pomenind la Sfintele Daruri zeci de pomelnice, la vii şi morţi şi neavând zece credincioşi în biserică. S'a auzit în familii la vizite, întrebându-se: Aj fost la biserică? — Am fost. — N'ai auzit? m'a pomenit Popa la Sfintele Daruri? N'am auzit! „Poate n'am băgat de seamă". — Ce am să-i fac! Iam plătit. Sau: „Plătesc cu anu, să-mi pomenească pomelnicul la Daruri". In practica mea de Preot m'am convins, că cei mai mulţi nu din vina lor au căzut într'o credinţă cu totul greşită şi chiar în mândrie fariseică.

Motivul din lăuntru: că Preotul îi cultivă pentru câştig material, indiferent de perderea morală. Este o cale greşită de cultivare religioasă, ba chiar păgubitoare.

Care este origina acestei pomeniri?

La sfintele Daruri, se pomeneşte în auz Regele, Regina şi Familia Regală, ca Poporul să le ştie numele. Cultivarea Dinasticismului. Se pomeneşte Episcopul, ca Credincioşi să ştie numele Marelui lor Păstor sufletesc. Cultivarea evlaviei pentru ierarhia bisericească. Se pomenesc Ctitorii fondători, ca să nu se uite cine a făcut biserica. Se cultivă spiritul de jertfă pentru aşezăminte de bine obştesc: credinţa şi patriotism.

Alt caracter de pomenire la Sfintele Daruri: Un credincios greu bolnav de timp îndelungat, aleargă la această rugăciune obştească; Preotul îl pomeneşte la Sfintle Daruri, iar Poporul îngenunchi se roagă pentru el. Ori a căzut în vre un mare păcat, în cât Duhovnicul la oprit un timp chiar de a intra în Biserică un fel de escomunicare, el stă afară în genunchi iar în biserică auzindui-se numele credincioşii se roagă pentru el.

Sfântul Marele Vasile, în Canoanul 75, zice pentru astfel de caz ...„**să se tânguiască, lângă uşa Caselor de Rugăciune stând şi rugându-se poporului când intră spre rugăciune, ca fiinţe carele cu milostivire pentru dânsul să facă întinse rugăciuni către Domnul**". Şi Canonul 12 al Sft. Grigorie al Nescesariei.

§ 7. *Ecteniile de după Heruvic, Răspunsurile și Sfințirea Sfintelor.*

După intrarea în Altar la strana 2-a se cântă partea a 2-a a Heruvicului. Dacă este Diacon se fac cuvenitele închinăciuni, după cum se arată în Liturgiar; și după ce Preotul îl binecuvintează pe cap, zicând: „Să te pomenească Domnul Dumnezeu întru Impărăția Sa" ș. c. l., iese în mijlocul bisericii pentru intonarea ectenilor.

Dacă e Preot singur, după terminarea Heruvicului, intonează ectenia și celelalte cum arată în Liturgiar.

La intonarea: Ușile, Ușile cu înțelepciune, Preotul deschide perdeaua ușilor împărătești. La strana dreaptă citește *„Crezul"*, care trebue cetit rar, cu înțeles, cum și rugăciunea Domnească *Tatăl nostru*, la vremea ei. Este rău obiceiul a se însărcină cu cetirea Crezului și Tatăl nostru persoane străine de spiritul cetirilor în biserică, sau chiar paracliserul nefiind destul de format. Dacă asistă în biserică vreun Preot sau Călugăr, cântărețul să fie atent: dacă acea persoană bisericească voește a le ceti: cu atât mai vârtos de asistă Arhiereul.

Indată după intonarea „Ușile, Ușile", și deschiderea perdelei, Preotul apucă Aerul cu amândouă mâinile, îl poartă pe deasupra Sfintelor, ținând capul plecat și zicând în șoaptă *Crezul*. Când ajunge spre sfârșit îl îmbrățișează și-l pune la o parte pe Sfânta Masă la partea stângă.

După ce s'a citit Crezul, Preotul luând Crucea și întorcându-se spre Apus, intonează din ușile împărătești: „Darul Domnului nostru Iisus Christos, ș. c. l.", făcând semn cu Crucea spre popor. (La bisericile de mir, și la Catedralele eparhiale, când slujește Arhiereul sunt ușile deschise). La intonarea: „Sus să avem inimile", face semn cu Crucea spre sânul drept, dacă ușile sunt deschise; iar la: „Să mulțumim Domnului", însemnează spre stânga. Dacă sunt închise numai odată spre Apus, a 2-a și a 3-a oară spre Răsărit.

La vosglasul: *„Ale Tale dintru ale Tale, Tie aducând"*, de

*) Și la acest vosglas se observă deosebire la cuvântul „Aducem" sau „Aducând". In Liturghiile vechi: 1787 și 1861 de R. V. 1840 de Buzău zice „Aducând", verbul la gerunziu. In cea de Neamț 1860 și în cele noui, edițiile Sfântului Sinod, se zice „Aducem". Comentând cu P. S. S. Episcop Gherasim Safirin, fost Episcop al Romanului, asupra acestei expresii, arăta:

toate și pentru toate". Preotul sau Diaconul, dacă este, apucă Sfintele (Potir și Disc) cu amândouă mâinile cruciș — Dreapta peste stânga, ca să ieă Discul cu dreapta și Potirul cu stânga, și în timpul vosglasului face Cruce cu ele, ridicate puțin, deasupra Sfântului Antimis. In timpul cântărei răspunsului: Pre tine te lăudăm, ș. c. l., se săvârșește Sfințirea Sfintelor.

Din învățăturile Liturgiarelor rămâne nedefinit un punct asupra actului sfințirei; se pune întrebarea adesea între Preoți: dacă Preotul trebue să atingă numai Sfântul Agniț, când rostește formula binecuvântărei: „Și fă Adică Pâinea aceasta cinstit Trupul Christosului Tău" deoarece unii Preoți binecuvintează deasupra Sfântului Disc, cuprinzând tot ce este pe el, fără a atinge nimic. Este logic și fundamental a se săvârși actul Sfințrei, atingând numai Sfântul Agniț, nu și pe celelalte părticele, întru cât nu toate sunt Trupul Domnului, spre împărtășire; iar forma binecuvântărei este: Preotul arată cu palma întinsă spre Sfântul Agniț, când rostește — *„Și fă adică Pâinea aceasta;* când zice: „Cinstit Trupul Chrstosului Tău" având degetele formate: I. S. H. S., binecuvintează cruciș numai asupra Sfântului Agniț. Diaconul răspunde: „Amin". Dacă nu e Diacon, Preotul singur zice „Amin", făcând o închinăciune mică. Tot astfel și la binecuvântarea Sfântului Potir, după care se zice: „Amin" de 2 ori, făcând tot o închinăciune. Iar când zice: *„Prefăcându-le"*... arată spre amândouă; la cuvintele *„Cu Duhul Tău cel Sfânt"* binecuvintează preste amândouă cruciș spre Răsărit, Apus, M. N. și M. Z. (Fig. 4-a) după care și aici se zice: „Amin" de 3 ori și îndată, închinăciune la pământ. După ce se ridică, se acopere Potirul cu un acoperământ mic împletit. Preotul citește cuvenitele rugăciuni. La strana dreaptă cântă: „Pre Tine Te lăudăm"...

In timpul acesta paracliserul pregătește cădelnița pe care o prezintă Preotului, sau Diaconului dacă este. Indată după terminarea rugăciunilor, Preotul primind cădelnița deschide per-

Că „Aducând" are un caracter mai desmărginit; ideea prin gerunziu exprimată, rămâne necomplectată și ca se complectează cu cântarea de la strană, adecă: Aducând ale Tale dintru ale Tale, pre Tine te lăudăm ș. c. l. Tot astfel în gerunziu se arată și la „Cântare de biruință, **cântând, strigând**, glas **înălțând și grăind**", iar la strană se arată care este aceia cântare de biruință: Sfânt, Sfânt ș. c. l. Pe când cuvântul **„Aducem"** esprimă o idee prea mărginită, pozitivă, ceia ce nu e potrivit cu caracterul mistic al marelui act ce se apropie.

deaua uşilor împărăteşti şi căding Sfintele de 3 ori, întonează: Mai ales pentru Prea Sfânta Curată, ş. c. l.; apoi cădeşte pe Diacon dacă este şi-i dă cădelniţa, care cădeşte Sfântul Altar. Proscomidia, pe Preot, pe cine va mai fi în Altar şi pe paraclisier, căruia i-o şi dă; iar dacă nu este Diacon, Preotul o dă paraclisierului după ce-l cădeşte de 2 ori. La strana întâia sau a 2-a, după înţelegere, unde nu e cor, se cântă Axionul. Preotul citeşte rugăciunile cuvenite, apoi trece la Proscomidie, se spală, şi pomeneşte pe cine voeşte vii şi morţi şi pomelnicile ce s'au adus după Eşirea cu Sfintele Daruri.

In timpul cântărei Axionului, Diaconul dacă este, merge şi el după cădire la Proscomidie, se spală şi pomeneşte vii şi morţii. Preotul înapoiat dela spălare binecuvintează anafura, pe care i-o prezintă paracliserul. Ţinând-o deasupra Sfintelor, zice: *„Binecuvântat este Dumnezeul nostru totdeauna acum şi pururea şi în veci veacilor. Amin"*. Am văzut Arhierei făcând Cruce cu tava cu anafură, deasupra Sfintelor.

După Axion, Preotul întonează: „Intâi Pomeneşte Doamne", ş. c.-l., după Liturgiar.

§ 8. *Sfărâmarea şi Impărtăşirea.*

Când Preotul întonează vosglasul „Şi ne dă nouă cu o gură şi cu o inimă"... Diaconul — dacă este, vine pe după Sfântul Prestol, la stânga Preotului şi plecându-şi capul, Preotul îl binecuvintează pe creştet, când zice: „al Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh" ş. c. l. Diaconul iese pe uşa despre M. N. vine în mijlocul bisericii, pentru ectenie; iar Preotul, întorcându-se cu faţa spre Apus, drept uşile împărăteşti, întonează: „Şi să fie milele Marelui Dumnezeu" ş. c. l., binecuvântând poporul.

Şi aici se iveşte o nedumerire: unii Preoţi susţin că poporul se binecuvintează cu Crucea; alţii susţin: cu mâna. Logic este după cum şi înţelesul învăţăturei din Liturgiar arată — a binecuvânta cu mâna. In nici un loc, la Dumnezeeştile servicii, nu se zice că se binecuvintează cu Crucea, ci cu mâna. Aceasta se aplică şi prin învăţătura din Evhologiu sau Molitfelnic, la Aghiasmă Mare, unde la binecuvântarea apei, întâia şi a doua oară zice: *„Blagosloveşte apa cu mâna afundându-o în chipul Crucei"*... Iar când afundă Crucea, învaţă: „luând Preotul Cinstita Cruce, *o afundă pre dânsa... şi o scoate, făcând chipul Crucei*"... De unde se vede că *cu mâna binecuvintează*, iar *cu Crucea face semnul Crucei*. Aşa arată şi la 14 Septembrie la Inchinăciunea Crucei, „Insemnăm cu Crucea".

Cu Crucea face semn Preotul spre popor numai când asistă Arhiereu la Dumnezeeasca Liturghie, de oare ce Preotul nu poate binecuvânta pre Arhiereu. Aceasta o arată şi susţine P. S. Episcop al Romanului Gherasim Safirin. (Tipic tipărit în 1905).

După întonarea: „Şi să fie Milele Marelui Dumnezeu"; închide şi Uşile dacă sunt deschise şi perdeaua: căci după regulă, uşile sunt deschise în acest timp numai când slujeşte Arhiereu. Diaconul întonează ectenia: „Pre Toţi Sfinţii", ş. c. l. Preotul vosglasul: *„Şi ne învredniceşte"*... Cântăreţul I-iu citeşte *Tatăl nostru*.

După vosglasul: *„Cu Darul şi cu îndurările şi cu iubirea de oameni"*... Preotul cu o puternică reculegere sufletească îşi ridică ochii minţei la ceriu, rugându-se: *„Iea aminte Doamne Iisuse Christoase Dumnezeul nostru, din Sfânt lăcaşul Tău"*, ş. c. l. După terminare, se închină de trei ori, zicând „Dumnezeule curăţeşe-mă pe mine păcătosul"; apoi pune buretele între degetul de mijloc şi inelarul mânei drepte; apucă Sfântul Agneţ cu amândouă mâinile, îl înalţă puţin zicând: *„Să luăm aminte! Sfintele Sfinţilor"*. La strana stângă cântă „Unul Sfânt". Dacă este Diacon întonează: „Să luăm aminte", iar Preotul: „Sfintele Sfinţilor" [40]. Intoarce Sfântul Agniţ cu miezul în sus, aducând partea dela mâna stângă la cea dreaptă; îl frânge în două, fiind în această poziţie; apoi îl sucoeşte spre dreapta şi-L frânge şi în această poziţie. Aflându-se părticica *Iisus* la mâna dreaptă spre sine, o apucă — ţinând pe celelalte trei cu degetele stângei — şi o pune pe marginea Discului spre răsărit cu coaja în jos. Rămâ-

[40]) In timpul cetirei rugăciunei Domneşti „Tatăl nostru" şi următoarele, Diaconul se încinge cu orarul crucişi, ca să fie liber a face şi dânsul trei închinăciuni, aci, în mijlocul bisericii odată cu Preotul; după care întonează „Să luăm aminte" Va avea grije, a nu întona „Să luăm aminte mai înainte de a fi făcut Preotul cele trei închinăciuni. Aceasta se poate observa pe sub perdeaua uşilor care nu e până jos, prin uşi care sunt sculptate a jour. Unde nu sunt sculptate, şi nu se vede, se măsoară timpul după cetirea rugăciunilor respective. După aceia plecându-se puţin la dreapta şi la stânga, intră în Altar, spre a împlini cele ce învaţă Liturgiarul.

După ce s'a sfărâmat Sfântul Agniţ şi s'au împărtăşit toate, Diaconul ieă loc la stânga Preotului, partea de M. N. a Sfântului Prestol făcând trei închinăciuni mari la pământ.

nând în mână din Sfântul Agnit trei părți : IIS. sus spre M. Z., pe care o pune pe marginea despre Apus a Discului ; iar cele două : N. I. și K. A., sucite puțin pe dreapta, le pune pe marginea Discului : N. I. la stânga, spre M. N. și K. A. la dreapta, spre M. Z, în poziția cum se află, toate cu miezul în sus. Se șterge pe degete cu buretele, de fărimituri. Ia părticica Is. o ține cu degetile de asupra buretelui, dela Disc până la Potir și face cu Ea Cruce deasupra Potirului zicând : „Plinirea Paharului credinței Sfântului Duh, Amin", și o pune în Potir [50]. Dacă este Diacon, dânsul răspunde: Amin, prezintând preotului teplota cu căldură, zice : „Binecuvintează Stăpâne Căldura", Preotul o binecuvintează ; Diaconul o toarnă iarăș cruciș, zicând : „Căldura credinței, plină de Duhul Sfânt, Amin".

§ 9. *Cuminecarea.*

Și aici se va arătă numai practica — Preotul singur și cu Diaconul — ceiace nu se arată în Liturgiar.

Preotul, singur fiind. După ce face cuvenitele închinăciuni la pământ, se pleacă în dreapta și în stânga către cei de față în semn de a cere iertare. Se apropie cu evlavie către Sfintele, zicând mai mult întru sineși : *Iată mă apropii către Nemuritorul Impărat*". Ia buretele, îl pune între degetile mânei drepte, cu rotundul afară cum s'a arătat la sfărmare; ia părticica Hristos, cu stânga și o pune pe palma dreptei zicând : *„Cinstitul și Prea Sfântul Trup al Domnului Dumnezeu"*, ș. c. l. (Vezi în Liturgiar), șterge deasupra Sfântului Disc degetele cu care a luat părticica, de burete, ce-l ține între degete ; întinde palma stângă sub cea dreaptă și, aplecat cu mâinile asupra Sfântului Antimis, rostește în șoaptă rugăciunile : *„Cred Doamne și Mărturisesc"*... *„Cinei Tale celei de Taină"*... *„Nu spre judecată sau spre osândă"*... „Se pleacă iarăși spre dreapta și spre stânga, puțin, cu capul, zicând către cei de față dacă sunt Preoți și Diaconi : *„Binecuvântați și*

[50]) Paracliserul pune ibricul cu apă la foc îndată după Axion. Apa trebue să fiarbă în clocot, nu numai încălzită: când Preotul intonează „Sfintele Sfinților, paracliserul pune apă din ibric în teplotă și, o prezintă Preotului sau Diaconului, dacă este. Paracliserul nu zice către Preot „Binecuvintează Stăpâne Căldura căci nu el o pune în Potir, ci numai Diaconul. Căldura din teplotă trebue pusă toată în Potir, pentru ca vinul să dobândească căldura sângelui, iar nu puținică, cum obicinuesc unii, și restul o aruncă.

mă iertați pre mine păcătosul", și se împărtășește cu părticica zicând : *„Mă împărtășesc cu robul lui Dumnezeu Preotul (N)*... Luând cu stânga buretele își șterge palma dreaptă deasupra Sf. Disc, trăgând cu buretele din spre degete și partea de sus, în jos spre marginea palmei, cu multă atenție, iar nu dela mijloc spre degete, ducând mici fărîmituri între degete. Pune buretele, pe Sfântul Antimis.

După aceia ia un acoperământ din cele mici, cel ce a fost pe Sfântul Potir, dacă nu este din cele cu bogate cusături în fir, iar dacă a slujit cu din acelea, ia unul mai simplu, ținându-l cu fața în sus [51]. Cu un colț apucă cu dreapta Sfântul Potir de picior — sub pahar — iar cu stânga așează colțul opus, bine, la gură, sub barbă ; făcând această lucrare zice : *„Mă împărtășesc cu robul lui Dumnezeu Preotul* (N.), *cu Cinstitul și Sfântul Sânge..."* și ia de trei ori din Sfântul Potir ; îl șterge cu acoperământul. Se obișnuește a săruta marginea [52], Sfântului Potir, după împărtășire.

De aci urmează ștergerea, cum arată în Liturgiar.

Cu diacon : După ce a sfârmat Sfântul Agnit, și Diaconul a turnat căldura, Preotul împarte cu copia părticica IIS, în două, pe care le pune în locul unde a fost. Diaconul luându-și locul în dreapta Preotului, cam la un pas înapoi fac amândoi cuvenitele închinăciuni la pământ. ș. c. l., cum se arată în Liturgiar. Când Preotul zice : „Diacone apropie-te", Diaconul vine pe partea despre Răsărit a Sfântului Prestol, la stânga Preotului, ținând palmele întinse, cruciș, dreapta peste stânga și zicând : *„Dă-mi mie Stăpâne"*, ș. c. l. Preotul luând una din cele două părticele, cu dreapta, ținând buretele în stânga întins, și purtând deasupra lui părticica dela Sfântul Disc, o pune în palma Diaconului, cu rugăciunea cuvenită. După ce o primește, Diaconul sărută mâna Preotului, trece la partea despre Răsărit din dosul Sfintei Mese, și plecându-și capul, ține mâinile pe marginea

[51]) Cu fața în sus, deoarece ștergerea marginei Sfântului Potir după împărtășire să se facă cu fața, spre a fi înlăuntru când se îmbelește, ferit, iar nu afară.

[52]) Această învățătură practică pentru cuminecare, cu toate amănuntele cum și cele ce se vor arăta în alt capitol: la Sobor de Preoți, cu Diacon și fără Diacon, sunt cuprinse în tipicul P. S. Gherasim Saffirin, fost Episcop al Romanului, tipărit în 1906 în suplimentul lui, alcătuit cum arată la paragraful „Impărtășirea", în Sobor, dupe practica ce există la Greci.

Sfintei Mese şi rosteşte rugăciunile: *„Cred Doamne"*, ş. c. l. Preotul îşi ieа părticica, cu regula arătată; stă pe loc şi rosteşte rugăciunile. Diaconul va fi atent ca să nu ieа părticica înainte de a lua Preotul ci amândoi deodată. După ce au luat, Preotul şterge cu buretele palma şi îndată lasă buretele la dispoziţia Diaconului, care venind de acolo la dreapta Preotului se şterge şi el cu buretele asupra Sfântului Antimis. După ce Preotul s'a împărtăşit din Sfântul Potir zice: *„Diacone apropie-te"*. Diaconul apropiindu-se la Sfântul Potir zice: Iată vin la nemuritorul Împărat[53], şi apucând cu stânga colţul liber al Acoperământului ce ţine Preotul la Sfântul Potir, îl aşează bine sub barbă; iar cu dreapta apucă de marginea Postamentului Sfântului Potir, spre a înlesni Preotului lucrarea. Preotul îl împărtăşeşte cu regula arătată în Liturgiar, apoi se retrage, lăsând pe Diacon a şterge.

Ştergerea se face astfel: Se pune Sfântul Păhar drept în mijlocul Sfântului Antimis; se pune buretele între degetul de mijloc şi inelar, ale dreptei. Sfântul Disc se ieа cu mâna stângă, se ţine deasupra Sfântului Pahar. Se ieau întâi părticelele Ni, Ka, pe rând cu dreapta şi se pun în Sfântul Pahar, apoi a Născătoarei. După aceea cu buretele se dau de pe Sfântul Disc părticelele celelalte în Sfântul Pahar cu atenţie, să nu cadă pe Sfântul Antimis, pe cât e posibil. Şterge bine Sfântul Disc tot asupra Sfântului Pahar, apoi piciorul Sfântului Pahar. Pune Sfântul Disc de o parte, iar Sf. Pahar îl ţine în mâna stângă, luând cu dreapta pe rând cele 2 colţuri despre M. Z. ale Sfântului Antimis, şi scuturându-le spre a se aduna orice părticele la mijlocul Sf. Antimis. Mută Sf. Pahar în dreapta şi aceiaşi operaţie face cu colţurile despre M. N. Pune Sfântul Pahar pe Sf. Antimis mai la dreapta şi adună bine spre mijloc cu buretele. Ieа Sf. Disc şi dacă are postament, îl întoarce cu postamentul în sus, iar pe dosul lui trage cu buretele fărimiturile, măturându-le, în cât nu rămâne nimic. Dacă nu are postament, le trage chiar pe faţă,

[53]) La serviciile cu Arhiereu, luând parte însumi, am văzut practicându-se astfel: Când vine Diaconul a primi Sfântul Trup, se apropie zicând „Dămi mie Stăpâne Sfinte, Cinstitul şi Sfântul Trup al Domnului Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Christos. Iar când vine la Sf. Potir, zice „Iată iarăşi mă apropii sau vin la Nemuritorul Împărat. Dămi mie Stăpâne Sfinte Cinstitul şi Sfântul Sânge ş. c. l. Aceasta poate fi normă şi când slujeşte Preotul cu Diacon, zicând „Dămi mie Stăpâne... (adecă fără artibutul „Sfinte" care îşi are rostul numai cu Arhiereu.

apoi le şterge bine în Sf. Pahar. După aceia ţine buretele vertical pe Sf. Pahar îl şterge şi pe el bine, ştergându-şi şi degetele bine. Acesta este cel mai practic şi sigur mijloc de ştergere.

Nu este bine, din multe priviri, a şterge cum obişnuesc unii preoţi: după ce adună cu buretele, suflă pe degetul arătător spre a-l aburi şi cu el aburit adună fărâmiturile rămase pe Sfântul Antimis; sau îl udă în gură şi apasă.

Terminată ştergerea, aşează pe Sf. Disc Aerul îmbetit, apoi Steluţa şi deasupra acoperământul mic al Discului. Se pune pe Sfântul Antimis la Stânga. Acopere Sfântul Pahar cu acoperemântul.

In tot acest timp la strană, cântă Chinonicul sau chorul, unde este, dacă Preotul a predicat după Evanghelie. Aici cum dispune Preotul. In fine cântăreţul va cere binecuvântarea Preotului: ce trebue să citească, dacă Preotul din împrejurări nu va puteà predica.

§ 10. *Cuminecarea Credincioşilor*, ş. c. l.

Dacă sunt de cuminecat până la 4 sau 5 credincioşi, se pot pune în Sf. Potir toate de pe Disc, Preotul putând rupe cu linguriţa din Părticelele NI şi KA. Dacă sunt mai mulţi le sfărâmă mai întâi aceste două, le pune în Sf. Potir, pune linguriţa şi-l acopere cu un acoperemânt mai uzat, urmând a şterge la gură pe cel ce s'a cuminecat. Preotul va avea grijă să citească mai dinainte, credincioşilor, rugăciunile pentru împărtăşire. După ce s'au împărtăşit, pune pe un cântăreţ să citească pe cele cuvenite, iar cei împărtăşiţi ascultă.

Astfel pregătite, sună clopoţelul. Se deschid uşile împărăteşti. Se anunţă momentul Impărtăşirei: *„Cu frica lui Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste să vă apropiaţi"*. Când se împărtăşesc credincioşii, se aşează acoperământul cu faţa în sus; se pune un colţ sub barba credinciosului ca să nu cadă nimic jos, şi se şterge cu faţa iar nu cu dosul.

După ce s'au cuminecat credincioşii, dacă s'a făcut ştergerea deplin, Preotul ţinând Sf. Potir cu amândouă mânile, întoneazà: *„Mântueşte Dumnezeule Poporul Tău"*..., dacă nu este Arhiereu de faţă. Dacă este Diacon, Preotul, înainte de a Cumineca pe credincioşi, ieа Sf. Potir depe Sf. Masă, îl dă Diaconului, care înainte de a-L primi face o închinăciune. Diaconul, ţinându-L de

postament cu amândouă mânile, ica poziţia în Uşile Impărăteşti cu faţa către Popor şi întonează: *„Cu frica lui Dumnezeu"*... La strana dreaptă cântă: *„Bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului Dumnezeu este Domnul şi s'arată nouă"*[54]. In acest timp Diaconul se întoarce spre dreapta cu faţa către Preot, ţinând Sf. Potir în mână. Preotul, fără a lua Sf. Potir dela Diacon, vine în Uşile Impărăteşti, cu faţa către Popor şi întonează: *„Mântueşte Dumnezeule Poporul Tău şi binecuvintează moştenirea Ta"*, binecuvântând Poporul cu mâna[55]. Acestea le zice dacă

[54]) In acest timp Paraclisierul sau unul din Cântăreţi, ţine sfeşnicul cu lumânarea aprinsă, înaintea Uşilor Impărăteşti.

[55]) Toate Liturgiarele învaţă că „binecuvintează Poporul" S'a emis însă părerea pe unele locuri: că Preotul având în mână Sf. Potir cu Sfintele Taine, nu binecuvintează cu mâna, ci se face Cruce cu Sf. Potir. Intrucât însă cartea de ritual — Liturgiarul — învaţă că „binecuvintează", se înţelege că binecuvintează cu mâna. Aceasta arată precis P. S. Episcop Gerasimu Saffirinu, fost al Romanului, în Tipicul tipărit la 1905: „Preotul binecuvântând pre popor cu dreapta".

Se înţelege aceasta mai cu seamă din faptul: că asistând Arhiereul la Dumnezeeasca Liturghie, întonează „Mântueşte Dumnezeule Poporul Tău"., binecuvântând pre popor; iar oficiind „binecuvintează pe popor cu mânile;" deci, neavând în mână Sf. Potir. (Tipicul Arhieresc).

Actul acesta se limpezeşte din următoarele:

Când slujeşte Arhiereu, Arhidiaconul ţine Sf. Potir în mâni, întrucât Arhiereul binecuvintează cu amândouă mâinile. După ce Arhiereul a intonat „Mântueşte Dumnezeule".. şi a binecuvântat Poporul, ica Sf. Potir de la Arhidiacon — care a stătut retras mai înapoi şi la stânga Arhiereului — îl pune pe Sf. Prestol, primeşte cădelniţa şi-L cădeşte. Apoi îl ica şi-L dă Primului Preot, care venind în Uşile Impărăteşti, cu faţa către Apus, întonează: „Totdeauna, acum şi în vecii vecilor".

De aici vine norma lucrării, care numai în Liturgiarul tipărit în R. Vâlcea — 1861 — sub Arhipăstoria P. S. Calinic, se limpezeşte şi pentru Preot. Iată cum se arată în acel Liturgiar.

Iar **Preotul, binecuvântând norodul**, zice cu glas: **„Mântueşte Dumnezeule norodul Tău şi binecuvintează moştenirea ta"**. Strana: „Văzut-am Lumina cea adevărată". ş. c. l.

„După aceasta tot Preotul ica Sfântul Potir din mâinile Diaconului, îl pune pe sfânta Masă şi-L cădeşte de 3 ori...

Rezultă dar, că Preotul slujind cu Diacon, nu ica Sfântul Potir de la Diacon, de cât numai după ce întonează „Mântueşte Dumnezeule Poporul Tău". Numai când nu este Diacon, având în mâni Sf. Potir, nu binecuvintează poporul, ci înalţă puţin Sf. Potir.

In toate celelalte Liturgiare: cel de R.-Vâlcea — 1787 — de Neamţ şi ediţia Sfântului Sinod nu clarifică actul acesta. Totuşi, toate învaţă că „binecuvintează norodul", sau „pre popor". Iar, după „Văzut-am Lumina cea adevărată"... învaţă: „Şi se întoarce Diaconul şi Preotul spre Sfânta Masă şi tămâiază"... De unde se înţelege că Sfântul Potir se află tot în mâinile Diaconului, de oare-ce pe Diacon îl numeşte întâi la întoarcere spre Sfânta Masă apoi pe Preot. Aci Preotul îl ica de la Diacon, îl pune pe Sfânta Masă şi-L cădeşte. Diaconul nu are voe nici să ica, nici să pună pe Sfânta Masă, Sfintele ci face numai slujba purtării. Exemplu este şi cu Sf. Disc la Vohodul Mare.

în Strană nu este Arhiereu. Ica Sf. Potir dela Diacon, îl pune pe Sf. Masă; cădeşte Sfintele şi urmează după învăţătura din Liturgiar. In timpul acesta la strană cântă: *„Văzut-am Lumina cea adevărată; primit-am Duhul"*... După ce Preotul întonează: *„Totdeauna, acum şi pururea şi în vecii vecilor"*; la strana stângă se citeşte cu întonare: „Să se umple gurile noastre de lauda Ta Doamne", ş. c. l., în care timp Preotul duce Sfântul Potir la Proscomidie.

Ectenia: *„Drepţi primind Dumnezeeştile"*, o zice Diaconul înaintea uşilor împărăteşti, având Culionul — Preotul strânge Sfântul Antimis. Strângerea se face astfel: 1-iu partea despre Răsărit, 2-lea cea despre apus,, 3-a cea despre M. Z., şi al 4-lea cea despre M. N. ca să vină capul Mântuitorului pe picioare, iar nu picioarele pe cap, dacă s'ar pune cea de M. Z. în urmă. La întonarea vosglasului: *„Că Tu eşti sfinţirea noastră"*... face Cruce cu Evanghelia peste Sfântul Antimis, cum s'a arătat la începutul Liturghiei, apoi o aşează pe Sfântul Antimis. Când întonează: *„Cu Pace să ieşim"*, pune Culionul sau potcapiul. La strană întonează: „Intru numele Domnului", Preotul sau Diaconul: „Domnului să ne rugăm". Strana: „Doamne Miluieşte". Preotul, vine în mijlocul bisericii, face o închinăciune şi citeşte rugăciunea: *„Cel ce binecuvintezi"*, ş. c. l..[56]. Când face sfârşitul: „Tatălui şi Fiului", etc., face iarăşi o închinăciune, se pleacă puţin la dreapta şi la stânga (Asistând Arhiereu se pleacă numai la dreapta), şi intră în Altar. Dacă Diaconul a intonat ectenia „Drepţi primind", după ce a terminat-o, se retrage înaintea icoanei Mântuitorului, aşteaptă acolo cu faţa către Icoană până ce Preotul intră în Altar şi intră şi dânsul pe uşa despre M. N., astfel că se află amândoi alături la Proscomidie, când Diaconul îşi descopere capul şi zice: „Plineşte Stăpâne"; şi plecaţi stând

[56]) Această rugăciune, fiind sobor, totdeauna o citeşte Preotul care a proscomidit. Numai când este nou hirotonit Preot, o citeşte acesta, după cum şi ectenia „Drepţi primind o întonează Diaconul nou hirotonit. Protosul dă Otpustul.

amândoi spre Sfintele, cu capetele descoperite, Preotul citește rugăciunea : *„Plinirea legii și a Proorocilor însuși fiind"*. *In* timpul acesta la strane cântă : „Fie numele Domnului".

Dacă este Praznic sau Sfânt pentru care s'a adus colivă, la strane nu se cântă : „Fie numele Domnului binecuvântat", ci, îndată după terminarea rugăciunei amvonului Preotul stă pe loc; la strana dreaptă cântă Troparul Praznicului, sau al Sfântului, iar la strana stângă Mărire și acum Condacul. In acest timp Diaconul aduce cădelnița„ sau paracliserul, pe care o dă Preotului, cădește coliva, dă cădelnița. „Domnului să ne rugăm". Strana : „Doamne miluește" și Preotul citește : „rugăciunea la binecuvântarea colivei", a se căută în Liturgiar, după Liturghia Sfântului Grigorie Dialogul. Dacă este pomelnic de vii al celor cu coliva îl pomenește unde se zice : „Dăruește sănătate robilor Tăi... celor ce au înfrumusețat acestea".

După terminarea rugăciunei Preotul se pleacă puțin spre dreapta și spre stânga și intră în Altar pe ușile împărătești iar Diaconul pe cea despre M. N. De aci urmează după învățăturile din Liturgiar. Terminând Preotul rugăciunea „Plinirei" acopere capul ; Diaconul nu și-l acopere ci întonează : „Domnului să ne rugăm". Strana : „Doamne miluește". Diaconul rămâne la proscomidie și potrivește Sfintele [57], iar Preotul întonează : „Binecuvântarea Domnului peste voi"... Dacă asistă Arhiereu sau slujește, le întonează Arhiereul.

Strana Amin. Preotul, plecându-se puțin către Icoana Mântuitorului, întonează: „Mărire Tie Christoase Dumnezeule nădejdea noastră, Mărire Tie". La stană: „Mărire... Și acum... Doamne miluește (de trei ori) „Părinte binecuvintează". Preotul dă Otpustul — sfârșitul, cum se arată în Liturgiar, Strana Amin. Preotul pentru Rugăciunile... și se împarte anafora.

Unde este obiceiul a se mirui, adecă a se unge la frunte cu

[57]) Potrivirea Sfintelor se face cu mare grije, și cu multă evlavie, cu capul descoperit. Pentru a nu rămâne cea mai mică părticică în Sfântul Potir, se toarnă vin și apă pe marginea Sfântului Potir, cu băgare de seamă de jur împrejur ca fărâmiturile cât de mici să se lase la fund: apoi odată se eau ca cu paharul. După ce n'a mai rămas nimic, se șterge, pe dinăuntru cu buretele, apoi cu fața nu cu dosul, acoperământului, anume pentru potrivit și șters, — mai uzat. — După ștergere se pune buretele în acoperământul cu care a șters, nu în Sfântul Potir, unde umezeala vatămă; și se imbetește acoperământul cu fața înlăuntru ca să nu rămână afară partea cu care s'a șters.

unt de lemn din candela dela Iconostas, poporul vine sărută icoana de pe Iconostas. Preotul atinge la frunte cu vârful mirtuitorului, de unde credinciosul trece și ia Anafură. Această miruire fiind un obiceiu pe unele locuri, la bisericele de popor, Liturgiile nu învață nimic. De aceea unii Preoți când ung zic : „Se mirue robul lui Dumnezeu — sau roaba lui Dumnezeu" (cutare) ; alții zic : „Ajutorul dela Domnul, cel ce a făcut Cerul și Pământul". Când Preotul dă Anafora, zice : „Hrană a dat Domnul celor ce se tem de Dânsul".

Pe unele locuri este un obiceiu ca credincioșii să stea pe loc și Preotul având tava cu Anaforă sau purtând-o un cântăreț, împarte singur, până la cel din urmă, păstrându-se o ordine în cât nici cel din urmă nu rămâne lipsit. Unde sunt doi sau mai mulți preoți, unul din cei care nu e de rând sau care nu slujește, împarte anafora. Dacă în strană sau între credincioși se observă vreun Preot, la tăierea prescurilor slujite se are în vedere a se scoate una bucată cu pecetea, în forma Sfântului Agneț, pe care Preotul distribuitor o dă celui ce asistă la Slujbă. Acest obiceiu l-am găsit și în Bulgaria la Orhania.

Intru câtva asemănător este și la Monastirile noastre, la unele, unde nu se unge cu unt de lemn, ci numai se distribue Anafora, dar nu umblând printre credincioși, ci ei vin la Iconostas, sărută icoana și primesc Anafora dela Preot.

Terminându-se aceasta, Preotul intră în Altar. Dacă nu este Diacon, potrivește (consumă) Sfintele. Se desbracă de Veșminte. Citește rugăciunile de mulțumire sau însărcinează pe un cântăreț a le ceti în auz, aci în Altar, până se dezbracă. După aceea îngrijește de alte servicii ce se vor mai cere.

Escepție dela această rânduială, este la Sărbătorile Sfinților sau Praznice, când credincioșii aduc Colivă sau pârgă de poame, ca : mere, struguri, ori brânză și ouă, cum o la Paști. Atunci Preotul procedează cum se arată mai sus, cetind rugăciunea cuvenită, ș. c. l.

Regulă generală :

In tot locul, la Serare și la Utrenie „se zice" : Capetele noastre Domnului să le plecăm. La Liturghie : „Capetele voastre Domnului să le plecați".

Se săvârşeşte la 1-iu Ianuarie; în Duminecele Sfântului şi Marelui Post, afară de Dumineca Stâlpărilor şi de cazul când „Buna-Vestire" se va întâmpla Dumineca; în Sfânta şi Marea Joi; în Sfânta şi Marea Sâmbătă; în Ajunul Naşterei Domnului şi în Ajunul Botezului Domnului, de nu vor fi Sâmbăta..

Se săvârşeşte întocmai ca Liturghia Sfântului Ioan Gură-de-Aur, cu observaţiunile următoare:

a) La Proscomidire, a noua părticică se pune zicând: „Acelui întru Sfinţi Părintelui nostru Vasilie cel Mare, Arhiepiscopul Chesariei Capadochiei". (Invăţătura este la Liturghia Sfântului Ioan, când se scoate a 9-a părticică).

b) La Otpustul Utreniei şi al Liturghiei, se zice: „ale Celui întru Sfinţi Părintelui nostru Vasilie cel Mare, Arhiepiscopul Chesariei-Capadochiei, şi ale tuturor Sfinţilor"... ş. c. l.

c) Răspunsurile Liturghiei: „Cu vrednicie şi cu dreptate"... „Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot"... şi „Pre Tine Te lăudăm"... se cântă rar, ca Preotul să aibă timp a ceti rugăciunile cuvenite, care sunt mari. Acele răspunsuri sunt alcătuite special pe note, scara glasului al 2-lea.

d) La Sfinţirea Sfintelor se rosteşte formula: „Au dat Sfinţilor Săi Ucenici şi Apostoli, zicând: „Luaţi, mâncaţi"... Asemenea la Sf. Potir: „Au dat Sfinţilor Sei Ucenici şi Apostoli, zicând: „Beţi dintru acesta toţi"... Iar însuşi Actul Sfinţirei: „Pre Pânea aceasta, adecă".. ş. c. l. La Sf. Potir: „Iară pre Paharul acesta.. care s'a vărsat pentru viaţa Lumei".

Pentru Ajunurile „Naşterei" şi „Botezului" şi pentru Săptămâna Sf. Patimi, a se observa tipicele cuvenite asupra săvârşirei Dumnezeeştei Liturghii a Marelui Vasilie, unită cu Serarea.

CAPITOLUL 11.

Serviciul în Sobor

In tipicele bisericeşti nu se arată cum se săvârşeşte serviciul Divin în Sobor. Numai în Tipicul Mare, unde se vorbeşte de Proistos şi în Liturgiar la anumite acte, cum este actul Cuminecăturei „când sunt mai mulţi Preoţi" se arată, dar mai mult prin deducţie. Singurul manual, aparţinând Sfântului Sinod, îndrumător

pentru serviciul în sobor, este Tipicul Arhieresc. Şi din acest Tipic, tot prin deducţie s'a stabilit norma serviciului în sobor, fără Arhiereu. Practca dela Catedrale eparhiale s'a transmis şi la Monastiri — Lavre — de aci la Catedralele oraşelor.

Activitatea pastorală luând o desvoltare şi păşind la o activitate intensă în popor, prin secţia misionară şi Cercurile preoţeşti, cum este în Eparhia Râmnicului Noul Severin. Cultul public a trebuit să dobândească un fast şi la sate; de aci necesitatea absolută a cunoaşterei serviciului în sobor cu sau fără Diacon.

Un tipic special pentru Serviciul Divin al Privegherei şi al Dumnezeeştei Liturghii, executat de preoţi cu sau fără Diacon în sobor, este numai cel lucrat de Arhimandritul Gherasim Saffirini, tipărit la T.-Jiu în 1897, revăzut şi complectat, tipărit a doua oară de acelaşi Gherasim, Episcop al Romanului în 1905. Totuşi nu e complect; şi nu e deplin lămuritor, în multe puncte şi acte.

Pe manualele amintite şi pe note luate dela Catedrala Eparhiei Râmnicului Noul Severin, întemeez textul de faţă şi la serviciul în sobor.

§ 1. *Serarea, cu Vohodul.*

Dacă se face Privighere, se va urmă întocmai cum s'a arătat la partea 1-a Cap. 6 § 2 pag. 36 Serare mare cu Privighere până la Vohod.

Când este o stihiră până la Mărire, Preoţii şi Diaconii fiind mai mulţi Diaconi — ce urmează a lua parte, vin în mijlocul bisericei: Preoţii ies pe uşa despre M. N., dacă sunt în Altar, iar Diaconii pe cea despre M. Z., fac cuvenita închinăciune şi intră în Altar, Preoţii pe uşa de M. Z. iar Diaconii pe cea despre M. N. Se îmbracă: Preoţii cu Felon şi Epitrahil, Diac. cu Stihar şi Orar.

Când se începe „Mărire", Diaconul deschide Uşile Impărăteşti; primeşte cădelniţa dela Paracliser — dacă sunt doi primeşte fiecare câte o cădelniţă — prezintă Preotului pentru binecuvântarea tămâiei. Cădeşte Altarul, apoi aşteaptă până se termină stihira „Mărire" (Fig. 5). Când începe „Şi acum", ies din Altar pe uşa de M. N., în ordinea ierarhică (Fig. 6); întâi Diaconii, precedaţi de purtătorii sfeşnicilor; Preoţii, începând cu cei mai mici în rang, până la cei mai mari şi iau loc în mijlocul bisericei, (Fig. 6). Preoţii stau cu faţa unii către alţii — cei din

partea despre M. Zi cu faţa spre M. N., iar cei din partea de M. N. cu faţa spre M. Zi. Tot astfel şi Diaconii. Se pleacă toţi, odată cu Protosul, când acesta rosteşte Vosglasul dela rugăciunea Vohodului. In timpul plecărei, Diaconul mută cădelniţa din dreapta în stânga, cum s'a arătat la Serarea Duminecei, cu Diacon. Primul Diacon ţinând Orarul cu trei degete, după regulă, arată cu el spre uşile împărăteşti, iar cu privirea la Protos, zicând în cât să audă Protosul: Binecuvintează Stăpâne Intrarea". Protosul binecuvintează Intrarea. Diaconul cădeşte — Cădirea mică. Când trece dela sânul drept la cel stâng, se opreşte drept în faţa Protosului, îl cădeşte de 3 ori; apoi pe Preoţii din dreapta şi pe cei din stânga şi după aceea trece la sânul stâng. Dacă sunt doi Diaconi, vin amândoi înaintea Protosului, îl cădesc; apoi cel de al doilea cădeşte pe Preoţii din stânga Protosului iar Protodiaconul pe cei din dreapta. (Cădirea cu 2 Diaconi se va arătà la Serviciul Arhieresc). După ce Diaconul — fiind numai unul — a cădit sânul stâng, laturea despre Apus, Scaunul Arhieresc, Iconostasul şi Icoanele Impărăteşti, aşteaptă primul înaintea Iconostasului iar secundul înaintea mesei, până aproape de sfârşitul Dogmaticei sau stihirei Praznicului, când vin înaintea uşilor împărăteşti. Primul Diacon întoneazà: „Cu înţelepciune drepţi !".

Preoţii cântă: „Lumină Lină". Diaconii îşi reia locul şi se asociază la cântare. Când se cântă: *„Pre Tatăl"*, Diaconii cădeşte spre Răsărit. Asemenea la *„Pre Fiul"* şi la *„Pre Sfântul Duh"*.

După ce Diaconul a cădit spre Răsărit la cântarea: *„Şi pre Sfântul Duh, Dumnezeu"*, pleacă imediat şi aşteaptă înaintea Icoanei Maicii Domnului, spre a întâmpina cu cădirea pe Preoţi, când intră în Altar. La strană cântă: „Vrednic eşti în toată vremea". In acest timp Preoţii făcând, câte doi, o închinăciune, spre Răsărit se pleacă Protosului şi intră în Altar pe uşile împărăteşti; cei din dreapta apucă pe după Sfânta Masă pe partea de M. N., iar cei din stânga pe partea de M. Zi — Protosul în urmă. (Fig. 7). In această poziţie, cu faţa spre Apus, urmează cu cântarea: *„A fi lăudat de glasuri cuvioase"*... ş. c. l., până la fine.

Terminându-se cântarea: „Lumină Lină", Diaconul venind în Uşile Impărăteşti, întoneazà: „Să luăm aminte"! şi îndată se retrage din Uşile Impărăteşti la o parte. Protosul: „Pace tuturor". Strana: „Şi Duhului Tău", şi se cântă în Altar. Prochimenul, odată; la strana 1-a odată şi la strana a 2-a odată. Dacă e Sâmbătă seara se mai cântă în Altar a 4-a oară. Fiind Sărbătorirea unui Sfânt cu Serare mică sau Praznic, îndată se citesc Parimiile, cum s'a arătat la Partea 1-a, Cap. 5 *).

Dacă nu e Diacon la Vohod, Preotul cădeşte Altarul; iese tot în aceeaşi ordine. Cădeşte şi în biserică. După cădire stând în mijloc (Fig. 6), întoneazà: „Cu înţelepciune drepţi. După cântarea: „Lumină Lină", intră în Altar cu aceeaşi ordine. Toate le zice în locul Diaconului.

§ 2. *Ectenille după Vohod şi Litia.*

După ultima Parimie, Preoţii îşi reiau locurile înaintea Sf. Mese. Diaconul iese în mijlocul bisericei, pentru ectenii.

La Ectenia: „Să zicem toţi"... când se întoneazà pentru Episcop, Preoţii cântă în Altar. Doamne miluieşte de 3 ori. Asemenea pentru Rege şi Familia Regală. Pentru ctitori, dacă voeşte cel mai mare.

Litia. Se săvârşeşte cum s'a arătat la Sfântul cu Privighere, pag. 35. Preoţii iau loc şi Diaconii dacă sunt. cum s'a arătat la Vohod (Fig. 6-a). Diaconul întoneazà ectenille sau Protosul, în lipsă de Diacon. Dacă Protosul voeşte. întoneazà şi unul din Preoţi, în lipsă de Diacon. Vosglasurile se zic de Preoţi în ordine. „Pace tuturor", Protosul, rugăciunea: „Stăpâne mult milostive", ş. c. l. Asemenea rugăciunea binecuvântărei p nilor, o citeşte tot Protosul. Celelalte cum s'a arătat până merg în Altar: cei din dreapta pe uşa de M. Z., cei din stânga pe uşa de M. N.

§ 3. *Utrenia. Eşirea cu Icoana.*

Toată slujba Utrenici se duce de un singur preot, cum s'a arătat, până la Polieleu.

In timpul când se cântă „Mărturisiţi-vă Domnului", ş. c. l., Preoţii şi Diaconul îmbrăcaţi ca şi la Vohodul de seară. ies pe uşile împărăteşti în mijlocul bisericei, unde paraclisul a aşezat analogul, cu acoperemânt pe el. Diaconul cu luminarea şi cădelniţa, precede Preoţilor, iar Protosul cu Icoana Praznicului, pe re o aşează pe analog. Aci iau poziţia (Fig. 6). După ce la stra-

*) In timpul cetirei Parimiilor, atât Protosul cât şi Preoţii şed pe scaunele din dreapta şi stânga „Locului de sus", sau sintronuri, iar Diaconul numai cu binecuvântarea Protosului.

na stângă a cântat stihul cel din urmă : „Mărturisiți-vă Dumnezeului Ceresc"... Protosul intonează primul stih dela Mărimuri și cântă cu toți, „Tripeala". Apoi în timp ce stranele cântă, Tripeala, cu celelalte stihuri, Protosul luând cădelnița dela Diacon, binecuvintează tămâia și cădește icoana împrejur odată și biserica toată începând din Altar. Diaconul cu lumânarea aprinsă caută a fi în fața Preotului când cădește Icoana. De sunt 2 Diaconi, stă unul deadreapta și altul la stânga, în tot timpul cădirei. După ce termină cădirea cu icoanele împărătești, vine înaintea Icoanei de pe analog, o cădește ; cădește pe Diacon, îi dă cădelnița, care îl cădește la rându-i și terminând stranele cântarea, Tripelei, cu stihurile, cântă iarăși Preoții : „Mărire", aceeași. Strana: Și acum. Apoi Preoții „Aliluia" de 3 ori „Mărire Tie Dumnezeule" ; și stranele câte odată. Diaconul, ectenia mică. Protosul Vosglasul : „Că s'a binecuvântat numele Tău"... Fac cu toți două închinăciuni, sărută întâi Protosul Icoana, apoi Preoții în ordine cu Diaconul, mai fac o închinăciune. Protosul ia icoana de pe analog, precedat de Diacon și preoți, o pun pe Iconostas, mai fac cu toții o închinăciune și intră în Altar pe ușile împărătești.

La strană în acest timp cântă Șezândele de după Polieleu și Antifoanele sau Antifonul glasul 4-lea dacă e Sfânt sau Praznic.

Preoții stau cu toții îmbrăcați până ce Protosul citește Evanghelia. După aceea rămâne îmbrăcat până la finele Utreniei numai Preotul de serviciu.

§ 4. *La Liturghie.*

Dacă s'a făcut Privighere, cu toate citirile se trage clopotul mare pentru Ceasuri. Preotul de rând, se îmbracă pentru Proscomidie și dă binecuvântarea pentru cetirea Ceasurilor al 3-lea și al 6-lea, în care timp proscomidește.

Dacă la Privighere nu s'a citit Catismele și Canoanele, după ce Preotul dă binecuvântarea, se începe Mezinoptica, cu regula arătată, apoi se citesc fără întrerupere, catismele, canoanele și orele 1-a, a 3-a și a 6-a în care timp Preotul proscomidește. La Ceasuri, se închină toți cei ce au a sluji în Sobor, și se îmbracă pentru Sf. Liturghie. In timpul tuturor cetirilor, ușile împărătești și perdeaua sunt închise. După Rugăciunea dela Sfârșitul Ceasului al 6-lea, la strana dreaptă cântă „Cuvine-se cu adevărat" pe glasul de rând. Se deschide perdeaua și ușile împărătești: Preotul Proscomiditor dă Otpustul mic : „Christos adevăratul Dumnezeul nostru", sau dacă e Dumineca ori în praznicul Invierei : *„Cel ce a înviat din morți, Christos adevăratul Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile Prea Curatei Maicei Sale, ale celui dintru Sfinții Părintelui nostru,* (a cărui Liturghie se săvârșește) *și pentru ale tuturor sfinților să ne miluiască"* ș. c. l. In timpul acesta, toacă pentru Liturghie.

Închinarea pentru Sfânta Liturghie.

După Otpust, iau poziția arătată la (Fig. 5), Protosul rostește rugăciunile cuvenite, ceilalți numai în gând ascultând la Protos. Fac două închinăciuni. Sărută 1-iu Protosul, apoi Preoții în ordinea ierarhică : dela cel mai mare până la cel mai mic. Diaconul numai marginea Sfântului Prestol ; mai fac o închinăciune. Diaconul se pleacă la Protos pentru binecuvântare și iese în mijlocul bisericei. A se vedea în Liturgiar urmarea.

După ce Preotul a întonat : „Binecuvântată este împărăția"... închid ușile împărătești. In timpul ecteniilor, fiecare Preot având Liturgiar citește în șoaptă, rugăciunea Antifonului respectiv. La strană urmează cântările, cum s'a arătat la Dumnezeeasca Liturghie.

După a doua ectenie mică, Diaconul intrând în Sfântul Altar pe ușa din spre M. Z., deschide, la timp, ușile împărătești.

§ 5. *Vohodul Mic.*

Și la Liturghie se face ca și la Seraro, cu deosebirile : Protosul dă Diaconului Evanghelia. Dacă sunt 2 Diconi, cel de al doilea merge cu cădelnița înaintea Protodiaconului ; iar ordinea ieșirei Preoților este ca și la Serare. (Fig. 6). In mijlocul bisericii se pleacă toți. După ce reiau poziția drepți, Preotul binecuvintează Intrarea, cu regulile arătate la Liturghie, când este Diacon. După ce Diaconul a întonat : „Înțelepciune dreaptă", Preoții cântă în mijlocul bisericii, dacă e Praznic, întâi stihul și apoi troparul cuvenit cum se arată în Mineiu. Dacă sunt 2 Diaconi, cel de al doilea însoțește pe Protodiacon până la ușile împărătești, oprindu-se înaintea Icoanei Maicei Domnului : Protodiaconul după ce pune Evanghelia pe Sfântul Prestol primește cădel-

niţa imediat şi iese înaintea Icoanei Mântuitorului, amândoi primind pe Preoţi, cădindu-i până intră în Sfântul Altar, apoi intră şi dânşii: Preoţii merg în Sfântul Altar cu regula arătată la Vohodul Serărei, în timp ce la strana dreaptă se face sfârşitul troparului: „Pre cei ce Ţi cântăm. Aliluia".

Dacă nu e Diacon, la Eşire, Protosul duce Evanghelia urmându-i ceilalţi Preoţi în ordinea ierarhică: cei mai mari, apoi cei mai mici. Se pleacă toţi. Protosul binecuvintează intrarea, sărută singur Evanghelia şi întonează:*) *„Înţelepciune dreaptă"*. Cântă cu toţii cum se arată mai sus şi intră în Sactuar în aceiaşi ordine a Eşirei.

După ce la strană a terminat sfârşitul cântărei din mijlocul bisericii, Preoţii cântă troparul cuvenit. Stranele cântă alternativ troparele şi Condacele, iar Preoţii încheie cu Condacul ultim.

§ 6. *Cântarea întreit Sfântă, Apostolul şi Evanghelia.*

După vosglasul rostit de Protos: *„Că sfânt eşti Dumnezeul nostru... acum şi pururea"*, Diaconul arătând cu orarul spre popor, din uşile împărăteşti, întonează: „Doamne mântueşte pre cei bine credincioşi", şi îndată Preoţii cântă în Altar: „Doamne mântueşte"... Apoi arătând spre strana dreaptă, aceiaşi întonează, iar cântăreţul sau chorul cântă: „Doamne mântueşte pre cei bine credincioşi"... asemenea şi strana stângă spre a cânta aceiaşi. Apoi arătând iarăşi spre popor, întonează: „Şi ne auzi pre noi" stih pe care îl cântă iarăşi Preoţii. După aceia tot din uşile împărăteşti întonează: „Şi în vecii vecilor"; îndată la strana dreaptă cântă: „Sfinte Dumnezeule", sau: „Câţi în Christos v'aţi botezat"; „Crucii Tale", conform Serbătoarei şi Tipicului. Preoţii citesc rugăciunea cântărei întreit sfinte.

Cântarea întreit — sfântă, la sobor se cântă de şease ori: 1-iu strana 1-a; a 2-a, Preoţii; a 3-a strana 2-à; 4-à Preoţii: a 5-a strana 1-a şi a 6-a; Preoţii. Apoi la strană 2-à: „Mărire Tatălui"... strana 1-a: „Şi acum", strana 2-a cântă partea ultimă a cântărei: „Sfinte fără de moarte"... sau: „În Christos vaţi şi Imbrăcat, Aliluia"; sau: „Şi Sfânta Învierea Ta o lăudăm şi mărim".

În timpul acestor ultime cântări la strane, Preoţii fac în

*) Stând pe loc.

Altar cuvenitele închinăciuni. A se vedea în Liturgiar, şi trec în partea despre Răsărit a Sfântului Prestol, cu faţa spre Apus în ordinea ca la Parimii, după intrarea dela Vohodul Serărei. (Fig. 7-a).

După ce la strană s'a cântat partea finală, Diaconul, tot din uşile împărăteşti întonează: „Putere"[49]. La strana dreaptă cântă iarăşi mai cu putere. Spre sfârşitul ultimei cântări, cel rânduit a ceti Apostolul ia cartea, merge în mijlocul bisericei, face trei închinăciuni, merge la Scaunul Arhieresc, pune metanie, vine iarăşi în mijlocul bisericii, mai face o închinăciune. Diaconul întonează cele cuvenite, pentru cetirea Apostolului. Dacă nu e Diacon, toate le întonează Protosul, afară de: „Putere", care rămâne. Diaconul primind cădelniţa o prezintă Protosului pentru binecuvântarea tămâiei şi cădire. Cădeşte în cea mai desăvârşită linişte, rar, fără cel mai mic sunet de clopoţei: cădirea mică.

Dacă nu e Diacon cădeşte unul din Preoţi, pe care îl desemnează Protosul, deoarece Protosul cădeşte totdeauna la Heruvic, dacă voeşte. Protosul citeşte rugăciunea dinaintea Evangheliei.

Sfârşindu-se Apostolul, Protosul din uşile împărăteşti întonează: „Pace Ţie cititorule". Dacă a cetit un Preot, nu zice: „cetitorule" ceeace se zice Citeţului hirotesit; ci zice: „Pace Ţie", sau: „Pace ţie celui ce citeşti", Cetitorul răspunde: „Şi Duhului tău". La strana 1-a cântă pe larg: „Aliluia", până ce Diaconul ajunge la locul cuvenit pentru cetirea Evangheliei.

Îndată după cetirea Apostolului, paracliserul pregăteşte analogul în mijlocul bisericii, sau aprinde lumânările în Amvon, dacă este. După ce Protosul a întonat: „Pace ţie", dă Diaconului Evanghelia, cu regula arătată în Liturgiar. Diaconul pune capătul orarului pe Evanghelie şi o duce, ridicată în dreptul frunţei. Ajuns la analog, pune orarul pe el şi Evanghelia pe orar. Se întonează cele ce preced cetirei Evangheliei. În timpul cetirei Evangheliei, Protosul stă în uşile împărăteşti, cu faţa spre Apus. La finitul Evangheliei întonează: „Pace ţie celui ce bine vesteşti[50]. Strana dreaptă cântă: „Mărire Ţie Doamne, mărire Ţie".

[49]) Pe unele locuri întonează „Puternic" ceia ce dă un înteles plastic: a cânta puternic, alţii zic: „O! Puterel" ca o esclamare, cu înţelesul mistic: că Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, în lauda căror Feţe se aduce această cântare, sunt o Putere. Deci nu e nevoe a mai pune esclamarea O! ci e de ajuns a zice „Putere".

[50]) Unii preoţi zic „Celui ce ai bine vestit". Sfânta Scriptură este bine vestitoare şi în present şi în viitor. Ea nu are caracterul trecutului care nu

Diaconul aduce Evanghelia cu Învierea spre Răsărit, o dă Protosului care o sărută, iar Diaconul îi sărută mâna și se retrage puțin la o parte, până ce Preotul face cu ea Cruce spre popor. Întoarsă cu „Învierea către Apus", apoi merge la locul cuvenit pentru ectenie. Dacă nu este Diacon Evanghelia o citește Protosul în ușile împărătești, zicând: singur cele ce preced și cele ce urmează:

Ectaniile după Evanghelie.

Prima ectenie de după Evanghelie o întonează Diaconul. La invocația pentru Rege și Chiriarh, Preoții cântă în Altar: „Doamne miluește" de trei ori. A 2-a ectenie și celelalte le întonează Diaconul, al doilea dacă este. Dacă nu este Diacon, toate ectaniile se rostesc de Preoții slujitori, după cum indică Protosul, zicând fiecare și vosglasul cuvenit. În cazul acesta la întonarea: „Câți sunteți chemați, ieșiți"*) la strană cântă Doamne miluește mai pe larg, ca Preotul să aibă timp a ceti rugăciunea întâia pentru cei credincioși; asemenea la întonarea ectaniei mici ce urmează pentru cetirea rugăciunei a doua. La vosglasul: „Că și aceștia împreună cu noi", Protosul face Cruce cu buretele asupra Sfântului Antimis, îl sărută, și-l pune pe Sfântul Antimis. Prin Moldova, la monastiri, îl oferă și celorlalți Preoți.

Vosglasul: „Ca sub stăpânirea Ta" îl zice Protosul.

§ 7. *Vohodul Mare.*

La strană, sau chorul unde este, cântă Heruvicul. La Praznice și totdeauna când este slujbă în sobor se cântă Heruvic din cele mari. Rugăciunea: *„Nimenea din cei legați cu poftele și cu*

mai este de actualitate și viitor, cum greșit se zice în Icosul de la Prohodire: „Tu însuți ești fără de moarte... precum a zis Scriptura. (Molitfelnic, ediție nouă) ceea ce dă un înțeles: că a zis, a trecut, s'a terminat; pe când ca zice totdeauna. Așa că este o schimbare fundamentală a zice: „Celui ce ai bine vestit", când în Liturgiarele vechi și noi stă **„Celui ce bine vestești."**

*) Dacă sunt doi Diaconi, la ectenia „Câți sunteți chemați, ieșiți", alternează astfel. Diaconul din mijlocul bisericii: „Câți sunteți chemați, ieșiți". Cel din Altar — Protosul — stând în ușile împărătești: „Cei chemați, ieșiți". Cel din mijlocul bisericei: „Câți sunteți chemați, ieșiți" Cel din altar: „Ca nimenea, din cei chemați". Din mijlocul bisericei: Câți sunteți credincioși ș. c. l. Primul din altar închide ușile și perdeaua. Se obișnuește mai mult când slujește Arhiereu.

plăcerile"... se citește de către fiecare Preot, în taină. Cântarea heruvimică se rostește de 3 ori, de către Protos. Dacă nu este Diacon, o zice complectă; iar de este Diacon, el face sfârșitul: „Ca pre Împăratul tuturor primind".

Dacă nu s'au acoperit Sfintele, se acoper de Preotul Proscomiditor, înainte sau după cântarea Heruvimică, în timp ce Protosul cădește. Terminată cădirea fac cu toții închinăciunile cuvenite; Protosul binecuvântând poporul se pleacă din ușile împărătești către el, împreună cu Diaconul. Dacă sunt doi, cu amândoi. Merge la Proscomidie, pune pe umărul Diaconului al 2-lea un Aer, iar Diaconul prim, un Aer și pe cap Discul. Diaconul al 2-lea merge înaintea celui cu Discul, având și cădelnița. Dacă este numai un Diacon ține cu un deget al stângei și cădelnița pe spate. Preoții ceilalți se închină câte doi, doi și se pleacă din ușile împărătești. Apoi iau fiecare câte o Cruce sau și câte o carte; Proscomiditorul ia copia și lingurița. Astfel pregătiți, ies pe ușa din spre M. N. în ordinea: Diaconul al 2-lea precedat de purtătorii sfeșnicelor, Diaconul 1-iul cu Discul întonând de cum iese pe ușă: *„Pre voi pre toți"*, ș. c. l. Terminând când ajunge în mijlocul bisericei, stând cu fața spre Apus: *„Totdeauna, acum și pururea și în veci vecilor"*. Strana: Amin. Apoi se duce în Altar și așteaptă cu Discul pe cap la colțul de M. Z. și Apus al Sfintei Mese cu fața spre M. N., până vine Protosul.

După Diacon urmează Protosul; apoi se înșiră în ordine: Preotul 1-iu, al 2-lea, al 3-lea și al 4-lea (Fig. 5).

Terminând Diaconul, Protosul îndată începe a pomeni cu intonație, „Familia-Regală". În Liturgiar este pus întâi Chiriarhul și în mare parte a Țării, se pomenește 1-iu Episcopul sau Mitropolitul, dar din ultimile decenii Sfântul Sinod a hotărît să se pomenească Familia Regală întâi. După Protos pomenesc pe rând ceilalți Preoți cum arată în Liturgiar, stând în mijlocul bisericei (Fig. 8) [60]. Încheierea: *„Și pre voi pre toți"* o face Protosul. După fiecare pomenire, Cântărețul răspunde „Amin" scurt. Protosul se întoarce spre stânga și merge în Altar, urmându-i ceilalți în a-

Notă. La cântare: „Carii pre heruvimi".. au luat obiceiul cântăreții a adăuga cuvântul **„Acum** să o începăm". În nici un text Liturgic nu se vede acest **„Acum"**. Această inovație atinge fondul acestei tainice cântări.

[60]) Cu prilejul Sfințirei Catedralei ort.-or. din Sibiu, fiind un sobor mare de Preoți, am văzut că au ieșit la Vohodul mare numai jumătate; ceilalți au rămas în Altar; probabil, ne având ce zice toți.

ceeaşi ordine ca la eşire[61]). la Discul dela Diacon şi-l pune pe Sfânta Masă. Se închid uşile şi perdeaua. La strana stângă urmează partea 2-a a Heruvicului.

In timpul ecteniei: *„Să plinim rugăciunile noastre Domnului"*, se face sărutarea cum arată in Liturgiar, neavând timp când se zice: „Iubite-voi Doamne"... Aceasta se zice în taină. Pe unele locuri obişnuesc să-l cânte Preoţii în Altar. (A se vedea procedarea la sărutare, Fig. 9-a).

§ 8. *Răspunsurile şi Axionul.*

Când se întonează: „Uşile, Uşile! Cu înţelepciune!" se deschide perdeaua; la bisericile de mir se obişnueşte a se deschide şi uşile.

Când întonează Preotul Protos: *„Darul Domnului nostru Iisus Christos"*... însemnează cu Crucea spre popor cruciş; la strana 1-a răspunde: „Şi cu Duhul Tău"... Apoi căutând spre sânul drept al bisericei, însemnează iarăşi, întonând: *„Sus să avem inimile"*. Strana: „Avem către Domnul". Şi căutând spre stânga întonează, făcând semnul Crucei: *„Să mulţumim Domnului"*. La strana 1-a: *„Cu vrednicie şi cu dreptate"*... Preoţii citesc în şoaptă rugăciunea: „Cu vrednicie şi cu dreptate este a ne"... Diaconul, dacă este, apără pe deasupra Sfintelor cu un acoperemânt mic, îmbetit în patru şi pus între degete, în formă plană, tremurându-l ca şi ripidele; dacă nu e Diacon, se acopere Sfântul Pahar cu acoperământul. Vosglasul: *„Cântare de biruinţă"*, il întonează Preotul 1-iu dela dreapta. La strana stângă, răspunsul: *„Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot"*... Preoţii citesc în taină: *„Cu aceste fericite Puteri"*, Vosglasurile: *„Luaţi, mâncaţi şi beţi dintru aceasta toţi"*, le întonează Protosul, arătând spre fiecare din Sfinte, cu palma întinsă, iar Diaconul cu orarul.

[61]) Pe unele locuri şi mai cu seamă în Moldova, Preoţii au obicieul a atinge cu Sfântul Potir pe capetele credincioşilor. Acest obicei atât s'a înrădăcinat în popor, în cât după ce Preotul încheie, poporul se apropie în masă compactă cu capetele plecate, să-i atingă. Ori cât s'ar motiva aceasta ca evlavie şi ca credinţă atingerilor din Evanghelie, pentru vre-o vindecare, el a devenit un obicei aproape mecanicesc, strieând liniştea şi contemplarea credincioşilor de fond. Acest obicei nu l-am văzut la Catedralele eparhiale şi nici chiar la Metropolia Moldovei. In vechime poporul îngenunchia şi nici ochii nu îndrăznea a-i ridica în timpul acestui act atât de solemn. Şi acum se respectă aceasta pe unele locuri în Oltenia.

Preoţii ceilalţi stau numai, puţin plecaţi. Vosglasul: *Ale Tale dintru ale Tale"* îl întonează Preotul 1-iu dela stânga, în care timp Diaconul apucă Sfintele cu mâinile crucişi.

Sfinţirea Sfintelor o săvârşeşte totdeauna Protosul. Tot protosul întonează şi mai ales pentru Prea Sfânta Curată, cădind Sfintele de trei ori, pe Preoţi şi pe Diacon, căruia îi şi dă cădelniţa. La strană se cântă Axionul.

Protosul: *„Intâi pomeneşte Doamne"*. După: *„Şi să fie milele marelui Dumnezeu"*, se închide perdeaua. Protosul întonează vosglasul: *„Şi ne învredniceşte pre noi Stăpâne"*. Preotul al 2-lea din dreapta: *„Că a Ta este împărăţia"*, Protosul: *„Pace tuturor"*, binecuvântând cu mâna poporul, în care scop se deschide perdeaua şi se închide imediat şi: „Capetele voastre Domnului să le plecaţi", dacă nu e Diacon. Preotul al 2-lea din stânga: *„Cu Darul şi cu îndurările"*.

De aci lucrează numai Protosul şi Diaconul, până la cuminecare, după învăţătura din Liturgiar şi cum s'a arătat la pag...

§ 9. *Impărtăşirea. (Cuminecarea).*

După ce totul s'a pregătit şi s'a făcut din părticica HS., atâtea părticele câţi Preoţi şi Diaconi slujesc, Diaconii luând loc după Preoţii cei despre Răsărit (Fig. 10), fac cu toţi deodată trei închinăciuni mari la pământ şi îşi cer ertare unii dela alţii; apoi vin pe partea despre Răsărit a Sfântului Prestol şi iau loc la partea de M. N. a Sfântului Prestol în ordinea ierarhică (Fig 11), formând şirul mai depărtat de Sfântul Prestol, pentru motivul ce se va vedea. La luarea părticelelor sunt două procedări, asupra ordinei, în care trebuo să vină la împărtăşire.

In actul acesta al Impărtăşirei în sobor, de mare însemnătate mistică, se produce mai totdeauna confuzie, când nu slujeşte Arhiereu. Învăţătura asupra lui este în Liturgiarele tipărite la Mănăs. Neamţ, ediţ. 1861 şi anterior şi în Liturgiarele ediţ. Sf. Sinod... P. S. Gherasim Safirin, fost al Romanului, în textul amintit, arată că există două practice dela Greci, *una cea mai pompoasă*, pe care Grecii au dat-o Bulgarilor şi Ruşilor, este cea descrisă în Liturgiarele citate; *iar alta mai simplă*, pe care au păstrat-o pentru dânşii şi o ţin până astăzi, pe care o şi descrie în text. Vom observa şi pe una şi pe alta în părţile lor esenţiale.

După cea pompoasă, descrisă în Liturgiare, rezultă că primesc părticica întâi Diaconii dela Protos, apoi iau singuri Preoţii, până la cel din urmă, şi se retrag pe unde au venit, adică la partea de M. Z. Cazul este fără Arhiereu. Terminând Preoţii, ia şi Începătorul sau Protosul. *După cea simplă*, descrisă în textul P. S. Gherasim Safirin, se arată : „După ce Proistosul frânge „părticica H. S. în atâtea părticele, câţi Preoţi şi Diaconi sunt „de împărtăşit, şi după ce cu toţi deodată se închină după obi„ceiu, cerându-şi iertăciune ; se roagă Protosul în auzul tuturor „Preoţilor şi Diaconilor... zicând : „Cred Doamne", ş. c. l.

„După aceasta toţi Preoţii 'şi iau loc în stânga Protosului, „formând un şir împrejurul Sfintei Mese, dela cel mai dintâi „până la cel mai din urmă...

„Se împărtăşeşte întâi Protosul cu Sfântul Corp, se şterge „cu buretele şi se retrage lângă Sfintele uşi, aşteptând să se îm„părtăşească toţi Preoţii cu Sfântul Corp cari trec unul după „altul pe dreapta înconjurând Sfânta Masă pe lângă laturile ei „adecă despre M. Z. şi Răsărit şi despre M. N., astfel în cât se „afle cu toţii în aceeaşi ordine ca înainte de împărtăşire.

„Acum se apropie din nou Proistosul şi zice : Diaconii apro„piaţi-vă, ş. c. l. Comentează : „După această expunere se ob„servă că Sfântul Corp se primeşte la dreapta Proistosului, iar Sfântul Sânge la stânga".

Să observăm fiecare din descrieri, în partea aplicativă.

După cea pompoasă, descrisă în Liturgiare, se nasc întrebările : a) După care normă şi logică primesc părticelele întâi Diaconii ? Când slujind Arhiereul dă părticelele întâi Preoţilor şi în urmă Diaconilor, care trec la locul cuvenit cum se va arăta, şi apoi ia însuşi Arhiereul ? ; b) Diaconii primind părticelele unde stau până iau Preoţii ? şi pe unde trec Preoţii ţinând părticelele în palmă ? Pe la spatele Diaconilor ori pe dinaintea lor ? Iată de unde provine neaplicarea acestei practice.

După cea simplă, descrisă de P. S. Gherasim Safirin, se nasc iarăşi următoarele întrebări : a) Dacă Preoţii formează şir la stânga Protosului pag. 92, cum primesc Sfântul Corp la dreapta lui ? b) Dacă a primit Sfântul Corp în şirul format la stânga, cum „trec unul după altul spre dreapta înconjurând Sf. Masă pe lângă laturile ei, adecă despre M. Z., Răsărit şi despre M. N." ? şi cum primesc Sfântul Sânge la stânga lui ? Iată şi aici confuzie. Cum rămâne dar practica aplicabilă ? *Rămâne normativă*

aceea care se practică în serviciul cu Arhiereu, cu o mică escepţie, care se va arătă la locul cuvenit, şi anume :

Preoţii toţi şi Diaconii, după ce s'a frânt Sfântul Trup H. S. în câte părţi trebue, aflându-se în poziţiile lor (Fg. 10), fac cuvenitele închinăciuni mari la pământ, crezându-şi iertarea unii altora prin plecarea capului şi zicând fiecare în şoaptă în cât să se audă numai între dânşii : „Binecuvântaţi şi mă iertaţi pe mine păcătosul", şi : „Dumnezeu să te ierte şi să te binecuvinteze". După aceia, Protosul stând pe loc, Preoţii ceilalţi formează şir dela colţul cel de Apus şi M. N. al Sfintei Mese, spre Răsărit, trecând pe partea de Răsărit, a Sfintei Mese întâi Preotul prim din dreapta Proistosului. După ce acesta a luat loc, ia imediat primul din stânga, apoi trece al doilea din dreapta şi aşa se formează şirul în ordine până la ultimul Diacon, şirul fiind ceva depărtat spre fine, de Sfânta Masă. (Fig. 11).

Protosul se retrage cu un pas mai înapoi dinaintea Sfintei Mese ca să lase loc Preoţilor a lua părticica (Fig. 11) *). După ce Preotul 1-iu a luat părticica, ţinând-o pe palma dreaptă, sub care se află încrucişată palma stângă, merge, trecând pe dinaintea şirului, pe după Sfânta Masă (Fig. 11), la colţul despre M. Z. şi Apus al Sfintei Mese, unde pune mâinile cu Sfântul Trup pe Sfânta Masă, stând cu capul plecat şi zicând în gând, rugăciunea : „Cred Doamne şi mărturisesc", ş. c. l. Tot aşa urmează imediat al doilea Preot, al 3-lea şi al 4-lea şi câţi vor fi ; după ce iau singuri părticica, merg şi se aşează în ordine la dreapta celui precedent, cu mâinile pe marginea Sfintei Mese, aşteptând şi cetind rugăciunile. (Fig. 11).

Terminându-se Preoţii, Protosul îşi reia locul şi zice : *„Diacone*, sau *Diaconi, apropiaţi-vă* (Fig. 12), Diaconul se apropie ţinând palmele cruciş, dreapta peste stânga şi zicând : *„Iată vin la nemuritorul împărat"*. Şi imediat : *„Dă-mi mie Stăpâne — Cinstitul şi Sfântul Trup al Domnului Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Christos"*. Protosul ţinând buretele în stânga ia părticica şi o duce dela Sfântul Disc până la Diacon, deasupra buretelui ca să nu cază vreo fărâmitură ; i-O pune în palmă

*) Fiecare Preot întrebuinţează buretele, cum s'a arătat la Liturghie când ia părticica, apoi îl lasă imediat. Unii Preoţi pun Părticica pe burete, de unde o ia pentru consumare, făcând pe cei-lalţi să aştepte. Acest procedeu este cu totul nepractic, dezordonat şi supus unei aspre critici.

zicând: *„Cinstitul și Prea Sfântul Trup al Domnului Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Christos, se dă Diaconului* (N). *Spre iertarea Păcatelor și spre viața de veci“*; când o pune în palmă, Diaconul sărută mâna; apoi merge cu aceiași regulă pe după Sfânta Masă (Fig. 12), și se așează la dreapta celui din urmă Preot, cu mâinile pe Sfânta Masă, așteptând și zicând în taină rugăciunile. Tot astfel și al 2-lea Diacon dacă este. Astfel se formează șirul dela colțul Sfintei Mese cel de Apus și M. Z., spre Răsărit. (Fig. 12).

După ce Protosul a dat părticica celui din urmă Diacon, ia și dânsul părticica, cu regula arătată, și stând cu palmele pe Sf. Masă, rostește în șoaptă cât să audă toți, rugăciunea: *„Cred Doamne și mărturisesc“*, ș. c. l., așteptând toți și ascultând, fără a lua Părticica înaintea Protosului. (Fig. 13). După ce Protosul 'și-a terminat rugăciunile, se pleacă puțin către ceilalți în semn de ertăciune și toți își pleacă capul către dânsul, în același înțeles și deodată cu Protosul iau Părticica. După aceea țin palmele tot încrucișate, ca să nu cadă vreo fărâmitură ce ar fi rămas pe palmă, până le vine rândul a se șterge cu buretele înainte de a se împărtăși din Sf. Pahar; stând în același loc și venind în ordinea în care se află.

După ce Protosul se împărtășește cu Sfântul Trup, se șterge: apoi se împărtășește cu Sfântul Sânge, cum s'a arătat la pag.... pune Sf. Pahar pe Sf. Antimis și se retrage.

După Protos vine întâiul Preot din locul în care se află, se șterge întâi cu buretele pe palmă și se împărtășește cu aceeași regulă; apoi al 2-lea și ceilalți, câți vor fi. După ce se împărtășește cel din urmă Preot, zice către Diacon: „Diacone apropie-te“, sau „Diaconi apropiați-vă“, dacă sunt doi ori mai mulți. Diaconii se apropie în ordinea care se află și Preotul îi împărtășește. Ultimul diacon lucrează ștergerea, după care acoperă Sf. Pahar cu acoperământul său, iar pe Sf. Disc așează celelalte. Tot Diaconul potrivește Sfintele.

Terminată ștergerea, se sună clopoțelul — trei lovituri. La strana 1-a sau a 2-a repetă scurt priceasna. Se deschide Perdeaua și Ușile, Preotul dă Diaconului Sf. Pahar, care venind în Ușile împărătești cu fața spre Apus întonează: *„Cu frica lui Dumnezeu“* ș. c. l. La strană cântă *„Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului, Dumnezeu este Domnul și s'a arătat nouă“*. Preotul tot către Popor cu fața, în ușile împărătești, binecuvântând Poporul, întonează: *„Mântuește Dumnezeule Poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta“* [61]. Aceasta, și „Binecuvântarea Domnului peste voi“... se întonează de Arhiereu, asistând la Dumnezeeasca Liturghie. Indată ce s'au deschis Ușile împărătești, paracliserul ține în mână unul din sfeșnicile portative, cu lumânarea aprinsă, stând drept Ușile împărătești, între Iconostas și Masă. După ce Protosul întonează: „Mântuește Dumnezeule poporul Tău“, paracliserul cântă pe glas al 2-lea, *Văzut-am lumina cea adevărată“* *) ș. c. l., sau cântărețul 1-iu. Preotul întorcându-se spre Diacon, ia Sf. Pahar, îl pune pe Sf. Masă; primește cădelnița dela Diacon, cădește Sfintele de trei ori zicând la fiecare cădire: *„Înalță-te preste Ceruri Dumnezeule“*... ș. c. l., urmărind cele din Liturgiar.

Rugăciunea Amvonului o citește Preotul ce a proscomidit.

PARTEA II-a.

Triodul sau serviciul în Sfântul și Marele Post

Introducere.

Triodul începe cu „Duminecа Vameșului și Fariseului“, care se mută între zilele dela 11 Ianuarie și până la 13 Februarie, după cum Paștele se suie și se pogoară între 22 Martie și 25 Aprilie; se termină în dimineața Sâmbetei celei Mari, adecă în Sâmbăta Paștilor.

Pentru Sfântul și Marele Post, se găsește învățătură dezvoltată, în Triod-tipicul dela fine —; în tipicul bisericesc la Partea 3-a, adecă a Triodului; în același tipic și în Mineele pe Ianuarie, Februarie, Martie și Aprilie; la serbările dela 30 Ianuarie, dela 2 Februarie, 10 Februarie și 24 Februarie; care sunt normative și pentru celelalte serbări ce se întâmplă în Post; la 9 și 25 Martie și la 23 Aprilie; în Orologiu sau Ceaslov, la Mezinop-

[61]) A se vedea Nota 55 pag.

*) De la Paști până la „Pogorârea Duhului Sfânt; nu se cântă aceasta; ci Troparul Praznicului. Hristos a înviat.

tica de toate zilele, la Ceasuri, la Obedniță și la Dupăcinarea, Pavecerniţa Mare și Mică.

Dacă se studiază bine serviciile din celelalte zile ale anului, foarte ușor se pot înțelege abaterile cerute atât de serviciul din zilele de rând cât și la al sărbătorilor „Patruzecimei" sau Postului Mare.

Ca reguli generale, se pot spune, dela început următoarele:

a) In Duminecele dela începerea Triodului, se cântă slujba Octoihului cu a Triodului. Slujba Sfântului din Mineiu, a acelor Dumineci, afară de a V. și F. și a F. Risip., se cântă cu a Sfântului de a doua zi. Dacă este hram, sau sărbătoare cu ţinere, se cântă a Triodului, pentru care se găsește învățătură specială în tipic[62];

b) In toate Duminicile Postului Mare, începând cu Duminica Lăsatului de brânză și până la Duminica Stâlpărilor, seara se face Vohod, pentru Prochimenele mari, iar „la Doamne strigat-am", stihirile se pun pe zece, exceptând Duminica Stâlpărilor, când se pun pe 6:

c) Sărbătorile: Sfântul Haralampie 10 Februarie, Aflarea Capului Sfântului Ioan Botezătorul 24 Februarie și Sfinții 40 de Mucenici 9 Martie, în orice zi de peste săptămână din Post se vor întâmpla — afară de Sâmbătă și Duminecă — se săvârșește Liturghia mai 'nainte sfințită. Iar praznicile: Intâmpinarea Domnului, 2 Februarie, întâmplându-se Luni 1-a săptămână a Postului — că până aci se sue și Buna Vestire în orice zi s'ar întâmpla, se săvârșește Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur;

d) In toate Sâmbetele Sfântului Post — afară de Sâmbăta Mare și în Duminica Stâlpărilor, se săvârșește Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur. In Duminicile Postului, începând cu 1-a, în Joia și în Sâmbăta Mare, se săvârșește Liturghia Sfântului Vasile Cel Mare. Luni, Marți și Joi, după împrejurări, cum va voi cel mai mare, nefiind sărbătoare, Liturghia mai înainte sfințită.

e) Duminica a 3-a Inchinarea Cinstitei Cruci.

Luni, Marți, Miercuri și Joi seara, Dupăcinarea cea Mare, iar Vineri seara Dupăcinarea cea Mică, fără metanii.

[62]) A se vedea observația de la Duminica Vameșului și Fariseului; în tipicele: tipăr. în București 1853, în R. V. 1861 și ediția Sfântului Sinod, tip. 1893.

f) Pentru săvârșirea în Sfântul și Marele Post a celor șeapte laude, arătate la pag. 1-a, cântăreții vor urmări cărțile de ritual — Ceaslovul, Triodul cu tipicul și învățăturile la locul cuvenit, unde se spune: „iar de va fi în Post". Preotul urmărește cu atenție toate cetirile și cântările, a căror ordine nu au abateri fundamentale, decât prea puține, și rugăciunea Sfântului Efrem Sirul.

Ca regulă generală pentru preot, sunt de observat:

1. De Luni dimineața până Vineri dimineața inclusiv, seara la Ora 9-a, și la sfârșitul Serării, la Dupăcinarea Mare, dimineața la Mezinoptică, la Ore, la Obedniță, la sfârșitul Utreniei, la finele acestor laude, când cititul zice: „Intru numele Domnului, binecuvintează Părinte", Preotul după ce întonează vosglasul cuvenit, lasă Epitrahilul, vine înaintea ușilor Impărătești și face metaniile cuvenite — cu rugăciunea Sfântului Efrem: „Doamne și Stăpânul vieței mele"...

2. In toate Miercurile și Vinerile Sfântului și Marelui Post, se săvârșește Liturghia mai înainte Sfințită — a Sfântului Grigorie Dialogul, afară de va cădea „Buna Vestire".

La Vecernie se face vohod cu cădelniță, afară de sărbătorile arătate la litera C, când se face cu Evanghelia, având Evanghelie la Liturghie.

CAPITOLUL I.

§ 1. *Duminecа Vameșului și Fariseului.*

Sâmbătă seara. Până la stihirile dela „Doamne strigat-am", serviciul urmează ca și în Duminecele de peste an. La „Doamne strigat-am" în locul stihirilor din Mineiu se pun cele din Triod pe 3; de față sunt două; cea dintâiu se repetește. Mărire din Triod. Și acum Dogmatica glasului de rând.

Litia. Dacă este și se face, se cântă a Sfântului; Mărire din Triod. Și acum tot din Triod. Stihovna din Oct. Mărire Și acum din Triod.

După „Acum slobozește", ș. c. l. Troparul Invierei, Mărire și acum al Născătoarei de Dumnezeu, pe glasul Troparului Invierei.

La Utrenie. Aceiași rânduială ca și în Duminecele de peste an, cu deosebirile următoare:

a) După Evanghelia Utreniei și „Miluește-mă Dumnezeule", la strana 1-a cântă pe glasul al 8-lea „Mărire"... „Ușile pocăinței", la strana 2-a „Și acum"... „Cărările mântuirei"... Apoi la strana 1-a cu stihul: „Miluește-mă Dumnezeule după mare mila Ta"... cântă stihira gl. al 6-lea: „La mulțimea faptelor mele cele rele"...

Canoanele. Al Învierei din Octoih pe 4, al Crucei și Învierei pe 2, al Născătoarei de Dumnezeu pe 2 și al Triodului pe 6. De va fi vre-un Sfânt mare, se citește canonul lui pe 4, și se lasă al Crucei-Învierei și al Născătoarei de Dumnezeu.

Svetilnele. A Învierei; Mărire din Triod, Și acum tot din Triod.

Laudele. Din Octoih 4 și din Triod 4; Mărire din Triod, Și acum. „Prea Binecuvântată ești". Doxologia mare, ș. c. l. Aceiași rânduială și pentru Duminecа Fiului risipitor [63].

Unde voește cel mai mare, se cântă litia în tindă, împreună cu Ceas 1-iu, cum se practică la monastirile — chinovii. în toate Duminecile Postului, după sfârșitul Utreniei.

§ 2. *Sâmbăta Morților, (a lăsatului de Carne).*

Vineri seara. La „Doamne strigat-am" stihirile pe 6: trei din Octoih ale glasului de rând și trei ale Triodului, ș. c. l. cum se văd în Triod. In loc de Prochimenul zilei, se cântă „Aliluia" de 3 ori, cu stihurile de față. — „Acum slobozește", ș. c. l. Troparul „Cela ce cu adâncul înțelepciunei". Mărire... Și acum „Pre tine Zid și Liman"... Ecteniile și sfârșitul.

Sâmbătă dimineața la Utrenie. In loc de „Dumnezeu este Domnul" se cântă „Aliluia" pe glasul al 8-lea și troparele ca Vineri seara. Stihologiile cu șezândele din Octoih. „Bine ești cuvântat Doamne"... „Ceata sfinților"... și cealaltă rânduală cum se vede în Triod, cu laudele și Stihovna tot din Triod, iar nu Doxologia mare, cum se obișnuește de către unii din cântăreți, afară

[63]) **Observație:** Slujba Sfântului ce se întâmplă în Duminecа Vameșului și a Fariseului și în Duminecа Fiului Risipitor, se citește Vineri seara la Dupăcinarea cea Mică, afară dacă ar fi vre un Sfânt mare sau hramul bisericei; când slujba se pune după cum învață la 2 Fevruarie tipicul din Triod. A se vedea învățătura din Triod, la finele Serărei. Cetirea slujbei Sf. se pune după „Crez".

numai dacă va voi cel mai mare. și în cazul acesta nu mai are loc Stihovna Laudelor.

La Liturghie. Fericirile din Triod, cânt. 3-a și a 6-a Apostolul și Evanghelia morților*).

§ 3. *Duminecа Lăsatului de carne.*

Aceiași rânduială, ca și în Duminecа Vameșului și Fariseului, cu deosebirile, că: la „Doamne strigat-am" se pun din Triod 4 stihiri; iar dimineața canonul Triodului se pune pe 8.

In săptămâna brânzei.

Duminecă seara. (A Lăsatului de carne) La „Doamne strigat-am" stihirile pe 6: din Octoih 3 și din Mineiu 3. Mărire și acum tot din Mineiu.

Stihovna. Stihira de față din Triod, de 2 ori, ș. c. l. cum se văd în Triod.

Luni dimineața.

La Utrenie. Stihologiile cu Șezândele din Octoih; după a doua stihologie se cântă și Șezândele din Triod.

Canoanele: Din Octoih și Mineiu. La cântările la care se află Tripesneț în Triod, se lasă ale Octoicului și se citesc cele din Mineiu cu Tripesnețul din Triod. De ex.: Luni în locul cântărei 1-a din Octoih, se citește Tripesnețul cânt. 1-a din Triod, Marți cântarea a 2-a Tripesneț din Triod; Miercuri a 3-a și așà mai de-

*) De se va întâmpla Sfârșitul Serbărei Întâmpinărei Domnului, în Sâmbăta Morților, se face numai slujba Morților, iar După Serbărei se lasă. Tipic Triod lit. L, fine.

De va cădea **Întâmpinarea Domnului** în Sâmbăta Morților, slujba Morților se cântă numai la biserica Cimitirului. Dacă la Cimitir nu e biserică atunci se cântă în Sâmbăta Fiului Risipitor, iar în Sâmbăta Morților numai a Praznicului. (Inv. în Triod, la finele Utreniei, Duminecа Vameșului și Fariseului).

Observația I. — Stihirile Evangheliei — cele 11 — din Duminecа Vameșului și Fariseului, până la Duminecа Tuturor Sfinților, se cântă la Litie dimineața în tindă, cu Slavă și acum. (Învățătura din Triod la finele Utreniei).

Observația II. — Întâmplându-se Sfinții trei Ierarhi — 30 Ianuarie — în Sâmbăta morților, slujba lor se cântă Vineri în săptămâna brânzei, cu Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur.

parte. La cântarea a 8-a și a 9-a fiind întotdeauna Tripesnet în Triod, se lasă Octoichul.

Stihovna Laudelor, din Triod și cealaltă rânduială a Utreniei, ca în zilele de rând.

Luni seara. Serviciul obișnuit, punând numai Stihovna din Triod.

Marți dimineața. Aceeași rânduială.

Marți seara. Ca și Luni seara, cu deosebire că, după „Acum slobozește", nu se cântă troparul din Mineiu, ci *Născătoare de Dumnezeu Fecioară*" cu o metanie „*Mărire*" *Botezătorul lui Christos*" metanie; Și acum „*Rugați-vă pentru noi*"... o metanie ș. c. l., după cum se vede învățătura din Triod [64]. După Cinarea Mare cu metanii.

Miercuri dimineața. Mezinoptica, cu metanii. In loc de Dumnezeu este Domnul, se cântă „Aliluia", pe glasul de rând și Troinicele glasului [65]. Stihologiele cu catismele obișnuite a 7-a și a 8-a. După a doua stihologie se cântă și sezândele din Triod.

Canoanele: Din Octoih, al Crucei pe 6, al Sfântului din Mineiu pe 4 și al Triodului pe 4. La cântările unde este Tripesnet se lasă Canonul Octoichului, și al Mineiului și se pun numai al Triodului pe 6 și Tripesnetul pe 8 [66].

După Stihovna Laudelor, „Bine este a se mărturisi"... Sfinte Dumnezeule"... ș. c. l.; și după Tatăl nostru, Preotul: „Că a Ta este împărăția"... La strană citește troparul: „In Biserica Măriei Tale"..., se găsește în Ceaslov, la finele Utreniei: „Doamne miluește de 40 ori. Mărire... și acum.... Cea ce ești mai cinstită... Intru numele Domnului binecuvintează părinte" Preotul: „Cel ce este binecuvântat Christos Dumnezeul nostru"... Citețul: „Amin" Impărate Ceresc pre Credincioșii Impărați întărește-i"... Preotul — Lăsând epitrahilul pe sfântul Prestol — iese înaintea ușilor împărătești, între sfeșnicile mari și zice rugăciunea Sfân-

[64]) Marți seara și Miercuri dimineața, Joi seara și Vineri dimineața, serviciul se face cu metanii: la Dupăcinare, Mezinoptică la Ore și în tot locul unde învață în Triod.

[65]) Să găsesc în Ceaslov, după psalmii Utreniei și în Triod după Vinerea Stâlpilor.

[66]) Să se știe că numai Miercuri și Vineri în săptămâna brânzei se află canoane la toate pesnele. Iar Tripesnet se află: Luni la cânt. 1-a, a 8-a și a 9-a; Marți la a 2-a, a 8-a și a 9-a; Miercuri la a 3-a, 8-a și 9-a; Joi la a 4-a 8-a și 9-a, Vineri la a 5-a, 8-a și a 9-a; Sâmbătă Canon cu pesână 1-a, a 2-a, 3-a, 4-a, 5-a, 6-a, 7-a 8-a și a 9-a, fără Tripesnet.

tului Efrem, cu 3 metanii și 12 închinăciuni, apoi iar o mai zice odată, făcând încă o metanie. După aceia îndată se citește, Ora 1-a, cu metanii, după învățătura din Orologiu. Apoi ora 3-a, a 6-a și a 9-a ca și ora 1-a. La ora 6-a după Și acum... că nu avem îndrăsneală... se citește din Triod troparul Proorociei, apoi Prochimenul cu stihul lui și Parimia. Prochimenul de după Parimie cu stihul lui, și îndată se continuă cetirea orei, cu: „Degrab să ne întâmpine pre noi îndurările Tale", ș. c. l. După ora 9a îndată Obednița „Intru împărăția Ta... din ceaslov, observându-se învățătura: „De este în Post".

Miercuri la Serare. Serarea se începe imediat după Obednița, astfel: După cea din urmă metanie cu rugăciunea Sfântului Efrem, citețul începe: „Veniți să ne închinăm" și psalmul 103. Preotul întonează ectenia mare, ș. c. l.

Doamne strigat-am se cântă pe glasul de rând; stihirile pe 6; trei din Octoich și trei din Mineiu; Mărire... Și acum din Mineiu. După „Lumină lină" Prochimenul din Triod cu stihurile lui, apoi Parimia și Prochimenul dela fine, cu stihul. Indată „Invrednicește-ne Doamne" ș. c. l. — Stihovna din Triod și celelalte ca în zilele de rând. După Și acum... dela Tropare, ectenia. La strane: „Fie numele Domnului binecuvântat... de trei ori; Mărire... Și acum... Bine voi cuvânta pre Domnul" [67], După care îndată se cântă: „Cuvinese cu adevărat", irmologic pe glasul de rând, și Preotul face sfârșitul.

Liturghie nu se face Miercuri și Vineri în săptămâna brânzei, afară numai de se va întâmpla sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi; atunci se săvârșește Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, ca și în ziua Praznicului Intâmpinărei Domnului.

După cinarea cea mică, la care se citește și slujba Sfântului din Mineiu, de Sâmbătă cu stihirile dela Doamne strigat-am, cu Stihovna, și Canoane, ș. c. l.

Această rânduială este și Joi seara și Vineri dimineața. Vineri seara la Dupăcinare se pune și slujba Sfântului din Mineiu de Dumineca, și Canonul morților la rând [68].

[67]) In tipicul cel mare spune că după Utrenie se citește numai psalmul „Bine voi cuvânta"... „Inălțate-voi Doamne" se citește la masă. La bisericile care nu aparțin chinoviilor cu masă de obște, se citește și acest psalm îndată după „Bine voi cuvânta" apoi, cade-se cu adevărat" ș. c. l.

[68]) Invățătura din Triod, Miercuri seara dupe Ore și după Vecernie.

Sâmbăta brânzei. Mezinoptica Sâmbetei fără metanii. Stihologiile cu Şezândele din Triod. Canoanele şi toată rânduiala din Triod. Doxologia Mare şi sfârşitul. Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur.

Duminecа Lăsatului de brânză.

Serviciul se face întocmai ca şi în Duminecа Lăsatului de carne. Liturghia Sfântului Ioan.

CAPITOLUL 2.

Săptămâna I-a a Postului

§ 1. *Duminecа Lăsatului de brânză. Seara.*

Ora 9-a, obişnuit : fără metanii. Psalmul de seară : 103.

La „Doamne strigat-am" Stihirile pe 10 : 4 ale pocăinţei din Octoich, trei din Triod şi 3 din Mineiu, — stihirile, numite ale pocăinţei sau de umilinţă din Octoich, sau ale Octoichului ce se cântă la Doamne strigat-am, în Duminecile Sfântului Post, se găsesc tot în Triod, după Vinerea Stâlpărilor în urma cântărilor Troicinice. Vohod cu cădelniţa. După : „Lumină lină" *Prochimenul Mare*" *Să nu întorci faţa Ta*"... cu stihurile de faţă din Triod. Acest Prochimen şi cu cel din Duminecа 1-a *„Dala-i moştenire"*... Se cântă alternativ, până în Duminecа 5-a. Stihovna din Triod, ş. c. l. ; după cum se vede în Triod.

Dupăcinarea cea mică, cu trei metanii la „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu", după care se ceteşte Canonul Născătoarei de Dumnezeu. La Sfinte Dumnezeule 3 metanii. După ce Preotul întoneazâ : „Dumnezeule miloştiveşte-te spre noi... zice rugăciunea Sfântului Efrem numai cu trei metanii *).

Această rânduială se face în toate Duminecele Postului Mare, seara, până la a 5-a inclusiv.

De luat aminte. Pomenire de 3 zile, pentru cel ce ar deceda în săptămâna 1-a a Postului, nu se face până în Sâmbăta 1-a a Postului, iar sărindarul pentru el începe dela Duminecа Tomei. (Învăţătura dela Sfârşitul serării în Duminecа Lăsatului de brânză).

*) Din Duminecа Lăsatului de brânză, până la Duminecа a 3-a, nu mai cântă Polieleu, de cât numai la Praznice şi la Sfinţi, dacă e hramul bisericei.

§ 2. *Lunea 1-a, a Postului.*

Dimineaţa. Mezinoptica ca în zilele de rând ; numai la sfârşit 3 metanii, cu rugăciunea Sfântului Efrem. In celelalte Luni, se fac metanii la Mezinoptică, în tot locul unde învaţă „şi rugăciunea Sf. Efrem". Serviciul din Lunea 1-a este normă pentru zilele. când nu o Liturghie.

Psalmii Utreniei se încep cu Sfinte Dumnezeule... ş. c. l. După „Că a Ta este împărăţia".. citeţul : „Doamne miluieşte" de 12 ori. Mărire... Şi acum... „Veniţi să ne închinăm" şi Psalmii 19 şi 20 **), în timp ce Preotul cădeşte Biserica. De aci înainte, ca în zilele de rând, cum s' arătat la partea 1-a. „Aliluia" pe glasul de rând, ş. c. l. cum s'a arătat Miercuri în săptămâna brânzei, observându-se învăţătura pentru cetirea psaltirei în Sfântul şi Marele Post. După Mărire... Şi acum... Aliluia de 3 ori, dela finele primei Catisme, la strană citeţul citeşte Şezândele de umilinţă din Triod, care se găsesc tot la locul unde s'a arătat, pentru stihirile dela Doamne strigat-am de Duminecă seara. Astfel se citesc cele 3 Catisme cu Şezândele, după rânduiala din Triod, şi în modul arătat la rânduiala serviciului peste săptămână.

§ 3. *Canoanele cu Cântările lui Moise.*

Canoanele pe 14, ca şi în celelalte zile. Ele se citesc din Mineiu pe 6 şi din Triod pe 8, punându-se cântările lui Moise astfel : întâi Canonul din Mineiu ; se citeşte primul stih din cântarea 1-a a lui Moise : „Să cântăm Domnului că cu Mărire sau prea mărit"... apoi se citeşte Troparul 1-iu din Canonul Mineiului, peasna 1-a ; stihul al 2-lea din cântarea lui Moise ; ajutor şi acoperitor"... şi troparul al 2-lea ; stihul al 3-lea cu troparul al 3-lea ; stihul al 4-lea cu troparul al 4-lea ; Mărire... Şi acum... Apoi stihul al 5-lea, cu următoarele până la : „Atunci s'au grăbit Voivozii Edomului", după care se citeşte primul tropar din Canonul Triodului, cântarea 1-a pe 8, căci dela stihul acesta sunt

**) In tipicele tipărite în Bucureşti 1853 şi în R. V. la 1865 spune că numai în Lunea I-a se încep Psalmii Utreniei ca mai sus. In tipicul cel mare însă, de unde am luat învăţătura de mai sus, deosebită şi complectată de cât în tipicele amintite, nu spune; ceeace rămâne a se înţelege că în toate zilele Postului Mare se urmează cum se notă mai sus, afară de Sâmbăta şi Duminecа, când se citeşte obişnuit, ca peste an.

6 stihuri până la finele cântărei și cu Mărire... Și acum, se fac pe 8. Iar la Tripesnețe adaogă și troparele, zicând stihul: „Mărire Ție Dumnezeul nostru, Mărire Ție". Tot astfel se urmează cu cântarea 8-a și a 9-a în fiecare zi.

La Peasna a 3-a se începe cetirea cântărei a 3-a a lui Moise până la stihul: „Domnul s'a suit în Ceruri", dacă Canonul din Mineiu este pe 4; sau până la: „Să nu se laude cel înțelept", dacă este pe 6. După cetirea stihului arătat, se citește troparul 1 al pesnei a 3-a, și așa un stih și un tropar, cum s'a arătat și la Peasna 1-a. După cântarea 3-a și a 6-a se cântă irmosul din Mineiu, iar la pesnele Triodului care au irmos, se cântă irmosul din Triod; la peasna 8-a și a 9-a, totdeauna Irmosul din Triod. Astfel se cântă, având la Triod: Luni cântarea 1-a, Marți a 2-a, Miercuri a 3-a, Joi a 4-a, Vineri a 5-a, a 6-a, 7-a și a 8-a; iar a noua se cântă în toate zilele. (A se vedea învățătura din tipicul Triodului, Luni 1-a săptămână).

Svetilna din Triod, a glasului de rând, cu observația finalelor, Laudele și Doxologia cetite. Ectenie. Stihovna Laudelor, ș. c. l. După Tatăl nostru" și „Că a Ta este împărăția" Troparul „In Biserica Mărirei Tale"... ș. c. l., cum s'a arătat Mercuri în săptămâna brânzei, până la ora 1-a, care în luna 1-a se citește fără Catismă [70].

La Ora 3-a, după cei trei Psalmi, „Mărire... Și acum... Aliluia de 3 ori, D-ne mil. de 3 ori, Mărire; iar citețul rânduit aflându-se în mijlocul bisericei, răspunde: Și acum"... și începe a ceti catisma rândului, cu regula arătată la Serarea zilelor de rând. După a 3-a stare se cântă troparul, gl. 6: *Doamne cela ce pre Prea Sfântul Tău Duh...* cu stihurile de față; apoi, Mărire... Și acum... ș. c. l. La ora a 6-a, după catismă și după cântarea troparului: *Cela ce în ziua și în ceasul al șeasilea...* cu stihurile lui, și după: Mărire... Și acum a Născătoarei: *Că nu avem îndrăzneală...* se anunță: *Troparul Profeției glas al 6-lea;* și se citește troparul ce o de față. Se cântă Prochimenul cu stihul lui, după care stih, se anunță Parimia: Din Profeția Isaiei, cetire. Se citește Parimia. După Parimie se cântă Prochimenul ce-i urmează și se întonează stihul lui. Indată: Degrab să ne întâmpine pre noi... și celelalte. După ora a 6-a, ora a 9-a și îndată.

[70]) La începutul Orei 1-ia, Paracliserul lovește odată în toaca de lemn; la a 3-a de 3 ori; la a 6-a de 6 ori, iar la a 9-a de 9 ori și îndată toaca pentru Vecernie, sau pentru Liturghie, când se săvârșește.

La ora 1-ia, Luni, iar Vineri la ora 1-a și a 9-a, nu se citește Catismă.

Obednița. Se începe cu: *Intru Impărăția Ta...* ș. c. l. După: „Doamne miluește" de 40 de ori: *„Cea ce este mai cinstită...* și *„Intru numele Domnului binecuvintează Părinte,* Preotul: *Dumnezeule milostivește-te spre noi.* Lasă Epitrahilul [71], și vine la locul obicinuit, unde zice Rugăciunea Sfântului Efrem cu metaniile cuvenite.

Dacă nu se face Liturghie, urmează Vecernia.

Indată după Rugăciunea Sfântului Efrem, la strană începe: „Veniți să ne închinăm"... și Psalmul de seară.

Ectenia Mare. Catisma 18-a, fără ectenii la stări. „Doamne strigat-am, pe glasul stihirilor din Triod; stihirile pe 6: trei din Triod și 3 din Mineiu. „Lumină lină". Prochimenul din Triod și Paremiile. După a 2-a Paremie, îndată: „Invrednicește-ne Doamne" cu 3 metanii la sfârșit. Ectenia. Stihovna din Triod, ș. c. l., cum s'au arătat Miercuri în săptămâna brânzei, Apoi: „Sfinte Dumnezeule"... și după: „Că a Ta este împărăția"... citețul: „Doamne miluește" de 40 ori ș. c. l.; Preotul: „Cel ce este binecuvântat Dumnezeul nostru"... citețul: „Impărate Ceresc, pre credincioșul"... Preotul: „Doamne și Stăpânul vieței mele"... citețul: „Sfinte Dumnezeule", ș. c. l. După: „Că a Ta este împărăția", citețul: „Doamne miluește de 12 ori" și îndată rugăciunea: „Prea Sfântă Treimo"..., după finele căruia, „Fie numele Domnului binecuvântat", ș. c. l., cum s'a arătat la pag. 99.

La Pavecerniția Mare: După „Nădejdea mea este Tatăl". Preotul venind înaintea ușilor împărătești întonează: Mărire Ție Christoase Dumnezeule, Nădejdea noastră"... Citețul: „Mărire... Și acum... ș. c. l, iar Preotul, în loc de Otpust citește, stând cu fața spre Apus iar credincioșii în genunchi, rugăciunea *„Stăpâne mult milostive"*... Terminând-o, face și el o metanie cu fața către Apus zicând în șoaptă: *„Binecuvântați Părinți și mă iertați câte am greșit cu cuvântul, cu lucrul, cu gândul și cu toate simțurile mele"* [72]. Frații răspund: *„Dumnezeu să te ierte Părinte*

[71]) La chinovii Preotul stă afară din Altar, într'un jeț; și la timpul acestei rugăciuni, merge înaintea ușilor Impărătești, unde pune Epitrahilul într'un anumit cuiu, apoi zice rugăciunea, făcând metaniile.

[72]) Astfel se zice în auz la chinovii — mai cu seamă cele de monachi, pe când la celelalte, biserici Preotul se apleacă până la pământ, zicând mai mult în taină: „Binecuvântați și mă iertați pre mine"; apoi se ridică: ș. c. l. cum s'au arătat mai sus.

Sfinte". Apoi ridicându-se, binecuvintează spre Apus ; se întoarce cu faţa spre Răsărit, întonează ecteniile cuvenite, ş. c. l., cum s'a arătat la partea 1-a, zilele de rând.

Această rânduială se face în toate zilele de rând ale Postului mare afară de Sâmbătă.

§ 4. *Mercuri şi Vineri.*

Dimineaţa: Mezinoptica cu metanii, după învăţăturile din Orologiu, la locurile cuvenite. *Utrenia, Orele* şi *Obednifa*, până după Condacele de peste săptămână, cu regula arătată Luni.

Urmând a se săvârşi Dumnezeeasca Liturghie Mai înainte Sfinţită, după Condace citeţul zice: „Doamne miluieşte de 40 ori; Mărire... Şi acum... Ceeace eşti mai cinstită decât Heruvimii.., Intru numele Domnului"... Preotul: „Dumnezeule milostiveşte-te spre noi"... Indată rugăciunea Sfântului Efrem, cu metaniile cuvenite. O zice în Altar, fiind îmbrăcat pentru Liturghie, dela Ora 9-a, cum se va vedea. Citeţul: „Sfinte Dumnezeule"... ş. c. l. După Tatăl nostru. Preotul: „Că a Ta este Impărăţia"... Citeţul: Amin. Doamne miluieşte de 12, rugăciunea: „Prea Sfântă Treime, Stăpâne de o fiinţă"... Apoi: „Cuvine-se cu adevărat"... irmologiceşte, pe glasul de rând.

Se deschid Uşile Impărăteşti. Preotul: „Mărire Tie Christease Dumnezeul nostru"... şi face Otpustul Utreniei: „Christos, Adevăratul Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile Prea Curatei Maicei Sale, ale celui întru Sfinţi Părintelui nostru Grigorie Dialogul, şi pentru ale tuturor Sfinţilor, ş. c. l.

Se închină înaintea Sfintei Mese pentru începerea Liturghiei.

Vineri seara: După Cinarea Mică. După „Crez întru Unul Dumnezeu" se citeşte Slujba Sfântului dela Mineiu, de Sâmbătă.

CAPITOLUL 3.

Liturghia Mainainte Sfinţită a Sfântului Grigorie Dialogul

§ 1. *Reguli generale.*

Învăţătură pe larg, pentru Liturghia Mainainte Sfinţită, se află în Liturgiar, după Liturghia Sfântului Vasilie Cel Mare.

In textul de faţă mă voiu opri numai asupra părţilor lipsite

de lămurirea practicei, fie din cauza neprecizărei ori a confuziilor, din controverse.

Liturghia Mainainte Sfinţită, numită şi a Prejdeosteniei, se săvârşeşte Mercurea şi Vinerea în Sfântul şi Marele Post; iar Luni, Marţi şi Joi — afară de Joia Mare—numai când se întâmplă vre-una din sărbătorile: Sfântul Haralampie, Aflarea Capului Sfântului Ioan Botezătorul. Sfinţii 40 de Mucenici, şi Inainte Prăznuirea Bunei-Vestiri şi Joi a 5-a săptămână. Asemenea în Săptămâna Sfintelor Patimi: Luni, Marţi şi Miercuri.

Pentru săvârşirea „Mainainte Sfinţitei, Preotul trebue să aibă grija încă din Sâmbăta premergătoare săptămânei în care are a O săvârşi, pentru ca să aibă prescuri de ajuns, să scoată atâtea Sfinte Agnite, câte Liturghii are a săvârşi şi peste săptămână. Va ţine seamă şi ce sărbători sunt şi în ce zile, afară de Mercuri şi Vineri.

§ 2. *Pregătirea Sfintelor Agnite pentru Mainainte Sfinţită.*

In Dumineca premergătoare, Preotul când va Proscomedi, va scoate, pe lângă Sfântul Agneţ al acelei Duminici, încă atâtea Sfinte Agnite câte Liturghii Mainainte Sfinţite va săvârşi. De şi în Liturgiare se descrie practica pregătirei Lor, totuşi o rezum şi aici.

După ce a scos Sfântul Agniţ pentru Liturghia acelei Duminici, cu regula arătată la Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, şi-L junghie — crucis, îl pune pe Sf. Disc cu coaja în sus. Tot cu aceeaşi regulă scoate şi Sfintele Agnite câte îi trebue, lucrând şi junghierea şi punându-Le lângă cel dintâiu. Aflându-se toate cu coaja în sus, face împungerea la fiecare. sub IS, zicând: „Unul din ostaşi cu sulita Coasta *Lui* a împuns" ş. c. l. Toarnă vinul şi apa, zicând cele cuvenite.

La Sfinţirea Sfintelor zice: „Şi fă adecă *Pâinea* aceasta" — nu Pâinile.

La „Sfărâmare", după ce pune în Sf. Potir Partea Iisus, şi toarnă. Căldura, adapă Sfintele Agnite destinate „Mainainte Sfinţitei", fie cu linguriţa, fie atingându-le miezul în Sfântul Sânge aşa fel, ca aşezându-le în cutia specială să nu se pătrundă mult ca să se coboare Sf. Sânge până jos. Se aşează cu coaja în jos. Este bine a pune întâi în cutie, o bucată de hârtie nouă.

In fiecare zi, când slujeşte, până la ziua Liturghiei, va examina Sfintele Agnite.

§ 3. *Liturghia Mainainte Sfințită, propriu zisă.*

La începerea Orei a 9-a. după 9 lovituri de ciocan, toacă pentru Liturghie.

Inchinarea și îmbrăcarea se face la ora a 9-a, în vremea când se citește Rugăciunea: „Stăpâne Doamne Iisuse Christoase. Nu se închină pe la icoane, ci face trei închinăciuni în mijlocul bisericei. Pune metanie la strana Arhierească, vine între sfeșnicile împărătești, își pleacă capul — sau, dacă este și Diacon își pleacă capetele —, Preotul zice: *„Pentru rugăciunile"*... Intră în Altar și se îmbracă în toate vesmintele. La îmbrăcare nu zice rugăciunile, ca la Liturghia Sfântului Ioan sau Sfântului Vasilie, ci numai le binecuvintează Preotul și fiecare sărută vesmântul și zice: *„Domnului să ne rugăm"* *).

Terminată Obedniția, cum s'a arătat la § 4 pag. 104 și a dat Otpustul Utreniei, se face închinarea înaintea Sfintei Mese, pentru începerea Liturghiei.

Preotul întonează: „Binecuvântată este Impărăția"... La strană: „Amin" și se citește Psalmul de seară 103, începând cu: „Veniți să ne închinăm"... Se închid Ușile Impărătești. Preotul citește rugăciunile Serării, aci în Altar. (Precizez aceasta deoarece am văzut Preot — în lipsă de Diacon întonând ecteuia mare în mijlocul bisericei îmbrăcat în toate veșmintele, pentru Liturghie).

---

*) In Liturgiarul de Neamț — 1860 — învață: „se închină pe la icoane". In cea de R. Vâlcea — 1787 — învață: „Iară când va să săvârșească Prej„deosștenia, intrând în Sfântul Altar, se îmbracă în Odăjdii, numai Blagoslo„vindu-le și sărutându-le, iar alt nimic nu zice când se îmbracă, fără numai, „Domnului să ne rugăm, la fiește care veșmânt."

„In cea de R.-Vâlcea — 1861 — cea tipărită sub Arhipăstorirea P. S. Ca„linic, învață: „la Rugăciunea Ceasului al nouălea merge Preotul și Diaconul, „de fac trei închinăciuni în mijlocul Biserici și'și iau binecuvântare de la cel „mai mare, (Invățătura se referă la Chinovii. Cel mai mare poate fi Arhiereu, „care asistă în scaunul Arhieresc, sau Starețul, de la care se ia binecuvântare), „merg între sfeșnicile cele mari, și plecându-și amândoi capetele, Preotul zice „Pentru rugăciunile: apoi plecându-se către popor, merg în sfântul Altar."

De oarece în toate Liturgiarele arată, că nici la îmbrăcare, nici în lucrarea de la Prosconuidie, nu se zic rugăciuni, fiind Mainainte Sfințite, Sfintele, iar despre închinarea pe la icoane spune numai Liturgiarul de Neamț — ceea ce poate fi o scăpare — rămâne în picioare învățătura celor trei închinăciuni **în mijlocul bisericei, și plecărei capului între sfeșnicile cele mari, cu invocarea: „Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri"...**

După vosglasul ecteniei mari se închide perdeaua, iar cel rânduit citește Catisma 18-a în mijlocul bisericei pe analogul pus din timp, fără poală, cu regula următoare: La fiecare Stare face sfârșitul astfel: „Mărire... Și acum... Aliluia.., de 3 ori; „Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh". Ectenia mică, în care timp se deschide perdeaua. Vosglasul: „Că a Ta este Stăpânirea". Citețul: „Amin". „Și acum... și urmează cu cetirea Stărei a 2-a. Asemenea la finele Stărei a 2-a. După Vosglasul primei și celei de a 2-a ecteni mici, se închide iar perdeaua, iar poporul face câte 3 închinăciuni. Cum s'a început Catisma, paracliserul va sta în Altar, spre a fi gata la trebuințele impuse de serviciul Sfintei Liturghii.

In timpul cetirei stărei 1-a dacă nu este Diacon, Preotul pregătește la Proscomidie Sfintele Vase. Dacă este Diacon le pregătește dânsul în timpul cetirei psalmului 103. Paracliserul pregătește cădelnița. In timpul stărei a 2-a, Preotul desface Sfântul Antimis, pune pe dânsul Discul, Steluța și un acoperământ. Primește cădelnița, cădește cutia cu Sfântul Agnit de pe Sfântul Prestol, o dă paracliserului, care stă la dreapta Preotului. Pune cutia cu Sfântul Agnit pe Sfântul Antimis, și după ce pune pe Disc Sfântul Agnit, servindu-se de burete cu grijă, iar deasupra Steluța și-l acopere, tămâind Steluța și acoperământul, fără a zice rugăciunile prevăzute la Litrghia Sfântului Ioan, ci numai „Pentru rugăciunile Sf. Părinților", cădește iar Sfintele acoperite; face trei metanii. La a 3-a stare când citețul ajunge la versetul: *Inchinăme-vom la locul unde au stătut picioarele Lui*, pe care citețul il întonează cu un sfârșit mai îndelung și face pauză. Diaconul, dacă este, sau Paracliserul, sună clopoțelul odată. Poporul îngenuchie. Indată ce s'a făcut pauza, Preotul ridică Discul pe cap, merge pe dreapta pe după Sfântul Prestol, precedat de un purtător cu sfeșnicul sau lumânarea și cădelnița până la Proscomidie.

Ajuns Preotul aci, în timp ce se pune Sfântul Disc la Proscomidie, se sună clopoțelul de două ori. Citețul începe a ceti mai departe, *„Scoală-te Doamne"*, ș. c. l. Preotul îndeplinește la Proscomidie cele cuvenite, după cum învață în Liturgiar. Terminând acoperirea Sfintelor, le cădește; dă cădelnița paracliserului, care o pregătește din nou, pentru cădirea la: „Doamne strigat-am". Terminându-se Catisma, Preotul întonează ectenia mică cu vos-

glasul : „Că tu ești Dumnezeul nostru"... Se deschide perdeaua. La strană se începe cântarea :

Doamne strigat-am, pe glasul stihirilor din Triod. Stihirile pe 10 ; șease din Triod, patru dela Mineiu.

§ 4. *Vohodul mic, Parimiile și Vohodul mare.*

Preotul cădește toată biserica. Mărire... Și acum din Mineiu. La „Și acum" Vohod cu cădelnița [81]. După Vohod, Paraclisierul pune sfeșnicul portativ înaintea ușilor Impărătești, la care Preotul pune cădelnița [82]. Prochimenul din Triod și Parimia 1-a, cu Prochimenul ce-i urmează.

După Prochimen, cititul — în lipsa Diaconului — întonează : *„Porunceștel"* Preotul, luând sfeșnicul cu cădelnița, se întoarce cu fața către Răsărit și întonează : *Cu înțelepciune, drepți.* Apoi întorcându-se cu fața spre Apus, în ușile Impărătești, înalță sfeșnicul puțin și făcând Cruce spre popor, întonează : *Lumina lui Christos luminează tuturor.* Indată lasă sfeșnicul luând cădelnița. Citețul anunță citirea Parimiei a 2-a „Dela... Citire". Preotul : *Să luăm aminte*, și se citește a 2-a Parimie, pe care citețul o termină cu o întonație mai îndelungată. Indată după terminarea Parimiei Preotul cântă : *Să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tămâia înaintea Ta*, stând înaintea Sfântului Prestol, cu fața către Răsărit. Când ajunge la cuvintele *„Ca tămâia înaintea Ta"*, cădește de 3 ori înaintea Sf. Prestol. După aceia, stând tot aci, întonează stihul : *„Doamne strigat-am către Tine"*... după care la strana 1-a cântă : *„Să se îndrepteze rugăciunea mea"*... De aci, Preotul întonează stihurile, cu regula arătată în Liturgiar, stranele cântând alternativ : „Să se îndrepteze rugăciunea"... După ce întonează : „Și acum"... însuși cântă : *„Să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tămâia înaintea Ta"*, iar la strana dreaptă face sfârșitul *„Rădicarea mâinilor mele, jertfa de seară"*... în care timp Preotul cădește din ușile Impărătești spre popor, apoi face trei metanii.

Dacă este vreo sărbătoare bisericească, Preotul întonează : „Să luăm aminte Pace tuturor", ș. c. l., cele ce preced citirei A-

[81]) Vohodul cu Evanghelia se face numai când se întâmplă o sărbătoare bisericească, care are Apostol și Evanghelie.

[82]) Când se face Vohod cu Evanghelia Paraclisierul pune sfeșnicul apoi dă Preotului cădelnița spre a o pune la sfeșnic.

postolului, și se citește Apostolul și Evanghelia cu regula știută, după care se întonează ecteniile cuvenite. Dacă este în zilele de Luni, Marți și Miercuri din săptămâna sfintelor Patimi, când nu se citește Apostol — afară numai de va fi sărbătoare bisericească — îndată după ce a cântat ultimul „Rădicarea mâinilor mele"... Preotul întonează cele ce preced Sfintei Evanghelii, o citește : apoi întonează ecteniile.

Dacă nu este sărbătoare, îndată după ultimul „Rădicarea mâinilor mele"... întonează ecteniile cuvenite.

După vosglasul : *„După darul Christosului Tău"*... cântărețul din dreapta cântă Heruvicul *„Acum Puterile Cerești"*. Eșirea cu sfintele Daruri se face la *„Iată jertfa cea de taină"*, trecând pe dinaintea icoanei Maicei Domnului. Dacă e Diacon Acrul îl pune pe umărul lui. Când ajunge drept mijlocul bisericei, se întoarce cu fața către Popor puțin, apoi intră în Altar, pune Sfintele pe sub acoperemânt. După ce zice: „Cele Mai înainte Sfințite, tră în Altar pe ușile împărătești. cântărețul al 2-lea urmează *partea a 2-a a Heruvicului : „Săvârșită se încunjură"*... Ecteniile : „Să plinim rugăciunile noastre cele de seară Domnului", ș. c. l.

La întonarea : „Să luăm aminte", atinge Sf. Agniț cu degetele pe sub acoperământ. După ce zice: „Cele mai înainte Sfințite, Sfintele Sfinților", le descopere : sfăramă Sf. Agniț. Pune partea IS. în Sfântul Potir, nimic zicând. Toarnă Căldura, iar nimic zicând, ci o binecuvintează. Numai când îl frânge, zice : „Sfărâmă-se Mielul lui Dumnezeu", ș. c. l. Cuvenitele metanii.

La împărtășire Preotul, ia de 3 ori din Sf. Potir numai dacă este Diacon, care urmează a potrivi Sfintele.

Observații. a) Din Miercurea a 4-a a Postului se pun ecteniile pentru „cei către luminare", la care cântăreții răspund „Doamne miluește" câte odată după fie care cerere.

b) In tipicul cel mare spune că psalmul „Inălța-te-voiu Dumnezeul meu „se citește la masă. Aceasta privind chinoviile unde este masă, de obște; urmează deci, ca la bisericile ce nu sunt chinovii, să se citească amândoi psalmii în biserică.

Abateri dela regulele serviciilor arătate mai sus

§ 5. *Duminica 3-a (Inchinarea Cinstitei Cruci).*

Sâmbătă seara. După : „Acum slobozește"... ș. c. l. Troparul Invierei ; Mărire... Și acum... al Crucei „Mântuește Doamne Poporul Tău"... In timpul când se citește : „Acum slobozește"... ș.

c. l., Preotul la proscomidie, împodobește Crucea cu busuioc, și o așează pe un Disc cu procovet ; iar paracliserul pregătind cădelnița, o prezintă Preotului care cădește Crucea, după ce o așează pe Disc fără postament. Preotul ridică Discul cu Crucea pe Cap, și o duce dela proscomidie pe Sfântul Prestol, mergându-i înainte Diaconul cu cădelnița și lumânarea. După ce o pune pe Sfântul Antimis, nedesfăcut, primește cădelnița, cădește Crucea, dă cădelnița și întonează „Pentru rugăciunile“ [83].

Dimineața. In timpul când se cântă Doxologia Mare, Preotul cădește Sfântul Prestol. La al 3-lea „Sfinte Dumnezeule“, care se cântă rar de tot, Preotul pune pe cap Cinstita Cruce, cu disc și procovet, merge pe după Sfântul Prestol, precedat de Diacon cu cădelnița și lumânarea — iar în lipsa Diaconului de paracliser — iese pe ușa despre Miază Noapte, trece printre masă și strana stângă, vine în mijlocul bisericii înaintea analogului, de pe care s'a luat Evanghelia mai din vreme, îl încunjură de 3 ori și terminându-se ultimul Sfinte Dumnezeule, Preotul întonează : „Cu Înțelepciune drepți“...

Spre luare aminte. Aici, mai cu seamă pentru Preot cred necesară următoarea deslușire : In Triodele de diferite ediții, ca și în ediția Sfântului Sinod se spune astfel : Preotul merge drept ușile Impărătești și sfârșindu-se Doxologia și Aghiosul zice Preotul : „Cu înțelepciune drepți“ (ediția Sfântului Sinod) ; „Cu înțelepciune dreaptă“ (Triodul tipărit în Buda 1816), și cântăm troparul : „Mântuește Doamne poporul Tău“ de 3 ori“. Mai departe tot tipicul Triodului zice : „Și vine Preotul, purtând cinstita Cruce, înaintea Sfintelor uși, și fiind acolo gătit scaunul (tetrapodul-analogul), pune deasupra lui Cinstita Cruce și cădește în chipul Crucei, în patru părți“.

Invățătura aceasta este confuză din următoarele puncte de vedere : a) Unde spune că Preotul vine drept ușile împărătești, s'ar înțelege că vine în mijlocul bisericii, cum iese din Altar pe ușa de M. N., și aci întonează : „Cu înțelepciune drepți“ ; după care de aci vine înaintea ușilor împărătești, unde pune pe analog Cinstita Cruce. Cădește cruciș, ș. c. l. b) Nu spune cine cântă : „Mântuește Doamne Poporul Tău“ ; Preotul sau cântăreții.

[83]) Tipicul cel Mare: După Otpust, Preotul dă binecuvântarea; la strană zice „Sfinte Dumnezeule“ ș. c. l. După „Că a Ta este împărăția“ cântă la strana dreaptă Troparul. Mărire... Și acum... Condacul-ale Crucei: In timpul acesta Preotul duce Crucea de la Proscomidie pe Sfântul Antimis.

Invățătura de mai sus fiind confuză, nu se poate practica, căci este știut că locul numit înaintea ușilor împărătești sau „sfintelor uși“ este chiar aproape de ușile împărătești și deci niciodată nu se așează analogul acolo, pentru punerea Cinstitei Cruci, neputându-se face nici cădirea cruciș în patru părți [84], ci el se așează în mijlocul bisericei. Admițând că analogul se așează în mijlocul bisericei, iar Preotul vine mai întâi înaintea ușilor împărătești unde întonează : „Cu înțelepciune drepți“, apoi de aci se înapoiază în mijlocul bisericei la analog, încă este confuz, nepractic și chiar neestetic, umblarea dela un loc până la altul, cum se vede pe unele locuri.

Pentru Biserica noastră, practica acestui serviciu, rămâne bine stabilită cea descrisă în tipicele tipărite : în București la 1851; în R. V. la 1861 și ediția Sfântului Sinod, adecă astfel : Preotul iese pe ușa despre M. N. purtând pe cap Cinstita Cruce, vine în mijlocul bisericii, încunjură analogul de 3 ori ; (ceeace semnifică trecerea a trei săptămâni ale Postului, lucru ce nu se face la 14 Septembrie ; după aceea privind către Răsărit, glăsuește : „Cu înțelepciune drepți“. Apoi pune pe analog Cinstita Cruce și începe a cântă : *„Mântuește Doamne poporul Tău“*, cădind în acest timp analogul cruciș, adică de câte patru părțile. Cântărețul din dreapta cântă iarăși troparul „Mântuește Doamne“... în timp ce Preotul cădește analogul în a 2-a oară ca și 1-a și cântărețul din stânga odată, în timp ce Preotul cădește a 3-a oară analogul împrejur cruciș. După a 3-a cădire, dă cădelnița paracliserului, apoi face 2 metanii cântând : *„Crucei Tale ne închinăm Stăpâne și Sfânta Invierea Ta Mărim“*; sărută Crucea, mai face o metanie, se pleacă puțin spre dreapta și spre stânga — dacă este Arhiereu de față se pleacă numai spre dreapta *) și intră în Altar, în timp ce stranele cântă câte odată : „Crucei Tale ne închinăm Stăpâne“, apoi stihirile : „Veniți credincioși să ne închinăm“, ș. c. l., până ce poporul face metanii și sărută Crucea. După Și acum... Astăzi s'a plinit cuvântul proorocesc, sau mai potrivit în timpul cântărei acestei stihiri, preotul vine înaintea analogului, cădește Crucea de 3 ori, face 3 închinăciuni nu metanii — o ridică pe cap și o duce pe iconostas, unde o așează în partea dea dreapta

[84]) Aceasta s'ar putea practica numai la unele chinovii, unde nu este iconostas și masă alături.

*) A se observa aceeași regulă, arătată la Inchinarea Crucei — 14 Septembrie.

pe icoană, pe proscovetul desfăcut; ia discul, o cădește de 3 ori, face 3 închinăciuni și se duce în Altar; aci îndată se închină și dă binecuvântare pentru Sfânta Liturghie. Pe iconostas Crucea stă până Vineri, când după ora 6-a Preotul vine, o cădește de 3 ori, face 3 închinăciuni, o ridică pe cap și o duce în Altar pe Sf. Prestol.

§ 6. *Miercuri a 5-a a Canonului Celui Mare* *) *(Seara Denie).*

Dimineața. Mezinoptica, Utrenia, Obednița ca și celelalte Miercuri ale Postului, până la „Doamne strigat-am". Stihirile dela „Doamne strigat-am" se încep cu stihul „Cade-vor în mreaja sa păcătoșii". Mărire... Și acum... Și cealaltă slujbă a Liturghiei mai 'nainte sfințită.

Seara. Psalmii Utreniei începând cu „Mărire Tie... Impărate Ceresc"... După sfârșitul lor, ectenia mare; „Aliluia pe glasul de rând și Troicinele. Stihologhiele. Psalmul 50, după care îndată se începe Canonul cel Mare, cu umilință, cântându-se pe glasul al 6-lea irmologic. Canonul cel Mare se cântă de un Intâi stătător, Preot, în mijlocul bisericei unde se așează analogul din timp. La strană cântă alternativ stihul „Milueste-mă Dumnezeule Milueste-mă", iar Intâiul stătător cântă troparul după fiecare stih. După cântarea a 3-a se cântă Irmosul: *„Intăreste Doamne pre piatră"*... făcând sfârșit. Preotul întonează ectenia mică. Se citesc Șezândele, apoi urmează cântarea celorlalte presne. După preasna a 6-a la strana dreaptă cântă pe larg Condacul *„Suflete al meu"* odată. Ectenia mică. Icosul, apoi citește Sinaxarul din Mineiu și cel din Triod. Fericirile. După Mărire... Și acum... urmează cântarea Condacului mai departe: Preasna 7-a, a 8-a și a 9-a. Irmosul pesnei a 8-a cu stihul *„Să lăudăm bine să cuvântăm"*... Preotul: *„Pre Născătoarea de Dumnezeu"*... Cădește Altarul și biserica toată, în timp ce la strane se cântă: „Cu adevărat Născătoare de Dumnezeu"... ș. c. l. ale peresnei a 9-a, care se termină cu irmosul: *„Nașterea zămislirei celei fără de sămânță"*, mai rar

*) De vor fi Bunele-Vestiri în Joia Canonului mare, Canonul se cântă Marți — seara, Denie — înaintea Bunei-Vestiri. Iar de vor fi Sfinții 40 Mucenici, în Joia Canonului Mare, slujba lor se săvârșește tot Marți înaintea Mucenicilor

cântat. Ectenia mică. Svetilna glasului de 3 ori, ș. c. l. Ectoniile. Stihovna, ș. c. l. Ora 1-a fără Catismă. După „Sfinte Dumnezeule" și „Tatăl nostru", Condacul *„Suflete al meu"*. Acelaș și la ora a 3-a, a 6-a și a 9-a, Joi dimineața, când se săvârșește Liturghia Mai 'nainte sfințită, singurul caz, în care se săvârșește Joi, afară de Miercuri și Vineri și de săptămâna Patimelor: esceptând cazul de va cădea vreo sărbătoare bisericească.

§ 7. *Vineri a 5-a a Acatistului (Seara Denie).*

Dimineața. Aceeași rânduială ca Miercuri.

Seara. Inceputul ca Miercuri, cu cetirea Psalmiilor Utreniei — Ectenia mare. „Dumnezeu este Domnul"... Troparul: „Porunca cea cu taină", de 3 ori, 1-a și a 2-a oară rar, iar a 3-a oară mai grabnic. Tipicul din Triod învață ca să citească catisme la stihologhii, cu ectenii, aceasta însă se practică numai la chinovii. La bisericile de poliție, se practică cum învață tipicele — manuale, adecă astfel: In timpul cântărei a 3-a oară a troparului, preotul îmbrăcat cu felon și epitrahil, primește cădelnița, cădește Altarul, și cădirea mică în biserică după care vine înaintea icoanei Maicei Domnului unde se află analogul așezat încă din timpul cădirei; face 3 închinăciuni mari și citește trei Icoase cu condacele lor. Acatistul se citește în patru stări, după rânduiala din Triod. După Irmosul cântărei a 9-a, ectenia mică. Svetilna. Doxologia mare și Otpustul.

§ 8. *Sâmbăta lui Lazăr.*

Vineri la Serare. Serviciul ca și în celelalte Vineri.

Sâmbătă dimineața. La Mezinoptică Troparul: „Invierea cea de obște" și Condacul: „Bucuria tuturor Christoase".

Utrenia, slujba din Triod, fără nici o abatere.

Liturghia, a lui Zlataost. In loc de *„Sfinte Dumnezeule"* se cântă: *„Câți în Christos v'ați botezat"*.

Observație: In triodul — ediția Sfântului Sinod — serviciul divin al Patruzecimei se află fără întrerupere până la Sâmbăta Patimelor, pe când în edițiile vechi, după slujba din Vinerea Stâlpărilor, încep cântările Troicinice, Șezândele de umilință ș. c. l. și Tipicul Triodului; apoi începe rânduiala de Vineri seara și Sâmbăta Stâlpărilor, până în Sâmbăta Mare a Sfintelor Patimi formând osebită carte, numită „Strastnicul".

§ 9. *Duminecca Stâlpărilor.*

Sâmbăta seara şi Dumineeă dimineaţa, slujba urmează neschimbat, ciun este în Triod. De observat este numai învăţătura despre molifta sălciei.

In tipicul din Triod se spune că după psalmul 50, luând Preotul cădelniţa, cădeşte în chipul Crucei şi zice rugăciunea blagosloveniei sălciei. In tipicele manuale învaţă că molifta sălciei se citeşte după „Sfânt Domnul Dumnezeul nostru" şi se împarte în timpul cântărei Laudelor.

Tipicul din Triod ca şi celelalte sunt confuze în unele puncte, asupra actului descris: Nici unul nu spune precis, unde trebue să se aşeze salcia spre a se cădi şi a se ceti rugăciunea. De aceea pe unele locuri se aşează în uşile împărăteşti, pe altele în mijlocul bisericei, sau pe masa de lângă iconostas mai adesea. Apoi unii Preoţi citesc molifta după „Miluieşte-mă Dumnezeule" iar alţii înainte de cântarea Svetilnei. In cazul acesta, tipicul cel mare rămâne hotărâtor. Iată cum învaţă: „După psalmul 50, Preotul luând cădelniţa, cădeşte în chipul crucei tetrapodul cu stâlpările şi după cădire citeşte „Rugăciunea la blagoslovenia stâlpărilor"... Şi după ce sărută fraţii pe rând Sfânta Evanghelie, venind fiecare ieu stâlparea cu lumânarea"[88]. Din această învăţătură rămâne stabilit: a) că la timp se scoate Evanghelia pe analog în mijlocul bisericei; b) că sălciile se pun pe tetropad spre a se cădi cruciş. Prin urmare se înţelege că spre a se putea cădi cruciş, sălciile nu pot fi aşezate decât în mijlocul bisericei pe tetrapod, care se pune alături de analogul cu Evanghelia, în partea despre jeţul Regal sau Arhieresc. După psalmul 50, preotul primind cădelniţa, cădeşte cruciş, adică atât analogul cu Evanghelia cât şi sălciile; apoi citeşte rugăciunea sălciilor şi se duce în Altar. Credincioşii vin, se închină, sărută Sfânta Evanghelie şi primesc câte o legătură de ramuri, dela cel rânduit a le da. Restul de sălcii ce nu s'au împărţit, se pun pe masa de lângă iconostas, ca să ia şi credincioşii ce vin mai târziu.

[88]) Dacă este Arhiereu, preotul după ce scoate Sf. Evanghelie se dă la o parte; Arhiereul vine din jeţ, i se pune Epitrahilul şi Omoforul mic, cădeşte, citeşte rugăciunea sălciilor, sărută Evanghelia, se retrage în jeţ după ce i se iau Omoforul şi Epitrahilul, se pune tetrapodul cu sălciile lângă jeţul Arhieresc în dreapta. Credincioşii după ce sărută Sf. Evanghelie se duc la Arhiereu îi sărută mâna şi primesc sălcii.

La Liturghie. Antifoanele. „Sfinte Dumnezeule" şi cealaltă rânduială a Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur.

La Vecernie. (In aceeaşi Duminecă).

Aceeaşi rânduială ca şi în celelalte Dumineci, cu deosebire că stihirile dela Doamne strigat-am, se pun pe 6. După „Acum slobozeşte", îndată se începe cetirea Tripesneţului din Triod". După irmosul pesnei a 9-a „Sfinte Dumnezeule"... Tatăl nostru... *„Că a Ta este împărăţia"*... La strană, Troparele: „Născătoare de Dumnezeu, Fecioară"... ş. c. l. Ecteniile şi Otpustul.

CAPITOLUL 5.

Săptămâna Mântuitoarelcor Patimi

§ 1. *In Duminecca Stâlpărilor (Seara Denie).*

La un ceas din noapte, adecă pe la ora 7 sau 7 jumătate, după cum Paştile cad: mai timpuriu sau mai târziu, toacă mare.

Preotul dă binecuvântarea, fiind în Altar, având numai Epitrahilul şi în mână cădelniţa. La strană se citesc Psalmii Utreniei, începând cu „Mărire Ţie... Impărate Ceresc ş. c. l. Preotul cădeşte, Altarul şi toată biserica, fără cel mai mic sgomot. La timp vine înaintea uşilor împărăteşti şi citeşte rugăciunile Utreniei. Ectenia mare. După vosglas intră în Altar; îmbracă şi Felonul după a 2-a Ectenie mică.

După Şezânda: *Ziua aceasta luminată aduce...* deschide Uşile. Intonează cele ce preced Evangheliei şi citeşte Evanghelia Utreniei, de Luni. După Evanghelie, la strane se cântă Canonul din Triod. ş. c. l., cum se văd în Triod: cu Sinaxarul, Laudele, ecteniile, Stihovna, terminându-se cu rugăciunea Sfântului Efrem — metanii — şi Otpustul: *„Domnul cel ce vine la patimă de bună voie, Christos adevăratul"*. (A se vedea Otpustul din Săptămâna Patimilor, în Liturgiar).

[89]) Această învăţătură este în tipicele manuale amintite, pe când în Triod învaţă a se ceti la Pavecerniţă. Mai bine este a se ceti la Vecernie, după „Acum slobozeşte", pentru cuvântul sau raţiunea că, în vederea Privighetei, Pavecerniţa se citeşte în casă.

In Luneа Mare — dimineața.

Paracliserul lovește în toacă, cum sa arătat pentru ceasuri. Se citesc Ceasurile : 1-iul dacă nu s'a citit la Privighere ; al 3-lea, al 6-lea, al 9-lea și Obednița, toate cu regula cunoscută.

La Ceasul al 9-lea toacă pentru Liturghie. Preotul se îmbracă, cum sa arătat, pentru „Mai înainte Sfințită". După Otpustul Ceasurilor, se închină înaintea Sfintei Mese, și dă binecuvântarea pentru Liturghie.

La strană, Psalmul de seară. Ectenia mare. Catisma 18-a și cealaltă rânduială, a Vecerniei și Mai înainte Sfințită.

Vohod cu Evanghelia. „Lumină lină". Prochimenul. Parimiile, cu regula știută. „Să se îndrepteze rugăciunea mea"... Evanghelia, și cealaltă rânduială a Liturghiei Mai 'nainte Sfințită.

Iar de nu este Liturghie, să se urmeze rânduiala cum se vede în Triod, după Parimia din urmă a Vecerniei.

La Pavecernița (cea mare) se citește Tripesnețul.

Aceeași rânduială se urmează, seara și dimineața, până *Miercuri seara la Privighere,* când se citește Evanghelia, îndată după cântarea de 3 ori a troparului.

In Sfânta și marea Mercuri. La Liturghie : După Vohodul mare, se fac 3 metanii. „Și îndată se părăsesc de tot metaniile ce se fac în biserică". (Învățăt. în Triod, Mercurea, după Parimiile Vecerniei). Ele se fac numai cum e la scoaterea Crucei, și îngenunchere, cum e la Evanghelie și Vohodul mare.

„De Mercuri (cea mare) Pavecernița nu se mai cântă în Biserică, până la Săptămâna Tomei".

In Sfânta și Marea Joi. Dimineața.

Ceasurile, fără Catisme și fără metanii[87]. Fericirile citite, s. c. l. Otpustul. La Ceas al 9-lea, toacă mică, cu sunarea clopotului mare, pentru Liturghie.

Odată cu începerea citirilor, Preotul se închină pe la icoane,

[87]) De oarece la bisericile de mir nu se practică citirea Catismelor la Stihologhii, când se face Denie sau Privighere, ci numai la chinovii, se citesc dimineața.

De Mercuri, de la Vecernie, nu se mai citește Psaltirea până la Sâmbăta Tomei, seara.

pentru Sfânta Liturghie. Se îmbracă și proscomidește. La proscomidie scoate Sfântul Agnit, pentru pregătirea Sfintei Impărtășiri, peste an. A se vedea învățătura din Penticostar, Marți, săptămâna Luminată.

La Liturghie. Preotul dând binecuvântarea, la Strană se citește Psalmul 103. Ectenia mare. La „Doamne strigat-am" stihirile pe 10. Vohod cu Evanghelia. Prochimenul din Triod și Parimiile. Ectenia mică. Vosglasul : *Că Sfânt ești Dumnezeul nostru*". „Sfinte Dumnezeule"... Apostolul. Evanghelia ; Liturghia Sfântului Vasilie Cel Mare. *Heruvic : „Cinei Tale celei de Taină... nici sărutare îți voi da ca Iuda...* (Pauză pentru Vohod); *„Ci ca Tâlharul"...* Axion : *„Din ospățul Stăpânului"..* (Irmosul Cântărei a 9-a).

Pavecernița (cea mică) în chilii — în casă.

La masă, dezlegare la untdelemn și vin.

§ 2. *In Sfânta și Marea Joi. (Seara Denie).*

Serviciul neschimbat până la troparul „Când Slăviții Ucenici", ca și Mercuri. In timpul cântărei troparului, Preotul ica Felonul.

După cântarea de 3 ori a troparului, se deschid ușile, și *se citește Evanghelia 1-a.* După Evanghelie, la Strană cântă : *„Mărire îndelung răbdărei Tale, Doamne Mărire Ție"*)* și îndată începe Antifoanele : 1-iu, al 2-lea și al 3-lea.

Șezânda gl. 7-lea : *„Ospătând la cină pre Ucenici", și se citește Evanghelia a 2-a.* Antifoanele : al 4-lea, al 5-lea și al 6-lea. *După Șezânda : Ce pricină te-a făcut Iudo... se citește Evanghelia a 3-a.* Fiind mai mulți Preoți, citesc cu rândul, începând Protosul cu cea dintâiu.

Antifoanele : 10, 11 și 12.. Șezânda glas al 8-lea : *„O ! cum Iuda cel ce eră oarecând ucenic"...* și citește *Evanghelia a 4-a.* Antifoanele: 10, 11 și 12. Șezânda glas al 8-lea : *Căci ai stătut înaintea Caiafei...* și citește *Evanghelia 5-a.*

*) Pentru orientarea Preotului în Altar, neavând un Triod prisos, reproduc aici sumar, ordinea cetirei Evangheliilor.

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

Antifoanele : 13 și al 14-lea. In timpul acesta se pregătește Crucea pentru scoaterea în mijlocul bisericei *).

In timpul cântărei Antifonului al 14-lea, se așează postamentul Crucei în mijlocul bisericei ; două sfeșnice portative, cu lumânări aprinse, înaintea ușei de M. N. a Altarului. După : Și acum... dela Antifonul al 14-lea, Preotul — dacă sunt mai mulți, Protosul, precedat de ceilalți — pornește din partea de Răsărit a Sfântului Prestol, ținând în mâni Crucea și întonând rar și cu glas înalt, primul tropar al Antifonului al 15-lea : *Astăzi s'a spânzurat pre Cruce, Cel ce a spânzurat Pământul pre ape*"... Iese pe ușa de M. N., de unde pornesc înainte și purtătorii sfeșnicilor, până în mijlocul bisericei, la locul unde este pus postamentul. Mergerea cu întonarea trebuesc potrivite astfel, ca cuvintele : *„Cu sulița s'a împuns Fiul Fecioarei"*, să se zică în momentul când se pune Crucea în Postament. Apoi când întonează : *„Închinându-ne Patimilor Tale Christoase*, de 3 ori, fac cu toți metanie, sărută Crucea, mai fac o metanie, zicând : *„Arată-ne nouă și mărită Invierea Ta"*. Se pleacă puțin, cum s'a arătat în alte locuri și intră în Altar pe ușa despre M. Zi.

După terminarea actului scoaterei, și închinărei Clerului oficiant, la strana dreaptă începe a cânta același tropar al Antifonului al 15-lea și întreg Antifonul. Se cântă Șezânda gl. 4-lea : *„Răscumpăratu-ne-ai pre noi din blestemul legei"*... și Evanghelia *a 6-a*. Poporul vine și sărută Crucea, făcând două metanii înainte și una după sărutare.

In timpul de când Preoții pornesc din Altar cu Crucea și până s'a așezat în mijlocul bisericii, se sună toate clopotele. Ea stă în acest loc până a doua zi — Vineri — și se ridică în timpul când se citește Parimia din urmă. Atunci Preotul îmbrăcat cu Felon și Epitrahil, vine de o ridică, o duce în Altar pe ușile împărătești și o așează de o parte unde trebuie să stea peste tot anul.

Notă: Despre scoaterea Crucei, în Triod și în Tipicul cel mare nu există nici o învățătură. In tipicele-manuale, însă, învățătura se dă ca „Notă", arătând că scoaterea Crucei după Antifonul al 14-lea „In Țara Românească este obiceiu". Acest obiceiu o dobândit, însă în sufletul credincioșilor creștini ortodocși români, atâta putere, în cât actul acesta este privit cu multă evlavie. De aceea el se practică cu impunătoare ceremonie, nu numai la bisericile mirenești, dar chiar la Catedralele Eparhiale. Poate și din această cauză, ne fiind întemeiată pe o învățătură din Tipicul mare scoaterea Crucei, în jurul ei sunt mai multe inovații. Se practică astfel:

Pe unele locuri se mută Crucea din mijlocul bisericei chiar în acea seară, lângă Iconostas, sau lângă masa de alături, sub motiv că venind credincioșii să se mirucească la Iconostas cum este obiceiul în unele biserici, să poată săruta și Crucea. Pe alte locuri se mută a doua zi chiar de către paracliseri, dintr'un loc în altul. Asemenea se vede Crucea stând în partea de Răsărit a mesei pe care se scoate Epitaful Vineri la Serare. Ea stă aci, chiar în timpul când se cântă Prohodul Domnului, ba pe unele locuri este dusă pe umeri înaintea Epitafului, de către un credincios, la încungiurarea bisericei. Aceste inovațiuni îngăduindu-se, se pot tot înmulți și serviciul divin ajunge a-și pierde cu desăvârșire fondul sau semnificarea actelor ce le alcătuiesc. Cred de prisos a mai aminti semnificarea actului scoaterei Cinstitei Cruci, întru cât el se spune chiar în stihira ce se întonează de către Preot. In cazul acesta, se înțelege că în momentul ce, prin slujba ce se săvârșește, se amintește faptul Pogorârei de pre Cruce — și Punerea în mormânt, când se cântă Stihovna și se scoate Epitraful, nu-și mai are rostul rămânerea Crucei, ci trebue dusă în Altar, înainte de scoaterea Epitrafului. Cu atât mai mult nu-și are rostul, purtarea ei la încungiurarea bisericei cu Epitraful.

După a 6-a Evanghelie, se cântă Fericirile. Prochimenul : *Împărțit-au hainele mele...* cu stihul lui, și se citește *Evanghelia* a 7-a. Psalmul 50, și *Evanghelia a 8-a*. Tripesnețul, Cântarea 5-a; Sinaxarul, Cântarea 8-a și a 9-a. *Luminânda : Intru o zi ai înviedecit Doamne*, de 3 ori. *Evanghelia a 9-a*. Laudele, și *Evanghelia a 10-a*. Slavoslovnia, cetită, și îndată Ectenia : *Să plinim rugăciunile noastre cele de dimineață. Domnului*, ș. c. l. cu vosglasul ultim : *Că Dumnezeu milelor... Evanghelia 11-a.*

Stihovna și *Evanghelia a 12-a*. Dacă este Diacon o citește în Amvon, iar dacă biserica nu are Amvon, o citește în mijlocul bisericei.

La strană : *„Bine este a ne mărturisi Domnului...* Sfinte Dumnezeule, ș. c. l. După : „Tatăl nostru", Preotul : *Că a Ta este împărăția.* Se cântă la strana 1-a troparul : *„Răscumpăratu-ne-ai pre noi din blestemele legei"*.

Ectenia : *Milueste-ne pre noi Dumnezeule după mare mila Ta*... ș. c. l., cum se zic în zilele de rând după Tropare la sfârșitul Utreniei. Vosglasul : *Că milostiv...* Înțelepciune, și celelalte ce preced Otpustul. *Otpustul : Cela ce scuipiri, și bătăi și lovituri și Cruce și moarte au răbdat pentru mântuirea lumii, Hristos a-*

derărat Dumnezeul nostru. Pentru rugăciunile Prea Curatei Maicei Sale și ale tuturor Sfinților, să ne miluească și să ne mântuească spre noi, ca un Bun și iubitor de oameni.

(A se observa cu atenție Otpusturile „Praznicelor Domnești" în Liturgiar). Încheie cu *„Pentru rugăciunile...*

§ 3. *În Sfânta și Marea Vineri.*

Slujba Ceasurilor Împărătești.

Dimineața. Pe la ora 10, se sună clopotul cel mare, ca 150 lovituri. Se așează analogul în mijlocul bisericei cu Triodul deschis la Ceasurile Împărătești.

Preotul îmbracă Epitrahilul și Felonul; primește cădelnița, dă binecuvântarea. Cititul: „Mărire Ție Dumnezeul nostru, Mărire Ție. Împărate Ceresc, ș. c. l., și începe Ceasul 1-iu Preotul începe cădirea: Altarul și toată biserica, eșind pe ușile împărătești, pe care le deschide înainte de a da binecuvântarea. Toată biserica se cădește numai la Ceasul 1-iu și al 9-lea; iar la al 3-lea și al 6-lea, cădirea mică.

Ceasurile se citesc după rânduiala din Triod. După „Mărire Tatălui... Și acum..., Aliluia de 3 ori, la întâiul Ceas, se pune: Mărire Tatălui... Răstignindu-te Tu Christoase"... Și acum a Născătoarei de Dumnezeu, care se află de față. Se cântă troparele glas al 8-lea, cu stihurile lor; Mărire Și acum... Prochimenul. Apostolul. Evanghelia, ș. c. l., după rânduiala din Triod. Aceeași rânduială pentru toate Ceasurile, cu deosebirea că la Ceasul al 3-lea se pune după „Aliluia de 3 ori, troparul: *„Doamne jidovii te-au judecat spre moarte"*; la al 6-lea, troparul: „Mântuire ai lucrat în mijlocul pământului"...; la al 9-lea *„Văzând Tâlharul pe începătorul vieței"*... De aci înainte se urmărește de către citeț. Triodul: Obednița, ș. c. l. După „Fie numele Domnului binecuvântat"... și Psalmul: „Binevoiu cuvânta pre Domnul"... Preotul intonează: *„Binecuvântarea Domnului preste voi"*... *„Mărire Ție Christoase Dumnezeul nostru, Mărire Ție.* Și Otpustul Ceasurilor.

La rugăciunea Orei a 9-a „Stăpâne Iisuse Christoase"... *toacă mare* pentru Vecernie. După Otpustul orelor, Preotul dă binecuvântarea, iar la strană se citește psalmul de seară (103). Ectenia mare, ș. c. l. Vohod cu Evanghelia. După paremie, Apostolul și Evanghelia (Se ridică Crucea, la Paremie, cum s'a arătat la

scoaterea ei). Înainte de începerea Stihovnei, se așează sfeșnicile portative la ușa de M. N.; în mijlocul bisericei o masă. În Altar, Preotul pregătește Epitaful pe Sf. Prestol. Când se începe cântarea Stihovnei se scoate Epitaful pe ușa de M. N., în sunetul tuturor clopotelor. De pe Sf. Prestol îl au Preoții cei mai tineri dela partea unde sunt picioarele, iar cei mai bătrâni dela cap, dacă sunt mai mulți: dacă este un Preot și Diacon, îl ia Diaconul de la picioare, iar Preotul dela cap; dacă nu este de cât un Preot, îl ajută cântărețul cel mai bătrân, luând Preotul dela cap, și mergând pe urma cântărețului. Ajungând la ușa despre M. N., de aci preced purtătorii de sfeșnice, apoi cântăreții, urmând cu cântarea stihirilor; ocolesc — purtătorii Epitafului, masa din mijlocul bisericei, de 3 ori. Diaconul, unde este și unde sunt cel puțin 2 preoți, cădind înainte; îl așează pe masă și presară peste el flori, se închină după obiceiu — două metanii — sărută, apoi iar o metanie și se retrag în Altar; iar Preotul rânduit rămâne lângă masă și împarte flori celor ce vin de se închină și-l sărută [91]. După „Acum slobozește-te", etc., troparele și Otpustul.

§ 4. *Seara la Priveghere.*

După binecuvântare, psalmii Utreniei, ș. c. l. „Dumnezeu este Domnul" și troparele „Iosif cel cu bun chip". Mărire „Când Te ai pogorât la moarte"... Și acum „Mironosițele mueriei"... În tipicele manuale despre care am amintit adesea, învață, că după tropare urmează stihologiile și celelalte până după peasna a 9-a, când ies Preoții, sau unde este Arhiereul îmbrăcat în toate veșmintele, însoțit de Preoți în feloane și epitrahiile și Diaconii, în mijlocul bisericei, înaintea Epitafului, pentru cântarea prohodului.

În tipicul cel mare a cărui învățătură este hotărâtoare între manual și practica tradițională — învață că Prohodul se cântă după tropare, cădind Preotul toată biserica la Starea 1-a, iar la a 2-a și a 3-a cădirea mică, așa cum se practică și în bisericile de politie.

---

[91]) În tipice nu spune, însă este obiceiul: a) a se pune pe Epitaf Sf. Evanghelie b) Când sărută credincioșii Epitaful și primesc flori, se și miruesc de către Preot, în timp ce la strană se cântă stihirile „Pre tine cela ce te îmbraci cu lumina"... sau „Soarele și-a ascuns razele sale"..

Practica ar fi astfel: Preotul de rând — unde sunt mai mulți, face începutul, și urmează cu serviciu până la Tropare. In timp ce Protosul se îmbracă în toate vestmintele ceilalți cu Feloane și Epitrahile; paracliserul pregătește cădelnița. Dacă este numai un preot, se îmbracă din Altar—nefiind Diacon. In timpul cântărei troparelor, după „Dumnezeu este Domnul", iese și se așează înaintea Epitrafului, având Diaconul cădelnița și lumânarea. Terminându-se la strane cântarea trop., îndată Preotul începe a cântă primul tropar al Prohodului „*In mormânt viață*" după care începe, a cădi, pe când celelalte grupe — sau stranele, urmează cu cântarea mai departe. Catisma se citește în taină de cel rânduit. La finele stărei se cântă iarăși primul tropar, de către toate grupele deodată. Ectenie și vosglas. Asemenea se cântă și celelalte două stări, cu deosebire că la a 3-a stare nu se mai cântă de toate grupele primul tropar, ci îndată Protosul începe Binecuvântările învierei: „Bine ești cuvântat Doamne"... „Soborul îngeresc"... Ectenia mică și vosglasul, apoi se duc în Altar. Preotul de rând rămâne spre a mirui pe credincioși și a le-da flori, până ce va veni timpul de a încungiura biserica. Urmează cealaltă slujbă regulat până la Doxologia Mare.

Incungiurarea. Spre sfârșitul Doxologiei, Preotul sau Preoții ies din Altar pe ușile împărătești, vin înaintea Epitafului. Cel din urmă „Sfinte Dumnezeule" se cântă cât se poate de rar. In acest timp se ridică Epitaful de pe masă, Protosul luând Evanghelia și pornesc cu aceiași regulă cum s'a luat din Altar și s'au dus în mijlocul bisericei; apucă pe dreapta, pe după masă, merg spre ușa bisericei, precedați de cântăreți — cântând — și de partătorii sfeșnicilor. Ajungând la ușa bisericei, se ține Epitaful de-a curmezișul până ce toți credincioșii ies din biserică pe sub El. Ocolesc apoi biserica, oprindu-se în dreptul stranei 1-a, la Altar, strana a 2-a și la ușa bisericei. spre a se întona ecteniile cuvenite. Ecteniile la încungiurare cu Epitaful: *La strana 1-a*, pentru *Rege, Episcop, bună întocmirea văzduhului, înmulțirea roadelor Pământului, Pacea a toată lumea.* Vosglasul „*Că Milostiv*"... Aceiași la toate stările. La Altar: *Pentru fericiți și pururea pomeniții Ctitori ai Sf. Biserici...; pentru toți cei mai 'nainte adormiți... La strana 2-a: Pentru cei ce aduc daruri și fac bine... pentru cei ce se ostenesc și cântă, și pentru poporul ce stă înainte...* La înapoiere înaintea bisericii: *Miluește-ne... Incă ne rugăm pentru toți drept măritorii creștini... Pentru ca să se păzească Sfânta Biserică aceasta... Auzi-ne pre noi Dumnezeule... Că Milostiv...*" — (Este bine a se învăță pe de rost).

La ușa bisericei după ectenie, iarăși se ține Epitaful spre a trece credincioșii pe sub el în biserică. Intrând în biserică, Preotul intonează în ușa Altarului „cu înțelepciune! Drepți" intră în Altar cântând: „Iosif cel cu bun chip" și-l așează pe Sf. Prestol. Citețul zice Troparul Proorociei, Paremia, Apostolul. Preotul sau Diaconul Evanghelia, ecteniile și Otpustul *).

§ 5. *Sâmbăta dimineața.*

Sună clopotul pentru Ceasuri. Se citesc fără metanii, ca în zile de rând, în timp ce Preotul proscomidește. Se citesc și parimiile dela Vecernie, lăsându-se numai trei. Otpustul orelor [92]. La Ceas al 9-lea, Toacă mare pentru Liturghie. Preotul dă binecuvântarea. La strană se citește Psalmul de seară, și urmează celelalte. Vohod cu Evanghelia. Parimiile, cele trei lăsate. Ectenia mică. Vosglasul: *Că Sfânt ești Dumnezeul nostru...* In loc de Sfinte Dumnezeule: *Câți în Christos v'ați botezat...*

Apostolul, Evanghelia și cealaltă rânduială a Liturghiei Sf. Vasilie cel Mare.

Heruvic: *Să tacă tot trupul;* celele Ingerești cu toată începătoria și Stăpânirea (pauză Vohodul). Heruvimii cei cu ochi mulți... Axion: Irmosul cântărei a 9-a. In loc de: *Văzut-am Lumina cea adevărată*, se cântă: *Pomenește-ne și pre noi Indurate, precum ai pomenit pre Tâlharul intru Impărăția Cerurilor.*

---

*) **Observație.** Unde este chor, la încungiurare obicinuește a cântă niște versuri armonizate: „Mergi la cer și te așează, lângă Tatăl creator" iar la ectenii „Doamne miluește" ca la mort. Ar fi mult mai înălțător să se cânte armonizat „Soarele și-au ascuns razele sale" sau „Cela ce te îmbraci cu lumina". Apoi e cu totul nepotrivit ca la ectenia pentru Rege și Augusta Familie, pentru Episcop, pentru bine-credincioșii creștini, să se cânte „Doamne miluește" de morți.

[92]) Pe unele locuri se obișnuește a se săvârși Sfântul Maslu de obște, Sâmbăta, înainte de începerea Orelor. Pe alte locuri se săvârșește Mercuri iar pe altele Vinerea Mare.

La Sfânta Episcopie a Râmnicului, sub Arhipăstorirea P. S. Episcop Atanasie, fost Metropolit Primat, se săvârșia în Sfânta și Marea Mercuri.

Se va descrie săvârșirea Sfântului Maslu de obște, cu Arhiereu, 6 preoți și doi Diaconi.

PARTEA III.

PENTICOSTARUL

CAPITOLUL I.

In Sfânta şi luminata Zi a Învierei

§ I. *Introducere.*

Învierea Domnului Dumnezeu şi Mântuitorului Lumei Iisus Christos, fiind cel mai mare act de revelaţiune a lui Dumnezeu pentru omenire, şi Ziua Învierei Mântuitorului, Sfânta Biserică Creştină drept credincioasă o numeşte „al Praznicelor Praznic şi Sărbătoare a Sărbătorilor". Pentru aceea şi dumnezeeasca slujbă ce se săvârşeşte, la Ziua Învierei, urma să fie de caracterul cel mai înălţător şi cel mai impunător. Anunţarea celei mai mari biruinţe — Învierea — prin cântarea Troparului „Christos a înviat din morţi cu moartea pre moarte călcând şi celor din mormânturi viaţă dăruindu-le", nu puteă rămâne îmbrăcat într'o formă simplă, neîndestulându-se sufletul adevăratului creştin cu aceea ; ci în mod firesc trebuia să fie învăluită într'o haină strălucitoare şi largă care cuprinzând sufletele credincioşilor, să le înalţe „de pre Pământ la Ceriu"; să fie astfel o manifestare plină, de cele mai puternice simţiminte religioase.

Tipicul serviciului divin din Ziua Învierei, prezintă astfel deosebiri însemnate, în comparaţie cu serviciile divine ale celorlalte sărbători. Şi poate din cauza fastului ce s'a căutat să se dea dumnezeeştei slujbe, ea este descrisă în tipice — mai cu seamă la început — cu oarecare neasemănări până la un punct, din care cauză şi confuziile în oficierea serviciului, cu deosebire în sobor, nu lipsesc. Găsindu-mă în faţa unei asemenea situaţii, prin alcătuirea textului de faţă, spre a ajunge pe cât cu putinţă la o formă determinată, am crezut trebuincios ca, înainte de a descrie modul ce ar puteà rămâne determinant sau hotărîtor — dacă se va găsi cu cale — al părţei începătoare din Ziua Învierei, adică dela început până pe la înapoierea în biserică după Eşirea cu Învierea — se dau în rezumat descrierea tipicelor în părţile neasemănătoare. Apoi se descrie practica, bineînţeles aceea dela Catedralele Eparhiale, în care practică este concentrat tot ce se descrie în a-

cele tipice şi transformat într'un chip corespunzător tuturor cerinţelor. Astfel :

In tipicele manuale : cel tipărit la Bucureşti în 1851, în cel tipărit la R.-Vâlcea în 1861 şi în ediţiile Sfântului Sinod — copie de pe cel tipărit la 1851, învaţă : „Pe la mieZul nopţii tocăm „mult şi tragem clopotele asemenea... Preotul dând blagoslove„nia... începem Slavă Ţie... Canonul Sâmbetei celei mari.., Se îm„bracă, preoţii, etc... Ectenie şi Otpust. Pe urmă iese preotul (de „nu este altul mai mare), stă între sfeşnicele mari cu făclia... glă„seşte : „Veniţi şi primiţi lumină", de 3 ori. Apoi... ies afară toţi „pe rând din Dverile cele din mijloc... şi aşa merg... în sunetul „clopotelor unde este masa gătită... Ierodiaconul cel mare glăsue„şte : „Şi pentru ca să ne învrednicim"... şi se zice Evanghelia din „Sâmbăta cea mare dela Liturghie numai până la „Şi a rămas „cuvântul acesta la Jidovi până astăzi". (De aci urmează descrierea până la cântarea Troparului „Christos a Inviat", cu stihurile lui)... „Şi acum „Christos a înviat" (adică cântă chorul sau „cântăreţii). Pe urmă iarăşi Preotul cântă mai pe larg „Christos „a inviat"... Cântăreţii fac sfârşitul „Şi celor din mormânturi... „Apoi Ectenia cea mare şi începem să cântăm Canonul „Ziua In„vierei"... şi aşà în sunetul tuturor tocilor şi al clopotelor intrăm „în Altar... Cântăreţii rămân în strană şi-şi urmează cântarea".

In „Slujba Invierei", tipărită la R.-Vâlcea în 1861, învaţă : „Toacă în tochiţă şi încetează cetirea faptelor [93]. Preotul ie„şind înaintea uşilor... zice : „Blagoslovit este Dumnezeul nostru" „s. c. l., şi se citeşte Canonul Sâmbetei celei mari. După sfârşitul „Canonului... toacă, trăgând toate clopotele de ajuns... Inainte „stătătorul (Protosul sau Arhiereul) se îmbracă în toate veşmin„tele, iar ceilalţi Preoţi în Epitrahile şi feloane... Şi acestea aşa „făcându-se, iese... pe Dvera cea mare... rămâind înlăuntru nu„mai paracliserul pentru aprinderea candelelor şi lumânărilor". „Apoi cel mai mare cu glas mai înalt cântă : „Christos a înviat", „din morţi cu moartea pre moarte călcând". Şi însemnând cu „Crucea uşa de 3 ori, deschide uşile şi intră... fraţii cântând „Şi „celor din mormânturi viaţă dăruindu-le"... Apoi toacă în toate

[93]) Pentru că la chinovii după o jumătate de ceas din noapte, se adună fraţii în biserică şi citeţul citeşte pe analog Faptele Sfinţilor Apostoli până la al 3-lea ceas din noapte, când toacă în tochiţă.

„tocile și în toate clopotele mult. Și... Diaconul zice Ectenia"... „și c. l.".

În Tipicul Mare: „La început toacă mare cu toate clopotele. „Se aprind lumânările și candelele... iese pe ușa dinspre M. N.. „cântând „Învierea Ta Christoase Mântuitorule"... Toacă în toate „tocile și clopotele... Ajungând la locul cuvenit, după ce cădește. „intonează: „Slavă Sfintei"... (Despre cetirea Evangheliei nu spu„ne). Intră în Altar cântând: „Și celor din mormânturi" Ectenia ș. c. l.

În Penticostar: „În timpul miezului nopții toacă și trage „clopotele mult, iar cel mai mare împreună cu Preoții și Diaconii „se îmbracă în veșmintele luminate și ies înaintea bisericei, după „a lor rânduială... Paracliserul rămâne în biserică și aprinde „toate făcliile prin sfeșnice și candele, și închide ușa bisericei. „Iar cel mai mare pune Evanghelia pe tetrapod, cădește... Slavă „Sfintei", ș. c. l.".

Și deschizând ușa bisericei, intră cântând: „Și celor din mormânturi"...

Ectenia, apoi Canonul, ș. c. l.

Din descrierile de mai sus se vede neasemănare în următoarele acte:

a) În unele tipice învață că toți preoții se îmbracă dela început în toate veșmintele; în altele că numai cel mai mare.

b) În unele tipice nu spune când se aprind lumânările și candelele; în altele că se aprind la început, în altele că se aprind după ce ies cu Învierea.

c) În tipicul cel mare spune că Eșirea cu Învierea din Altar, se face pe ușa de M. N., pe când în celelalte spune că pe ușile împărătești.

d) Numai în tipicele-manuale spune despre întonarea „Veniți de primiți lumină", pe când celelalte tac. Asemenea despre cetirea Evangheliei la ușa bisericei.

e) În tipicele manuale spune că Ectenia mare se întonează stând afară înaintea bisericei, iar intrarea se face cântându-se Canonul Învierei, pe când toate celelalte spun că Ectenia mare se întonează în biserică.

În fața acestor neasemănări sau contraziceri, urmează să rămână hotărîtoare practica dela Catedralele Eparhiale, care cuprinde toate actele descrise în diferite tipice, însă rânduite în așa fel ca serviciul să aibă strălucirea cuvenită, fără să prezinte con-

fuzie. Din descrierea ce urmează[94], se poate înțelege lesne, cum trebue să se procedeze în cazul când ar fi mai mulți preoți, fără Arhiereu, sau numai un Preot, care îndeplinește singur cele referitoare la „Cel mai mare".

§ 2. *Eșirea cu Învierea și Utrenia.*

La ora 11, înainte de miezul nopții, sună clopotul cel mare cu 100 lovituri. Arhiereul vine cu Preoții în biserică, în tăcere: Diaconii, îmbrăcați în stihare, orare și cu mănecuțe, îl așteaptă în mijlocul bisericei, fără dicherotrichere, sau în Altar. În biserică paracliserul aprinde numai candelele toate, iar în Altar candela dela Sf. Prestol, dela Proscomidie și o lumânre pe Sf. Prestol, spre a se vedea la îmbrăcare; după îmbrăcare se stinge și aceasta. Ajuns în mijlocul bisericei, face închinarea ca pentru Liturghie pe la icoane, cu rugăciunile respective. Intrând în Altar, Preotul cel de rând vine înaintea ușilor împărătești și dă binecuvântarea, iar la strană răspunde: „Amin... Mărire Ție... Împărate Ceresc"... Tatăl nostru... Preotul: „Că a Ta este împărăția".. citețul: Amin. Doamne miluește de 12 ori... Veniți să ne închinăm[95]... Miluește-mă Dumnezeule și citește Canonul Sâmbetei celei mari. După îmbrăcare fiind ora aproape 12, se deschid ușile împărătești; Preotul cel rânduit, face Otpustul mic la sfârșitul Canonului. Îndată toacă, ca la praznicile mari — toacă mare. Arhiereul, aprinde lumânarea dela candela ce arde la Sf. Prestol sau Proscomidie. Apoi dela cel mai mare aprind Preoții și Diaconii lumânările în Altar. Arhiereul vine în ușile împărătești cu lumânarea aprinsă, cu fața în spre popor și întonează de trei ori: „Veniți de primiți lumină!" Credincioșii aprind lumânările dela Arhiereu și unii dela ceilalți. În acest timp, al cetirei Canonului și a celorlalte pregătiri, paracliserul așează afară înaintea bisericei o masă cu așternut curat, sau un analog mai mare, iar în mijlocul bisericei două sfeșnice portative cu făcliile neaprinse;

---

[94]) Practicată la Catedrala Sfintei Episcopii a Râmnicului, în timpul P. P. S. S. Episcopi Ghenadie Enăceanu și Atanasie Mironescu, în urmă Mitropolit Primat. Fac descrierea cu Arhiereu pentru ca să aibă cunoștință și preoții de afară pentru ori ce eventualitate, putând a se înțelege cum urmează a proceda preotul, fie singur, fie mai mulți.

[95]) După ce Preotul se închină intră în Altar și se îmbracă împreună cu ceilalți Preoți, în toate veșmintele.

le aprinde când aprind și credincioșii dela Arhiereu ; apoi rânduește la ele doui purtători, cu lămuriri unde trebue să meargă și când.

După ce credincioșii au aprins lumânările ce țin în mâni. Preoții și Diaconii se așează în Altar pentru ieșirea cu Invierea. astfel ca să iasă întâi Preoții cei mai mici în rang, al doilea cei mai înaintași, apoi Diaconii cu dicherotricherele — Arhidiaconul având și cădelnița — pe urma lor Arhiereul cu Crucea, cel întâi între Preoți având Evanghelia și altul Icoana Invierei. Chorul — unde este — se așează în mijlocul bisericei, iar unde nu este chor. cântăreții iau loc înaintea tuturor.

La ora 12 fix, în sunetul tuturor clopotelor — la a 3-a stare a toacei — convoiul astfel format, pornește ; chorul cântă : *„Invierea Ta Christoase Mântuitorule"*... până ce Preoții cu cel mai mare se așează la locul cuvenit *). După ce pun pe analog sau masă Crucea, Evanghelia și icoana Invierei, Arhiereul cădește cruciș analogul. Arhidiaconul întonează : „Cu înțelepciune dreaptă, să ascultăm Sfânta Evanghelie"... și celelalte, ce preced cetirei Evangheliei, și cel mai mare citește Evanghelia dela Liturghie. din Sâmbăta cea mare, până la cuvintele : „Și a rămas cuvântul acesta la iudei, până astăzi".

Arhidiaconul prezintă cădelnița Arhiereului, care binecuvintează tămâia, o primește și având în mâna stângă Crucea și o lumânare aprinsă, cădind înaintea analogului spre Răsărit întonează : „Mărire Sfintei și celei de o ființă și de viață făcătoare"... Chorul : „Amin". Preoții cu Arhiereul cântă Christos a înviat din morți... de 3 ori, când se și trag clopotele cu sunetul tuturor tocilor, deodată ; apoi chorul iar de 3 ori. In timpul când cântă chorul, Diaconii — dacă sunt doui — iau loc unul, cel dintâi, în partea de miază zi a analogului, iar celalt în partea de M. N. unul cu fața către celălalt, ținând în mâini dicherotricherele. Arhiereul întonează stihurile cele ce preced cântărei troparului : „Christos a înviat" și când ia loc în altă latură, Diaconii îi păzesc totdeauna dreapta și stânga Dacă este numai un Diacon neslujind Arhiereu stă tot în partea opusă de unde se află Preotul, până ce a terminat cădirea. După ce a cântat chorul „Christos a înviat", la „Și acum", cântă iar preoții mai rar, Christos a în-

*) Paracliserul, sau un credincios rânduit, rămâne în biserică, închide ușa și aprinde toate lumânările.

viat din morți cu moartea pre moarte călcând"... în care timp luându-se Crucea, Evanghelia și Icoana de pe analog, pornesc spre ușa bisericei, în sunetul tutulor tocilor și clopotelor, care au început încă deodată cu prima cântare a troparului „Christos a înviat" ; și ajungând la ușa bisericei, face spre ușă semnul crucei de 3 ori cu Crucea. Ușa se deschide de către paracliserul ce a rămas înlăuntru. Procesiunea intră în biserică cu aceiași rânduială ca la ești, în care timp chorul cântă : „Și celor din mormânturi viață dăruindu-le". Diaconul rămâne în mijlocul bisericei, întonează ectenia mare, după care cel mai mare întonează vosglasul și începe Canonul : „Ziua Invierei". Cădește biserica toată însoțit de Diaconi. Când cădește sânul drept zice : „Christos a înviat" de 3 ori, poporul răspunde : „Adevărat a înviat". Asemenea la sânul stâng, spre apus și în tindă. De aci înainte urmează slujba cu cântarea Canonului, după rânduiala din Penticostar. întonându-se ectenia mică, după fiecare preasnă, cu vosglasurile din săptămâna luminată ce se arată în Liturghiar. Fiecare cântare se începe în Altar. După fiecare început al presnei, Preoții cădesc pe rând — cădirea mică — la pesnele a 3-a, a 4-a, a 5-a, a 6-a, a 7-a și a 8-a. La a 9-a cădesc diaconii cu Chivotele, toată biserica. Fiind numai un Diacon, cădește având lumânarea și Crucea.

La Laude. Iese Arhiereul, Preoții și Diaconii cu Crucile, la iconostas, pentru Sfânta sărutare. Arhiereul ia Crucea cea mai împodobită. Primul Preot Evanghelia ; al doilea Preot și următorii, cu Diaconii, iarăși câte o Cruce.

Se procedează astfel : Arhiereul se așează lângă Iconostas, spre masă. Vine Primul Preot ; se închină înaintea iconostasului, sărută icoana Invierei de pe Iconostas ; se închină și sărută Crucea din mâna Arhiereului și mâna, iar Arhiereul Evanghelia dela Preot *) In timpul acesta Arhiereul zice : „Christos a înviat", iar Preotul răspunde : „Adevărat a înviat", și se așează în rând, la dreapta Arhiereului. După aceea urmează cu aceeași regulă, ceilalți Preoți după rang, și Diaconii, trecând fiecare la dreapta celui precedent, după sărutare, cu urarea arătată. Terminându-se Clerul, vin credincioșii, sărutând icoana de pe iconostas, Crucea dela Arhiereu, Evanghelia, și Crucile, până la cel din urmă și

*) In Tipicul R. V. 1861, arată că Arhiereul are Evanghelia, și Crucea, alt Preot icoana Invierei. Practica am văzut-o cum e descrisă mai sus.

răspunzând, cu : „Adevărat a înviat", la : „Christos a înviat", rostit de Arhiereu și ceilalți.

În acest timp, la strane, Laudele se cântă rar, iar Mărire și acum : „Ziua Învierei... cât mai rar, având-se în vedere mulțimea credincioșilor. *În acest timp Toacă ca la Utrenie : Clopotele și tocile deodată — trei stări.*

Terminată sărutarea, se citește cuvântul de învățătură al Sf. Ioan Gură de Aur *). Otpustul se dă astfel : Arhidiaconul : *Înțelepciune.* Cântărețul : *Binecuvintează.* Preotul cel ce a prosecomidit : *Cel ce este binecuvântat Christos Dumnezeul nostrul...* Cântărețul : *Întărește Dumnezeule Sfânta și...* Preotul : *Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu...* Cântărețul : *Cerea ce ești mai cinstită...* Preotul ține Crucea în mâna stângă, spre a se închină cu dreapta, în loc de „Mărire Ție Christoase Dumnezeule Nădejdea noastră", zice : *„Christos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând"*, la strană răspunde : *„Și celor din mormânturi viață dăruindu-le"*. Și îndată *Otpustul: „Christos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând și celor din mormânturi, viață dăruindu-le, Adevăratul Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile Prea Curatei Maicei Sale, și ale tutulor sfinților, să ne miluiască și să ne mântuiască pre noi, ca un bun și Iubitor de oameni.*

Apoi având Crucea și lumânarea în mâna dreaptă, le înalță zicând de trei ori : „Christos a înviat", credincioșii răspund : „Adevărat a înviat !" Preotul : *„Și nouă ne-a dăruit viață veșnică. Închinămune Învierei Lui cei de a treia zi"* [96]. Astfel se face Otpustul în toată săptămâna luminată. După Otpust îndată se începe cetirea Ceasurilor Paștelor, cum se vede în Penticostar. Otpustul mic al Orelor, se dă începând cu: *„Christos a înviat din morți"*, în loc de Mărire Ție Chrstoase Dumnezeule". Apoi se rostogolește deplin, ca la Utrenie, fără a mai înălța Crucea.

§ 3. *La Liturghie.*

Se face obișnuita închinare, înaintea Sfântului Prestol. Preo-Preotul dă binecuvântarea. La strană : „Amin". Dacă este Diacon, îndată ce a întonat : „Binecuvintează Stăpâne" ! intră în Al-

*) Vezi tipicul cel mare: „De este cineva bine credincios".

[96]) A se vedea Tipicul cel mare și Slujba Învierei, tipărită în R. V. 1861.

[97]) In tipicul mare arată că Evanghelia de la Liturghie se citește de către mai mulți, iar nu cea dela Serare.

tar, Preotul — sau Preoții, dacă sunt mai mulți și Diaconul — cântă : *„Christos a înviat"*... întocmai ca la începutul Utreniei, înaintea Bisericei. La : Și acum... *Christos a înviat...* Diaconul iese în mijlocul Bisericei, pentru ectenie. Dacă nu este Diacon, sfârșitul la : „Și acum..., adecă : „și celor din mormânturi"... se face la Strană, iar Preotul începe intonarea ectenici.

Se cântă Antifoanele, la ecteniile mici, cuvenite.

La Vohod, Stihul : „In Biserici binecuvântați pre Dumnezeu, pre Domnul, din izvoarele lui Israil", și îndată cântă : *„Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând"*. La Strană se face sfârșitul : *„și celor din mormânturi, viață dăruindu-le"*. In timpul acestui sfârșit, Preoții — de este Sobor — intră în Altar, cu regula arătată la „Serviciul în Sobor. Aflați împrejurul Sf. Prestol, așteaptă până ce la Strană se citește „Ipacoy". *Venit-au mai 'nainte de dimineață, cele ce au fost cu Maria"... Apoi Preoții cântă* Condacul : *„De te-ai și pogorît în mormânt...*

In loc de „Sfinte Dumnezeule", se cântă : *Câți în Christos v'ați botezat...* Priceasna : *„Trupul lui Christos primiți"*... In loc de : „Fie numele Domnului"... se cântă : *„Christos a înviat"*... de 3 ori (Aceasta până Sâmbătă, inclusiv). Inainte de Otpust, cel mai mare citește Cuvântul Sf. Ioan Gură de Aur : *„Câți sunteți credincioși"...*

Se cântă troparul : „Din gura Ta ca o lumină de foc"... și Otpustul. La Otpustul Liturghiei nu se mai zice : „Înțelepciune, ș. c. l., ci, îndată *„Binecuvântarea Domnului preste voi"...*; iar în loc de „Mărire Ție Christoase"... *Christos a înviat din morți...* Strana : *„Și celor din mormânturi...* Preotul Otpustul deplin, cum s'a arătat la Utrenie, ș. c. l. Mai cântă Preotul odată deplin : *„Christos a înviat"...*; aceasta în loc de : *„Pentru rugăciunile"...*

Așa se face toată Săptămâna Luminată *).

§ 4. *Vecernia.*

La ora 2 — pe unele locuri la 12 — toacă ca la Utrenie. Preotul — sau Preoții, de sunt mai mulți — intrând în Altar, se îmbracă în toate veșmintele.

Dacă cel mai mare voește, se dă binecuvântarea pentru Ceasul al 9-lea, care se citește cu rânduala arătată pentru Ceasul 1-iu

*) Toată Săptămâna Luminată nu se închid nici Ușile împărătești, nici cele laterale. Numai perdeaua de la Ușile Împărătești, când clerul se îmbracă.

spre a se face îmbrăcarea în timpul acestei cetiri, după care se dă Otpustul [99]).

Terminându-se îmbrăcarea, și fiind toți la locurile cuvenite, se deschide perdeaua Ușilor împărătești.

Preotul, având în stânga Crucea și lumânarea, primește cădelnița; dă binecuvântarea, zicând: *„Slavă Sfintei și celei de o ființă"*... și se cântă: „Christos a înviat" cu stihurile. Ectenia mare „Doamne strigat-am" și celelalte. Preotul cădește însoțit de Diacon. Vohod cu Evanghelia. „Lumină lină" cântată. Prochimenul: *„Cine este Dumnezeu mare ca Dumnezeul nostru"*, se cântă în Altar, apoi la strane de 2 ori, rar. Preoții și Diaconii, unde sunt mai mulți se rânduesc pentru cetirea Evangheliei în mai multe limbi; Protosul rămâne în Altar; ceilalți din distanță în distanță până în mijlocul bisericei, iar Diaconul sau Arhidiaconul în Amvon. După cântarea Prochimenului. Protosul din Altar [100] întonează: *„Și pentru ca să ne învrednicim a asculta Sfânta Evanghelie"*... Dacă sunt mai mulți, fiecare repetă în limba ce s'a decis a ceti, stihul terminat de Protos din Altar, care zice în românește, atât cele ce preced Evangheliei, cât și Evanghelia. Diaconul din Amvon zice iarăși românește, sau cum se va fi hotărît mai dinainte. După terminarea fiecărui verset de către Diaconul din Amvon, se lovesc tocile și toate clopotele câte odată, scurt, însă toate deodată; această lovire se orânduește din vreme cu persoane de ajuns, care se pun în cunoștință prin un semnal care să se observe numai de cei rânduiți. La sfârșitul Evangheliei, se sună toate mult.

Terminându-se Evanghelia de cetit. [101], a strană se cântă „Mărire Ție Doamne Mărire Ție", pe larg, ca să aibă timp Diaconul să se coboare din Amvon, să dea Evanghelia Preotului și să se înapoiază în mijlocul bisericei spre a întonă ectenit cuvenită.

La Stihovnă. Când se începe cântarea: „Să învieze Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii lui". Paștile cele sfințite... Preoții ies cu Crucile și se face sărutarea sfântă ca și dimineața la Laude. Otpustul, cum s'a arătat mai sus.

---

[99]) In tipicul cel mare nu spune de cetirea Orei a 9-a.

[100]) Preotul din Altar stă înaintea Sf. Prestol cu fața spre răsărit, nu în ușile împărătești. (A se vedea tipicul cel mare).

[101]) Fiecare cetitor face sfârșitul și îndată pleacă de la locul unde a cetit, intră în Altar pe ușile împărătești.

§ 4. *Săptămâna Luminată.*

Luni dimineața. La timpul cuvenit, paracliserul aprinde candelele, o lumânare în sfeșnicul din dreptul Icoanei Maicii Domnului, și pregătește cele trebuincioase pentru Sfânta Liturghie. Apoi luându-și ajutători, toacă, cum s'a arătat în ziua de Paști.

Preotul, cu rânduiala știută, întonează: „Bine este cuvântat Dumnezeul nostru"... Se citește Mezinoptica de toate zilele, însă în felul cum s'au citit Orele — aceia ține loc de Mezinoptică [102]. După Otpustul Mezinopticei, îmbrăcând și felonul — dacă încă nu s'a îmbrăcat în toate veșmintele — luând cădelnița în dreapta, iar crucea și lumânarea în stânga, întonează: „Mărire Sfintei și celei de o ființă"... și se cântă: „Christos a înviat", cu stihurile lui, ș. c. l., cum a urmat Duminecă până la finele Liturghiei.

Luni seara. Ora 9 cu rânduiala arătată pentru Mezinoptică. „Mărire Sfintei și celei de o ființă", ș. c. l., cum s'au arătat în Duminecа Paștilor la Seara Ectenia Mare. „Doamne strigat-am"... stihirile pe 6. Vohod cu cădelnița. Lumină lină cetit. Prochimenul „Dumnezeul nostru în Cer și pe Pământ". Ecteniile ș. c. l., până la sfârșit, ca la Vecernia Dumineci Paștilor.

Această rânduială se face Seara și Dimineața, în săptămâna luminată.

Marți dimineața. Utrenia se cântă cât se poate de rar, pentru ca Preotul să aibă timp a usca Sfântul Agnit, pentru care este învățătură specială.

Vineri dimineața. Izvorul Tămăduirei.

După rugăciunea Amvonului, iese Preotul, având cu sine Evanghelia și Crucea, precedat de cântăreți și doui purtători ai sfeșnicilor; vin înaintea bisericei, dacă este hramul și lume multă, sau în mijlocul bisericei, unde este pregătită o masă cu un vas cu apă. Cântăreții cântă Canonul „Ziua învierei"... împreună cu Canonul Izvorului. Ajunși la locul cuvenit, Preotul dă binecuvân-

---

[102]) In tipice nu se arată precis asupra acestui punct, numai în slujba Învierei, tipărită în R. V. la 1861 și învățătura din Penticostar, dinaintea Orelor, se spune, că rânduiala Orei I-a se face și pentru celelalte ceasuri încă și pentru Pavecernită și pentru Polunoștință, întru toată săptămâna luminată".

s· ființirea apei, după rânduiala din Aghiazmatar, e săvârșește Aghiazma în săptămâna luminată. apoindu-se în biserică se face Otpustul.

§ 5. *Duminecа Tomei* (Antipasca).

Sâmbătă seara. Toacă mare, obișnuită. Preotul — înaintea ușilor împărătești — „Bine este cuvântat Dumnezeul nostru" La strană, cititul: „Christos a înviat"... de 3 ori, Mărire... Și acum, ș. c. l. După: „Că a Ta este împărăția" Preotul intră în Altar, iar cititul, citește ora 9-a, cu Troparul: „Dintru înălțime Te-ai pogorît Milostive"... și Condacul: „De Te-ai și pogorît în mormânt", ș. c. l. *).

Dând binecuvântarea din nou, se cântă de trei ori „Christos a înviat din morți"... odată în Altar și de două ori la strane; iar cel mai mare sau la strană, citește Psalmul de seară, 103. Ectenia mare, și cealaltă rânduială a Vecerniei, ca în orice Sâmbătă.

Dimineața. Mezinoptica, cu regula dela Ceas al 9-lea.

După Otpustul Ceasului al 9-lea, intrând Preotul în Altar, primește cădelnița și dă binecuvântarea: „Mărire Sfintei și Celei de o ființă", ș. c. l... La strană răspunde: „Amin". Preotul, cădind Altarul, cântă rar, „Christos a înviat din morți"... La strane câte odată, rar, ca Preotul să aibă timp a cădi toată biserica și înapoia în Altar. Indată cel mai mare sau cântărețul începe: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu [101], ș. c. l. Psalmii Utreniei.

Astfel se face în toate diminețile, la Psalmii Utreniei. până Miercuri a 6-a după Paști — Incheierea Praznicului.

Mercuri a 6-a Sfârșitul Praznicului.

Toacă mare.

Marți seara, la Vecernie. Dând Preotul binecuvântarea: „Bine este cuvântat Dumnezeul nostru"... se cântă:: „Christos a înviat", de 3 ori, în loc de Ceas al 9-lea.

*) Dacă se va ceti în tindă, se dă Otpustul, sfârșindu-se cu „Christos a înviat din morți".... în loc de „Pentru rugăciunile".

[101]) Învățătură în Penticostar, Luni a doua săptămână, la Utrenie.

Apoi îndată: „Mărire Sfintei"... și se cântă iară de 3 ori: „Christos a înviat": odată în Altar și de 2 ori la strane, și se citește Psalmul de seară. Ectenia. „Doamne strigat-am" și cealaltă slujbă a Vecerniei. Vohod. „Lumină lină".

La Stihovnă. După Stihira Invierei, se pun Stihirile Paștilor, ș. c. l.. ca în ziua de Paști.

Mercuri dimineața. Slujba Dumineeci Paștilor, cu aceeași regulă, afară de Apostol și Evanghelie, care se pun ale zilei.

§ 7. *Înălțarea Domnului.*

(Joia a 6-a după Paști).

Mercuri la Serare — Preotul dând binecuvântarea pentru Ora a 9-a, cititul începe cu „Sfinte Dumnezeule" [103]... și citește Ora a 9-a, după rânduială. Apoi Psalmul de seară. După Ectenia mare „Fericit bărbatul" nu se zice, ci îndată „Doamne strigat-am", ș. c. l., cu rânduiala, seara și dimineața neschimbat, cum se vede în Penticostar.

Sâmbăta a 7-a, Pomenirea morților.

Serviciul după Penticostar neschimbat.

§ 8. *Duminecа Cinci Zecimei sau a Pogorîrei Duhului Sfânt.*

Sâmbătă la Serare. Ora 9-a [106]. Incepând cu Sfinte Dumnezeule. La Liturghie: „Câți în Christos v'ați botezat".

In timpul rugăciunei Amvonului, toacă mare. După Otpustul Liturghiei, Preotul întonează: „Bine este cuvântat Dumnezeul nostru, și se citește Psalmul de seară 103, începând cu „Mă-

[105]) Seara și dimineața de la Înălțare, serviciul se începe cu Sfinte Dumnezeule, când dă Preotul 1-iu binecuvântarea. „Impărate Ceresc" nu se zice până la Serarea din Duminecа Cinci Zecimei.

[106]) In tipicul din Penticostar spune că se începe cu „Mărire Tie.. Impărate Ceresc". In tipicul cel mare nu spune nimic, nici la ora 9-a, nici dimineața, ci tace. Spune numai că după Otpustul Liturghiei, dânduse binecuvântarea pentru Serare se citește Psalmul de sera, începând cu **„Mărire Tie** ș. c. l. Rațiunea ar fi deci ca numai de la Serarea de Duminecă seara să se înceapă cu **„Impărate Ceresc".**

rire Tie"... Impărate Ceresc". Dacă este Sobor şi voeşte cel mai mare, după „Bine este cuvântat Dumnezeul nostru", îndată se cântă în Altar: „Impărate Ceresc"... după care se citeşte la strană Psalmul 103. Ectenia mare din Molitfelnic sau Penticostar. „Doamne strigat-am", ş. c. l. Vohod cu cădelniţa. „Lumină lină". Cântat. Prochimenul: „Cine este Dumnezeu mare"... odată în Altar şi la strană câte odată pe larg, în care timp se aştern prin biserică foi de tei şi de nuc şi se pun în uşile împărăteşti, unde Preotul va ceti rugăciunile. După cântarea Prochimenului, Preotul — în lipsă de Diacon — intonează: *„Plecând genunchile Domnului să ne rugăm"*. Preotul îngenunchie în uşile împărăteşti cu faţa spre Apus şi tot poporul în Biserică, cum se află, şi se citesc rugăciunile după rânduiala din Penticostar sau Molitfelnic. După ultima rugăciune, ectheniile: Stihovna şi celelalte. Otpustul.

Luni dimineaţa, a Sfintei Treimi.

Serviciul neschimbat, cum se vede în Penticostar.

Incheierea Praznicului. Cinci Zecimei.

Se face Sâmbătă. Vineri seara şi Sâmbătă dimineaţa, slujba Praznicului, cu escepţiunile ce se arată în Penticostar.

Duminecа 1-a după Cinci zecime.

Este a tuturor Sfinţilor. Luni după această Duminecă începe Postul Sfinţilor Apostoli, a cărui lungime sau scurtime este în raport direct cu urcarea sau scoborîrea Paştilor.

Notă I. Otpusturile Praznicelor Impărăteşti Otpusturi speciale se zic până la terminarea Odovania-Praznicului. Numai în zi de Duminecа, în timpul După-Prăznuirei, nu se zice, ci se zice al Invierei, chiar de ar cădea Sfârşitul Praznicului Duminecа.

Nota II-a: De la Vecernia din Duminecа Tomei-Sâmbătă seara şi până la Mercurea din Ajunul Inălţărei, toate cele 7 Laude, Dumnezeeasca Liturghie, toate Sfintele Taine şi Ierurgiile, se încep cântându-se întâi „Christos a înviat"... de 3 ori, după ce Preotul dă binecuvântarea.

Pentru cetirea Evangheliei în cursul anului şi aşezarea Evangheliilor de după Botezul Domnului, până la începerea Triodului.

Asupra acestei rânduieli se găseşte învăţătură pe larg, într'un supliment, numit *„Evanghelistar"*. Acest supliment, în unele Evanghelii se găseşte la fine, făcând parte din însăşi textele Evangheliei, cum sunt Evangheliile de Buzău, de Sibiu şi ediţiile Sfântului Sinod. La altele lipseşte. In rezumat Evanghelistarul coprinde:

1. Cetirea Evangheliilor în cursul anului şi anume:

Evanghelia dela Ioan, se citeşte din ziua Invierei, până la Dumineca Rusaliilor, fără trei zile.

Evanghelia dela Matei, se citeşte de Luni după Dumineca Rusaliilor, 11 săptămâni complect; dela a 12-a săptămână până la a 17-a, numai Sâmbăta şi Dumineca a lui Matei, iar în celelalte 5 zile, a lui Marcu.

Evanghelia dela Luca, începe a doua zi după înălţarea Crucei, până la Dumineca Fiului risipitor; 12 săptămâni. Din Lunea după Dumineca Fiului risipitor, se citesc ale lui Marcu, afară de Sâmbătă şi Duminecă, când se citesc dela Luca.

Evanghelia dela Marcu, afară de cele ce s'au arătat la Matei şi Luca, se citeşte în cele 5 săptămâni ale Postului; în 5 Sâmbete şi în 5 Dumineci.

2. Pentru săptămânile ce sunt între Duminecă după Botezul Domnului şi începerea Triodului; câte Dumineci sunt şi ce Evangelii se citesc.

Să luăm cazul când Paştile cad la 22 Martie. Botezul Domnului — 6 Ianuarie — este Marţi. Duminecă, 11 Ianuarie, începe Triodul, cu Dumineca Vameşului şi Fariseului; deci, Duminecă după Bobotează nu este, iar Evangheliile de aci înainte urmează regulat din Duminecile cum se văd la rând. Tot astfel dacă Paştile cad la 23 sau 24 Martie, adică, cu Dumineca Vameşului şi Fariseului, după Bobotează, în prima Duminecă.

Mutarea Paştilor dela 22 Martie până la 25 Aprilie inclusiv, hotărită de I-iul Sinod Ecumenic dela Nicea, pe temeiul Canonului 7 al Sfinţilor Apostoli. (Nota 3-a din Ceaslovul mare, ediţia Sfântului Sinod 1896 „Data Paştilor" pag. 688), a dat naştere alcătuirei a 35 table, în care se arată ce Evanghelie se citeşte în fiecare Duminecă ce glas şi ce Svetilnă, în timpul Triodului.

Se observă : a' Dela Dumineca Tomei, începând cu glas 1-iu. până la finele tablei — 28 Februarie — glasurile merg regulat. Svetilnele însă, dela Dumineca Tomei până la Dumineca 1-a după Rusalii, sunt sărite astfel : Dumineca Tomei Svetilna 1-a ; Dumineca Mironosiţelor Svetilna 3-a. Dumineca slăbănogului Svetilna 4-a ; Dumineca Samarinencei Svetilna 7-a ; Dumineca Orbului Svetilna 8-a ; Dumineca Sfinţilor Părinţi Svetilna 10-a. Apoi dela Dumineca 1-a după Rusalii merg regulat şi Svetilnele. Această sărire se face pentru a nu se citi-până la Înălţare Evangheliі care vorbesc despre Înălţare.

b) Pentru anul în care cad Paştile viitoare, nu se arată în Tablă la început decât „Ajunul Naşterei", Mâncare de carne. Duminecile după Bobotează şi Dumineca Vameşului şi Fariseului". Dela Dumineca Vameşului şi Fariseului până la Dumineca Paştilor, nu se mai arată ce glas şi ce Svetilnă. Acestea se găsesc la finele tabelei cu Paştile trecute. De exemplu : In 1926 Paştile cad la 4 Aprilie. La începutul Tabelei vedem Ajunul Naşterei lui Christos. Joi... Mâncare de carne zile 45. Duminecă după Bobotează, 10 Ianuarie. După Dumineca cea după Bobotează, se adaogă şi Evanghelia lui Zacheu, apoi începe Triodul, la 24 Ianuarie. Pentru glas şi Svetilnă, în Duminecile acestei table, nu avem nici un indiciu. Le găsim la finele tablei cu Paştile trecute — 1925, 19 Aprilie. Ce vedem acolo ? Pe margine, afară din tablă, jos : „Botezul Domnului Mercuri". In Tablă, *Ianuarie, grupa penultimă :* Ian. 10 Dumineca glas 6 Svet. 9. Ian. 17. Dumin. gl. 7 Svet. 10 Ian. 24 Dumin. gl. 8, Svetilna 11 V. şi F. Iată dar, că Duminecile dela finele tablei Paştilor trecute, se potrivesc întocmai cu Duminecile dela începutul tablei Paştilor din anul în curs până la începerea Triodului. De aci înainte este orientare. Inceputul Evangheliilor şi Apostolelor, în aceste Dumineci, se găsesc la sfârşitul acestor 35 table.

Prerogativele Arhiereului când asistă numai la vreun Serviciu Divin. (După tipicul Arhieresc).

Prerogativele Arhiereului, când asistă numai, la vreun serviciu divin, sunt :

1. La începutul oricărui serviciu Dumnezeesc, Preoţii şi Diaconii de rând, închinându-se mai mulţi în mijlocul bisericei, îşi iau binecuvântare dela Arhiereu.

2. La orice serviciu s'ar afla Arhiereul, el zice : Pace tutulor.

3. Inainte de orice cădiri, Preotul sau Diaconul ce serveşte, stând dinaintea sau în uşile împărăteşti, îi prezintă cădelniţa spre binecuvântare.

4. La Eşirile sau Vohodurile mici dela Vesperiină şi Liturghie, Diaconul arătând cu Orarul spre uşile împărăteşti, Arhiereul binecuvintează intrarea; şi dacă este Eşirea mică dela Liturghie, Diaconul sau Preotul îi prezintă Evanghelia spre sărutare, când îi şi sărută mâna.

5. La începutul Liturghiei, servind vreun Diacon, vine şi plecându-şi capul primeştebinecuvântarea obişnuită de începerea Liturghiei.

6. Inaintea cădirei dela Apostol, vine Diaconul cu cădelniţa în mână la Arhiereu, şi plecându-şi capul zice încet : Binecuvintează Stăpâne Sfinte, pre bine Vestitorul Sfântului Apostol şi Evanghelist (N); iar Arhiereul zicând rugăciunea obişnuită îl binecuvintează pe cap; apoi prezintându-i cădelniţa spre binecuvântarea tămâiei, zice : Binecuvintează Stăpâne Sfinte Tămâia, pe care Arhiereul binecuvântându-o, el îi sărută mâna şi se întoarce de cădeşte[107].

7. La ieşirea mare din timpul Heruvicului, servind Diacon, după ce zice : Pre voi pre toţi drept măritorilor creştini, să vă pomenească Domnul Dumnezeu întru împărăţia sa ; ajungând în mijlocul bisericii, se întoarce cu faţa spre Arhiereu şi zice cu voce mare : Arhieria Ta să o pomenească Domnul Dumnezeu, întru împărăţia sa"... apoi întorcându-se iarăşi cu faţa spre popor continuă : Totdeauna acum şi pururea şi în veci vecilor.

8. Voind Arhiereul, citeşte singur simbolul credinţei şi rugăciunea Domnească.

9. La timp zice cuvintele : Mântueşte Dumnezeule poporul tău şi binecuvintează moştenirea Ta.

10. La sfârşit zice : Binecuvântarea Domnului preste voi, cu al său Dar şi cu a sa iubire de oameni, totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor.

11. Când Arhiereul asistă la săvârşirea tainei botezului, singur miruieşte pe cel botezat.

---

[107]) Binecuvântarea de cetirea Evangheliei, unii Arhierei o fac când Diaconul se duce să o citească.

CAPITOLUL

Cum slujește Arhiereul [1]). La sărbătorile mari.

§ 1. *Primirea la Serare și Serarea.*

Cu jumătate de oră înainte de începutul Vesperinei, toți Sfinții servitori ai bisericii catedrale dela Mitropolie sau Episcopie, se adună în palatul Metropolitan sau Episcopal, rămânând în Biserică numai clerul necesar pentru primirea Arhiereului.

Începându-se toaca mare, suita se așează câte doi, doi, în ordinea următoare: 1) Protoiereii; 2) Preoții; 3) Protosinghelii și Arhimandriții. (Aceștia vin lângă Arhiereu).

La a treia tragere a clopotelor, Arhiereul, urmat de Arhidiacon și de Directorul Cancelariei, își ia locul după Arhimandriți și așa merg în ordine până în porticul bisericei.

Acolo marele Eclesiarh are grije a se află un Preot, 2 Diaconi, 2 Ipodiaconi și 2 Anagnoști îmbrăcați; Psalții și 2 sfeșnice. Preotul ține în mână Sfânta Evanghelie; Diaconii țin cădelnițele și dicherotricherele, un Ipodiacon așează Vulturul, al doilea Ipodiacon ține Cârja Arhierească, iar cei doi Anagnoști stau gata a duce sfeșnicile. Eclesiarhul cel mai mare sau veșmântarul ține mantia. Toți aceștia stau în ordine și preparați a întâmpina pe Arhiereu. A treia sunare a clopotelor ține până Arh. intră în biserică.

Suita premergătoare Arhiereului intrând în portic, trece în aceeași ordine, îndărătul personalului ce întâmpină pre Arhiereu, unde așteaptă până ce Arhiereul se îmbracă cu Mantia, care intrând în portic, zice încet cuvintele: *Intra-voi în casa Ta, închina-mă-voi spre Sfânta biserica Ta întru frica Ta...*

Arhiereul fiind cu Mantia, primește Cârja, sărută Sfânta Evanghelie, după care mediat Diaconii îl cădesc de trei ori. Între acestea anagnoștii cu sfeșnicele și Preotul cu Sfânta Evanghelie trec prin mijlocul suitei înaintea Protoiereilor, și astfel intră cu toții în biserică. Diaconii urmează după Arhimandriți și cădesc pe Arhiereu până când ajunge în mijlocul bisericei unde stă pe Vultur.

---

1) După Tipicul Arhieresc, alcătuit P. S. Episcop Silvestru al Hușilor, cu aprobarea Sfântului Sinod. (Arhieraticonul. 1890).

Anagnoștii cu sfeșnicile ajungând în dreptul Iconostasului le așează la locul lor, iar Preotul cu Evanghelia intră în Altar.

Îndată ce Arhiereul pleacă din portic, Psalții cântă: *Proorocii de sus mai 'nainte te-au vestit Fecioară pruncă: Năstrapă, Toiag, Tablă, Chivot Sfeșnic, Masă, Munte netăiat, Cădelniță de aur, Cort, Ușă neumblată, Palat și Scară, și Tron Impărătesc* [1]; sau *Impăratul cerurilor...* sau *ceva de a Praznicului*, sau în fine: *Cuvine-se cu adevărat.*

Suita premergătoare Arhiereului înaintând în aceeaș ordine până la Iconostas, stă deoparte și de alta, fiind Protoiereii cei mai apropiați de Altar, iar Arhimndriții lângă Arhiereu.

Arhiereul, ajungând în mijlocul bisericei face trei închinăciuni împreună cu suita. Imediat Psalții cântă: *Intru mulți ani Stăpâne* [2], iar Ipodiaconii sau Diaconii îi prezintă dichetrotricherele, cu care binecuvintează spre Răsărit, Apus, M. Zi și M. Noapte; după care își ia locul în Scaunul Arhieresc [3]. După aceasta Arhimandriții, Protosinghelii cu Preoții la dreapta și la stânga în strane, iar Arhidiaconul și Protoierii în șir dea-dreapta Arhiereului [4]; un ipodiacon sau anagnost stă lângă Arhiereu și-i ține Cârja.

Preotul (cel de rând) luându-și binecuvântare (cum s'a arătat la Serviciul Divin în zilele de rând, la Ora 9-a, și făcând începutul, Arhiereul zice: *„Mărire Tie Dumnezeule... și Impărate Ceresc...*, după care citețul zicând mai întâi: *Intru mulți ani, Stăpâne Sfinte*, (când se și pleacă direct cu fața către Arhiereu [5], continuă: *Sfinte Dumnezeule...* La finele Orei a 9-a, după ce Preotul zice: *Dumnezeule milostivește-Te...* Arhiereul citește rugăciunea: *Stăpâne Doamne Iisuse Christoase Dumnezeul nostru"...*

Dacă Arhiereul are a liturghisi a doua zi, în timpul Psalmului Vesperniei, un Diacon îi aduce și ține liturghierul spre a-și

---

1) Aceasta se cântă cu deosebire la primirea de la Liturghie.

2) Se cuvine a ști de câte ori binecuvintează Arhiereul, i se cântă **„Intru mulțumi Stăpâne"**.

3) Când Arhiereul voește, se închină și la Vesperină și Privighere Sfintei Mese în Altar și pe la icoanele Impărătești, și apoi binecuvintează cu dicherotrichelele, în mijlocul bisericei.

4) Pentru deplină lămurire a acestui Act-luarea locurilor, a se vedea pag...

5) Parentezele, ce conțin explicații sau complectări, sunt ale autorului textului de față. Manual.

ceri rugăciunile respective. (Preotul oficiant eșind înaintea ușilor împărătești spre a-și ceti rugăciunile Serărei, face mai întâi o închinăciune către Răsărit, se întoarce cu fața către Arhiereu și i se pleacă, apoi se întoarce către Răsărit, mai face o închinăciune își descopere capul și citește. Când se termină Psalmul de seară, Preotul își acopere capul, se pleacă Arhiereului și intră în Sf. Altar pe ușa de M. Zi).

Voind Arhiereul a se îmbrăca la „Eșire" (vohod), după ce toți preoții și diaconii cari au a se îmbrăca își iau binecuvântarea după regulă, (regula este arătată la Cap. 11, Serviciul în Sobor § 1. Serarea, la stihira cea de pe urmă vin doi ipodiaconi sau anagnoști, aducând pe două tave, Epitrahilul, Omoforul și Mitra și stau înaintea Arhiereului.

In urmă venind Arhidiaconul cu colegul său și plecându-se Arhiereului, îi pun Epitrahilul, Omoforul și Mitra; apoi plecându-se iarăși Arhiereului se duc în Altar.

La „Eșire sau Vohod", preoții venind câte doi pe ușa despre M. N., până în mijlocul bisericei, se pleacă Arhiereului, care șade încă în Tron și se așează fiecare pe la locul său. (Ordinea Eșirei, cum s'a arătat la Vohodul Serărei, în Sobor. Cap. 11 § I. Fig. 6. și așezarea în mijlocul bisericei). Dacă sunt mulți preoți, aripa din partea dreaptă se trage puțin înapoi din capătul despre Arhiereu până când El se coboară puțin înapoi din Tron în mijlocul bisericei și se așează la loc. Fiind toți așezați, fac câte o închinăciune, iar Arhiereul citește încet rugăciunea intrărei, și în urmă închinându-se, iarăși toți, Arhidiaconul arătând spre ușile împărătești zice încet: *Binecuvintează Stăpâne Sfinte, intrarea.* Arhiereul binecuvintează intrarea.

După acestea, diaconii ținând dicherotrichelele în mâni, prezintă Arhiereului cădelnițile, pe care binecuvântându-le, ei îi sărută mâna. După cădirea icoanelor împărătești și a Iconostasului, întorcându-se cu fața spre Arhiereu și plecându-se îl cădesc întâi de nouă ori și la întoarcere de trei ori. In acest timp când diaconii îl cădesc, el îi binecuvintează la fecare trei ori odată.

După: *Înțelepciune drepți,* primii doi diaconi se așează lângă Arhiereu, care începe cântarea *Lumină lină.* In timpul cântărei: *Lăudăm pre Tatăl, pre Fiul și pre Sfântul Duh Dumnezeu,* fac cu toții când cântă cuvintele: *Pre Tatăl, pre Fiul și pe Sfântul Duh,* câte o închinăciune, iar ambii diaconi cădesc primele două icoane împărătești. Ajungând la cuvintele: *Vrednic ești în*

tot timpul, ipodiaconii sau diaconii prezintă Arhiereului dicherotrichelele, care și binecuvintează cu ele în câte patru părțile; iar după aceasta întorcându-se cu fața spre Altar, ținând mâinile ceva mai ridicate și dicherotrichelele încrucișate, merge în Altar, ținut fiind de o parte și de alta de primii Arhimandriți sau preoți, după care urmează și toți ceilalți în ordine câte doi, afară de doi diaconi, care din timpul când binecuvintează Arhiereul cu dicherotrichelele se așează înaintea icoanelor împărătești și cădesc pre toți cei ce intră în Altar. Arhiereul intrând în Altar merge la Locul de sus, și de acolo binecuvântând tot cu dicherotrichelele, și pe preoți, le dă ipodiaconilor[1]. (Se observă: că la Serviciul cu Arhiereu, intrarea în Altar dela Vohodul Serărei, se face invers de cum se face la Serviciul în Sobor, fără Arhiereu: acolo intră Preoții întâi, în ordinea, dela cei mai mici până la cei mai mari, iar Protosul în urmă. Aici Arhiereul întâi și cei mai mici pe urmă. Ocuparea locurilor în Altar, însă se face tot cum s'a arătat la Fig 7: Serviciul în Sobor, fără Arhiereu: Arhiereul în Scaunul de sus, și clerul slujitor în sintronuri la dreapta și la stânga).

In Altar se continuă cântarea: *A fi lăudat de glasuri...* ș. c. l.

Terminându-se: *Lumină lină* în Altar, diaconul zice: *Să luăm aminte!* iar Arhiereul binecuvântând zice: *Pace tuturor.* După aceasta cântă cu toții Prochimenul de rând sau al Sărbătorei și fiind Parimii, Arhiereul șade în Scaunul de sus iar preoții pe „sintonuri".

După Parimii Arhiereul își ia locul în fața Sfintei Mese (iar Preoții la părțile laterale) până după terminarea ectheniilor. (La învocarea pentru Episcop., Clerul din Altar cântă: „Doamne miluește" de 3 ori: asemenea pentru Rege și Familia Regală).

La Litie. „(Sfințirea artosului"). Preoții ies în ordinea șederii lor din Altar pe ușile diaconești (laterale), începând cu Arhimandriții sau cei întâi preoți și se așează la locurile lor, în mijlocul bisericei; iar Arhiereul, fiind așezați Preoții, iese pe ușile diaconești, cari țin în mână dicherotrichelele și cădelnițele. Așezându-se Arhiereul la locul lui pe Vultur, și făcând cu toții trei închinăciuni. Diaconii îi prezintă cădelnițele spre binecuvântarea tămâei, după care-i sărută mâna. Cădirea diaconilor urmează

[1]) In timpul cât stă Arhiereul în mijlocul bisericei îmbrăcat, la orice serviciu, înapoia lui stau doi ipodiaconi sau anagnoști, dintre care unul îi ține Cârja iar altul carica.

în ordinea arătată mai sus. După terminarea cădirei și a cântărei, diaconii stând față în față aproape de Iconostas, zic: Arhidiaconul: *Mântuește Dumnezeule poporul Tău...* Arhiereul zice: *Auzi-ne pre noi Dumnezeule... Pace tuturor* și *Stăpâne mult mlostive,* (Rugăciunea).

„Aci, după Tripicul mare urmează *Stihovna* și după: *Acum slobozește* și *Tatăl nostru,* troparul Sărbătoarei și a Născătoarei, în timpul cărora diaconii cădesc pânile încungiurându-le de trei ori, apoi icoanele Impărătești și pe Arhiereu, care îndată după sfârșitul troparelor citește rugăciunea binecuvântărei pânilor: *Doamne Iisuse Christoase Dumnezeul nostru*"... (Dacă Arhiereul voește, cădește însuși, diaconii păstrând dreapta și stânga cu dicherotrichelele; iar a treia oară, după ce cădește Iconostasul, vine înaintea mesei, cădește preoții, pe Arhidiacon și-i dă cădelnița, care primindu-o îi sărută mâna, se pleacă și-l cădește).

După aceasta, se citește *Bine voi cuvânta pre Domnul,* și Arhiereul cu preoții cântă: *Bogații au sărăcit...* asemenea și stranele cântă câte odată; apoi Arhiereul binecuvântând cu mâinile zice: *Binecuvântarea Domnului preste voi...* și dacă este Privighere, se începe cetirea Psalmilor. (Utrenici).

Această regulă însă, în serviciul cu Arhiereu, poate a-și avea locul numai la Privigheri, când împărțirea Litiei sau artosului la popor și miruirea se face în timpul Lăudărilor; iar când se face numai simplu Vesperina, atunci îndată ce se termină rugăciunea *Stăpâne mult milostive,* Arhiereul cu preoții și diaconii, (dacă este Sărbătoare împărătească), cântă: *troparul Sărbătoarei* odată și psalții încă câte odată; iar dacă este Sărbătoarea vreun Sfânt, Arhiereul cu preoții cântă: *Născătoare de Dumnezeu Fecioară...* strana mare troparul Sfântului, iar cea stângă iar *Născătoare de Dumnezeu Fecioară...*

In timpul când se cântă troparele, singur Arhiereul cădește cu Diaconii de câte trei ori în jurul pâinilor, icoanele Impărătești, Iconostasul și Preoții; iar după aceea citește rugăciunea binecuvântărei pâinilor; fac cu toții trei închinăciuni și Arhiereul se retrage în Tronul său iar Preoții și Diaconii plecându-se se duc în Altar. După aceasta Psalții cântă Stihovna. Arhiereul zice: Acum slobozește...; iar un anagnost mergând în mijlocul bisericei, zice: *Intru mulți ani Stăpâne Sfinte, Sfinte Dumnezeule...*

In timpul când se cântă Stihovna, Arhimandritul sau primul Preot, aduce icoana Sărbătoarei (La Scaunul Arhieresc) și mi-

ruitorul: Arhiereul se închină, o sărută, se mirueste pe sine și pe Preotul ce i-a adus; apoi Arhiereul având în dreapta și în stânga doi ipodiaconi sau Diaconi, împărțește Artos la popor, care apoi merge de se mirueste de Preotul ce stă lângă Iconostas.

După cântarea troparelor obișnuite, Arhiereul fiind tot în Tron, zice: *Binecuvântarea Domnului preste voi,* etc., iar Preotul de rând imediat face Otpustul — Apolisul.

Intre acestea ipodiaconii și Diaconii vin cu tavele și desbracă pe Arhiereu de Omofor, Epitrahil și Mitră. După Apolis Psalții cântă: *Pre Stăpânul și Arhiereul...*

Suita se așează în ordinea în care a venit, iar Arhiereul mergând în mijlocul bisericei se închină și binecuvintează în câte patru părțile. După aceasta întorcându-se înaintează în ordinea în care a venit până în portic, unde marele Eclesiarh ridicându-i Mantia (desbrăcându-i) se îndreaptă spre palat [1].

§ 2. *La Priveghere.*

Afară de serviciul Vesperinei arătat mai sus, Arhiereul voind a se îmbrăca la Mărimuri, (Polieleu) îmbrăcarea i se face în timpul cântărei *(Polieleului,* tot în chipul arătat la Vesperină. — când se cântă: *Mărturisiți-vă Domnului că este bun...*

Preoții și Diaconii ies din Altar în ordinea arătată la Litie, iar Arhiereul pogorându-se din Tron, își ia locul în mijlocul lor, făcând cu toții câte trei închinăciuni.

Sfârșindu-se Polieleul, Arhiereul cu clerul îmbrăcat cântă troparul întâi dela Mărimuri. Incepând a cânta Psalții, Arhiereul cădește, însoțit de Diaconi, în câte patru părțile, *Icoana* de pe Tetrapod, *Altarul și toată Biserica.* După Aliluia dela sfârșitul *Mărimurilor* și cântarea troparului al doilea al Mărimurilor, de către Arhiereu și Preoți, Arhidiaconul întoncază ectenia mică, iar Arhiereul Ecfonisul: *Că s'a binecuvântat numele Tău...*

După această închinându-se toți, sărută Icoana și se retrag la locurile lor, cum s'a arătat la Litie.

Voind Arhiereul a ceti și Evanghelia, rămâne cu toți Preoții pe loc până la Antifon, când Diaconii și ipodiaconii se duc în Al-

[1]) N. B. La Paști și altă dată când voește Arhiereul, merge cu Mantia până în palat: dar atunci trebue să fie doi Diaconi îmbrăcați, cu cădelnițele și dicherotrichelele în mâni și doi anagnoști cu sfeșnicele.

tar; și după ce Arhidiaconul zice cele ce preced cetirei Evangheliei în ușile împărătești, doi Diaconi precedați de ipodiaconi cu dicherotrichelele, aduc Evanghelia în mijlocul bisericei la Arhiereu, care îndată începe cetirea ei[1]. După aceasta făcând cu toții câte trei închinăciuni, sărută Icoana, și se retrag în ordinea știută. Se notează însă, că dacă este zi de Duminecă și Arhiereul voește a ceti Evanghelia, o cetește în Altar. (În mijlocul bisericei, după: Învierea lui Christos văzând...) o scoate primul Preot cu Arhidiaconu). Toate celelalte urmează ca și la Vesperină.

§ 3. *La Liturghie.*

Dacă seara n'a fost Privighere, mergerea și primirea Arhiereului în biserică până se așează în Tronul său, se face întocmai ca la Vesperină. (Preotul care-l primește la ușa bisericei, are nu numai Evanghelia ca la Vesperină ci și Crucea. Arhiereul sosind după ce sărută Crucea, o dă și Preoților din suită cari vor sluji, de o sărută).

Neavând a liturgisi și fiind zi de Duminică, la Lăudări se închină pe la Icoanele Impărătești, începând cu Icoana Mântuitorului și sfârșind cu Iconostasul și Maica Domnului din dreptul lui (Iconostasului, Icoană ce este frumos împodobită la toate Catedralele Eparhiale, la toate Monastirile și chiar la bisericile mirenești, în Moldova), vine în mijlocul bisericei, când și binecuvintează poporul cu mâinile în câte patru părțile: iar Psalții cântă: *Intru mulți ani Stăpâne*, (până se așează în Tronul Arhieresc[2]).

Având însă a liturgisi, la Lăudări vin doi Diaconi cu cădelnițele și dicherotrichelele, și stând înaintea Arhiereului se pleacă mai întâi, apoi îl cădesc de nouă ori, iar Arhiereul îi binecuvintează de trei ori cu amândouă mâinile.

După aceasta pogorându-se din Tron, merge în mijlocul bisericei, având în dreapta și în stânga pe Arhidiacon și colegul său împreună cu Preoții ce au a liturgisi — afară de cel ce a proscomidit — așezați în ordine. Fac cu toții trei închinăciuni: Arhidiaconul zice: (să se audă numai în cercul slujitorilor) *Binecuvintează Stăpâne Sfinte;* iar Arhiereul: *Binecuvântat este Dumnezeul nostru...* Arhidiaconul: *Amin.* Arhiereul: *Mărire Tie Dumnezeul nostru... Impărate Ceresc...* Arhidiaconul, plecându-i-se: *Intru mulți ani Stăpâne Sfinte, Sfinte Dumnezeule,* ș. c. l. După Tatăl nostru, Arhiereul zice: *Că a Ta este Impărăția,* Diaconii: *Amin.* Arhiereul, troparul: *Miluește-ne pre noi Doamne...* Arhidiaconul: Mărire... *Doamne miluește-ne pre noi ca întru Tine...* al doilea Diacon: *Și acum... Ușa milostivirei*[2]. Îndată Arhiereul înaintând spre Icoanele Impărătești zice: *Prea Curatului Tău Chip...* și închinându-se de 3 ori sărută Icoana Mântuitorului; rostind: *Ceeace ești Izvorul milei...* și închinându-se asemenea, sărută Icoana Maicei Domnului, apoi a Hramului și celelalte, zicând la fiecare troparele respective ale Icoanelor: iar în urmă la Iconostas. Venind în mijlocul bisericei, Arhidiaconul zice: *Domnului să ne rugăm;* iar Arhiereul, plecându-se cu tot clerul, (toți descoperindu-și capetele) zice rugăciunea: *Doamne trimite mâna Ta din înălțimea locașului Tău cel Sfânt...* (În timpul cât Arhiereul se închină pe la Icoane, Diaconii stând la locurile lor ce le-au avut — în dreapta și stânga Arhiereului în mijlocul bisericei, îl cădese de câte trei ori, în timpul când se închină înaintea fiecărei icoane; iar Preoții ce au a liturgisi, stau în acest timp cu fața către Răsărit, până când Arhiereul vine iar în mijlocul bisericei și-și reiau poziția față în față. Descoper capul și se pleacă, ascultând rugăciunea ce se rostește de Arhiereu.

Terminând Arhiereul rugăciunea, se acopere toți și face Apolisul — Otpustul (mic). După aceasta ipodiaconii (mai direct

[1]) Învățătura de mai sus are o parte confusă și una neprecizată. Cea confusă: ipodiaconii neavând intrarea și eșirea la Altar pe ușile Impărătești ci pe cele laterale, s'ar vedea nepractică intrarea lor în Altar cu Diaconii, la aducerea Evangheliei. Evanghelia aducându-se pe ușile Impărătești care nu se închid când slujește Arhiereul, este și neestetică eșirea ipod. pe ușile laterale. Deci, ei stau înaintea ușilor Impărătești, așteptând ca să precedeze aducerea Evangheliei Cea neprecizată: În ce moment se aduce Evanghelia? Momentul potrivit este după ce Arhidiaconul întonează din ușile Impărătești: Și pentru ca pentru ca să ne învrednicim a asculta Sfânta Evanghelie... Psaltul cântă: Doamne miluește pe larg, pentru timp.

[2]) La această închinare ca la toate altele, anagnoștii au grija à pune Vulturul pe locurile unde stă și se închină Arhiereul. De asemenea servind Arhiereul ori nu, anagnoștii sub conducerea diaconilor și a Marelui Eclisiarh au grije, ca ori unde stă Arhiereul să pună Vulturu sub picioare.

[2]) Se mai cuvine a ști că fiind dinaintea Icoanelor Impărătești icoane mici portative și diaconi mai mulți, atunci Diaconii aduc Arhiereului în ordinea cuvenită acele iconiță, spre sărutare în mijlocul bisericei cărora Arhiereul închinându-se de trei ori, zice troparele respective: Prea Curatului Tău Chip... ș. c. l.

Diaconii, căci ei le-au în mână) dând dicherotrichelele Arhiereului, binecuvântă cu ele în câte patru părţile; iar, după ce le-au dat, Diaconii stând în faţa Arhiereului, cântă: *Intru mulţi ani Stăpâne.* (Din aceasta s'ar înţelege că Diaconii ar lua poziţie în faţa Arhiereului, în câte patru părţile, ceeace nu este aplicabil. şi ar fi cu totul necstetic a alerga când la o parte când la alta, spre a fi în faţa Arhiereului când binecuvintează. Practica este: Indată ce Arhidiaconul cu colegul său dau dicherotrichelele Arhiereului, sărutându-i mâna, iau poziţia alături unul de altul în partea despre Răsărit, cu faţa către Arhiereu, care binecuvintează întâi către Răsărit [1] în această poziţie stau cântând pe larg: *Intru mulţi ani Stăpâne,* până ce Arhiereul se întoarce iar cu faţa către Răsărit) şi ţinând dicherotricherele încrucişate mai ridicate, merge aşa, ţinut de cei întâi doi diaconi şi urmat de ceilalţi în Sfântul Altar, zicând încet în dreptul uşilor Impărăteşti: *Intra-voi în Sfânta Casa Ta...*

Preoţii ce au a liturgisi, în ordinea şederei lor intră în Sfântul Altar pe uşile laterale şi aşezându-se în jurul Sfintei Mese, fac cu toţi câte două închinăciuni, şi după ce Arhiereul sărută Sfânta Evanghelie, Sf. Cruce şi Sfânta Masă, dă spre sărutare Sfânta Cruce tuturor celor ce au a liturgisi, iar ei îi sărută mâna. Apoi Diaconii, ipodiaconii, şi anagnoştii îmbracă pe Arhiereu, veşmintele Arhiereşti fiind aşezate pe o masă în partea dreaptă a Sfântului Prestol: iar ceilalţi se îmbracă după rânduială. Preoţii rânduiţi a se îmbrăca, după ce au intrat în Altar şi s'au închinat, şi după ce au sărutat Crucea, oferită de Arhiereu şi mâna Arhiereului, iau fiecare veşmintele îmbetite — afară de Preotul care a îmbrăcat şi L-a primit — le prezintă Arhiereului zicând: „Binecuvintează Stăpâne Sfinte, Sfintele veşminte. Arhiereul le binecuvintează iar Preoţii îi sărută mâna şi trec de se îmbracă.

Când însă Arhiereul voeşte a se îmbrăca în mijlocul bisericei, după binecuvântarea cu Dicherotrichelele nu se mai duce în Sfântul Altar, ci stând pe loc, ipodiaconii şi anagnoştii îi aduc din Sfântul Altar pe nişte tave mari, toate veşmintele împreună cu Mitra şi stau în ordine înaintea lui [1]. Doi Diaconi luând potcapul şi Mantia, le aşează la locul lor şi după aceea stau gata a-l

[1] Bine înţeles că lipsind personalul necesar pentru aceasta, toate veşmintele Arhiereşti se aşază pe o masă, care se pune în mijlocul bisericei dinaintea Arhiereului.

îmbrăca, iar cei întâi doi Diaconi ţinând cădelniţele şi Dicherotricheile în mâni, stau în faţa Arhiereului în apropiere de Iconostas. Fiind toate gata, Arhidiaconul zice: *Binecuvintează Stăpâne Sfinte, Sfintele Veşminte.* Arhiereul zice: *Binecuvântat este Dumnezeul nostru...* Diaconul 1-iu: *Amin.* Diaconul al doilea zice: *Domnului să ne rugăm,* şi tot el sau chorul: *Doamne miluieşte:* iar Arhidiaconul cădind cu tovarăşul lui pre Arhiereu care se îmbracă cu stiharul, zice cu voce tare şi rar, cuvintele [2]: *Să se bucure sufletul tău de Domnul, că te-a îmbrăcat cu veşmântul mântuirei şi cu haina veseliei te-a împodobit; ca unui mire ţi-a pus ţie coroană şi ca pe o mireasă te-a împodobit cu podoabă.* La sfârşitul acestor cuvinte (rugăciuni) precum şi la celor ce va rosti Arhidiaconul la îmbrăcare, Diaconul al doilea zice: *Totdeauna, acum şi pururea şi în veci vecilor. Amin* [3].

Diaconii şi ipodiaconii de lângă Arhiereu, prezentându-i Epitrahilul şi Diaconul al doilea zicând: *Domnului să ne rugăm. Doamne miluieşte;* Arhidiaconul zice: *Bine este cuvântat Dumnezeu cela ce varsă Harul său preste Arhiereii săi, ca mirul pre cap, ce se pogoară pre barbă, pre barba lui Aaron, care se pogoară pre marginea îmbrăcămintelor lui.* Diaconul al doilea: *Totdeauna...* Şi aşa mai departe, zicând fiecare Diacon ce-l priveşte:

La încingătoare: *Binecuvântat este Dumnezeu, Cela ce te încinge cu putere şi a pus neprihănită calea ta. Cela ce săvârşeşte picioarele tale ca ale cerbului şi preste cele înalte te pune.*

[2] Între acestea ipodiaconii sau alţi doi Diaconi prezintând Stiharul, Arhiereul îl binecuvintează şi sărutându-i Crucea de la spate), se îmbracă cu el. Asemenea se urmează şi când Arhidiaconul vorbeşte cuvintele respective ale celorlalte veşminte.

[3] Atât Arhidiaconul cât şi tovarăşul său (Deftereul) prelungesc rostirea cuvintelor până când Arhidiaconul se îmbracă cu veşmântul respectiv.

Notă: In timp de peste şeapte ani, cât am slujit la Sfânta Episcopie a Râmnicului ca Arhidiacon, am întrebat pe P. S. Episcopul Ghenadie Enăceanu: de ce nici odată nu se îmbracă în mijlocul bisericei? Mi-a răspuns, nu cu caracter personal ci principal. „Imbrăcarea Arhiereului în mijlocul bisericei, în loc de a inspira evlavie credincioşilor este de un efect contrariu. Adevăratul efect de evlavie se produce când Arhiereul apare îmbrăcat, fie coborând din palat, cu suita tot îmbrăcată deplin. Acest din urmă caz, l-am observat la sfinţirea Catedralei din Sibiu. Când a apărut Mitropolitul (Meţianu) îmbrăcat, sub baldachinul purtat de Protopopi îmbrăcaţi şi cu toată suita asemenea, poporul ce nu mai avea loc în curte şi pe stradă s'a plecat până la pământ.

La Mânicera din dreapta: *Dreapta Doamne s'a prea mărit întru tărie; mâna ta cea dreaptă a sfărâmat pre vrăjmaşi şi cu mulţimea măririi Tale vei zdrobi pre cei protivnici..*

La stânga: *Mâinile Domnului te-au făcut şi te-au zidit, înţeleptile-va şi te va învăţa poruncile Lui.*

La Sacos: *Arhiereii Tăi. Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate şi Cuvioşii Tăi cu bucurie se vor bucura.*

La Ipogonatie (Bedernită): *Încinge sabia Ta preste coapsa Ta, Puternice, cu podoaba şi cu frumuseţea Ta; încordează-ţi bine sporeşte şi împărtăşeşte pentru adevărul şi blândeţea şi dreptatea şi te va povăţui minunat dreapta Ta.*

LaOmofor: *Pe umere ai luat Christoase firea noastră cea rătăcită şi înălţându-te o ai adus pre ea lui Dumnezeu Tatălui.*

La Engolpion: *Inimă curată zideaşcă întru tine Dumnezeu şi Duh drept înoiască întru cele din lăuntru ale tale.*

La Cruce: *A zis Domnul: Cel ce voeşte să vină după mine; să se lepede de sine şi să-şi ieà Crucea sa şi mie să-mi urmeze.*

La Decoraţie: *Cuvânt bun răspândă inima Ta şi vei grăi lucrurile tale Regelui.*

La Mitră: *A pus Domnule cunună de pietre scumpe pre capul tău; viaţă ai cerut dela Dânsul, şi-ţi va da lungime de zile în veacul veacului*[1].

După acestea un ipodiacon luând lighianul şi ibricul cu un prosop pus pe după gât, merge înaintea Arhiereului şi turnându-i se spală pe mâni; iar doi anagnoşti stând lângă ipodiacon ridică de amândouă laturile peste capul ipodiaconului şi-l dau Arhiereului de se şterge. In urmă Arhiereul binecuvintează pe ipodiacon şi anagnoşti iar aceştia îi sărută mâna şi se retrag.

In timpul spălărei, Arhidiaconul, stând tot la locul de mai 'nainte, zice cuvintele: (rugăciunea): *Spăla-voi întru cei nevinovaţi mâinile tale şi voi înconjura Jertfelnicul Domnului, ca să auzi glasul laudei Lui şi să spui toate minunile Lui, căci ai iubit buna cuviinţă a Casei Lui şi locul locaşului măririi Sale. Să nu piardă Domnul cu cei necredincioşi sufletul tău, şi cu bărbaţii sângiuritor, într'ale cărora mâini sunt fără de legile, viaţa ta:*

[1]) N. B. Unii Arhierei îşi amintesc şi obiceiul, că după toate acestea Arhiereul regulându-şi barba, Arhidiaconul zicea: **Betrâneţele sunt cinstite nu cele de mulţi ani, nici cele ce se numără cu numărul anilor, ci dupe înţelepciunea şi viaţă neîntinată.**

căci tu întru nerăutate ai umblat. Domnul să te apere şi să te mântuiască. Piciorul tău a străbătut întru dreptate; în biserici bine vei cuvânta pre Domnul[1]. După aceasta luând Arhidiaconul în ambele mâni Dicherotrichelele, zice dela locul său: *Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând faptele voastre cele bune, să prea mărească pre Tatăl vostru cel din Ceruri.* Apoi aducând şi dând Dicherotrichelele, Arhiereul binecuvintează cu dânsele în câte patru părţile; iar Psalţii cântă: *Întru mulţi ani Stăpâne.*

La sfârşitul acestora. Diaconul al doilea zicând: *Domnului să ne rugăm*, şi *Doamne miluieşte*, Arhidiaconul ieà Cârja şi stând la locul de mai 'nainte[1*], zice: *Toiagul dreptăţei şi al Impărăţiei fi-a încredinţat fie Domnul Dumnezeu;* şi mergând dă Cârja Arhiereului, sărutându-i mâna.

Terminându-se ceremonialul îmbrăcărei Arhiereului se începe cetirea Orelor, dacă nu s'au cetit îndată după Canoane, cum se obişnueşte a se face pe la unele biserici de prin oraşe. In cazul din urmă, adecă când s'au cetit, Arhidiaconul zice: *Mărire Tie Celui ce ne-ai arătat nouă lumină*, şi Psalţii cântă Doxologia[1**]).

[1]) Fiind vreun ipodiacon, care în aceea zi are să fie hirotonit Diacon, acela ţine lighianul.

[1*]) „Locul de mai 'nainte", despre care se aminteşte adesea la îmbrăcare, este acel arătat la început, în cazul că Arhiereul se îmbracă în mijlocul bisericei. Imbrăcându-se în Altar, Arhidiaconul stă la dreapta Arhiereului, luând parte la îmbrăcare, dacă nu mai sunt Diaconi afară de doi, şi de aci prezintă Arhiereului toate cele arătate. (Nota aleătuitorului acestui text).

[1**]) N. B. Pe la unele Mitropolii şi Episcopii şi chiar pe la bisericile de prin oraşe, dacă Arhiereul voeşte şi are conliturgisitori numeroşi, spre a se da mai mare splendoare serviciului Arhieresc, înainte de a se începe cetirea Orelor sau cântarea Doxologiei, Arhidiaconul stând în dreapta Arhiereului, în mijlocul bisericei, iar conliturgisitorii în Altar, zice cu glas mare: **Anagnoşti eşiţi! Ipodiaconi eşiţi!** Anagnoştii şi ipodiaconii eşind câte doi pe uşile laterale, vin înaintea Arhiereului, în depărtare ca doi metri, de unde plecându-i-se vin de se aşează în faţa Arhiereului. Apoi Arhidiaconul zicând iarăş cu glas mare: **Diaconi eşiţi!** Diaconii ies tot pe uşile laterale, câte doi sau şi câte trei (dacă sunt numai 3 în Altar) şi plecându-se Arhiereului din aceeaşi depărtare, se aşază fiecare la locul lui lângă Arhiereu. După aceea Arhidiaconul zicând iarăşi treptat: **Preoţi eşiţi, Protosingheli eşiţi, Archimandriţi eşiţi.** Toţi aceştia eşind în ordine la rândul cum sunt strigaţi şi închinându-se (plecându-se) Arhiereului din aceeaşi depărtare, se aşază fie-care la locul lui. Indată după aceasta Arhiereul sculându-se din jeţul pe care şade în timpul cetirei Orelor (sau cântărei Doxologiei), face, cu toţi ceilalţi clerici odată, trei închinăciuni; şi apoi stau la locurile lor până se termină cetirea sau cântarea, când se face de către Preotul proscomiditor Apolisul mic din uşile Impărăteşti.

După cetirea Orelor sau cântarea Doxologiei, Preotul proscomiditor face Apolisul mic din ușile împărătești [2]. Indată după aceasta Arhiereul făcând împreună cu toți coliturgisitorii trei închinăciuni, citește încetișor: Impărate Ceresc.... Mărire întru cei de sus... Doamne buzele mele vei deschide..., după rânduială: iar Diaconii plecându-și capetele dinaintea Arhiereului, fiind așezați cei din dreapta în stânga și cei din stânga în partea dreaptă, zic încet: *Vremea este a face Domnului*; iar Arhiereul punându-și mâinile crucis, pre capetele lor, face începutul Liturgiei după regulă, binecuvântând pre Diaconi pre cap, ei îi sărută mâna [3]).

In același timp, Arhimandritul sau primul Preot sărutând mâna Arhiereului, se duce în Altar pe ușa laterală, din dreapta, iar Preotul proscomiditor vine în mijlocul bisericei, la locul lui. Intre acestea Arhidiaconul stând în apropiere de Iconostas și făcând trei închinăciuni, împreună cu toți conliturgisitorii, zice cu glas tare: *Binecuvintează Stăpâne*, la care Preotul răspunde din Altar: *Binecuvântată este Impărăția*... apoi imediat întorcându-se în ușile Impărătești se pleacă Arhiereului împreună cu Arhidiaconul, care (reluându-și poziția) începe Ectenia mare: *Cu pace Domnului să ne rugăm*. In acest timp Arhiereul stând în

[2]) Se cuvine a ști că în timpul cetirei Orelor sau cântărei Doxologiei se fac și hirotesiile de Duhovnic, Arhimandrit și alte ranguri bisericești. In aceasta se prevede după arătarea dinArhieraticon. Se notează însă că pe la unele Episcopii, hirotesiile acestea se fac după Eșirea mică, îndată ce Arhidiaconul întonează: Cu înțelepciune, drepți, și pune Sfânta Evanghelie pe Sfântul Prestol.

[3]) Actul îmbrăcărei și cele următoare până la începutul Liturghiei arătânduse mai sus numai în cazul când se îmbracă Arhiereul în mijlocul bisericei, rămâne oare care confuzie și dezorientare pentru cazul îmbrăcărei în Sfântul Altar, Caz care este cel mai des practicat. Confuzia este: După cântarea Doxologiei și după ce Preoții și Diaconii s'au îmbrăcat în Altar. Arhiereul fiind în mijlocul bisericei Preoții și Diaconii după ce s'au îmbrăcat ies la la Arhiereu. Vine întrebarea: Unde fac închinăciunile pentru începutul Liturghiei, când se știe că îmbrăcându-se în Altar se fac acolo, iar Arhiereul dă Crucea Preoților liturgisitori de o sărută după ce sărută Evanghelia și Sf. Prestol? Cazul îmbrăcărei Arhiereului în mijlocul bisericei fiind foarte rar, rămâne de precizat cu Cel practicat mai totdeauna: In Altar:

După ce se termină îmbrăcarea Arhiereului, și Preoților, Diaconii fiind îmbrăcați, fac cu toți cuvenita închinare. Sărută Sf. Evanghelie, Sfânta Masă și Sfânta Cruce. Indată ies în mijlocul bisericei unde se dă numai binecuvântarea Arhierească pe capetele plecate, Preoților și Diaconilor, nu numai Diaconilor, și cu rostirea: Vremea este a face... ș. c. l. De aci urmează cum se va vedea.

fiecare, citește rugăciunea punerei înainte: *Dumnezeule, Dumnezeul nostru*... Când Arhidiaconul ajunge la cuvintele: *Apără, mântuește*... al doilea Diacon merge și stă în dreptul lui, plecându-se împreună la Icoana Mântuitorului și a Născătoarei de Dumnezeu, cât și Arhiereului, după Vosglas.

După terminarea ecteniei mari și zicerea Ecfonisului, atât Preotul proestos din ușile Impărătești cât și Arhidiaconul dela locul său se pleacă Arhiereului.

In timpul Antifoanelor, sau când se cântă: Binecuvintează; Laudă suflete al meu; și Fericirile, Arhiereul șade, cetind încet rugăciunile Antifonului 1-iu, al 2-lea și al 3-lea, sculându-se în timpul ecteniilor mici, ce se zic între Antifoane, etc.

La sfârșitul Antifonului 1-iu, Diaconul al doilea cu al doilea Arhimandrit sau Preot, merg în mijlocul bisericei, cam în dreptul Iconostasului; fac trei închinăciuni și se pleacă Arhiereului, după care intră în Sfântul Altar numai Preotul pe ușa laterală dela stânga. Al doilea Diacon stă în partea stângă în dreptul Iconostasului și întonează Ectenia mică.

Inainte de finele Antifonului al 2-lea doi preoți, după ordinea șederei lor, împreună cu Diaconul al treilea, care stă în mijloc, făcând trei închinăciuni, cam între Iconostas și Icoana Maicei Domnului, se pleacă Arhiereului; Preoții merg în Altar pe ușile laterale din partea în care stă fiecare, iar Diaconul retrăgându-se la o parte din dreptul Arhiereului, zice *Ectenia mică*, după Ecfonis, atât Preotul care l-a zis, din ușile Impărătești, cât și Diaconul (dela locul său), se pleacă Arhiereului și se retrag la locurile lor.

Spre finele Antifonului al 3-lea sau al Fericirilor, toți Preoții rămași (și Daconii, dacă vor mai fi), fac închinăciune în aceeași ordine se pleacă Arhiereului, și intră în Sfântul Altar numai Preoții pe ușile laterale; Diaconii rămân pe loc, dintre cari unul zice *Ectenia mică*, și intră și ei în Altar, după ce se pleacă iar Arhiereului. Asemenea închinăciuni făcând și ipodiaconii cu Anagnoștii se duc în Altar, afară de doi, cari rămân lângă Arhiereu.

Ordinea Eșirei mici sau a Vohodului este:

1) Merg doi anagnoști cu sfeșnicile; 2) Diaconul al patrulea sau un ipodiacon cu cârja; 3) Dacă este hirotonie de Diacon, ipodiaconul cu lighianul; 4) Doi Diaconi cu Dicherotricherele și cădelnițele; 5) Arhidiaconul cu Evanghelia, pe care i-o dă Arhi-

mandritul sau primul Preot ; 6) Pe la bisericile la care sunt ripide, merg încă doi ipodiaconi cu ele și stând în urma Arhidiaconului, le mișcă deasupra Evangheliei : 7) Preoții câte doi, începând cu cei din urmă și sfârșind cu cei d'intâi.

Eșind în ordinea aceasta se așează toți în locul de ordine al ședерei lor[1]. Așezați astfel fac toți câte două închinăciuni[2] : iar Arhidiaconul cu Evanghelia, arătând cu Orariul spre ușile Împărătești, zice : *Binecuvintează Stăpâne Sfinte, Sfânta Intrare* Arhiereul răspunde : *Binecuvântată este intrarea Sfinților Tăi* etc.

După aceasta Arhidiaconul, prezintând Arhiereului Evanghelia spre sărutare și sărutându-i mâna, merge dinaintea ușilor Împărătești precedat de cei doi Diaconi cu cădelnițile și zice : *Cu înțelepciune drepți.* Indată Arhiereul primind Dicherotricherele, cântă, împreună cu toți liturgisitorii, stihul sărbătoarei respective, sau: *Veniți să ne închinăm și să cădem către Christos*[3]: Și când ajunge la cuvintele : *Mântuește-ne pre noi Fiul lui Dumnezeu,* Binecuvintează poporul cu Dicherotricherele în câte patru părțile[4], și în urmă merge în Altar, ținând Dicherotricherele cruciș ridicate mai sus, fiind ținut din partea dreaptă și cea stângă de cei intâi Preoți după care urmează și toți ceilalți în ordine.

Intre acestea Diaconii cu cădelnițele stând dinaintea icoanelor Împărătești, cădesc pre Arhiereu și pre toți conliturgisitorii cari intră în Altar, după cari intră și ei.

Intrând Arhiereul în Altar zice încet : *Intra-voi în casa Ta* etc., și dând Diaconilor Dicherotricherele sărută Sfânta Masă : apoi ia cădelnița și tămâiază Sfânta Masă din câte patru părțile, și pe rând : Proscomidia, Scaunul cel de sus, icoanele din Altar și în urmă pe Preoți[5]. In timpul cădirei în Altar, Preoții cân-

[1]) Urmează însă a ști că toți cei ce au a se așeza împartea dreaptă a Arhiereului nu trec pe dinaintea lui, ci împrejur până se așază fiecare la locul lui.

[2]) In acest timp Arhiereul, după ce Arhidiaconul zice încetișor: **Domnului să ne rugăm,** citește încet rugăciunea Intrării: Stăpâne Doamne Dumnezeul nostru.

[3]) Când se cântă cuvintele: **Și să cădem către Christos,** toți conliturgisitorii se pleacă către Icoana Mântuitorului.

[4]) In acest timp Psalții cântă: **Intru mulți ani Stăpâne.**

[5]) După ce anagnostul merge cu Cărja la Eșirea sau Vohodul mic, se așază dinaintea Icoanei Mântuitorului, stând gata a o înmâna Arhiereului când iese din Altar ca să cădească.

tă acolo troparul Sărbătoarei. După aceea precedându-i Diaconii în ordine, Arhiereul iese din Altar, și primind Cârja dela anagnost face cădirea mică. Intrând Arhiereul în Altar (după cădire), preoții cântă acolo Condacul cel din urmă, conform tipicului. După : *Domnului să ne rugăm,* și : *Că Sfânt ești Dumnezeul nostru.* Arhiereul stând înaintea Sfintei Mese, cu fața către popor, iar Arhidiaconul arătând cu Orariul spre Icoana Mântuitorului, zice : *Doamne mântuește pre cei bine credincioși.* In Altar se cântă odată și la strane câte odată. (Practica la această cântare este astfel : După ce s'a cântat în Altar : *Doamne mântuește...* la anunțarea Arhidiaconului, a doua anunțare o face Diaconul al 2-lea, când urmează a se cânta la strana 1-a ; a 3-a iar Arhidiaconul, spre a cânta la strana 2-a). După aceasta iarăși Arhidiaconul, arătând cu Orarul către popor) intonează : *Și ne auzi pre noi ;* și în Altar se cântă sfârșit).

După aceasta Arhidiaconul zice : *Și în vecii veacilor,* iar chorul răspunde : *Amin,* și cântă : *Sfinte Dumnezeule.* (Sau altă cântare Intreit Sfințită, după cum cere Praznicul). In acest timp Arhiereul plecându-și capul, citește încet rugăciunea Intreit Sfințitei cântări din Liturgiar. Diaconul al doilea, dând Arhiereului dicherul, zice încetișor : *Moisi și Aaron între preoții lui, și Samuil între cei ce chiamă numele lui.* Arhiereul primind dicherul, și începând a cânta cu toții : *Sfinte Dumnezeule...,* în Altar, face cruce cu el asupra Sfintei Evanghelii ; apoi chorul din stânga cântă iarăși : *Sfinte Dumnezeule...* In acest timp Arhidiaconul dând Arhiereului tricherul, zice încetișor : *A Treimei arătare la Iordan s'a făcut, că însăși firea cea prea îndumnezeită — Tatăl, a strigat : Acesta ce se botează, Fiul meu cel iubit este și Duhul la cel asemenea a venit, pre carele popoarele îl laudă și îl prea înalță întru toți vecii.*

Imediat în Altar cântă a doua oară : *Sfinte Dumnezeule,* în timpul căruia Arhiereul iarăși face Cruce asupra Sfintei Evangelii cu tricherul. Chorul drept cântă apoi iarăși : *Sfinte Dumnezeule.* După aceasta ipodiaconii sau anagnoștii eșind înaintea ușilor Împărătești și dând dicherotricherele Arhiereului, Diaconii precedând pre Arhiereu, (Am văzut practicându-se astfel : Arhidiaconul și Diaconul al doilea preced Arhiereului la ieșirea din Altar, având dicherotricherele pe care le prezintă Arhiereului. Aceasta rezultă și din logica faptului : Arhiereul după ce face cruce asupra Sfintei Evanghelii cu dicherul și tricherul le îna-

poiază celor care le-au dat, iar nu ipodiaconilor sau anagnoștilor), cântă cu glas dulce și rar: *Sfinte Dumnezeule*, în care timp Arhiereul înaintând cu dicherotricherele în mâni, până în mijlocul bisericei, și căutând cu multă pietate, deocamdată în sus, zice: Doamne, *Doamne, caută din Ceriu și vezi, și cercetează vie aceasta, pe care o a sădit dreapta Ta, și o desăvârșește pre ea.* Când întonează acestea, binecuvintează pre popor cu dicherotricherele. După aceasta Diaconii cântând: *Sfinte tare*, Arhiereul întorcându-se spre strana dreaptă, zice și face aceeaș ca întâi. Apoi Diaconii cântând: *Sfinte fără de moarte*, Arhiereul se întoarce către strana stângă zicând și făcând aceeaș. (Rămâne la buna voința Arhiereului ca rugăciunea de mai sus s'o zică în partea dreaptă și cea stângă, în alte limbi). După ce Arhiereul binecuvintează în partea stângă, Diaconii cântă: *Miluește-ne pre noi*, iar El se întoarce în Altar urmat de Diaconi. Intrând cu toții în Altar, Preoții cântă: *Sfinte Dumnezeule* mai pe scurt; chorul stâng: *Mărire Tatălui...*; cel drept: *Și acum...*; cel stâng: *Sfinte fără de moarte...*

In timpul acestor cântări la strane, Arhidiaconul arătând cu Orarul spre Proscomidie, zice Arhiereului: *Poruncește Stăpâne Sfinte;* iar Arhiereul închinându-se spre Proscomidie răspunde: Binecuvântat este *Cel ce vine intru numele Domnului.* Apoi Arhidiaconul arătând cu Orarul spre Locul cel de sus, zice: *Binecuvintează Stăpâne Sfinte Scaunul cel de sus.* Arhiereul, condus fiind de cei întâi doi Preoți până la Locul cel de sus [1], închinându-se zice: *Binecuvântat ești pe Scaunul măririi Impărăției Tale, Cel ce ședi pre Heruvimi, cântat și prea înălțat în vecii vecilor.*

După ce chorurile și-au terminat cântările mai sus amintite, Arhidiaconul venind în ușile Impărătești, zice: *Putere!* (Δύναμις) iar chorul drept cântă cu putere și pe larg: *Sfinte Dumnezeule...* In acest timp vine al doilea sau al treilea Diacon și luând binecuvântare dela Arhiereu pentru cetirea Apostolului, se și duce în mijlocul bisericei. Intre acestea Preoții sau Diaconii iau de pe umerii Arhiereului, care stă înaintea Scaunului celui de sus, Omoforul cel mare. Incepându-se cetirea Apostolului, după regulă, Arhidiaconul luând cădelnița în mână, iar veșmântarul sau un ipodiacon, un discușor cu tămâe; merg dinaintea Arhiereului.

[1]) Pe acești doi Preoți Arhiereul întorcânduse, îi binecuvintează cu amândouă mânile.

care punând tămâe în cădelniță, o binecuvintează. Apoi Arhidiaconul punând Omoforul mare pe mâna stângă, (îndoit, cu fața afară), cădește Sfânta Masă, Altarul, pe Arhiereu și Preoții, și în fine Biserica, cădirea mică. (La Apostol cădește singur Arhidiaconul, nu în doi. Un motiv puternic este acela: că la cădirea Apostolului nu trebue să se producă nici cel mai mic sunet de cădelniță). Inapoindu-se în Altar, după cădirea Sfintei Mese și a Proscomidiei mai cădește numai pe Arhiereu.

Terminându-se cădirea la Apostol [2], primul Preot dă Evangheliа Arhidiaconului, iar acesta punând capătul Orariului pe Evanghelie, merge la Arhiereu, unde alipindu-și fruntea de ea (Evanghelie) zice incet [3]: *Binecuvintează Stăpâne Sfinte pre binevestitorul...* iar Arhiereul zicând: *Dumnezeu, pentru rugăciunile Sfântului, măritului (întru tot lăudatului) Apostol și Evanghelist* (N.).. îl binecuvântă pe cap: și astfel pleacă la locul destinat pentru cetire. Lui îi preced 1) Anagnoștii cu două sfeșnice; 2) doi ipodiaconi cu dicherotricherele și al 3-lea, un Diacon cu Omoforul mare pe mâni. Când se citește Evanghelia pe analog în mijlocul bisericei, toți aceștia incungiură analogul; anagnoștit așează sfeșnicile dinaintea analogului, iar ei stau la spatele Arhidiaconului: ipodiaconii cu dicherotricherele se înapoiază și se așează la ușile împărătești, de o parte și de alta. Diaconul depune Omoforul în Altar, primește cădelnița și eșind dinaintea ușilor împărătești puțin mai la o parte, zice de acolo: *Cu înțelepciune drepți (dreaptă), să ascultăm Sfânta Evanghelie*, iar Arhiereul: *Pace tuturor.* Când Evanghelia se citește pe Amvon, mergerea și întoarcerea se face cu aceiași regulă, afară numai că lipsind analogul, sfeșnicile se pun în mijlocul bisericei și anagnoștii stau lângă dânsele.

După terminarea Evangheliei, Arhiereul stând în ușile împărătești [4], zice Arhidiaconului: *Pace fie Celui ce bine-vestești*, iar chorul cântă: *Mărire Tie Doamne mărire Tie.* Imediat Arhiereul primind dicherotricherele, binecuvântă pre popor cu ele; iar

[2]) In timpul cetirei Apostolului, Arhiereul citește rugăciunea din naintea Evangheliei.

[3]) Când Arhiereul voește ca Arhidiaconul sau Diaconul să zică de pe Amvon sau din mijlocul bisericei aceste cuvinte, în Altar numai îl binecuvântă pe cap.

[4]) Arhiereul merge de la Scaunul cel de sus, cu aceeași ceremonie, cum s'a dus

chiorul cântă: *Intru mulți ani Stăpâne.* Arhiereul primind Evanghelia dela Arhidiacon, și făcând cruce cu ea spre popor, o dă Arhimandritului, care o așează pe Sfânta Masă. Se observă că Arhiereul, în timpul cetirei Evangheliei nu-și ridică Mitra de pe cap, ci numai Arhimandriții și Protopresbiterii cari o au.

In timpul cetirei Evangheliei, Arhiereul stă în picioare, în Scaunul cel de sus: unii însă, spre a mări pompa serviciului, stau în acest timp în ușile Impărătești, ținând Cârja în mâna stângă.

Se cuvine a ști că, fiind în biserică Regele și Regina, în timpul *Eșirei mici* Arhiereul îi prezintă Evanghelia spre sărutare: iar nefiind (Arhiereu ?), i-o prezintă Arhidiaconul după cetirea Evangheliei.

In timpul ectenici: *Să zicem toți....* Preoții de lângă Arhiereu desvelesc Sfântul Antimis, afară de partea deasupra; și când Diaconul zice — la a doua ectenie: *Să le descopere lor Evanghelia dreptății,* descopăr și acea parte: iar când un Preot zice Ecfonisul: *Ca și aceștia împreună cu noi.* Arhiereul luând buretele face cu el Cruce pe Sf. Antimis, după care îl sărută — El și Preoții, apoi îl pune de deasupra Antimisului.

Zicând Arhiereul ecfonisul: *Că sub stăpânirea Ta...* Diaconii îi pun pe umere Omoforul mic: iau în mâni dicherotricherele și-i țin liturgiarul spre a ceti rugăciunea heruvimică. La cetirea acestei rugăciuni, Diaconii stau cu capetele plecate și ascultă cu pietate. Imediat Arhiereul închinându-se, citește de trei ori, cu multă pietate: *Cari pre Heruvimi...* iar Diaconii zic alternativ sfârșitul: *Ca pre Impăratul primind...*

După aceasta Arhiereul întorcându-se cu fața spre popor, în ușile Impărătești, unde ipodiaconii sau anagności țin lighianul și ibricul, se spală pe mâni zicând încet: *Miluește-mă Dumnezeule*[1]. Apoi se închină înaintea Sfintei Mese de trei ori zicând: *Dumnezeule curățește-mă pre mine păcătosul...* iar un Diacon ridicându-i Mitra: sărută Sfântul Antimis, Sfânta Masă și Crucea; după aceea se pleacă în dreapta și în stânga binecuvântând pe conliturgisitori. Imediat întorcându-se spre popor și plecându-se puțin îl binecuvintează cu amândouă mânile. Apoi se retrag la Proscomidie, pomenește pe vii, începând cu Capul

[1]) Se observă că în Capitală nu se spală Arhiereul în acest timp, de cât numai când are hirotonie de Diacon.

Statului, Metropoliți, etc., și pe morți, începând cu ctitorii bisericei.

In acest timp Arhidiaconul cădește Altarul și biserica. Când însuși Arhiereul face această cădire, atunci o începe îndată după ce rostește de trei ori: *Cari pre Heruvimi...* apoi se spală și îndeplinește cele mai sus arătate.

In urmă mergând și toți conliturgisitorii la Arhiereu, pomenesc pe cine voesc, și îi sărută umărul. După aceasta un Diacon ridică Omoforul mic de pe umerii Arhiereului, iar Arhidiaconul apropiindu-se zice: *Ridică Prea Sfințite Stăpâne.* Arhiereul dând spre sărutare Aerul mare la toți Diaconii, zice: *In pace ridicați mânile voastre la cele sfinte, și binecuvântați pre Domnul.* Apoi sărutând Sfântul Disc, îl pune pe capul Arhidiaconului. (In textul tipicului Arhierese, care este esact reprodus în cel de față, s'a scăpat din vedere următoarele: După ce Diaconii sărută Aerul mare, îl pune pe umerii Arhidiaconului. Cum însă, când slujește Arhiereul sunt cel puțin doi Diaconi, Preotul proscomiditor, care și săvârșește acoperirea, va avea grijă ca să pună pe Sfintele atâtea Aere, câți Diaconi sunt. Arhiereul pune Aerele începând cu Diaconul al doilea sau cu ultimul, care având și cădelnița cu tricherul precedează la Eșire pe Arhidiacon. Apoi pune pe umerii Arhidiaconului, după care îi pune pe cap Sfântul Disc. Sau pune Aerele în ordinea inversă, cum va voi).

In urmă venind primul Preot, zice încet: *Arhieria Ta să o pomenească Domnul Dumnezeu întru Impărăția Sa, totdeauna...* iar Arhiereul îi dă Sfântul Potir, pe care îl sărută împreună cu mâna Arhiereului. Tot așa urmează și cu ceilalți Preoți, dând fiecăruia câte un sfânt obiect în mână: (Preoții, înainte de a merge la Arhiereu, care se află la Proscomidie, afară de Preotul care primește Sfântul Potir, vor avea grijă mai din vreme ce are să ia fiecare: Cruci, ori vre-o carte. Astfel, fiecare își va lua obiectul de pe Sfânta Masă, și mergând la Arhiereu îl pune pe Proscomidie. Arhiereul îl ia, îl dă Preotului spre sărutare care sărută și mâna Arhiereului când primește obiectul). Preotului proscomiditor, totdeauna i se dă copia și linguriția.

Ordinea Eșirei mari este aceeași ca și la cea mică, cu deosebire că un anagnost merge în urma sfeșnicilor, ținând o tăviță cu Mitra, pe care o și prezintă în Altar Arhiereului spre sărutare, mai 'nainte de a ieși. Tot așa se face și cu Omoforul.

De asemenea ipodiaconii cari țin ripidele, umbresc întâi Sf.

Disc până la intrarea în Altar, apoi se întorc de umbresc Sfântul Potir iarăși până la intrarea în Altar. Dacă este hirotonie de Diacon, la această Eșire ipodiaconul care are a fi hirotonit, merge cu lighianul în urma Preoților, conform tipicului din Arhieraticon.

Arhidiaconul eșind pe ușa despre Miază Noapte, zice: (întoncază): *Pre voi pre toți să vă pomenească Domnul Dumnezeu întru Impărăția Sa...* iar preoții pomenesc pe rând după ordinea din liturgiar, până ce Arhiereul se arată în ușile Impărătești.*). când Arhidiaconul stând în mijlocul bisericei, *(întors cu fața către Arhiereu)* întoncază rar: *Arhieria Ta, să O pomenească Domnul Dumnezeu întru Impărăția Sa, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor.* In acest timp Arhiereul înaintând prin ușile Impărătești în mijlocul bisericei, primește cădelnița dela Diacon, cădește de trei ori Sfântul Disc; dă cădelnița și zice încet: *Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului*: face trei închinăciuni și ia Sfântul Disc dela Arhidiacon, îl sărută și pomenește pe Rege, pe Mitropolitul respectiv[1], și pre toți cei vii, după ordinea din Liturgiar. Apoi duce Sfântul Disc în Altar, zicând încet: *Iosif cel cu bun chip...* Intorcându-se Arhiereul din Altar, Arhimandritul sau primul Preot, întoncază rar: *Arhieria Ta, să O pomenească Domnul Dumnezeu întru Impărăția Sa...* Arhiereul cădind și închinându-se ca și întâi, pomenește pe Citori și pe alți repausați. Reîntorcându-se în Altar zice troparele cuvenite, urmând mai departe după liturgiar[2].

In timpul ectenieî: *Să plinim rugăciunile noastre,* și după cetirea rugăciunei punerei înainte, Arhiereul luându-și Mitra și închinându-se de trei ori, sărută Sfântul Disc, Sf. Potir și Sf. Masă zicând: *Sfinte Dumnezeule,* la Disc, *Sfinte Tare,* la Potir și: *Sfinte fără de moarte,* la Sfânta Masă; sau zicând: *Iubitecoiu Doamne virtutea mea, Domnul este întărirea mea...* dacă nu s'a cântat de Preoți mai înainte, după aceasta sărutând și Preoții aceleași, sărută umerii și mâna Arhiereului, care-i întâmpină

*) Și aici trebue evitată o confuzie, care s'ar produce pentru Preoții ce nu au practica slujirei cu Arhiereu: Aici Preoții nu pomenesc în auz, ci în sine.

[1]) Se notează că Metropolitul Primat pomenește după Rege pe Sfântul Sinod și Patriarh; Metropolitul Moldovei pe Metropolitul Primat, iar Episcopii pe Metropolitul Lor respectiv.

[2]) Hirotonia de Preot urmează imediat după Heruvic.

cu cuvintele: *Christos în mijlocul nostru,* iar ei răspund: *Este și va fi.*

In timpul cetirei Simbolului Credinței, Arhiereul plecându-se asupra Sfintei Mese, Preoții țin deasupra capului Lui *Aerul mare,* mișcându-l și zicând cu toții, încet: *Cred într'Unul Dumnezeu...*

După aceasta Arhiereul punându-și Mitra pre cap și primind dicherotricherele, îndată ce Arhidiaconul zice: *Să stăm bine...* înaintează în mijlocul bisericei (având în dreapta și în stânga pe Diaconi) și zice: *Darul Domnului nostru Iisus Christos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh, să fie cu voi cu toți.* Acestea zicând, binecuvântă pre popor cu dicherotricherele. Apoi, ridicându-și mâinile și ochii minței în sus și căutând spre strana dreaptă zice: *Sus să avem inimile,* după care binecuvântă poporul din acea parte cu dicherotricherele; asemenea face și spre strana stângă zicând: *Să mulțumim Domnului.*

Aci se observă că unii Arhierei, cu drept cuvânt, când este să zică: *Sus să avem inimile,* se întorc cu fața spre Altar și ridicându-și mâinile și ochii în sus zic: *Sus să avem inimile.* Apoi făcând un pas către Icoana Mântuitorului și plecându-se odată cu Diaconii zice: *Să mulțumim Domnului.* Intrând în Altar binecuvântă cu dicherotricherele pe conliturgisitori.

Când Arhiereul citește rugăciunea: Cu aceste *fericite Puteri...* Arhidiaconul îi ridică Mitra de pe cap și-i pune Omoforul mic pe umere.

Se cuvine a ști, că ectenisele: *Luați mâncați...* și: *Beți dintru acesta toți...* nu se zic decât de către Arhiereu (în serviciul cu Arhiereu) sau Preotul Protos (când este Sobor fără Arhiereu), adecă de acela ce sfințește Sfintele.

După Sfințirea Punerilor Inainte, Arhidiaconul pune Mitra pe capul Arhiereului, și-i ia Omoforul.

După cântarea Axionului și după „Pre toți și pre toate", Arhidiaconul ținând în mâni tricherul și cădelnița, stă în ușile Impărătești; și drept sfârșit al pomenirei celor vii și celor morți ce se face de către Arhiereu în timpul Axionului, întoncază, cădind poporul: *Și pre cei ce fiecare din voi îi are în cuget, pre toți și pre toate.*

După aceasta Arhiereul pomenind pe Mitropolitul respectiv, întâiul preot pomenește pe Arhiereu, iar Arhidiac. stând în par-

tea dreaptă, cădește de nouă ori pe Arhiereul, care îl binecuvintează de trei ori. Când Arhiereul se pomenește, el binecuvintează pe Preoți zicând încet: *Preoția voastră să o pomenească Domnul...* Preotul care a pomenit pe Arhiereu îi sărută Mitra, umărul drept și mâna.

După cuvintele: *Să fie mila Marelui Dumnezeu...*, dacă este hirotonie de Diacon, se aduce candidatul după regula din Arhieraticon la ușile Împărătești.

După ce Arhiereul zice: *Și ne învrednicește pre noi, Stăpâne...* și: *Pace tuturor*, Arhidiaconul îi pune Omoforul mic și-i ridică Mitra de pe cap. Când Arhiereul zice: *Mântuește Dumnezeule poporul Tău...* binecuvintează pe popor cu mâinile.

După ce dă Arhidiaconului Sfântul Disc spre a-l duce împrejurul Sfintei Mese la Prosconidie, dă și Sfântul Potir primului Preot, care întorcându-se cu el către popor, întonează: *Totdeauna, acum și pururea și în veci ai vecilor.*

După rugăciunea Amvonului, zicând Arhidiaconul: *Plinește Stăpâne Sfinte*, toți conliturgistorii plecându-și capul spre Prosconidie, Arhiereul citește în auzul tuturor rugăciunea: *Plinirea legei*, ș. c. l.

După: *Fie numele Domnului...* Arhidiaconul zice: *Domnului să ne rugăm;* Arhiereul binecuvintează pre popor, zice: *Binecuvântarea Domnului preste voi...* După apolis Psalții cântă: *Pre Stăpânul și Arhiereul nostru...* iar Arhiereul binecuvintează pre popor cu dicherotricherele.

Când Regele este în Biserică și Metropolitul sau Episcopul voește a face Polihroniu, îndată după Apolisul Liturghiei Arhidiaconul stând în partea stângă a ușilor Împărătești, cam în dreptul icoanei Maicei Domnului, iar Arhiereul în ușile Împărătești, cu Crucea în mână, Arhidiaconul, căutând spre Rege și Popor, întonează: *Prea Înălțatului și de Christos iubitorului Domnului nostru* (C) *Regele României, Soției Sale*, etc., Mulți ani; iar chorul sau în Altar cântă de 3 ori: *Mulți ani trăiască.* În timpul acestei cântări, Arhiereul binecuvintează cu Crucea de trei ori pre Rege și pre Popor.

După aceasta Diaconul zice, iarăși cu glas mare: *Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit al României*[1], *și tuturor Prea*

[1]) Tipicul Arhieresc s'a alcătuit când nu era rădicată Biserica noastră la

Sfinților Membri ai Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române și la tot Clerul bisericesc. Mulți ani. Chorul cântă de trei ori: *Mulți ani trăiască;* iar Arhiereul binecuvintează cu mâinile clerul din Altar. Arhidiaconul întonează: *Reprezentanților Națiunei, Consilierilor Tronului, Căpeteniilor Oștirilor (Oastei) și judeților, iubitoarei de Christos Oaste și la tot Poporul Român Ortodox: Mulți ani.* Chorul cântă: *Mulți ani trăiască;* iar Arhiereul binecuvântă pre popor de trei ori cu Crucea. După aceasta Arhiereul înaintând spre Iconostas, prezintă Regelui Crucea spre sărutare, și-l conduce până la ușa bisericei.

Putând, Arhiereul, se împarte-și anafora la popor.

Psalții cântă pe larg o stihiră sau două de ale Sărbătoarei.

Când Arhiereul se desbracă, Psalții merg în Altar și cântă (pe larg, proto-varis): *Pre Stăpânul și Arhiereul...*

Eșirea Arhiereului din biserică se face cu ceremonialul arătat mai sus, (la sfârșitul Serărei).

Se notează însă, că la Sărbătoarea Sfintelor Paști și a Hramului bisericei, precum și la alte sărbători mari, când voește Arhiereul, vine (merge) în Mantie cu ceremonialul arătat până în palatul Metropolitan sau Episcopal, cântând Psaltii: *Îngerul a strigat...* sau alt Axion. Arhiereul ajuns în palat face Apolisul, și Psalții cântând: *Pre Stăpânul și Arhiereul nostru*, binecuvântă pe asistenți cu dicherotricherele.

Se mai notează că la Vesperina din ziua de Paști, Mitropoliții și Episcopii, de voesc, se îmbracă în toate veșmintele în Palat, iar Preoții în Epitrahil și Felon, și de acolo vin în biserică, în ordinea arătată la început.

Știut să fie însă, că Arhiereul poate modifica, după necesitate, tipicul și usul ceremoniei, în părțile necesențiale.

Am reprodus în manualul de față și Tipicul Arhieresc, întocmai, cu mici lămuriri puse în paranteze. Având cunoștință de el toți Preoții, Diaconii și cântăreții, cum și putința de a-l consulta la timpul eventual ivit, le va folosi mult.

---

rangul de Patriarhie. Acum se înțelege că se pomenește cu întreg titlul ce posedă Patriarhul Bisericei Ortodoxă Române.

De va fi cazul la Episcopie, se pomenește Episcopul Eparhiot. (Nota alcătuitorului acestui Manual).

Notă: Fie la Vecernie, fie la Privighere ori Dumnezeeasca Liturghie, sau în ori care alte împrejurări, când Episcopul vine în biserică, toți Preoții și Diaconii, se așază în jețuri, la dreapta și la stânga, în ordine ierarhică: Cei

§ 7. *Cum se primește Episcopul* [1]).

Fiind în vizită canonică: Se sună clopotele când s'a anunțat că se apropie. Preotul îmbrăcat cu Epitrahil și Felon, având Evanghelia la pept — cum iese la „Invierea Ta Christos văzând" — și Crucea la partea stângă, ținându-o cu mâna stângă pe Evanghelie, iese pe ușile împărătești și așteaptă la ușa bisericei, ca doi pași înapoi. Paracliserii — eventual cântăreții — cu sfeșnicile mai înapoi. Diaconul, dacă este, stă la dreapta Preotului, cu cădelnița.

Sosind Episcopul la ușa bisericei Diaconul se pleacă și-l cădește. Episcopul sărută Crucea și Evanghelia, pe care le ține cu mâna dreaptă. Când Episcopul pune mâna pe Evanghelie și Cruce, Preotul îi sărută mâna. Episcopul se închină și după sărutare și Preotul să fie atent ca să nu plece mai înaintea ultimei închinări.

Preotul pleacă înaintea Episcopului, precedat de Cântăreții cu sfeșnicele, sau de Paraclișeri. După ce Episcopul a sărutat Evanghelia și Crucea, Diaconul îl cădește iar; apoi merge cam la stânga Episcopului, cădindu-l, până intră în Altar. Diaconul intră în Altar pe ușa de M. Z., după ce a intrat Episcopul.

Din momentul ce Episcopul a ajuns la ușa bisericei, se încetează sunarea clopotelor; iar Cântăreții cântă Axionul „Cuvine-se cu adevărat" — se obicinuește mai mult pe glas al 2-lea — sau al Praznicului în care s'ar afla, rar, ca să nu-l termine până ce Episcopul încetează cele cuvenite în Altar și se închină pe la Sfintele icoane, și ia loc în Scaunul Arhieresc.

Dacă este Diacon, vine în mijlocul bisericei pentru ectenie. Dacă nu este o întonează Preotul, îndată după Axion.

---

mai mari în rang spre Episcop. In Altar intră numai Preotul rânduit și Diaconul de rând, pentru începerea Serviciului.

Dacă Episcopul nu se îmbracă pentru slujire, ci numai asistă, iar Serviciul se face în Sobor, ceilalți Preoți și Diaconi merg la închinare și-și iau binecuvântare, cum s'a arătat la „Serviciul în Sobor". Altfel Preoții și Diaconii nu se cuvine a intra în Altar și a lăsa pe Episcop singur, după **Canonul 56 al Sinodului din Laodichia, care zice:**

„Nu se cade Presviterii, mai nainte de intrarea Episcopului, a intra și a ședea în Altar, ci după Episcop să intre. Însă afară de ar fi neputincios sau de ar fi dus Episcopul.

[1]) Această descriere, privește pe Preoții de la sate, sau unde este un Preot singur. Primirea cu solemnitate mare se vede în Paragraful „Cum slujește Arhiereul.

Ectenia se întonează aceea dela Psalmii Utreniei, de după cădire. Preotul în acest timp stă în partea despre M. N. și Apus al colțului Sfintei Mese, cu fața spre M. Z. și Răsărit. Când se pomenește Episcopul, Preotul vine în ușile împărătești și se pleacă Episcopului, iar Diaconul dela locul său, cu mâna la pept. Vosglasul: „Că milostiv". „Înțelepciune", ș. c. l. cu Otpustul zilei, cel mare complect. In locul Sfântului cu Liturghia, dacă nu este imediat după Liturghie, se pomenește Sfântul al cărui nume îl poartă Episcopul. Dacă este după Liturghie, se pune și unul și altul. „Pentru rugăciunile".

După acestea, vine între Iconostas și masă, și ține cuvenita cuvântare: de bună venire; însemnătatea pentru localitate, biserică și popor — care trebue să fie tot satul în biserică, etc. Face și o sumară expunere a situației morale și economico-socială a credincioșilor; situația bisericei... rezultatele activității în parohie, prin Centrul parohial; concursul celorlalte organe, etc.

In timpul răspunsului ce Episcopul va binevoi a da, Preotul stă tot pe loc; Diaconul asemenea. Apoi Polihroniu. După aceea Preotul merge la Scaunul Arhieresc, pune o metanie, îi sărută mâna, mai pune una și se retrage.

Când se dă jos din scaun, cântăreții încep a cânta: Pre Stăpânul și Arhiereul nostru... până iese pe ușa bisericei. Preotul îndată după ce a sărutat mâna Episcopului, se duce în Altar, lasă Felonul și Epitrahilul spre a însoți pe Episcop.

Primirea Regelui, sau a unui membru al Familiei Regale, se face tot în modul acesta. Numai când Preotul pleacă dela ușa bisericei, cu Evanghelia și Crucea, merge cam în stânga Regelui — având ca normă faptul că Episcopul când primește pre Rege, îl ia cu brațul drept de cel stâng și-L conduce până în Scaunul Regal, ca și la plecare.

Urarea făcută Regelui, nu se va pogorî în amănunte sau specificări, ca la Episcop. Va fi cât se poate de sintetică, amintind și oarecare evenimente istorice, ce ar fi legate de comună, în fine relevând importanța vizitei Regale, care rămâne pentru sat ca fapt istoric.

§ 8. Când se deschide și se închide perdeaua dela Ușile Impărătești

Seara la Vecernie.

Se deschide când Preotul dă binecuvântarea pentru psalmul de seară.

Se închide — în zilele de rând — după ectenia de după tropare, când Preotul zice: „Înțelepciune, pentru Otpust. de oarece el se află înaintea ușilor; iar în zi de sărbătoare se închide după ce face Otpustul.

Dimineața.

Se deschide când Preotul dă binecuvântarea pentru psalmii Utreniei.

Se închide: După cântarea troparelor, la „Dumnezeu este Domnul", dacă este sărbătoare și se citesc Catismele, Canoanele și Orele, cum s'a arătat la rânduiala serviciului de Duminecă, și se deschide după ora a 6-a, când se cântă „Cuvine-se cu adevărat". Iar dacă este în zile de rând se închide în timpul Stihologiilor și se deschide la cântarea a 9-a.

La Liturghie stă deschisă până la ectenia „Câți sunteți chemați, ieșiți"... când se închide.

Se deschide când Preotul cădește pentru Heruvic; atunci se deschid și ușile. Se închide împreună cu ușile după Vohodul mare. Se deschide la „Ușile, Ușile, cu înțelepciune"... Se închide după ce Preotul zice: „Să mulțumim Domnului". Se deschide când Preotul zice: „Mai ales pe Prea Sfânta Curata"..., înainte de Axion. Se închide după ce se zice: „Și să fie milele Marelui Dumnezeu"... Se deschide după Chinovic, când sună clopoțelul. Se închide după Otpustul Liturghiei.

Excepție face săptămâna luminată când stă perdeaua deschisă, toată săptămâna, împreună cu ușile împărătești și cele laterale.

§ 9. *Când se deschid și se închid ușile împărătești.*

La Vecernie. In zile de rând, când nu se face Vohod, adecă nu e Sfânt cu Polieleu, nu se deschid de loc.

La Utrenie. Asemenea.

Duminecă, la Praznice și la Sfinți mari sau cu Polieleu:

La Vecernie: Se deschid când se începe cântarea Slavei, dela „Doamne Strigat-am".

Se închid, după cântarea Prochimenului, ultima oară, sau când începe cetirea ultimei Parimii, dacă e Praznic sau Sfânt mare.

Se deschid, după tropare, când se întonează. „Înțelepciune", în vederea Otpustului.

Se închid, după Otpust și după ce a zis: „Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri"...

La Utrenie. Se deschid, după Antifoane Duminecă sau după Antifonul glasului al 4-lea la Praznice și Sfinți mari, când se întonează: „Să luăm aminte, cu înțelepciune".

Se închid, Duminecă după ce s'a scos Evanghelia pe analog, iar la Praznice și Sfinți mari — când nu cad Duminecă — se închid după ce s'a cetit Evanghelia Utreniei.

Se deschid, când se întonează: „Mărire Ție Celui ce ne-ai arătat Lumină.

La Privighere: Se deschid, dela început, când Preotul începe cădirea.

Se închid, după cetirea Psalmului 103: „Bine cuvintează suflete al meu pre Domnul"...

Se deschid, la Slava dela „Doamne Strigat-am".

Se închid, după Prochimen, sau la începutul ultimei Părimii.

Se deschid, când se cântă Șezândele ultimei Stihologii, în vederea eșirei cu Icoana, în mijlocul bisericei, la Polieleu.

Se închid, după citirea Evangheliei Utreniei, iar Duminecă după ce s'a scos Evanghelia.

Se deschid, la Stavoslovia mare.

Se închid, după Otpust.

La Liturghie. Când Liturghia începe imediat după Utrenie, fiind *în zile de rând,* când nu e Sfânt cu Polieleu.

Se deschid după cântarea troparului dela finele Utreniei, în vederea Otpustului Utreniei, și *se închid* după ce se dă binecuvântarea pentru Liturghie.

In Duminecî și la Sfinți mari, dacă nu s'a făcut Privighere, ci Liturghia începe imediat după Utrenie, fiind deschise dela Slavoslovia mare, se închid după ce se dă binecuvântarea pentru Liturghie.

Când s'a făcut Privighere, se deschid după Ceasul al 6-lea,

când se cântă: „Cuvine-se cu adevărat", și se dă Otpustul Ceasurilor.

Se închid după ce se dă binecuvântarea pentru Liturghie.

Se deschid, La Slavă dela Fericiri, sau la începutul Antifonului al 3-lea.

Se închid, după cetirea Evangheliei.

Se deschid, înainte de a începe cădirea la Heruvic.

Se închid, imediat după Vohodul mare.

Se deschid, dacă cel mai mare voește, când se întonează: „Ușile, ușile cu înțelepciune". Aceasta s'a luat dela slujirea cu Arhiereu, când Ușile stau deschise în tot timpul Dumnezeeștei Liturghii, deschizându-se și închizându-se numai perdeaua. Altfel, după rânduială, aici nu se deschid, ci numai perdeaua se deschide.

In cazul că s'au deschis, *se închid,* după ce Preotul întonează „Să mulțumim Domnului".

Se deschid, când se sună clopoțelu în Altar, după „Împărtășire" și „Ștergere", având-se în vedere dacă predica se ține atunci, sau este chor.

Se închid, după Otpust.

Escepție face Săptămâna Luminată, când stau tot deschise, și în timpul Utreniei și al Liturghiei, până după Otpustul Liturghiei, din Sâmbăta Luminată.

Asemenea, în timpul Liturghiei, când slujește Arhiereul, cum se amintește mai sus.

La Liturghia Mai 'nainte Sfințită.

La Utrenie. Dacă nu e nici o sărbătoare bisericească: Sfântul Haralampie, sau Aflarea Capului Sfântului Ioan Botezătorul sau Sfinții 40 de Mucenici, nu se deschid deloc până când se cântă: „Cuvine-se cu adevărat", după Obedniță. *Atunci se deschid,* pentru a da Otpustul, urmând a începe Liturghia. Dacă nu e Liturghie, nu se deschid nici atunci, ci Preotul iese înaintea ușilor împărătești, unde și dă Otpustul.

Dacă este una din sărbătorile bisericești, amintite mai sus.

Se deschid, după Antifonul glasului al 4-lea, când se întonează „Să luăm aminte, cu înțelepciune".

Se închid, după cetirea Evangheliei Utreniei.

Se deschid, când se anunță cântarea Slavosloniei mari.

Se închid, după ce s'a cântat troparul Sfântului, la sfârșitul

Doxologiei mari, urmând a începe imediat cetirea Ceasurilor, pripit, fără metanii.

După Ceasul al 9-lea, în loc de Obedniță se cântă Fericirile. Peasna a 3-a și a 6-a dela Canonul Sfântului. *La „Și acum" de la Fericiri, se deschid ușile,* nu se face Vohod, ci se dă *Otpustul Utreniei.*

Se închină înaintea Sfintei Mese pentru Liturghie. Se dă binecuvântarea. La strană se începe Psalmul 103: „Binecuvintează suflete al meu"...

Se închid ușile, după terminarea Psalmului 103. După ectenia mare, se închide și Perdeaua, care se deschide când se întonează ultima ectenie mică, la finele Catismei.

Se deschid la „Slava dela Doamne strigat-am".

Se închid, după ce s'a cântat „Să se îndrepteze", dacă nu e una din sărbătorile numite; iar dacă este, se închid după cetirea Evangheliei.

Se deschid, înainte de Vohodul mare, când se pregătește cădirea.

Se închid, după Vohodul mare.

Se deschid, după împărtășire și după cetirea Sinaxarului.

Se închid, după Otpust.

Aceeași regulă, pentru Lunea, Marțea și Mercurea Sfintelor Patimi, numai la Liturghie, având a se ceti Evanghelia, nu și Apostol.

§ 10. *Aprinderea lumânărilor și candelelor. După tipicul mare.*

a) In zilele de rând: O lumânare la Iconostas, cele patru candele dela cele patru Icoane împărătești, o lumânare pe Sfânta Masă în Altar și candela deasupra—dacă s'a stins, întru cât aceasta trebue să ardă în permanență. Asemenea și la Serare.

La „Ceiace ești mai cinstită", se aprinde o lumânare la Icoana Maicii Domnului.

La Doxologia mare — dacă este — se aprind lumânările de la Iconostas, sfeșnicile împărătești și pe Sf. Prestol.

La Liturghie, candelele toate și în tindă; policandru după cum este biserica de avută.

b) Dumineca la Praznice și în zilele Sfinților mari.

La Serarea mică: Cele patru candele; lumânările la Icoana Mântuitorului la Maica Domnului, la Icoana Hramului și la Iconostas. Se sting la Otpust.

La Serarea mare, ca la cea mică, până va cădi Preotul. La „Doamne strigat-am" se aprind și celelalte. Se sting la „Sfinte Dumnezeule" de după „Acum slobozește".

La Utrenie: la „Dumnezeu este Domnul" ca la Serarea mică. La Polieleu se aprind și la Iconostas cele două și înaintea Maicii Domnului în două sfeșnice. La Doxologia mare, în sfeșnicile împărătești și pe Sfânta Masă.

La Liturghie: Înainte de începerea Proscomidiei, una la Proscomidie. La începutul Liturghiei se aprind și pe Sfânta Masă — dacă Utrenia s'a făcut noaptea — și celelalte adică Policandru. Candelele toate, cum s'a arătat mai sus. Lumânările se sting în timpul rugăciunei Amvonului, iar candelele la sfârșitul Liturghiei.

PARTEA IV-a.

Observații asupra practicei la unele din Sfintele Taine, la ierugii, procesiuni, etc.

CAPITOLUL 1-iu.

Sfintele Taine

§ 1. *Sfântul Botez și Mir-Ungerea.*

Însemnarea pruncului (punerea numelui), unii Preoți au desființat-o. Motivul ar fi, că numele pruncului s'a declarat odată cu declararea nașterei la Ofițerul Stărei Civile; în fața acestui fapt, legiuit civil, s'ar crede că sunt de prisos rugăciunile respective „la însemnarea pruncului".

Nu e oare o greșeală? Biserica, în orice caz, trebue să confirme actul Stărei Civile. Aceasta se înțelege și din formularele Certificatelor de Botez, ce eliberează Parohia, unde se spune: *iar din Botez a primit numele de...*, ceeace se înțelege, că Bisericei i se rezervă puterea a da alt nume din Botez, sau a confirmă pe cel dat. Deci, Botezul începe cu rugăciunile la însemnarea pruncului, urmând întocmai după învățăturile din Aghiazmatar.

Rugăciunile la cel chemat spre Botez; Lepădările.

Trebue cetite rar, cu deplin înțeles, fără a se lăsă nimic sau a se scăpa din vedere. Aceasta este o dovadă evidentă de credința celui ce oficiază Sfânta Taină, credința pe care să o însufle și celor din jurul celui ce se botează, și mai cu seamă Nașului. Altfel cad — atât Preotul cât și Nașul, în osânda Canonului I al Sinodului localnic din *Halhidon*, a 3-a oară adunat, care zice: pe cel necredincios nu ascultă Dumnezeu.

La întrebarea: *Te lepezi de satana? și de toate lucrurile lui?* s. c. l., o face completă, la care cel ce se botează sau Nașul, răspunde: *Mă leapăd;* iar nu cum întreabă uni Preoți: *Te lepezi de satana?* Aci întrerupe, iar Nașul răspunde: *Mă lepăd de satana!* Preotul: *Și de toate*, etc. Nașul: *Și de toate*, și așa cu întrerupere despre toate atributele satanei. În Aghiazmatar se pune foarte limpede formula întrebărilor.

Pentru rugăciunile Lepădărilor este edificator a se ceti adesea „învățătura scurtă din Tesalonic", ce se vede înaintea începerei Botezului.

Botezul propriu zis. La practica acestei Sfinte Taine, este de observat numai în privința afundărei și Ungerei cu Sfântul Mir.

Afundarea trebue să se facă neapărat de trei ori, trecând apa peste creștet. Pentru trei afundări Canonul 50 al Sfinților Apostoli, condamnă cu cea mai mare pedeapsă pe cel ce nu le face deplin — trei — iar Tâlcuirea acelui Canon arată că nefăcându-se trei afundări *„nu numai că nu se săvârșește Botezul, ci în totul nici poate a se numi Botez"*. De apa rece nu fie temere. Se știe: când pruncul cu greu se naște — leșinat — Medicul sau moașa îl spală repede cu apă rece pe spate și-l trezește din leșin. Numai, trebue a umbla cu abilitate. Apa caldă se întrebuințează numai când Medicul sau moașa prescrie, dar în cameră bine încălzită.

Ungerea cu Sfântul Mir. La rânduiala Sfântului Botez învață, după afundare: *Apoi îl îmbracă în haină curată, zicând:* De aici urmează cetirea Psalmului 31. *Fericiți cărora s'au erlat fărădelegile;* apoi dă lumânarea în mâna Nașului și citește rugăciunea: *Binecuvântat ești Doamne Dumnezeule.*

După această rugăciune, conform învățăturei, rânduelei Sf. Botez, urmează a se săvârși Sfânta Taină a *Mir-Ungerei*, când, cel botezat va fi uns: „la frunte, la ochi, la nări.. la pept, la spate", etc., la toate încheeturile". Pentru acest act trebue desbrăcat complect, mai cu seamă prunc fiind.

Țin a stărui asupra acestei practice:

Odată afundat pruncul și învelit, se înăbușește și se încălzește bine. Desvelit după câteva minute, la aer — ori cum ar fi de

cald, fie în cameră din nevoi impuse imperios, dar mai cu seamă în biserică, — pruncul va fi cuprins de o răceală, fără a mai pune timpul cerut pentru Ungerea prescrisă. Din această cauză mulți prunci dobândesc pneumonie și unii nu mai pot scăpa.

Cum ar fi practica, care să nu atingă prescripțiunea din rânduiala Sfântului Botez?

Rânduiala sau așezarea rugăciunilor, este legată de logica Actelor; ea nu e Dogmă. Dogma este afundarea de trei ori și Mir-Ungerea. Deci se poate proceda cu o mică abatere dela rânduială, fără a se atinge Dogma: Iată practica:

După ce s'a cetit rugăciunea sfințirei untului de lemn: *Stăpâne Doamne Dumnezeul Părinților noștri...* Preotul dispune a se ceti imediat și Psalmul 31, iar dânsul citește înainte de afundare și rugăciunea: *Binecuvântat ești Doamne Dumnezeule....* După aceea unge cu untul de lemn sfințit, pe cel ce se botează. Se prepară așternuturile noui de o parte. Se afundă; se sprijină de Naș pe pânza nouă, care i s'a pus pe brațe din timp. Se așează pruncul pe noul așternut, fără a se înveli. Imediat Preotul ia vasul cu Sfântul Mir — vas ce l-a aranjat la dispoziție înainte de afundare — unge repede pruncul, care e înfierbântat sub reacțiunea apei reci, și repede îl înfașă cu scutecele și celelalte învelișuri. Astfel procedând, pruncul se încălzește, se înăbușește și adoarme chiar. Să se înlăture cămășuțele și scufițele cu legături. cu mânecuțe, etc. — manifestarea unei dragoste greșite și foarte periculoasă, mai cu seamă la astfel de moment. Chiar pânza în care sprijină pruncul, dacă este șifon sau indian — tot o atenție greșită—trebue înlăturată la înfățișare. Astfel de pânză lipindu-se udă pe corp, produce junghiu chiar. Pânza de casă e cea mai bună. Imbrăcarea cu cămășuțe și podoabe iar pericliteză sănătatea pruncului. Aici trebue lucrat repede și cu abilitate. Dacă ar fi pruncul născut de o oră chiar, ori bolnav, nu va suferi ci din contră: i se asigură sănătatea.

Ungerea cu Sfântul Mir însemnând *„Arătarea Sfântului Duh în chip de Porumb, ce s'a făcut la Iordan, Botezându-se Christos"*, (Can. 48 al Sin. din Laodiceea — Nota Tâlcuirei), se poate face deci imediat după afundare, deoarece și Sfântul Duh s'a arătat în momentul săvârșirei Sfântului Botez asupra Mântuitorului.

De aci rânduiala urmează întocmai.

La cetirea Sfintei Evanghelii, nu se îngenunche, fiind Sărbătoare de veselie, ca și la Nuntă.

Cuminecarea. Indată după ectenie și Otpust, se împărtășește cel botezat, aducându-se înaintea Ușilor Impărătești.

La împărtășirea cu Sfintele Taine, la Botez, în biserică, la Liturghie, ori afară din biserică pe bolnavi, prunci ori în etate, este bine a se avea în vedere următoarele:[1])

În biserică. Cei în etate se împărtășesc la Sfânta Liturghie, cum s'a arătat la pag. 73. *Pruncii* este bine a se împărtăși din Sf. preparate pentru anul întreg. Se pune vin în Linguriță, puțin, iar Sfântul Trup și Sânge numai o mică fărâmiță, luată din cutie cu un bețișor de busuioc — păstrat totdeauna în cutiuța cu Sfintele — pe care bețișor îl atinge cu vârful în vin. Acoperământul de care se servește, se pune sub barba pruncului, cu fața în sus. Imediat după ce i s'a dat conținutul, se pune acoperământul la gură, spre a nu da afară, ținând până a înghiți bine.

Afară din biserică. Sfintele Taine se poartă într'o cutiuță ce trebue să se închidă ermetic, fie de argint, fie de lemn ales — păr, paltin, sau lemn oriental ca chiparos — făcută special; totuși bine învelite într'o bucată de pânză, fină. Cutiuța cea mică se pune într'o cutie mare în care să aibă loc linguriță și două mici acopereminte.

La bolnav, pe o măsuță cu așternut curat, desface cutiile; așterne unul din acopereminte, după ce pune Epitrahilul după gât, și pune pe el cutiuța cu Sfintele și linguriță. Citește rugăciunile cuvenite. Adus vinul, desinfectează linguriță cu spirt aprins, apoi împărtășește pe bolnav. Ii mai dă o linguriță de vin, ca să nu rămână Sfântul Trup prin gură. Rugăciunea de mulțumire, ectenie și Otpustul.

Cel îndrăcit, dacă nu hulește Dumnezeeștile Taine, când este în întregimea minței, se împărtășește Dumineca, nu în toate zilele. (Timotei al Alexandriei: Intrebarea 3-a).

La Sfântul Botez pe scurt. După rânduiala Sfântului Botez, pe scurt, arată la sfârșit: *„Iar de va trăi pruncul"* cel botezat în grabă de vreun bărbat oarecare sau moșă — *„după acest botez.*

---

[1]) Se dau acestea, păstrate de la P. P. S. S. Episcopi Ghenadie Enăceanu și Atanasie Mironescu, pe lângă cari am avut osebita cinste a fi ca Protodiacon peste 7 ani, și pe care sfaturi le da Preoților în vistele Canonice, când îi cercetă la „Sfintele". Micile amănunte sunt de la autorul textului.

trebue să se aducă la Preot, ca să plinească toată orânduiala Botezului, după cuviință". Aici nu se arată dacă Preotul va săvârși și afundarea. Se înțelege că nu o va săvârși.

§ 2. *Nunta.*

Logodna. La schimbarea inelelor, în unele părți se conduc după obiceiu, în altele după învățătura din Evhologhiu sau din Aghiazmatar.

Așa prin Moldova se pun inelele într'o farfurie cu orz sau grâu, și se scot la întâmplare, când are loc schimbarea, după cuvenitele rugăciuni. Nu mă opresc mai mult asupra acestui obiceiu, nefiind conform cu tradiția pusă în cartea de ritual.

In carte învață: *...și luând Preotul inelele lor le pune pe Sf. Evanghelie, cel de aur, de va fi, de-a dreapta, iar cel de argint de-a stânga, dând nașilor, făclii aprinse să le fie la spatele lor*, ș. c. l.

Voiu stărui numai asupra schimbărei inelelor, la a căror însemnare și schimbare se produce oarecare confuzie, și din lipsă de lămuriri depline. Așa, după ectenie, și rugăciunea: *Dumnezeule cel veciuic*, și după însemnarea fiecăruia cu inelul, învață:

Apoi luând Preotul întâi inelul cel de aur, face chipul Crucei asupra bărbatului, zicând de trei ori:

„Logodește-se robul lui Dumnezeu (N.), cu roaba lui Dumnezeu (N.), și c. l.

„Și-l pune nașul [1]) în degetul mânei drepte a mirelui". „Asemenea și muerii (miresei) dând pre cel de argint".

„Și iarăși pre acesta nuna îl pune în degetul mâinii drepte a miresei. Apoi nunul le schimbă pre ele".

In ce stă confuzia? a) In timpul de față, mai cu seamă la oraș, se aduc verigi ambele de aur; unele au scris la comandă, numele mirelui pe una și numele miresei pe alta. Altele nu au scrise numele, ci sunt cumpărate după măsura degetului mirelui și al miresei.

I. Cum se pun pe Sfânta Evanghelie cele cu numele scrise?

R. Se știe că mireasa va rămâne pentru totdeauna în deget cu veriga ce poartă numele Logodnicului, adecă al soțului și viceversa. Prin urmare, pe veriga cea mai mică, care până la schimbarea de către nun, după însemnarea de către Preot, se socotește a mirelui, este scris numele mirelui; iar pe cea mare, care până în momentul arătat este a miresei, stă scris numele miresei. Deci: verigile se așează pe Sfânta Evanghelie astfel: cea mai mică, cu numele mirelui, la dreapta și cea mai mare, cu numele miresei, la stânga.

[1]) Această învățătură: că nunul și nuna pun inelele, este în Aghiazmatar. In Molitfelnic spune că numai ce le schimbă. Deci Preotul le pune.

Preotul, însemnează pe mire, cu veriga ce poartă numele lui, iar pe mireasă cu numele miresei. După ce nunul și nuna le pun în degetul inelar fiecăruia, și *în urmă nunul le schimbă*, rămân așa cum trebue să le poarte totdeauna: veriga cu numele miresei la mire și vice-versa. Aceasta se constată și din viața socială: Dacă cineva e logodit sau căsătorit, se găsește pe veriga ce poartă bărbatul, numele logodnicei sau soției, și vice-versa.

La verigele fără scrierea numelor, se înțelege cum urmează a se așeza: cea mai mică la dreapta, în dreptul mirelui și cea mai mare la stânga. Schimbate, rămân cum trebue purtate.

Insemnarea se face în modul următor: Punând inelul la fruntea logodnicului, zice: *Logodește-se robul lui Dumnezeu (N)*, apoi la fruntea logodnicei, zicând: *„cu roaba lui Dumnezeu (N.)*, și iar la fruntea logodnicului, zicând: *în numele Tatălui;* la pept: *și al Fiului;* la umărul drept: *și al Sfântului Duh;* iar ducându-l la umărul stâng: *acum și pururea și în veci vecilor Amin.* Aceasta, de trei ori. Il pune în deget.

Tot astfel și cu inelul dela stânga, însemnează, dela fruntea logodnicei la a ginerelui, de trei ori.

După rugăciune, ectenia și Vosglas, se face Sfârșitul, dacă cununia nu se săvârșește imediat.

Cununia. Practica cununiei nu prezintă nici o confuzie. Cununiile se așează în locul inelelor: a bărbatului spre dreapta și a femeei la stânga.

Insemnarea cu cununiile se face ca și cu inelele, zicând: cunună-se, în loc de: logodește-se.

Se observă, că în cartea de ritual spune că Preotul pune cununia pe cap. Practica este: că și Nunul pune mâna dreaptă pe cununie când o pune pe capul mirelui și când o ia. Asemenea și nuna la mireasă.

Cuvântarea, unde crede Preotul de cuviință a fine, are loc sau înainte de Otpust, sau înainte de „Pentru rugăciunile", după care urmează sărutarea cununiilor cum este obiceiul locului.

Note canonice asupra Nunței.

Nunta în post este oprit a se face ; asemenea Mercurea și Vinerea și *în celelalte trei Posturi :*

Canonul 69 al Sfinților Apostoli. (Tâlcuire): „Iară Apostolescul acesta Canon, în cuvântul Postului, împreună a numărat Mercurea și Vinerea cu Postul cel de Patru zeci de zile". — Can. 52 al Sinodului din Laodikia : *„Nu se cade în Patru zecime, Nunți sau zile de naștere a săvârși".*

Pentru zile de nașteri se va arăta la § 9 : Despre Posturi.

Nota Tâlcuirei Can. 69 al Sfinților Apostoli, arată pentru Nuntă : *„Iară de este întocmai Postul Mercurei și Vinerei cu Sf. Postul cel Mare, arătat este, că precum într-acela nunți nu se fac, după Canonul 52 al Soborului din Laodichia, așa nu se cade a se face nici Mercure nici Vinerea".* Mai departe, aceeași Notă, arată pentru Nuntă : *„Pentru aceasta și Proorocul Ioil însemnând că în vremea Postului se cade a se înfrâna despre împreunare cei căsătoriți, zice : Sfințiți Postul, propovăduiți vindecarea... Iasă mirele din așternutul său și mireasa din cămara sa* (Kap. 2) *Iară Dumnezeescul Pavel arătat zice, că cei căsătoriți după lege, întru o unire se cade a se depărta de trupeasca împreunare, pentru a se zăbovi în Post și în rugăciuni.* (1-a Korinteni, 7. 5)".

Despre *obiceiuri ale locului,* adecă a se săvârși cununii într'un timp al Postului, cum este la Postul Nașterei Mântuitorului — până la Sfântul Nicolae, Canoanele nu arată nimic. Un astfel de obiceiu, care s'a generalizat încât trecut din limita unei Eparhii, va fi luat naștere prin vre-o prealabilă dezlegare a Kiriarhului sau Kiriarhilor.

Totuși Preotul nu poate săvârși cununia religioasă în acest timp, ca și în ajunurile Posturilor, după cum se înțelege din spiritul Canoanelor, decât cu dezlegarea Episcopului, care o poate da, fie individualelor cazuri, fie general pe Eparhie. Fiecărui Episcop îi rămâne putere a da dezlegare.

Pentru Nunta a 2-a și a 3-a. După Nichifor Mărturisitorul, nu se cunună (nu se pun cununi). După „răspunsurile Fericitului Nichita Mitropolitul Iraclei, se pot cununa. Se pun și canonisiri. (A se observa „Capetele pentru a doua nuntă", în Molitfelnic, după Otpustul ;;Rânduelei Cununiei".

Atât Logodna cât și Cununia a 2-a, sunt cu oare-care prescurtări. Preotul care a cetit a 2-a sau a 3-a Cununie, nu se cade să mănânce cu dânșii „precum zice Canonul 7 al Soborului ce s'au făcut la Neokesariaă.

§ 3. *Sfântul Maslu.*

Se săvârșește de Preoții — 3, 5 sau 7 — luând Epitrahilul și felonul.

Învățăturile din cartea de ritual — Aghiazmatarul și Molitfelnicul — sunt limpezi, asupra practicei.

Singure două puncte părând a fi nelimpezite, mă opresc asupr lor.

1-iul. Binecuvântarea untului de lemn la rugăciunea care se rostește de șeapte ori: *Doamne, carele cu mila și cu îndurările Tale...* la cuvintele : *Însuți Stăpâne sfințește untdelemnul acesta,* pe unele locuri binecuvintează toți Preoții deodată, la rostirea rugăciunei de către fiecare Preot.

In Aghiazmatorul tipărit la R.-Vâlcea — 1861 — cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Calinic (Cernicanul) învață : („Aici blagoslovește *fiește care Preot untdelemnul, cu zicerea rugăciunei").* După această învățătură lucrul e destul de limpede ; fiecare Preot rostind rugăciunea, binecuvintează untul de lemn, care trebue binecuvântat de 7 ori de și nu vor fi 7 preoți.

Există însă și învățătură : („Aici blagoslovesc toți Preoții Sfântul Unt"). Se poate ca Preoții ce vor fi avut o carte de ritual cu astfel de învățătură (un Molitfelnic vechiu de R.-Vâlcea 1782) să practice binecuvântând toți deodată, la fiecare rostire. Această învățătură e susceptibilă de două tâlmăciri : una, că binecuvintează toți — adecă deodată — alta că binecuvintează toți, însă pe rând fiecare cu rostirea rugăciunei, iar nu în sensul : că dacă a binecuvântat unul, ceilalți să nu mai binecuvinteze, ci să zică numai rugăciunea.

Logica este de partea învățăturei din Aghiazmatar : „binecuvintează fiește care Preot... cu zicerea rugăciunei", foarte clar. Ce rost ar avea binecuvântarea de 7 ori câte 7 sau minimum de 7 ori câte 3=21 ?

Pentru mai deplină edificare, voiu descrie la finele acestui paragraf săvârșirea Sfântului Maslu cu Arhiereu, 6 Preoți și 2 Diaconi — Maslu de obștie.

---

*) Se știe că toate cărțile tipărite la R. Vâlcea, în timpul P. S. Calinic, au fost corectate de P. S. Sa; De asemenea se știe că a fost unul din cei mai riguroși păstrători a rânduelilor bisericești și de formă și de fond, fără cea mai mică schimbare, cum și viața I-a fost de un ascetism riguros, așa cum au predat-o Marii întemeietori Antonie, Teodosie și Pahomie.

Al 2-lea punct: După cetirea Evangheliei a 7-a, se dă Sfânta Evanghelie bolnavului spre sărutare, care o și deschide într'un loc. I se pune pe cap și Crucea, și se citește de Protos rugăciunea: *Împărate Sfinte...* în care timp ceilalți Preoți cântă: *Doamne miluește*, Iin, ușor și pe larg, pe glas al 2-lea. Se unge bolnavul a 7-a oară; cântăreții cântă: *Mărire... Izvorul tămăduirilor având Sfinților... Și acum... Caută spre rugăciunea robilor Tăi...*, Ectenia și Otpustul — a se observa întocmai cum este de față.

Cel ce i s'a făcut Maslu, îngenunchează și-și cere ertare: *Binecuvântați părinți Sfinți... și erlați-mă pre mine păcătosul.*

Preoții îi dau binecuvântarea, zicând:

Dumnezeu să te binecuvinteze; ertare de păcate și sănătate să-ți dăruiască. Sau:

„Dumnezeu să te erte și să te ridice din patul boalei și să te blagoslovească și să te miluiască pre tine acum, și pururea și în veci".

Aceste feluri de binecuvântare nu există în Aghiazmatar, ci în Molitfelnice.

Practica aceasta descrisă, se urmează cu oarecare adăogiri tradiționale, afară de cele prescrise în carte, dar care nu se văd de prisos.

Așa în carte nu spune că bolnavul sărută Evanghelia și o deschide, ci Preotul o deschide și o pune pe capul bolnavului, fără a pune și Crucea. Iar la fine zice: *Și luând blagoslovenie și ertăciune dela Preoți, se duce, mulțumind lui Dumnezeu.*

Poporul obișnuește a-și face Maslu, Luneа, Mercurea și Vinerea. Această tradiție o au primit, poate și sub inspirația faptului sau din credința că în Săptămâna Sfintelor Patimi, Mercurea, Vinerea și Sâmbăta se face Maslu. Logica este puternică, deoarece aceste zile sunt de Post și de plângere pentru păcate. Iară în Sfânta și Marea Mercuri, în amintirea ungerei Mântuitorului cu Sfântul Mir, de către muerea cea păcătoasă.

Sâmbătă fac numai în cea Mare, a Sfintelor Patimi, pe unele locuri.

Săvârșirea Sfântului Maslu de obște.

(Cu Arhiereu, 6 Preoți și 2 Diaconi [1]).

Dimineața, la ora obișnuită, toacă odată și trage mult, clopotul cel mare.

In mijlocul bisericei, pe o masă, se pune o farfurie cu făină de grâu și în mijlocul ei o ceașcă cu unt de lemn; șeapte lumânări (de ceară curată), legate în formă de snop, puse în picioare, și șeapte bețișoare de busuioc, cu vată la un capăt.

Po ușile Impărătești ies din Sf. Altar: a) Preoții în ordine, dela cel mai mic până la cel mai mare, având cei 5 câte o carte în mână iar întâiul Preot Evanghelia. Arhiereul cu Crucea, precedat de Diaconi, având dicherotricherele cu panglici negre; Arhidiaconul are și cădelnița. Arhiereul eșind primește și Cârja de la Anagnostul ce așteaptă înaintea icoanei Mântuitorului. Iau loc la masă în ordinea ce s'a arătat la Vohodul Serărei (Fig. 6). Se așează po masă Evanghelia și Crucea. Anagnoștii — doi stau dinapoia Arhiereului: cel cu cartea la dreapta și cel cu Cârja la stânga.

Arhiereul primește cădelnița dela Arhidiacon; cădește masa împrejur odată, icoanele împărătești, pe Preoți; în fine cădirea mică. La cădire Preoții se retrag înapoi, lăsând loc, pe când Diaconii însoțesc pe Arhiereu.

După ce Diaconii și-au reluat locurile — spre Altar — și Arhidiaconul a dat cădelnița, întonează: *Binecuvintează Stăpâne Sf.* Episcopul: *Binecuvântat este Dumnezeul nostru...* Cântăreții 1: *Amin*: Arhiereul: *Mărire Tie Dumnezeul nostru, Mărire Tie. Împărate Ceresc Mângâitorule...* Cântăreții: *Intru mulți ani, Stăpâne Sfinte* (plecându-se către Arhiereu); *Sfinte Dumnezeule...* ș. c. l., până la *Aliluia*. De aci înainte — de după Psalmul 142 — Sfântul Maslu se cântă de Arhiereu cu Preoții și Diaconii, în modul următor:

Arhidiaconul întonează ectenia mică. Arhiereul Vosglasul: *Că Tie se cuvine toată Mărirea...* Arhiereul cântă: *„Aliluia, All-*

[1]) Arhiereul îmbracă Mantia, Epitrahilul și Omoforul mic. Preoții Epitrahil și Felon; Diaconii Stihar și Orar.

Descrierea acestui Sfânt Maslu de obște cu Arhiereu, este după cum s'a săvârșit la Sfânta Episcopie a Râmnicului de P. S. Episcop Atanasie Mironescu, în Sfânta și Marea Mercuri, înainte de începerea Orelor.

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

luia, Aliluia, irmologiceşte, pe glas al 6-lea. Primul Preot, stihul: *Doamne nu cu mânia Ta să mă mustri... Aliluia,* de 3 ori. Al doilea Preot cântă iarăşi *„Aliluia"*, cu stihul al 2-lea: *Miluieşte-mă Doamne, că neputincios sunt.* După aceea Arhiereul cântă — pe acelaşi glas — troparul: *Miluieşte-ne pre noi Doamne, miluieşte-ne pre noi...* Preotul 1-iu *Mărire... Doamne miluieşte-ne pre noi că intru Tine...* Preotul al 2-lea: *Şi acum... Uşa milostivirei,...* Apoi Arhiereul citeşte Psalmul 50, sau Preotul pe care îl însărcinează.

Canonul se cântă de Arhiereu cu Preoţii, începând Arhiereul primul Tropar, cu stihul cuvenit. Diaconii nu iau parte la cântarea Canonului [1]). Asemenea Laudele, şi cealaltă rânduială.

După Laude, Sfinte Dumnezeule, ş. c. l., şi troparul *Unul cela ce eşti grabnic...* Arhiereul cu Preoţii şi Diaconii se închină, ca pentru începutul Liturghiei. Arhidiaconul întonează: *Binecuvintează Stăpâne Sfinte.* Primul preot, cu binecuvântarea Arhiereului, luând Sfânta Evanghelie şi Crucea, întonează: *Binecuvântată este Împărăţia a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh. acum şi pururea şi în veci veacilor.* La strană: *Amin.*

Arhidiaconul întonează ectenia cuvenită.

La întonarea: *Pentru ca să se binecuvinteze untul acesta...* binecuvintează numai Arhiereul. (Dacă sunt numai Preoţi, binecuvintează toţi preoţii de-odată). Asemenea şi când se întonează: *Pentru robul* sau robii — *lui Dumnezeu* (cutare). Şi în cazul întâi şi în al doilea, Preoţii se pleacă, când binecuvintează Arhiereul.

Rugăciunea: Doamne carele cu mila şi cu îndurările... se rosteşte întâi de Arhiereu, care binecuvintează untul de lemn la cuvintele: *...însuţi Stăpâne sfinţeşte untul de lemn acesta*—Preoţii iarăşi plecându-se. După Arhiereu rostesc aceiaşi rugăciune, pe rând Preoţii: în ordine, binecuvântând untul de lemn numai cel ce rosteşte rugăciunea. Astfel se rosteşte rugăciunea de 7 ori, cu binecuvântarea untului de lemn de 7 ori.

Se cântă troparele ce urmează — sau se citesc, cum va dispune Arhiereul — în aceeaşi ordine ierarhică.

Apostolul, se citeşte de Diaconi, alternativ. Evanghelia cea dintâiu de către Arhiereu. Arhidiaconul ectenia: *Miluieşte-ne pre noi Dumnezeule...* Arhiereul Vosglasul: *Că milostiv...* şi Rugăciunea întâia, la care Arhiereul binecuvintează untul de lemn, când rosteşte cuvintele: *Trimite Duhul Tău cel Sfânt şi sfinţeşte untul de lemn acesta* (şi aici Preoţii se pleacă); binecuvântând şi pe bolnav sau credincioşii ce vor fi de faţă, la cuvintele: *şi-l fă pre el robului* — sau robilor *Tăi (Cutare) carele se va unge....* (Preoţii plecându-se în partea spre care binecuvintează Arhiereul). Şi aici, dacă nu este Arhiereu, în amândouă locurile arătate, binecuvintează toţi Preoţii deodată.

Ungerea, cu rugăciunea: *Părinte Sfinte, Doftorul sufletelor...* rămâne la urmă, cum se va vedea mai jos.

După vosglasul fiecărei ectenii, rostită alternativ: de Arhidiacon şi Deftereu, în urma fiecărei rugăciuni pe care o citeşte Preotul ce a cetit Evanghelia, Diaconii cântă, pe glasul al 8-lea: *Doamne, dirmă asupra diavolului, Crucea Ta ai dat-o nouă...*

Astfel se urmează până la sfârşit, când după cetirea Evangheliei a 7-a, şi a rugăciunei — fără a se zice ectenia — Primul Preot — cu binecuvântarea Arhiereului — dă bolnavului sau unuia din credincioşii asistenţi — Evanghelia, spre a o deschide, după ce o sărută. Apoi pune, şi Crucea pe capul celui ce o a deschis — el fiind îngenunchiat şi toţi credincioşii, Arhiereul citeşte rugăciunea: *Împărate Sfinte...* ş. c. l. In timpul acestei cetiri, Preoţii şi Diaconii cântă: *Doamne miluieşte,* lin şi dulce, pe larg, aşa ca să nu acopere cetirea rugăciunei; aceasta se cântă pe glas al doilea, ca şi la hirotonii. Ectenia, Vosglasurile se zic de Preoţii 1-iu şi al 2-lea: *„Auzine pre noi...* şi *Că milostiv.* Otpustul se dă de Arhiereu. Se dă binecuvântarea de ertăciune, cum s'a arătat la săvârşirea Sfântului Maslu, numai de către Preoţi.

După Otpust şi ertăciune Arhiereul şi Preoţii trec la Iconostas în rând spre strana stângă: Arhiereul lângă Iconostas, având în mâna stângă Crucea, şi în dreapta un beţişor. Primul Preot având Evanghelia şi un beţişor, iar ceilalţi Preoţi câte un beţişor, toate îmbibate în untul de lemn sfinţit; sărută şi fiecare se unge la frunte de către Arhiereu, iar ceilalţi Preoţi între dânşii reciproc şi pe Diaconi.

Credincioşii vin pe rând la Iconostas; sărută icoana de pe el, Crucea dela Arhiereu spre a primi ungerea, după care îi sărută mâna; trec la Primul Preot, sărută Evanghelia, şi primeşte ungerea. Aşa la fiecare Preot.

In acest timp fiecare Preot rosteşte în şoaptă rugăciunea: *„Părinte Sfinte, Doftorul sufletelor şi al trupurilor"...* pe când

[1]) In Molitfelnice se arată: **Rânduiala Sfântului Maslu**, care se cântă de şapte Preoţi, adunaţi în Biserică sau în casă....

Diaconii, aşezaţi în rând, la urma Preoţilor, cântă: *„Doamne armă asupra diavolului, Crucea Ta ai dat-o nouă"*...

Se încheie, cu: „Pentru rugăciunile Sfinţilor, Părinţilor"...

Se dă binecuvântarea pentru cetirea Ceasurilor, după rânduială, cu metanii şi rugăciunea Sfântului Efrem, după care se săvârşeşte Liturghia Mainainte Sfinţită.

Dacă Sfântul Maslu se săvârşeşte Sâmbătă, îndată Liturghia Sfântului Vasile Cel Mare.

CAPITOLUL II.

Observaţii asupra unor ierurgii

§ 1. *Molifta de 40 de zile.*

Din faptul, primit tradiţional: a se boteza pruncii până a 8-a zi, sau cel mai târziu până la 40 de zile, s'a produs credinţa în popor: că la 40 de zile dela naştere, nefiind pruncul botezat, muma lui nu se poate duce la biserică „să ieа început de a intra în biserică, fiind curăţită". Motivul: că nu se poate duce pruncul nebotezat, la biserică.

Se naşte simpla întrebare: Se aduce pruncul, în biserică, nebotezat? La începutul rugăciunilor respective se zice: „Şi se aduce de maica sa, fiind de faţă şi naşul ce l-a botezat"; conţinutul rugăciunilor având preponderenţă.

In continuarea primei rugăciuni se zice: ...„şi 'i-ai arătat lui (pruncului) această lumină simţitoare, *ca să se învrednicească şi luminei celei înţelegătoare*"... Dar să presupunem că această expresie s'ar referi la actul săvârşit al Botezului. Trecem la altă rugăciune.

Iată ce se zice în prima rugăciune ce se citeşte pentru prunc, *de nu va fi murit. Ca împuternicindu-se Sfântul Botez, să dobândească partea aleşilor Impărăţiei Tale*... In rugăciunea: „Dumnezeule Părinte a tot ţiitorule", zice: *Insuţi şi acum cela ce păzeşti pruncii, Doamne, binecuvinteazâ pre pruncul acesta, împreună cu părinţii şi cu naşii lui, şi-l învredniceşte pre dânsul în vreme cuviosă şi naşterei celui din apă şi din Duh.* Deci, în tot locul arată că pruncu este nebotezat.

O mică confuzie ar rămâne: învăţătura dintâi: *„fiind de faţă şi naşul cel ce l-a botezat*, şi învăţătura cea dinaintea Otpustului, după ce Preotul pune pruncul înaintea uşilor împărăteşti, unde zice: *închinându-se naşul de trei ori, il ieа pre el şi iese.* Aceste învăţături îşi au un temeiu dar nu în mod absolut. In viaţa religioasă tradiţională a Poporului nostru Român, Creştin-Ortodox, se ştie că naşul familiei se păstra neschimbat, din generaţie în generaţie. Şi dacă naşul era în aceeaşi localitate, venia cu pruncul şi la 40 de zile, ori fiind botezat ori nefiind botezat.

O învăţătură pentru practică, trebue făcută în înţelesul odâne al oficierei serviciului — specific al rugăciunei. Ea nu poate altera fondul unei rugăciuni. Ori în cazul de faţă, fondul nu se atacă: prima învăţătură priveşte cazul când pruncul este botezat. A doua, când nu este botezat.

Concluzia: Pruncul totuşi e bine a se aduce în biserică, fiind botezat.

§ 2. *Serviciul înmormântărei.*

La Serviciul înmormântărei, este de observat, în ce priveşte practica, numai ordinea aşezărei Preoţilor, fiind mai mulţi, atât în timpul oficierei, cât şi al procesiunei în mişcare.

In timpul oficierei, se vor aranja astfel ca Protosul să fie la mijloc iar la dreapta şi la stânga ceilalţi, după rang sau etate. Diaconii au loc după cei din urmă Preoţi; de este numai unul, ieа loc la dreapta celui din urmă Preot. Greşit se interpretează, ca Diaconul să stea la dreapta Protosului, în mijlocul Preoţilor. Această şedere s'a explicat la serviciul în Sobor cu Diacon, şi unde îi este locul[1]).

Serviciul înmormântărei se urmăreşte după Moliftelnic. Cântările se execută de cântăreţi; ecteniile de Diacon — dacă este — iar dacă nu este Diacon, de Preoţi, alternativ, zicând fiecare Preot, cu ectenia şi vosglasul.

Dacă Protosul voeşte, începe anumite cântări, ca: „Aliluia", „Cela ce cu adâncul înţelepciunei"... primul tropar dela binecuvântări: „Ceata Sfinţilor"... mai cu seamă nefiind de faţă cân-

[1]) Am văzut la servicii, în Liturghie sau ierurgii, fiind sobor de Preoţi, şi mai cu samă patru Preoţi, pe Diacon stând în mijloc, ca şi cum ar fi Protosul. O faţă bisericească, streină de localitate, dar binecunoscătoare tipicului şi Canoanelor, ar fi rămas urât impresionată.

tăreți bine formați. Cântând câte un Preot de ici și altul de colo fără o ordine, produce o impresie neplăcută, cântăreții rămânând în tăcere.

Cetindu-se Catisma — stările — în timpul celei dintâiu stări — se cântă pe glas al 8-lea lin și rar, cu dulceață, stihul : *Binecuvântat ești cuvântat Doamne, învață-mă îndreptările Tale. Cei fără prihană în cale. Aliluia.* Cetirea se face într'un isson — în mod rugător, nu vorbitor — corespunzător tonului de bază al cântărei.

Cetindu-se a doua stare, la strane se cântă alternativ — pe glas al 5-lea : *Milueşte pre robul* (sau roaba) *tău. Poruncile tale. Milueşte pre robul Tău.*

La a treia stare se cântă : *Numele tău. Aliluia.* Acesta se poate cânta și pe glas al 3-lea; dar mai duios și de efete este a se cânta pe glas al 4-lea — rar, cu cadență mică în *Ni*, și cu final în *Vu* — în care ton se și execută cetirea.

După Catismă, îndată se încep Binecuvântările. Dacă Protosul este bun cântăreț și voește, începe primul tropar, urmând stranele cântarea celorlalte. Asemenea, de voește, cântă și troparul *Măririi*. Dacă sunt cântăreți buni, totuși e mai bine a-i lăsa să execute toate cântările.

„Sedealna" : *Cu adevărat deșertăciune sunt toate*, cetindu-se, produce mai bine efectul dorit, decât cântându-se ; trebue însă a se ceti, rar, cu dicțiune, interpretativ, iar nu grăbit, fără nici un înțeles, cum obișnuesc unii cântăreți. Cetind Preotul Sedealna și Icosul, ar fi o alternativă plăcută.

Condacul se cântă de Preoți : întâia oară mai rar, iar a doua — după cetirea Icosului — mai repejor.

La irmosul Cântării — Pesnei a 9-a — în Molitfelnicele cele vechi nu există anunțarea : Pre Născătoarea de Dumnezeu...

Stihirile pe cele 8 glasuri, dacă cel mai mare voește se citesc în loc de a se cânta. Dacă se citesc, aceasta este bine a o face Preoții, în ordine. Dacă este un singur Preot, le citește în alternativă cu cântăreții.

Evanghelia o citește Protosul. Molitfele de ertarea tuturor păcatelor, la mort, care urmează a se ceti de Arhiereu, în lipsa Arhiereului se citesc de protos. Intrucât protosul a cetit Evanghelia, le vor ceti preoții cei mai în etate, dacă sunt mai mulți ; se cere însă a fi Duhovnic. Numai de va fi un singur Preot, de și nu va fi duhovnic, le va ceti.

După învățătura din evhologiu, terminându-se a doua rugăciune : *Stăpâne Dumnezeule*, se zice : *Dumnezeul Duhurilor*, de către protos — ceilalți zic aceeași în taină, apoi tot Protosul vosglasul : *Că tu ești învierea și viața...* și îndată se începe sărutarea, în care timp se cântă Stihirile Podobnico pe glas al 2-lea. Otpustul.

Mai practic este — cum s'a și generalizat — astfel : După molifte, se zice : Dumnezeul Duhurilor, de către Protos — dacă sunt mai mulți. Vosglasul îl zice fiecare preot, pe rând, spre a nu rămâne nici unul. Otpustul îl dă Protosul.

Dacă are a rosti cineva cuvânt funebru, afară de Preot, va comunica mai dinainte, ca Protosul să știe. Cuvântarea sau cuvântările se rostesc după Otpust, înainte de a se cânta : „Veșnică pomenire".

Procesiunea până la mormânt, încă își are rostul ei. Să luăm un caz dela oraș — înmormântare de clasa 1-ia, după care se pot rândui celelalte :

In fruntea procesiunei va merge Crucea. Vor urma steagurile, fie ale societății de înmormântare, fie ale altor societăți. După Steaguri, Decorațiile ce va avea ; în urma lor trăsurile cu preoți, apoi carul mortuar.

Fiind obiceiul a se aduce coroane — pentru care trebue lucrat a se desființa — ele se vor purta înaintea Decorațiilor, de către cei rânduiți. Dacă se pun pe un car cernit, carul va merge cu ele tot înaintea Decorațiilor.

Oprirea la răspântii, nefiind prevăzută în carte, ar trebui desființată, ca și ocolirile. Distanța pe care Preoții o vor parcurge dela un loc la altul — cum de ex. dela o răspântie la alta, sau calea întregă, cum este pe unele locuri, este estetic a se parcurge așezându-se pe două rânduri.

In timpul oficierei, ca și în mersul procesiunei, salutările și convorbirile produc urâtă impresie. Atitudinea Preotului trebue să corespundă caracterului serviciului : ridicarea forței morale în durere, cultivarea tăriei de suflet, meditație religioasă.

§ 3. *Prohodirea pruncilor.*

Dau mai jos, ectenia pentru prunci, care în Evhologiile noastre nu se arată [1]) :

[1]) Le-am găsit într'un Molitfelnic vechiu din bogata bibliotecă al D-lui Profesor C. D. Fortunescu din Craiova — manuscris vechiu — copiat după un Molitfelnic Slavonesc.

Ectenia: *„Mîlueşte-ne pre noi Dumnezeule"...*

Încă ne rugăm pentru fericitul pruncul(....) sau pruncă (....), ca după nemincinoasă a Ta făgăduinţă, împărăţiei Tale ceri ceresti a-l învrednici pre el.

„Ca Domnul Dumnezeul nostru să aşeze sufletul lui", ş. c. l.

Vosglasul: *„Că Tu eşti Învierea şi Viaţa şi odihna tuturor robilor Tăi, şi răposatului robului Tău pruncului acestuia (....) sau roabei Tale pruncei acesteia (....) Christoase Dumnezeul nostru"* ş. c. l.

In acel manuscris învaţă:

„Iară „Dumnezeul Duhurilor" nu se zice la pogrebania pruncilor, care se face până la vârsta de şeapte ani ai pruncului.

§ 4. *Înmormântarea Preoţilor mireni.*

La înmormântarea unui Preot sau Diacon, trebue să fie cel puţin cinci Preoţi îmbrăcaţi, pentru cântarea prohodului.

Serviciul înmormântărei Preotului, urmează neschimbat, ca al mirenilor, până la Sedealna de după Binecuvântări. După Sedealnă, începe Serviciul special: cu Antifoane, Apostole, Evangheliu, Rugăciuni, Sedealnă, Troparo, etc., cum se văd aşezate în Evhologiu.

Practica oficierii: Prohodul acesta se cântă numai de Preoţi şi de Diaconi. Prin excepţională binecuvântare unui distins cântăreţ, anumite stihiri.

Se descrie aici practica cu Diaconi. Procesiunea porneşte de la casa Preotului, la biserica unde a slujit.

1) Crucea dela biserică [1], 2) Prapurele sau Steagurile; 3) Purtătorii sfeşnicelor, cu lumânări aprinse; 4) Cântăreţii cântând *Sfinte Dumnezeule*, Canonul şi vre-o stihiră — cântări în tact cât se poate de rar; 5) Preoţi în ordine, câte doi; 6) Preoţii ce duc pe decedat, sau carul funebru. Dacă sunt Decoraţii şi coroane — care coroane preoţii să lupte a se desfiinţa [2], se rânduesc cum s'a arătat la procesiunea pentru mireni.

[1]) In Basarabia, la fie-care biserică se află o Cruce de lemn, frumos zugrăvită, pe care o poartă pe umere, un tânăr, car ceste expresia cuminţeniei şi evlaviei în sat, la procesiuni. Asemenea se află mai multe Steaguri, pe care tot ast-fel de tineri le poartă la procesiuni.

[2]) Am văzut la o biserică coroane atârnate pe pereţi în interior şi chiar în Altar, la Locul de Sus. Intrebând pe Preot: cum a îngăduit această profanare şi cine le-a pus, mi-a răspuns: Lasă că şed frumoş aşa: şi n'am putut să refuz pe oameni. Ori-ce comentar îl cred de prisos, faţă de o astfel de mentalitate.

La biserică se aşează în mijloc pe patul special. Preoţii iau loc înaintea Sfântului Altar, în ordinea arătată la prohodirea mirenilor. Dacă din motive de forţă majoră, decedatul nu se poate sluji în biserică, ca de ex.: biserica ar fi în reparaţie, sau ar fi popor mult care n'ar încăpea în biserică decât o minimă parte, şi ar dori să asculte această slujbă, foarte edificatoare, ori alte cauze, se aşează înaintea bisericei.

Aşezat înaintea bisericei [1], Preoţii şi Diaconii iau loc la partea de Apus, cu faţa spre uşa bisericei, în ordinea ştiută.

în biserică.

Dându-se binecuvântarea, se citeşte Psalmul 90: *Cel ce locueşte...* şi celelalte, cum se arată mai sus. In timpul cetirei Psalmului, Protosul, însoţit de Diaconi, cădeşte împrejur odată, apoi icoanele, pe preoţii oficianţi, poporul, în fine cădirea mică, terminând la locul său. Voind Protosul, cădese Diaconii.

Pentru executarea cântărilor, care sunt multe, Protosul desemnează pre doi dintre Preoţi — cei mai buni executanţi — rămânând celorlalţi, cetirile afară de Evanghelie, vosglas şi rugăciune. Diaconii întonează ecteniile cuvenite şi citesc Apostolul.

Urmărindu-se executarea Serviciului, după cum se vede în Evhologiu, se va arăta practica, numai în două părţi ale slujbei, aşa cum s'a executat sub Protia P. S. Episcop Silvestru (Bălănescu) al Huşilor, la înmormântarea P. S. Ghenadie Enăceanu — Ianuarie 1898.

1) După Evanghelia a 3-a şi Rugăciunea a 3-a, urmează, Antifonul al 3-lea; stihuri din Psalmul 83. La acest Antifon s'a procedat astfel: Fiecare Preot, începând cu Protosul, întonează un stih. Primul: *Cât sunt de iubite lăcaşurile...* Stihul se termină cu *„Aliluia"*, pe care cel ce va ceti îl pronunţă odată; Diaconii sau, în lipsă, ceilalţi Preoţi îl cântă, irmologic, dar lin şi dulce, pe glas al 2-lea, de 3 ori: Aliluia, Aliluia, Aliluia. Tot aşa urmează, terminându-se Mărire... Aliluia 3. Şi cum, Aliluia 3.

2) După Condac: *Cu Sfinţii odihneşte Christoase...* pe care îl cântă tot Soborul — Preoţi şi Diaconi, urmează 24 de Icoase. La acestea, practica este astfel:

[1]) Cazul acesta s'a petrecut la înmormântarea Episcopului Ghenadie Enăceanu, când poporul nu ar fi încăput nici pe sfert, în marea Catedrală, şi doreau să asiste la Serviciul, oficiat de 3 Arhierei, mulţi Preoţi şi şase Diaconi la care au asistat şi evreii din R. Vâlcea.

După cântarea Condacului, Preotul citește primul Icos, terminându-se cu „Aliluia". Imediat Diaconii cântă pe glas al 2-lea Aliluia, odată. Al doilea Preot citește al doilea Icos, cu aceeași terminare, urmată de aceeași cântare. Tot astfel urmează rotația până se citește ultimul Icos. Ele trebue cetite cu dicțiune și interpretativ. Altfel, în loc de efectul dorit, produc indiferență din partea asistenței, dacă nu mai mult.

Stihirile Sfântului Damaschin, dacă cel mai mare voește, se citesc în loc de a se cânta.

De aci, urmează celelalte după rânduiala din Evhologiu.

§ 5. *Serviciul înmormântărei la Sfintele Paști și Săptămâna Luminată.*

Dându-se binecuvântarea, se cântă: *Christos a înviat...* cu stihurile cuvenite. După: *Și acum*, ectenia, cu vosglasurile știute. Imediat Canonul Invierei, cum este arătat în Evhologiu, până la Condac. Se cântă Condacul; se citește Icosul, și iar se cântă Condacul.

Domnului să ne rugăm. Vosglasul: Că Sfânt ești Dumnezeul nostru... Se cântă: *Câți în Christos v'ați botezat...* de 3 ori, Apostolul zilei. Nefiind cartea cuvenită se citește al morților. Evanghelia: Voscrezna 1-a. După Evanghelie, *„Invierea lui Christos văzând"*, odată și: *Înviind Iisus din mormânt"*, de 3 ori; apoi continuă Canonul.

După Cântarea a 9-a, Svetihna: *Cu Trupul adormit ca un muritor...* de 3 ori. Indată, Binecuvântările Invierei. După Aliluia, Stihirile Invierei: *Paștile cele sfinte....* Mărire... și Acum: *Ziua Invierei... Christos a înviat...* de 3 ori, Ectenia, cu Vosglasul: *Că tu ești învierea...* și Moliftele de dezlegare. „Otpustul după obiceiu".

Mergând la groapă, se cântă: *Christos au înviat din morți...*

Slujba înmormântărei Preotului la Sfintele Paști și în Săptămâna Luminată. In Evhologiu nu se arată.

Prin deducție se poate stabili:

Până la Canon, se săvârșește ca la mireni.

După *„Invierea lui Christos văzând"*; se începe Antifonul, cu Apostolul, Evanghelia și Molifta, și celelalte pe rând, până după Evanghelia și Molifta a 5-a. De aci Canonul: *Ziua Invierei....*

După a 6-a Cântare, Condacul și cetirea Icoaselor, cum s'a arătat. La finele Icoaselor — 24 — se cântă iară Condacul: *Cu Sfinții odihnește Christoase...* și urmează Cântarea a 7-a a Canonului Invierei: *Cela ce au izbăvit din cuptor...* După cântarea a 9-a, ectenia, cu vosglasul: *Că pre Tine te laudă.* Svetihna: *Cu Trupul adormind ca un muritor...* Troparele Invierei: *Soborul Ingeresc...* Stihirile Invierei: *Paștile cele Sfinte* — Mărire... Și acum: *Ziua Invierei...* Ectenia, Moliftele și Otpustul.

§ 6 *Parastasul în zile obicinuite.*

Se înțelege Parastasul cu Liturghie.

La Proscomidie, Preotul pomenește pe cel decedat, sau pomelnicul cu decedații, pentru care se săvârșește Parastasul.

La Liturghie: Când se face *Vohodul mic*, după ce Diaconul — dacă este — întonează: Înțelepciune dreaptă, dacă este Sobor de Preoți, cântă în mijlocul bisericei: *Veniți să ne închinăm și să cădem...* avându-se în vedere la partea a 2-a: *Mântuește-ne pre noi...* s. c. l.. caracterul sau însemnătatea zilei: de este de rând, ori Dumineca, ori Praznic.

Intrând în Altar, se cântă troparele și Condacele cuvenite[1]. De este Sâmbătă sau altă zi de rând, se cântă, după obiceiul locului în Altar întâi Troparul: *Cela ce prin adâncul înțelepciunei...* și se încheie tot în Altar cu Condacul: *Cu Sfinții odihnește Christoase...*

După prima ectenie, de după Evanghelie, se întonează ectenia pentru morți, cu vosglasurile: *Dumnezeul Duhurilor....* și: *Că Tu ești Invierea*[2]).

Pe unele locuri s'a luat obiceiul a se cânta după vosglas, în Altar și la strane, în acest moment: Veșnică pomenire. In nici un Liturgiar nu există învățătură în acest sens. Este o inovație, care înlăturându-se nu ar fi o perdere.

---

[1]) Se știe, că Dumineca, după cum și în zisa Sfintei Invieri și în Săptămâna Luminată, Parastas sau pomenire pentru morți nu se face, ne fiind acestea zile de plângere, ci de veselie. Numai în caz de mare forță, Dumineca se poate face, păstrând însă în Serviciu, precăderea Duminecei: De ex: După Vohodul mic, se va cânta Troparul Invierei și cele-lalte; asemenea Condacele. Apostolul și Evanghelia Invierii. Asemenea în zi de Praznic. Se zic numai ecteniile pentru morți, după Evanghelie, cu vosglasurile.

[2]) Aici unii Preoți fac greșala: Că **Tu ești** Invierea și viața și odihna sufletului robului lui **Dumnezeu** (?), în loc de robului Tău... Fără comentar.

La Vohodul mare. După pomenirea ctitorilor repausaţi, se pomenesc morţii pentru care se face Parastasul ; apoi eroii, ş. c. l.

Fiind zi de rând, în locul Kinonicului sau Sinaxarului, se cântă Canonul morţilor.

Fiind în zi de praznic, în timpul cetirei Cazaniei sau Sinaxarului, sau în care timp va crede Preotul, dispune a se ceti în taină Canonul pentru morţi.

Tot în acest timp se aşează în mijlocul bisericei masa cu coliva şi c. l., cu două sfeşnice alături.

După Otpustul Liturghiei, iese Preoţii în mijlocul bisericei, se aşează în jurul mesei, în ordinea cuvenită unde se cântă Parastasul, precum este aşezat în Evhologiu ; afară de Apostol şi Evanghelie.

După cântarea irmosului Pesnei a 9-a, se face Otpustul dacă urmează a merge la Cimitir, unde se vor ceti Moliftele de dezlegare. Dacă nu se face procesiune la Cimitir, se citesc în biserică, şi se dă Otpustul.

Parastas nu se săvârşeşte sau pomeniri numite „Soroace", pentru morţi, dela 20 Decembrie — Postul Naşterei Mântuitorului — până la Sfântul Ioan Botezătorul ; dela Lăsatul Postului de carne până la Sâmbăta 1-a a Sfântului şi Marelui Post — Sâmbăta Sfântului Teodor, când se pomeneşte minunea cu coliva, şi dela Sâmbăta Floriilor, până la Duminecа Tomei.

In timpul Sfântului şi Marelui Post, nu se săvârşeşte în zilele de rând — Luni, Marţi, Mercuri, Joi şi Vineri — Parastas cu Liturghie, în aceste zile nesăvârşindu-se Dumnezeeasca Liturghie, de oarece „ nu se proaduce pâne"...

Canonul 49 al Sinodului din Laodikia : *„Nu se cuvine în Patruzecimi a proaduce pâine, decât numai Sâmbăta şi Duminecа"*. Se înţelege, afară de cazul când în acele zile va fi unul din Praznicele în care se săvârşeşte Dumnezeeasca Liturghie a Sfântului Ioan sau Sfântului Vasilie, cum s'a arătat.

§ 7. *Sărindar şi Soroace. (Unde e obiceiul).*

Prin Sărindar se înţelege 40 de Liturghii.

Sărindarul se săvârşeşte de obştie şi individual. Sărindarul de obştie este acela, când Preotul săvârşeşte Dumnezeeasca Liturghie patruzeci de zile, neîntrerupt, pentru vreun eveniment oarecare ; de exemplu : după sfinţirea bisericei sau a unei fân-

tâni, şi alte evenimente. Preotul acelei biserici este dator a săvârşi Sfânta Liturghie 40 de zile, neîntrerupt, spre a pomeni pe cei ce au jertfit la facerea ori restaurarea şi sfinţirea bisericei La acest Sărindar se pomenesc vii şi morţii, la Proscomidie.

După 40 de zile, dela Sfinţire, credincioşii donatori vin la biserică cu ofrande sau jertfe. După săvârşirea Sfintei Liturghii, se pomenesc în biserică, la Parastas, pomelnicele tuturor credincioşilor, pentru cei morţi.

Terminat Parastasul pentru morţi, Preotul săvârşeşte Aghiazma mică. Credincioşii întind jertfele, destinate pentru hrănirea săracilor, formând o masă mare în ordine, fie în curtea bisericei, fie afară la loc potrivit. Preotul vine, îmbrăcat cu Epitrahil şi Felon ; cu o regulă pe care o aşează cum este mai practic şi după obiceiul locului, pomeneşte toate pomelnicele pentru vii, cu ectenia : *Pentru mila, viaţa, pacea, sănătatea şi ajutorul.* etc.

După terminarea acestei pomeniri, Preotul, ajutat de un coleg, sau chiar de Diacon (La astfel de Sărindare se obişnueşte a veni şi Preoţi vecini în ajutor), încungiură masa de obştie, unul stropind cu Aghiazmă, iar altul — cel mai în etate — merge în urma stropitorului, cădind. Cel ce stropeşte ofrandele şi pe credincioşi, cântă troparul *„Mântueşte Doamne Poporul Tău"*... iar cel ce cădeşte, zice încetişor rugăciunile preliminarii, Psalmii 142 şi 50, până termină.

Ultima ectenie, Otpustul zilei cel mic, „Pentru rugăciunile"

Acest Serviciu Divin, la 40 de zile, se numeşte *Slobozirea Sărindarului* de obştie.

In unele localităţi — în deosebi judeţul Mehedinţi — acest obiceiu al Slobozirei Sărindarului de obştie, după sfinţirea bisericei, a dat naştere Praznicului de obştie al comunei, care se păstrează cu deosebită evlavie, de către toţi locuitorii satului.

Sărindarul individual. Este acela, care se dă fie pentru sufletul unui decedat, fie pentru decedaţii familiei, fie pentru bună sporirea casei şi binele familiei, punându-se în pomelnic şi vii şi morţii.

Astfel de Sărindare nu obligă pe Preot a săvârşi Sfânta Liturghie 40 de zile neîntrerupt ; aceasta se poate face numai la mănăstirile ce au personalul necesar, acolo fiind viaţa monahală aşezată şi cu această rânduială Liturgică. Preotul însă va

ține socoteală ca acel pomelnic — numit pentru Sărindar — să se pomenească la 40 Liturghii.

Slobozirea acestui Sărindar se poate face și la 40 de zile, dela decesul celui pentru care s'a dat, când familia face pomenire cu jertfă, la 40 zile ; se poate face însă și la alt timp favorabil : Toamna, ori la șease luni, când el se dă pentru casă sau pentru vii și morții familiei.

La împlinirea Sărindarului individual, familia, dacă voește roagă pe Preot a se face Parastas cu Liturghie, cum se arată mai sus. Aceasta se obișnuește mai mult de către familiile distinse, fie dela oraș fie dela sat ; obiceiu păstrat dela adevărații boeri ai Neamului nostru.

Poporul de jos, orășeni sau săteni, obișnuesc astfel : Se duc la mormânt cu colivă, colac și vin. Acolo Preotul citește ectenia pentru morți, cu vosglasurile cuvenite, Otpust și Veșnică pomenire. Stropește mormântul cu vin.

Această familie a pregătit jertfă, a cărei destinare este pentru săraci. Vine Preotul, cu cântărețul. Săvârșește Aghiazma mică, și când totul e pregătit, oficiază Parastasul pe scurt — fără catismă și fără Canon — iar de voește le pune și acestea. La început tămâiază peste toată jertfa. După Otpust stropește cu Aghiazma peste toată jertfa, apoi *„Intru fericita adormire"*... și *„Veșnică pomenire"*.

Dacă Sărindarul s'a dat și pentru cei vii — pentru casă — după ce s'a cântat : „Veșnică Pomenire", Preotul nu încheie cu : Pentru rugăciunile"; ci, dă binecuvântarea din nou. Se citesc rugăciunile preliminarii : „Sfinte Dumnezeule" ș. c. l. După Că a Ta este împărăția, ectenia pentru vii, cum s'a arătat la Parastasul de obște. Preotul mai cântă troparele „Miluește-ne pre noi Doamne miluește-ne pre noi" ș. c. l.; mai întonează ectenia : *Pentru mila, viața, pacea, sănătatea, ajutorul și bună sporirea robilor lui Dumnezeu* (...) pomenește iară pe vii, *„ca să li se ierte toată greșeala de voe și fără voe. Auzi-ne pre noi Dumnezeule... Că milostiv...* Otpustul mic. *Domnului să ne rugăm.* Cântărețul : *Doamne miluește.* Preotul zice rugăciunea binecuvântării mesei. Preotul se duce la casa sa.

Aceasta se numește slobozirea Sărindarului.

Soroacele. Este tot o tradiție. Cel dintâi este de trei zile, imediat după înmormântare. Urmează apoi de 9 zile, și în fiecare Sâmbătă până la 6 săptămâni. Aceste soroace constau în aducere la mormânt cu colivă, colac și vin, unde Preotul zice ectenia și stropește mormântul, cum se arată mai sus.

Dela 6 săptămâni, Soroacele se rărese : la 3 luni, la 6 luni, la 9 luni și soroc de un an cu Parastas. Apoi la fiecare an, până la 7 ani, când, cine voește și poate, face Parastas cu Liturghie.

§ 8. *La Te Deum.*

Eșirea din Altar se face pe ușile împărătești : Diaconii cu o cădelniță și lumânări, apoi Preoții câte doi, dela cei mai mici în rang sau tineri până la cei mai mari în rang sau bătrâni. Preotul ce va sta în dreapta Protosului va lua Evanghelia, iar Protosul Crucea, eșind în urma tuturor. Totul se aranjează din Altar. In mijlocul bisericei își iau poziția cum s'a arătat la Vohodul Serării sau la Litie.

Inainte de a da binecuvântarea cădește Protosul — cădirea mică — însoțit de Diaconi. Cădirea făcându-se în desăvârșită liniște și tăcere înainte de a se începe serviciul, este de un neînchipuit efect : o puternică și tainică smulgere sufletească a asistenței dela orice altă grije și o încordare a minței asupra rugăciunei ce se săvârșește și a evenimentului ce se prăznuește. Cădirea trebue făcută cu o măestrie și un tact din care să transpire o simțire și o evlavie, sub a căror stăpânire executanții să se ridice înșiși cu mintea și cu sufletul la înălțime ca să poată fi ridicată și asistența.

Reveniți la loc, înaintea mesei — Diaconul sau Diaconii dacă sunt doi își iau locul în urma Preoților, lângă Iconostas și Masă, chiar de ar fi Arhiereu, tot acolo își iau locul pentru întonarea ecteniilor și vin lângă Arhiereu numai la cetirea Evangheliei și rugăciunei Te Deumului, ca să-i țină cartea.

Evanghelia se citește cu fața către popor. Rugăciunea se citește cu fața către Altar, întrucât Evanghelia fiind Cuvântul Domnului se adresează către popor, pe când rugăciunea fiind cereri ori mulțumire din partea Bisericei, adică Poporului, prin glasul celui ce o rostește, se îndreaptă către Altar, unde tainic troneză Domnul[108].

[108]) Preoții ce asistă în Biserică în timpul cetirei Evangheliei, a rugăciunei TeDeumului și întonărei Polihroniului, stau afară din strane, cu capetele descoperite. Toate rugăciunile la care învață că se citesc de Arhiereu, se citesc cu capul descoperit; iar Preoții asistenți, descopăr capul.

Când se întonează Polihroniu de către Diacon în mijlocul bisericei, Preoții se așează rând dela Iconostas spre strana stângă 1-iu Protosul cu Crucea, al 2-lea Preotul fost în dreapta, cu Evanghelia, apoi ceilalți în ordine, până la cel mai tânăr *).

In timp ce chorul sau la strană cântă „Mulți ani trăiască", Protosul însemnează cruciș cu Crucea întâi spre Apus apoi spre M. Z., spre M. N.; aceasta la fiecare invocare. După terminarea Polihroniului, vin și Diaconii lângă ultimul Preot, unde stau până ce oficialitatea sărută Crucea și Evanghelia, având loc și obicinuitele urări.

Unii Preoți oficiază la aniversarea marilor evenimente patriotice, ca: Unirea Principatelor. Intregirea Neamului, 10 Maiu, și altele, Te Deumul dela Onomastica Domnitorului. Este grecească: La acele evenimente se oficiază cel de Mulțumire lui Dumnezeu, cu Apostolul și Evanghelia caracteristice mulțumirei.

§ 9. *Procesiunile religioase.*

Afară de obișnuita procesiune, la înmormântări, descrisă la § 4, sunt și alte procesiuni religioase, cu caracter special. Astfel: la Botezul Domnului — dela biserică până la apa curgătoare sau fântână și înapoi; pentru ploaie în caz de secetă; purtarea Sfintelor Moaște; aducerea unei Icoane făcătoare de minuni, cum este în Basarabia — aducerea Icoanei Maicei Domnului dela Monastirea Gârbovăț la Chișinău și înapoi, — cea mai grandioasă procesiune ce are loc în țara noastră, și în fine altele pe care oarecare evenimente le impun.

Procesiunea fiind, ca fond, manifestarea evlaviei, credinței și speranței, nu a unui credincios, ci a obștei, care trebue să o dorească, să o ceară, urmează să aibă și o formă impunătoare și cu caracter educativ. Acestea sunt condițiunate de ordine și atitudini; aceste condițiuni nu se impun, ci trebue să vină dela sine.

Oficialitatea, în caz de procesiuni religioase — vorbind de oficialitatea civilă — la noi depășește rolul cuvenit. Ea își însușește rol imperativ, care pierde foarte mult din caracterul și scopul procesiunei. Oficialitatea trebue să stea în rândul credincioșilor, adică cu o blândă și smerită atitudine pe care să o pună în serviciul cauzei.

*) Este obiceiul: ca după fie-care invocare: Pentru Rege, pentru Episcop, etc., înainte de a cânta corul „Mulți ani trăiască", această o întonează Protosul, făcând semnul Crucei spre Apus cu Crucea.

In țările creștine, din Apusul Europei, au loc procesiuni religioase, neînchipuit de grandioase; dar acestea nu sunt organizate nici de Cler, nici de Poliție, ci de credincioși. Așa zisa Poliție, care stabilește ordinea este formată ad-hoc dintre credincioși. Numai astfel de procesiuni, izvorite din credința poporului și rânduite de El, se învrednicesc de Darul așteptat dela Dumnezeu.

Ca formă sau practica procesiunei, voi descrie două feluri de procesiuni, care pot servi ca normă: una, la care a luat parte toată oficialitatea unei Capitale — Chișinăul — cu poporul, iar alta — curat populră — la sat în Basarabia.

In vara anului 1919, la Chișinău se aștepta aducerea Icoanei Maicei Domnului, dela Monastirea Gârbovăț. Această aducere se face în fiecare an, și stă în Chișinău șease luni, după care se înapoiază tot cu ceremonial, la Monastire.

La marginea orașului, de partea din care se aducea Icoana, s'a construit o scenă, un fel de tribună mare, pe care sta, așteptând sosirea, Arhiepiscopul cu tot Clerul Chișinăului și oficialitățile orașului — militari și civili. Clerul, îmbrăcat în veșminte sacerdotale: Arhiepiscopul în Mantie și cu Mitră, Diaconii cu Stihar și Orar — Arhidiaconul și secundul cu Dicherotrichere și cădelnițe; doi anagnoști: unul pentru a ține Cărja și altul cartea. Preoții cu Epitrahil și Felon; pe cap, toți cu acoperemântul de ceremonie — Culionul.

Pe tribună așteptau în ordine: Un semicerc, stând la mijloc Arhiepiscopul, iar la dreapta și la stânga Preoții, după rang și etate. In urma Preoților Diaconii, în ordine iarăși ierarhică. Anagnoștii înapoia Arhiepiscopului. Semicercul cu fața spre partea din care se așteptă sosirea Icoanei. Oficialitatea înapoia Clerului.

Când procesiunea ce însoțeă Icoana, a ajuns la marginea orașului, s'a dat semnalul tragerei clopotelor la biserici, de bisericile din partea aceea. Intr'o clipă s'a transmis sosirea, și în întreg marele oraș Chișinău o muzică de clopote, ce se înălța în văzduh și se revărsa în depărtări.

Când procesiunea și-a făcut apariția, chemată misterios de muzica clopotelor — în Basarabia sunarea clopotelor este o adevărată muzică — Oficialitatea, și Poporul se descoperă. Toți

cu Clerul, aşteptau într'o atitudine, cum Armata aşteaptă pe marele său şef ; şi sub stăpânirea unei emoţii evlavioase atât de puternică, se vedeau ştergându-se lacrimi.

Procesiunea soseşte la tribună. Se aşează Icoana în partea de Răsărit. cu faţa spre Apus. Doi Arhimandriţi sau doi Preoţi din cei ce o au adus, stau alături. Arhiepiscopul cu Clerul şi Oficialitatea iau loc cu faţa spre Icoană.

Arhiepiscopul dă binecuvântarea. Primul Preot citeşte rugăciunile preliminarii, terminând cu Tatăl nostru. După Vosglas, se începe cetirea Acatistului Maicei Domnului [1]).

După ce s'a cetit Acatistul, se formează procesiunea pentru ducerea Icoanei la Catedrală. Aci, altă tribună. Aceeaşi aşezare, şi iarăşi cetirea Acatistului.

Important este faptul formării procesiunei, dela locul sosirei, până la Catedrală. S'a format astfel : 1) Purtătorii Steagurilor dela bisericile din Chişinău, aranjaţi pe două rânduri ; 2) Purtători sfeşnicilor cu lumânările aprinse ; 3) Chorul Arhiepiscopiei ; 4) Purtătorii Icoanei ; 5) Preoţii, după ierarhie — cei mai mari în grad lângă Arhiepiscop, unde rămâne şi Arhidiaconul cu secundul, iar ceilalţi înaintea Preoţilor — şi în urmă Arhiepiscopul. Toţi pe două rânduri în cea mai desăvârşită ordine.

La această procesiune se remarcă următorul fapt, păstrat prin tradiţie : Dela locul unde a sosit procesiunea şi până la Catedrală, Icoana este dusă de cei mai înalţi demnitari ai oraşului, câte doi, schimbându-se din când în când. Aşa cei cari au dus-o până la un loc, au fost Generalul Guvernator al Basarabiei cu cel mai înalt Magistrat al Chişinăului. I-au înlocuit Şeful Statului Major al Corpului de Armată cu Primarul oraşului, şi aşa mai departe. Procesiunea a parcurs calea, în sunetul clopotelor dela toate bisericile oraşului.

După terminarea acatistului în curtea Catedralei, a început sărutarea Icoanei ; Arhiepiscopul cu clerul şi oficialităţile, care s'au retras, lăsând Preoţii până ce poporul a terminat cu sărutarea ; apoi din curte Preoţii cu Diaconii au transportat-o în biserica Arhiepiscopiei.

[1]) Primul Condac şi primul Icos îl citeşte Arhiepiscopul, apoi însărcinează pe unul din preoţi cu mai puternică voce. Când termină icosul cu „Bucură-te cea plină de Dar Născătoare de Dumnezeu Fecioară Bucuria tuturor scârbiţilor", tot clerul repetă acest final cântându-l. Am văzut într'un sat — Făleştii — unde finalul la icoase şi condace, le repeta cântând cu chorul, întreg poporul.

Această descriere, totuşi nu poate reda caracterul înălţător şi cultivator de credinţă şi evlavie al unei astfel de procesiuni.

Tot astfel se procedează şi la procesiunea pentru ploaie.

§ 10. *O procesiune la Bolezul Domnului, într'un sat.*

A avut loc tot în Basarabia, la o biserică filială, unde autorul acestor rânduri a oficiat. în lipsă de Preot.

Când se citea rugăciunea Amvonului, procesiunea pentru mergerea la apă, era şi formată în biserică : 1) Purtătorii sfeşnicilor ; 2) cântăreţul cu chor improvizat ad-hoc (cântăreţ adus din disponibili, al bisericei fiind la parohială; 3 ; Patru tineri îmbrăcaţi naţional, cu patru steaguri ale bisericei ; 5) Un tânăr, asemenea, cu Crucea mare a bisericei ; 6) Opt fete mari, purtând câte două, cele patru mari icoane împărăteşti [1].

Imediat după Rugăciunea Amvonului, clopotele sună. Procesiunea porneşte, în ordinea arătată. Poporul ? tot satul dela cel mai bătrân până la copiii ţinuţi în braţe. Numai cei greu bolnavi, vor fi rămas acasă. Curtea bisericei fiind strâmtă, neavând loc în marea biserică de zid, împrejmuită cu gard de zid şi fier.

Ajunsă la o fântână, nefiind apă curgătoare, procesiunea se aşează astfel : In faţa mesei, frumos aşternută, lângă care se aflau trei vase, speciale; cu apă curat şi frumos împodobite, ia loc tânărul cu Crucea ; în dreapta lui, tinerii cu Steagurile ; în stânga lui, fecioarele cu icoanele, toţi la distanţă ca un metru depărtare de vasele cu apă. Astfel că icoanele vin la dreapta Preotului iar steagurile la stânga.

Inapoia Preotului, la distanţă ca un metru, un cordon de bărbaţi, având la un capăt pe epitropul bisericei, iar la celălalt capăt pe Primarul satului.

Se săvârşeşte Serviciul. Se ţine predica. Se afundă Crucea din mâna Preotului — Cea mare şi Steagurile stau neclintite.

Se stropeşte cruciş. Apoi poporul începe a veni, pe dinaintea Cordonului de bărbaţi, într'o desăvârşită ordine, fără cel mai

[1]) De notat că pentru toată această procesiune Preotul nu s'a ocupat de loc, ci numai Epitropul bisericei cu Primarul (Starostele). Personalul pentru toate serviciile, recrutat dintre credincioşi.

mic zgomot, cu o evlavie vrednică de toată lauda ; se botează, ieu anafora ; cei cu sticle pentru luarea Aghiazmei, trec pe la vasele cu apă, punând în sticle cu niște ulcele noui anume pregătite ; nu se grămădesc doi la un loc; nu se aude cuvânt, afară de cântarea cuvenită.

După ce, tot poporul, până la cel din urmă bătrân și cel din urmă copil, au venit la botezare, începe șirul sau cordonul de bărbați, întâi Primarul, apoi ceilalți, în ordine, terminând cu epitropul. Preotul botează individual pe tânărul cu Crucea mare, pe tinerii cu Steagurile, și pe fecioarele cu Icoanele, care și pornesc în aceeași ordine la biserică. Din popor niminea nu a plecat. Tot poporul merge în procesiune la biserică, intrând înlăuntru cei ce au loc, rămânând în curte cei ce nu au loc.

In biserică : *„Fie numele Domnului binecuvântat"*... Otpustul și ultima binecuvântare și urare. Preotul așa îmbrăcat, vine la ușa bisericei, de unde dă binecuvântarea și celor din curtea bisericei, și cuvenita urare de bine, după care poporul se acoperă și se împrăștie într'o liniște și evlavie vrednică de numele primilor creștini și ai strămoșilor noștri.

A se pierde această comoară sufletească a poporului nostru român-creștin de baștină, care se relevă cu prilejul procesiunilor religioase, se pot socoti cu preciziune zilele până la distrugerea cu totul a Neamului nostru curat românesc. Și, durere mare, că cei chemați a-l apăra și conduce pe calea veșnicei trăinicii cu desăvârșită vicață, se arată nepăsători, dacă nu chiar mai mult, față de războaiele uneltirilor de tot felul, ce se dau pentru distrugerea sufletului unui popor cu neîntrecute calități.

§ 11. *Posturi, Dezlegări, Ingenuncheri* (mătănii).

Posturile, după învățătura Sfintei noastre Biserici Creștină-Ortodoxă — sunt patru : 1) Sfântul și Marele Post — Patruzecimi, ce se zice și al Paștilor ; 2) Postul Nașterei Domnului ; 3) Postul Sfinților Apostoli și 4) Postul lui August, numit și al Adormirei Maicei Domnului.

Afară de aceste patru Posturi sunt Mercurile și Vinerile, pe care Canonul 69 al Sfinților Apostoli, le socotesc a fi întocmai ca Patruzecimea ; Ajunurile.

Ca zile osebite pentru postire, sunt : 29 August, Tăerea Capului Sfântului Ioan Botezătorul și 14 Septembrie — Înălțarea Cinstitei Cruci.

In Sfintele Canoane și în Tipice, învățăturile pentru Post și Dezlegări sunt cu variate forme și rigori cari pot produce nedumeriri pe alocurea.

Pentru lămurirea sau înțelegerea felului de postire, arătat în Tipice și Sfintele Canoane, dau aici din Tâlcuirea Canonului 64 al Sfinților Apostoli :

„Alt lucru este Postul, altul dezlegarea Postului și altul stricarea Postului. Și Postul, este chiar desăvârșita nemâncare, sau și a mânca cineva odată în zi, între al nouălea ceas, cu mâncare uscată, adecă numai de pâine și de apă. Iară dezlegarea Postului este, a mânca cineva mai înainte de al nouălea ceas, ori smochine, ori stafide, sau altceva de acest fel. Sau și a mânca afară de pâine și de apă, și alte oarecare feluri de mâncare proaste : Precum de pildă : legumi, vin, sau unt de lemn, sau raci, scoici și alte de acest fel".

„Iară stricarea Postului, este când mănâncă cineva din toate cele de mâncare, și carne adecă și pește, și lapte și brânză, și celelalte".

Postirea, dezlegările și stricările, în Posturile și zilele mai sus arătate, sunt întărite prin Sfintele Canoane : 64 și 69 ale Sfinților Apostoli și de Sfinții Părinți : *Simeon al Tesalonicului așezământurile cele din început și de Tipice"*... (Notă ultimă a Tâlcuirei Canonului 69 al Sfinților Apostoli); de Canonul 52 al Sinodului din Laodikia ; cu lămuriri ale Sfinților Părinți, ca Nichifor Mărturisitorul, Dumnezeescul Epifanie, Fericitul Benedict, și alții.

Porunca pentru Post : Pentru Sfântul și Marele post, clericul care nu-l va posti se caterisește, iar mireanul se aforisește. Asemenea Mercurea și Vinerea. (Can. 69 al Sfinților Apostoli).

„Sfântul și Marele Post îl postim după urmarea Domnului, carele au postit în munte 40 de zile (Tâlc. Can. 69 S. A.), nu pentru Cruce și nici pentru Paști, ci pentru păcatele noastre. (Același Tâlc).

Mercurea „pentru că în acea zi s'a făcut sfat pentru vânzarea Domnului nostru". Iară Vinerea, căci într'acea zi au pătimit cu Trupul moartea"... (Același Tâlc).

Pentru celelalte posturi, aceeași Tâlcuire (Nota ultimă) zice: *„Iară pentru ca să deplinim cuvântul cel pentru Posturi, adăo-*

găm aicea și aceasta, că, cele trei Posturi, al Nașterei Mântuitorului, al Sfinților Apostoli și al lui August, le întăresc încă și Simeon al Tesalonicului (în răspunsul 54), și așezământurile cele din început, și obștestile Tipice ale... și în scurt toate osebitele Tipice ale Împărătestilor Monastiri din Sfântul munte" [1]).

Praznicele Nașterilor în Posturi.

Canonul 51 al Sinodului din Laodicia zice:

Nu se cade în Patruzecime a săvârși Praznicele nașterilor Mucenicilor, ci pomenirile Mucenicilor a le face Sâmbetele și Duminicile".

Acest Canon, combinat cu 52, care s'a citat la Paragraful Nunții, privește „sărbătorirea Mucenicilor cu Liturghie desăvârșită, care în Patruzecime numai Sâmbăta și Duminica se săvârșește. Iată ce zice Tâlcuirea Canonului 51:

„Următori, fiind și Canonul acesta celui mai de sus 49 zice, că nu se cuvine în celelalte zile ale Patruzecimei a se săvârși nașterile și pomenirile și Sărbătorile Mucenicilor, cu Liturghie desăvârșită... Căci făcătoare de bucurie și de mângâere Postului, fiind nașterile și Sărbătorile lor, necuviincios este a se săvârși în Patruzecime, care sunt zilele plângerei".

Iară Nota Tâlcuirei zice:... „noi înțelegem ziua întru care a luat ei (Mucenicii) moartea cea pentru Mucenie. Fiindcă moartea se numește și zi a nașterei"...

§ 12. *Dezlegări în Sfintele Posturi.*

Pentru Sâmbăta și Dumineca, Canonul 64 al Sfinților Apostoli zice: *„Dacă vreun Cliric s'ar afla postind în ziua Duminecei, sau Sâmbăta, afară de una numai, să se caterisească. Iară de va fi mirean să se aforisască".*

Referindu-ne la tâlcuirea dela începutul Paragrafului, se înțelege, a nu posti Dumineca și Sâmbăta, nemâncând nimic sau mâncând după al nouălea ceas, pâne și apă. Obligă însă acest Post pentru o Sâmbătă—cea Mare în care Domnul a stătut în mormânt cu Trupul. (Tâlc. Can. 64 S. A.).

[1]) Se înțelege dar, că aceste porunci aspre ale Posturilor privesc în primul rând viața monahală, unde se impune riguros din motive de ordin spiritual superior. De aceea și Sfântul Sinod a acordat dispense pentru popor — cum a fost în marele războiu, și Kiriarhii acordă credincioșilor unde găsesc de cuviință.

Dezleagă iarăși: „Mercurea și Vinerea săptămânei Luminate și a săptămânei cei după Cincizecime"... „pentru bucuria Învierei Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu, și pentru bucuria Pogorârei Sfântului Duh". (Nota Tâlc. Can. 69 S. A.). Mercurile și Vinerile în cele 12 zile după Nașterea Domnului și înainte de Lăsatul de carne (Harți) și în săptămâna mâncărei de brânză. Pricina ce o aduc unii, pentru aceste dezlegări: ca în cele 12 zile postesc Armenii pentru cânele Arțivurie; iar în săptămâna brânzei Tetradiții", nu este adevărat. „Fiindcă noi drept slăvitori nu ne deosebim de cei eretici cu mâncările, ci cu dogmele credinței". (Nota Tâlc. Can. 69 S. A.). După Valsamon (52) și Ioan al Critului (27), numai pentru creștinii cari vor petrece împreună cu acei eretici se înțelege acest motiv al Postului. (Nota aceluiași Canon).

Dezleagă în Sfântul și Marele Post, precum și Mercurea și Vinerea pentru muerea lehusă, și pentru cei bolnavi (Can. 8 al lui Timoteiu); iar cei slabi numai după rânduirea Doftorului". (Tâlc. Can. 69 S. A.), (înțelegându-se credincioșii, mireni, cari zic că nu pot posti).

„Buna-Vestire de se va întâmpla Joia sau Vinerea cea Mare, nu păcătuim de vom dezlega la vin și la pește", (Can. 5 al lui Nichifor Mărturisitorul.)

In Posturile Nașterei Domnului și al Sfinților Apostoli, și al lui August, Marți și Joi dezleagă la unt de lemn și vin, nu și la pește. Luni, Mercuri și Vineri, dezleagă la unt de lemn și vin numai de va fi sfânt cu Dohologie mare. (Nota ultimă a Tâlc. Can. 69 S. A.).

Dezleagă deplin Mercurea și Vinerea, când se întâmplă Nașterea Domnului și Dumnezeeasca Arătare — Botezul — „ pentrucă această dezlegare o vindecă Ajunsurile acestor Praznice.

§ 13. *Ingenunchierile (mătăniile) în biserică.*

Mulți dintre creștinii ortodoși, mai cu seamă cei din poporul de jos — săteni și orășeni, îngenunche, adecă fac mătănii (închinăciuni mari) în tot timpul, Dumineca, la Praznicele mari, chiar în timpul Sfintei Liturghii. De și o vor face din evlavie, este însă o greșeală față de învățătura Sfintelor Canoane. Astfel de îngenuncheri fără rost, ca și alte manifestări de credință și evlavie, tot fără rost, duc la bigotizm, înecând fondul adevăratei credințe. Iată ce spun Sfintele Canoane:

„Fiindcă sunt unii cari Duminecа pleacă genunchile şi în zilele Cincizecimei. Pentru a se păzi toate întru toată parikia (parohia) sau socotit de Sfântul Sinod, stând, Rugăciunile a se da lui Dumnezeu".

Tâlcuirea Canonului arată: *Canonul acesta rânduește, că, de vreme ce oarecari creştini pleacă genunchile în ziua Duminecei, şi în zilele cele după Paşti până la Duminecа Pogorârei Sf-Duh, este lucru afară de Canon şi necuviincios...*

Canonul 90 al Sinodului şaselea Ecumenic, zice:

„In Dumineci a nu pleca genunchile, canonicește am luat, de la purtătorii de Dumnezeu Părinții noştri, Invierea lui Christos cinstindu-O... facem cunoscut Credincioşilor, ca după intrarea Preoților, în Altar la vecernia Sâmbetei, după obiceiul ce stăpâneşte, niminea să plece genunchile până la vecernia Duminicii viitoare.

Tâlcuirea Canonului învață, că *„să o înceapă iară (îngenunchera) după intrarea în Altar a Ierelor (adică după Vohodul) care se face la Vecernia Duminecei".*

Sfântul Marele Vasilie, în „Scrisoarea către Amfilochie, Can. 91, zice: *„Pentru aceasta toți cu adevărat primim către răsăriturі, în vremea Rugăciunilor... Şi, drepți stând facem Rugăciunile întru una a Sâmbetelor* (Duminica)...

Destul de lămurit arată şi Nichifor Mărturisitorul Patriarhul Constantinopolului, în Canonul 10, despre aceasta: *„Se cuvine cinева a pleca genunchii pentru sărutare Duminica şi în toată Cincizecimea. Insă nu a face şi obişnuitele metanii mari".*

Nota acestui Canon dă lămuriri depline: *„Obicinuitele metanii mari sunt acelea ce se face în biserică în Postul mare care, sunt oprite a se face Dumineca (şi Sâmbăta după Tipicele Bisericei. Precum ne învățăm din tipicul Postului mare, întru carele întocmai se opresc metaniile Sâmbăta şi Duminica)... Iară cele ce se fac pentru sărutare, precum sunt metaniile acele ce le pun cîteții către cele, sau Preoții şi Diaconii ce le pun către Igumenul şi Arhiereul sărutând mâinile lor, acestea ca unele ce sunt însemnătoare de o taină ca aceasta, se fac şi Duminica şi în Cinci zecime".*

De aci se înțelege, că în Dumineca a 3-a a Sfântului şi Marelui Post, când se face Inchinarea Cinstitei Cruci, se fac îngenuncheri (metanii) trei pentru sărutarea Ei; aceasta însă numai până se începe Dumnezeeasca Liturghie, în timp ce se cântă stihirile de după Doxologie.

Asemenea se pleacă genunchile la Vohodul cel mare.

§ 14. *Cum se face semnul Crucei. Privirea către Răsărit.*

„Obiceiul cel ce stăpâneşte, al Creştinilor, este, a uni acele două degete (arătătorul şi mijlociul, cu care Apusenii se închină) cu cel mare împreună, şi cu aceste trei, ce însemnează pe Sfânta Treime, să închipuiască Crucea, punând mâna întâi la frunte, al doilea la buric, prin care se arată dreapta parte în lung a Crucei: Al treilea punând mâna la umărul drept, şi al patrulea la umărul stâng, prin care se arată şi lăturașele părți ale Crucei". Se obicinueşte a zice: la frunte „In numele Tatălui; la buric şi al Fiului; la umărul drept: şi al Sfântului Duh; iar la cel stâng: „Amin".

Apusenii fac Crucea cu cele două degete, susținând că „mâna dreaptă însemnează pre Ipostasul Unul al Hristos, iar cele două degete pe cele două firi" ale Lui.

Invinovățesc Apusenii pe Creştini, că nu duc mâna dela stânga spre dreapta, cum fac ei.

Noi facem Crucea dela dreapta spre stânga şi căutăm spre Răsărit, pentru că „cu închipuirea Crucei căutăm să închipuim pe Hristos cel Răstignit pe trupul nostru. Carele s'au răstignit către Răsărit cu faţa către Apus, şi noi căutăm la Răsărit închinându-ne, se înțelege dar că umărul stâng al lui Hristos vine către cel drept al nostru (stând noi cu faţa către Faţa Lui), iar cel drept al lui Hristos către cel stâng al nostru. (Nota Tâlcuirei Can. 91 al Marelui Vasilie).

Sfântul Kiril al Ierusalimului, (în Catihizația 13) sfătueşte: „Se cuvine dar Creştinii nici un lucru să nu înceapă mai nainte fără a-şi face Crucea lor, atât în casă cum şi în cale şi în tot locul, şi noaptea şi ziua. Acestea le zice şi Dumnezeescul Hrisostom în Cuvântul 5 împotriva Evreilor (Aceeaşi Notă a Can. 41 al Sf. Vasilie cel Mare).

CAPITOLUL III.

Reguli de ordine și atenție

§ 1. *Cântarea și Cetirea, în biserică și afară.*

Canonul 2 al Sinodului al 7-lea Icumenic, zice:

De vreme ce cântând ne împreunăm cu Dumnezeu. Toți Creștinii (sunt datori) a păzi lucrul acest mântuitor. Iar mai ales cei îmbrăcați cu Ieraticeasca vrednicie". Iar Canonul 75 al Sinodului al 6-lea Icumenic:

„Cei ce vin în Biserici spre a cânta, voim nici strigări necuviincioase a întrebuința, și firea spre răcuire a o sili, nici a zice ceva din cele nepotrivite și neînsușite Bisericii: Ci cu multă luare aminte, și cu umilință a aduce lui Dumnezeu Privitorul celor ascunse acest fel de Psalmodie. Că sfințitul Cuvânt au învățat, Evlavișii (evlavioși) *a fi fii lui Israil*".

Nota Tâlcuirei Can. 2. Sin. 7-lea Icumenic, zice:

„Pentru că și Dumnezeescul Hrisostom (în voroava „Am văzut pre Domnul șezând pe scaun), oprește mult pe cântările cele din horuri, și ne încuviințatele săltări și răcnetile cele neobicinuite, și strigările cele fără rânduială":

Comentariile din Tâlcuirea și Notele Tâlcuirilor acestor Canoane, sunt multe și felurite, cu caracter educativ asupra modului cum trebue executate cântările.

Ca regulă generală, întrebuințate pe practica urmată în diferite împrejurări, atât în biserică cât și afară, ar fi de luat aminte:

Cântarea: a) Să fie naturală: nici guturală — din gât, nici nazală sau a lene. Totdeauna să-și ieа tonul de bază (tonică) în așa fel ca să facă lucrarea cerută în tonurile de octavă și în plus, fără să fie expuse la strigare ori accidente, care sunt de un urât efect. Aceasta presupune și chiar impune, ca cel ce cântă să-și cunoască bine puterea tonalității.

b) Dacă are o voce puternică, fie de tenor fie de bariton, să nu piardă din vedere capacitatea sau volumul locașului unde se săvârșește Serviciul Religios — biserica ori casa credinciosului în ierurgii. A da o emisiune de voce puternică într'o biserică mică, devine neînchipuit de supărător, chiar stridentă. O voce de tenor liric este căutată pentru bisericile în stil bizantin, mai mici,

pe când o voce puternică — dramatică, pentru bisericile apusene mari. De aceea la acele biserici corurile au un rol important, pe când în bisericile orientale, este apreciată cântarea melodică unisonică.

c) Cetirea Apostolului și Evangheliei, o întonare care este tot un fel de cântare, trebue executată cât se poate de natural, fără oscilări prelungite, ăstrând accentul întonației ca și în vorbire, adică pe cuvintele care sunt părți principale în propoziție sau chiar pe un adverb, ca „*nu*", dar care dă ideea principală a propoziției. Cadențele sau finalele cele mici la virgule, cele mari la punct sau punct și virgulă, cum cere înțelesul. Astfel cetirea are deplina interpretare, și devine bine ascultată. Finalul ultim să nu fie cu învăluiri prea lungi, exagerate. In fine totul depinde de școala dobândită.

Cetirea propriu zisă. Se execută în două feluri: *Unisonică*, în ton rugător, caracteristică monastirilor, și Vorbitoare, care se obicinuește mai mult în bisericile de mir.

Și una și alta, sunt de efect, dacă se execută cu luare aminte și cu interpretare.

Cea unisonică este foarte potrivită în biserică, în săvârșirea celor șapte Laude, unde este multă cetire și se cere oarecare repeziciune. La Privegheri în timpul nopței, și mai cu seamă la monastiri, cetirea unisonică executată la lumina candelelor, care preface totul într'un puternic misticism, este de un neînchipuit efect de înălțare sufletească. Deaceea mulți credincioși cari vizitează monastirile, simt o dragoste mare de a asista la serviciul de noapte în monastiri, cu variațiile lui în cântări neforțate și cetiri dulci.

O cetire vorbitoare grăbită face impresia unei certe sau vorbiri supărată. Ea nu e potrivită în biserică decât la anumite ocazii ca Tedeumuri, etc., după cum o cetire unisonică nu este potrivită la ierurgii, afară din biserică, cum ar fi la procesiuni ori alte solemnități.

In orice împrejurări și în orice loc, cetirea vorbitoare trebue executată rar și interpretativ. Iarăși trebue a se avea în vedere localitatea, capacitatea sau volumul localului. Afară se face cât se poate să audă mulțimea.

§ 2. *Sărutarea la Vohodul mic, la cel mare și Crucea, la Liturghie.*

Unii credincioși au luat obiceiul ca la Vohodul mic să se grămădească a săruta Evanghelia. La Vohodul mare a săruta Sfintele ori a-i atinge Preotul pe cap cu Sfântul Potir; ba se șterg pe frunte, la ochi și la gură veșmintele sau chiar cu acoperământul cel mare. Asemenea se grămădesc să sărute Evanghelia după ce Preotul o citește, fie la Utrenie în ușile Împărătești, fie la Liturghie și Crucea, când Preotul apare în ușile Împărătești, la „Darul Domnului"... de și atunci numai perdeaua urmează a fi deschisă.

Aceste obiceiuri, tolerate de Preoți, ba chiar cultivate de unii, sunt urâte din multe puncte de vedere.

Mai întâi nici unde nu se prevede practica aceasta chiar ca obicinuință. O practică numai anumiți credincioși dela oraș. La sate și mai cu seamă la satele de munte, unde se păstrează mai bine pura evlavie, fără forme deșarte, poporul îngenunche în timpul acestor acte — Vohoduri —; ba la Eșirea cu Sfintele Daruri nici ochii nu-i ridică, iar buzele li se mișcă rostind tainic: „Doamne miluește", fără să se audă șoapta.

Am zis că obiceiul este urât din multe puncte de vedere: a) Se turbură liniștea care trebue să domnească în biserică, perzând și credincioșii de fond rostul meditației religioase în care s'ar fi cufundat, sub influența Serviciului Divin; b) După ce sărută, pornesc pe la icoane făcând la metanii și sărutându-le cu zgomotul caracteristic sărutărei, aceasta chiar în timpul Sfintei Liturghii, în momente solemne, Duminecа și la Praznicele mari; c) Prin ștergerea cu acoperământul — Aerul — pe de o parte se murdărese, iar pe de alta se pot contracta și răspândi atâtea boale; d) Pe când cei mai apropiați practică aceste obiceiuri iar Preotul adesea le înlesnește, întinzându-se cu Sfântul Potir după cei mai depărtați, alții, cari nu au putut ajunge rămân oftând, bătând cu pumnul în pept că nu au putut ajunge să-i fi atins și pe ei cu Sfântul Potir pe cap, ori să fi sărutat Evanghelia sau Crucea, fiind în credința greșită că trebuia s'o facă, și dacă nu au făcut, degeaba au venit la biserică.

Iată dar că din acest obiceiu, unii do și n'au folosit ceeace trebuia, punând temei numai pe o formă greșită, alții chiar au păgubit din cauza celor dintâiu. Dacă acest obiceiu ar fi luat naș-

tere din credința unei atingeri, în spiritul atingerei de haina Mântuitorului — cum spune Evanghelia, — pentru vre-o vindecare, totuși este greșeală. In sprijinul acelei credințe există obiceiul: „căderei la Sfintele Daruri", pentru cei bolnavi, care obiceiu se respectă. Dar cei sănătoși? Ei alergă fie din obișnuință neraționalã, fie din motivul unei considerații ce cred că li se cuvine mai mult.

A lăsa loc inovațiilor și obiceiurilor, din ce în ce, se va ajunge, dacă nu s'a ajuns chiar, la părăsirea bisericei de către credincioșii de fond, care ar veni să asculte un frumos serviciu într'o liniște contemplativă și o predică edificatoare, educativă și instructivă chiar, pentru a nu rătăci pe căile acestei vieți.

Diaconul. Este ajutor Preotului, în săvârșirea celor șeapte Laude, a Dumnezeeștei Liturghii și la ierurghii.

Diaconul nu trebue să vină niciodată la Serviciu mai târziu decât Preotul, ci mai înainte, sau în orice caz odată cu Preotul.

In tot timpul serviciului ce se oficiază, Diaconul stă la dispoziția Preotului, la partea dreaptă, mai înapoi ca un pas în timp liber și alături când trebuința cere. Aceasta în Sfântul Altar, la cele 7 Laude și Dumnezeeasca Liturghie, în mijlocul bisericei, la actele arătate în Serviciul cu Diacon, ica locul cuvenit.

In Sfântul Altar, când se șeade pe scaun, la anumite timpuri, cum este la Parimi, la cetirea Canoanelor, la Psaltire, la ore, Diaconul nu șeade, fără numai cu binecuvântarea Preotului. (Canonul 18 al Sinodului 1-iu Icumenic zice: „Dar nici a ședea între Presviteri să fie ertat Diaconilor").

Cântăreții și Paracliserul

Știut este că serviciul divin fiind manifestarea cultului nostru către Dumnezeu, trebue făcut cu evlavie ca să se poată înălța sufletul credincioșilor ce vin la Biserică; și pentru aceasta mai întâi clericul să-și înalțe pe al său.

Spre a putea ajunge la acest scop, trebue să existe o deplină armonie în totalitatea actelor ce se săvârșesc în serviciul divin. Orice mișcare trebue făcută cu finețe, cu atenție, negrăbit. Astfel:

1. Cântăreții să nu privească decât pe strană; să nu stea strâmb ori rezimați; să nu se uite la popor ori pe ușe la producerea oricărui sgomot; să nu se strâmbe ori să strige prea tare, sau să cânte alene, ceiace face să iasă vorbele pe jumătate și cu

sunete falșe. Să nu scuipe pe jos, iar dacă necesitatea il silește, să scuipe în batistă, fără sgomot, fără a fi observat chiar de cel mai apropiat. Să nu se arate mirat de altul dacă a greșit și să nu privească la el făcând pauză.

La timpurile cuvenite să se dea jos din strană, precum: la Vohodul de seară; la binecuvântările Invierei; la „Ceiace ești mai cinstită", la Dohologia mare, la începutul Liturghiei, la Vohodul mic, în timpul Evangheliei, le ieșirea cu Sfintele Daruri, când Preotul întonează: „Darul Domnului... la Axion, la „Cu Darul și cu îndurările" până după „Unul Sfânt" „Unul Domn", la „Cu frica lui Dumnezeu" până la „Să se umple gurile noastre de lauda Ta" [1]).

b) Paracliserul, să păşească cu mare finețe — având încălțăminte specială — ca să nu tropăe; să stea, în timpul liber, lângă jețul din colțul sânului stâng, despre ușa de M. N., a Altarului, cu fața spre mijlocul bisericei, ca astfel să poată observa frumos, fără să întoarcă capul, toate lumânările, și candelele cum ard. Când cineva ar face un sgomot în biserică să-l invite la liniște cu cea mai mare politeță. Să nu scuipe pe jos, etc. etc.

Astfel de reguli păzindu-se, serviciul se săvârșește cu o estetică care contribue la înălțarea sufletelor; pe când contrariu predispune la neplăcere sau plictiseală, oricât de scurt s'ar face serviciul. Căci nu lungimea serviciului aduce adesea plictiseală ci săvârșirea lui fiecum, și grăbit.

Aceste reguli sunt de observat la toate serviciile ca: cununii, botezuri, parastase, înmormântări și altele, în biserică ori în casă.

[1]) Această regulă trebue observată de toți clericii ce asistă la Dumnezeeasca Slujbă, cum și de toți credincioșii.

INCHEIERE.

La alcătuirea acestui manual de practică Liturgică, s'a întâmplat dificultate în precizarea cazurilor pe unele locuri, din cauza fie a contrazicerei în diferitele tipice, fie a tăcerei lor.

Nu s'ar putea atribui nepotrivirea în multe cazuri, care s'au arătat la locurile cuvenite, decât faptului — cred — că în Biserica Ortodoxă a Răsăritului, s'au alcătuit în timpul dezvoltărei Ei mai multe tipice, ca acela „al Studiților", „al Ierusalimului" și al „Sfântului Sava", mai principale. Și căutându-se a se da o uniformitate serviciilor divine în toată Biserica, s'a alcătuit un tipic mare, pe larg—acela al Sfântului Sava. S'a întâmpinat—se vede — și aci greutatea a se scrie hotărît împotriva unor practice existente în diferite părți al Bisericei Ortodoxe, care au creat așa numitul „obiceiu al locului", și de aceea tipicul cel mare tace în anumite cazuri, cum de exemplu este cetirea Evangheliei înaintea Bisericei în noaptea Paștilor; Scoaterea Crucei la cele 12 Evanghelii și altele. Faptul acestor nepotriviri nu împiedică însă, ca în Biserica noastră Ortodoxă — Autocefală — Română, serviciile divine ce se săvârșesc să nu ajungă la o uniformitate, care se poate împărți în două: în serviciul divin pentru monastiri, care este chiar uniform, ținându-se de tipicul cel mare al Sfântului Sava, și serviciul divin pentru bisericile zise de poliție sau care sunt pentru popor.

Din cele expuse în încheierea de față se vede că multă logică sau rațiune are prerogativa ce se dă celui mai mare al unei biserici, de a hotărâ cum va voi, în anumite cazuri ale serviciului, ce intervin prea adesea ori, mai cu seamă la bisericile mirenești.

Sfârșit și lui Dumnezeu laudă.

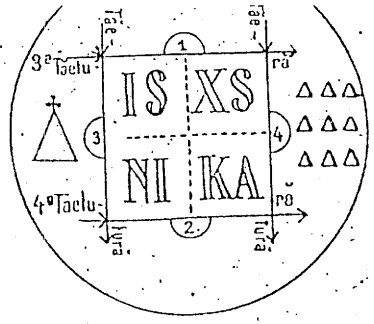

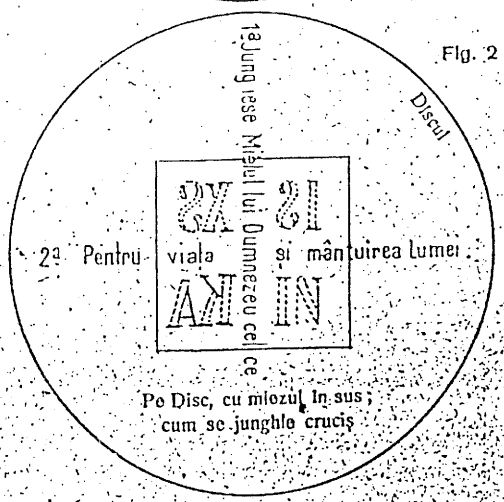
Discul
1a Jung iese Mielul lui Dumnezeu cel ce
2a Pentru viata si mântuirea lumei
IS XS
NI KA
Pe Disc, cu miezul în sus;
cum se junghie crucis

Prosomidirea

Fig. 4

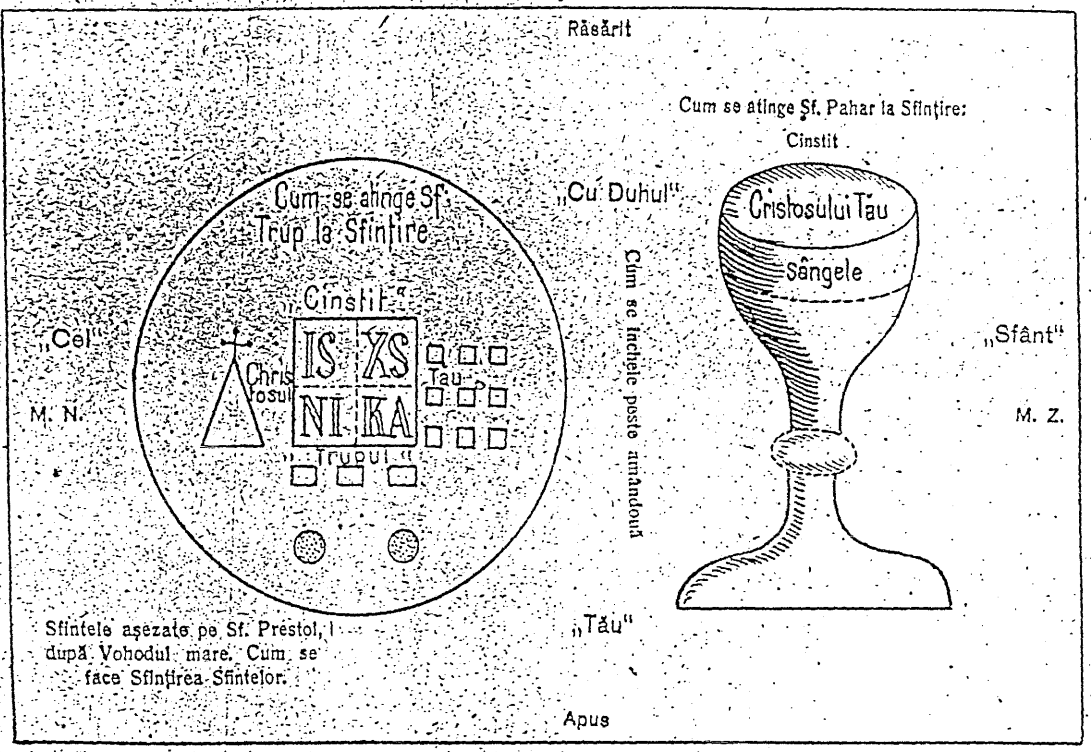

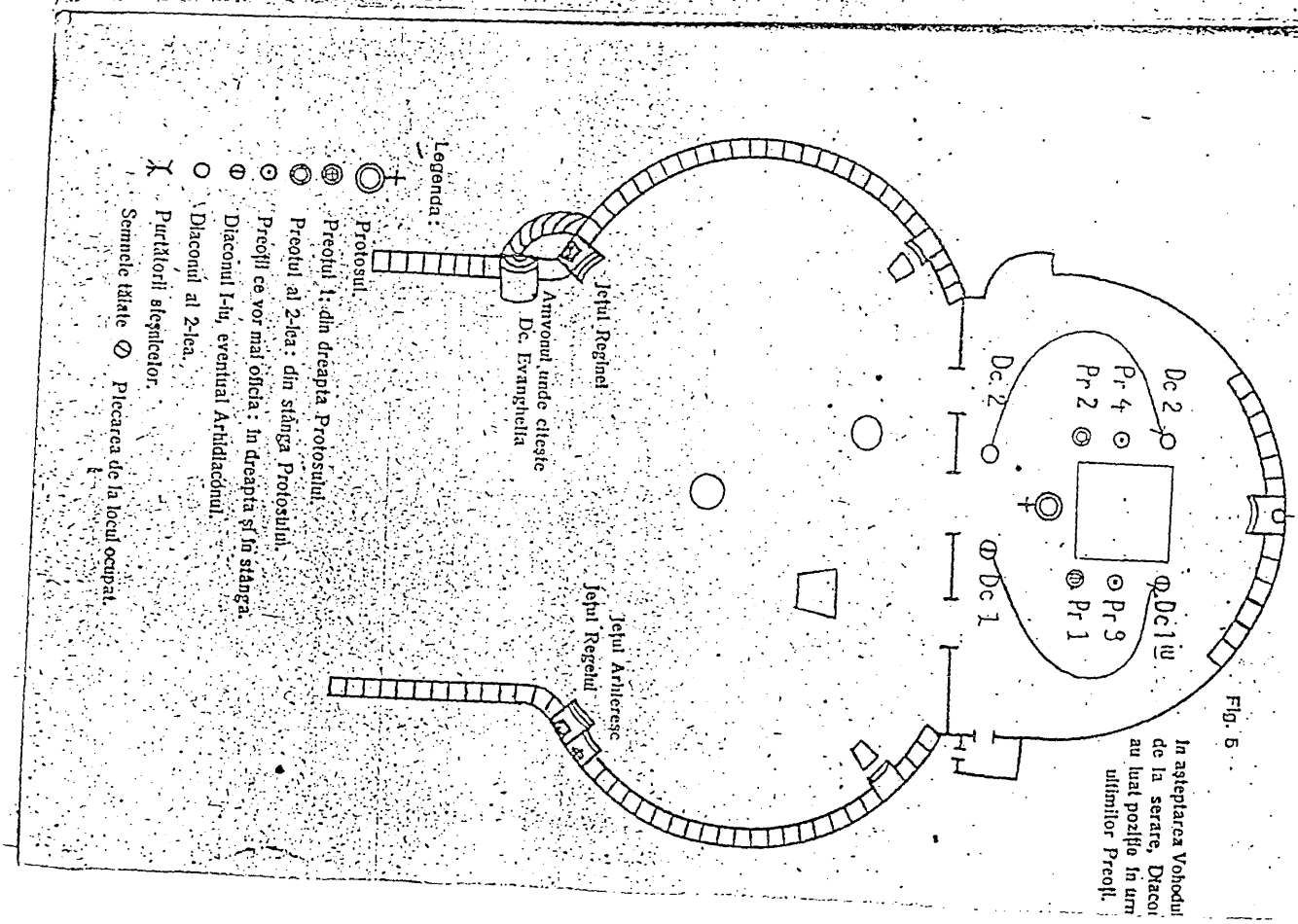

Fig. 5

În așteptarea Vohodului de la serare, Diaconii au luat pozițiile în urma ultimilor Preoți.

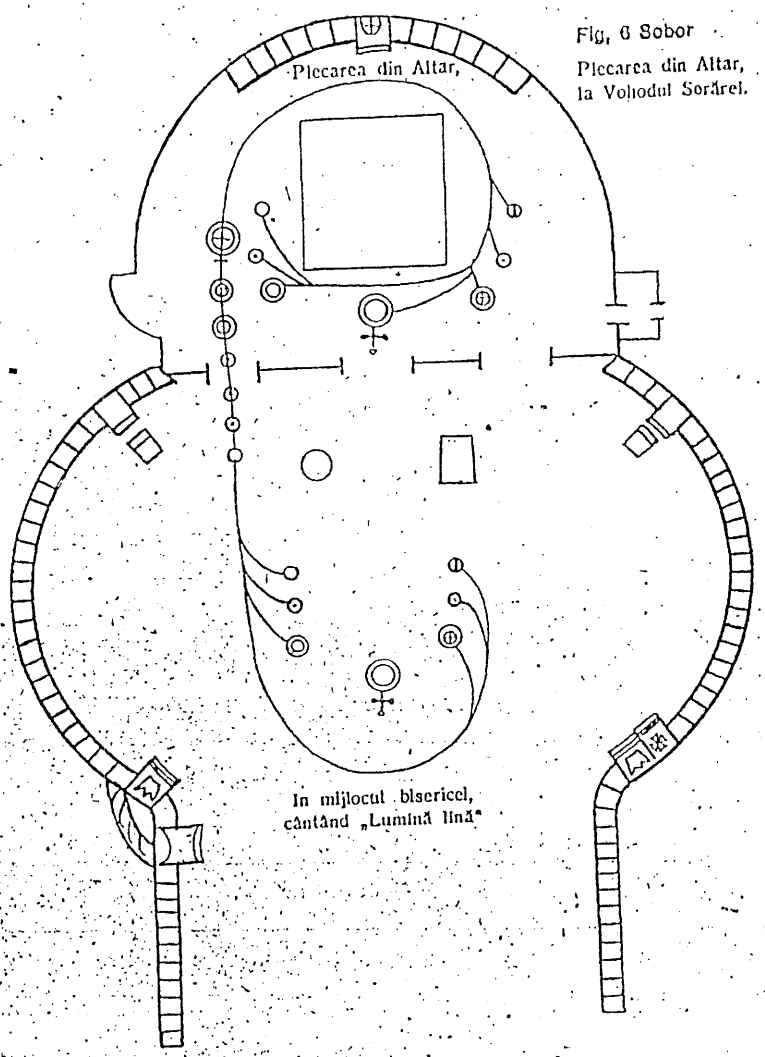

Fig, 6 Sobor

Plecarea din Altar, la Voiodul Sorărei.

Plecarea din Altar,

In mijlocul bisericei, cântând „Lumină lină"

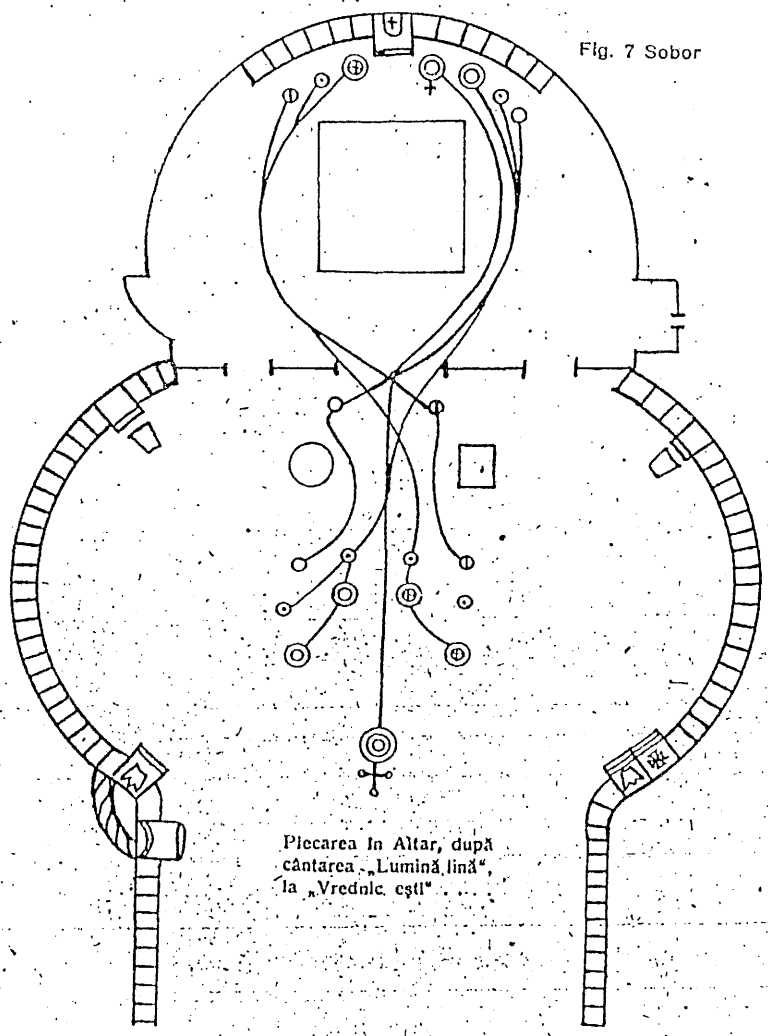

Fig. 7 Sobor

Plecarea în Altar, după cântarea „Lumină lină", la „Vrednic eşti"

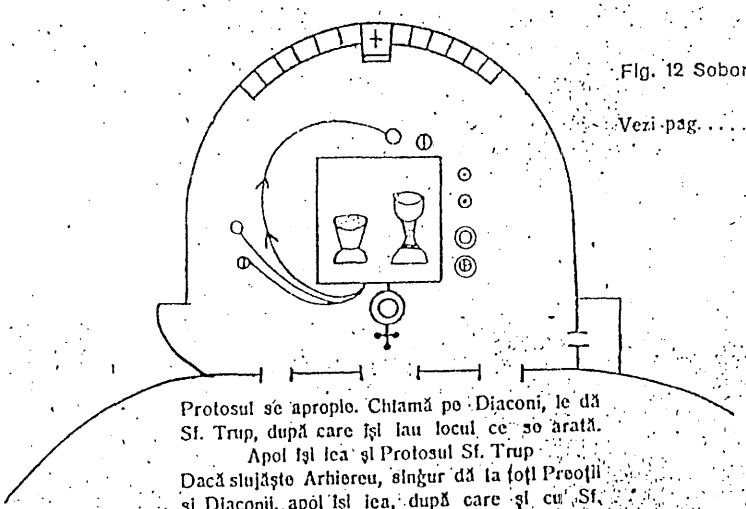

Fig. 12 Sobor

Vezi pag. ....

Protosul se apropie. Chiamă pe Diaconi, le dă Sf. Trup, după care își iau locul ce so arată.
Apoi își ia și Protosul Sf. Trup
Dacă slujește Arhiereu, singur dă la toți Preoții și Diaconii, apoi își ia, după care și cu Sf. Sânge îi împărtășește.

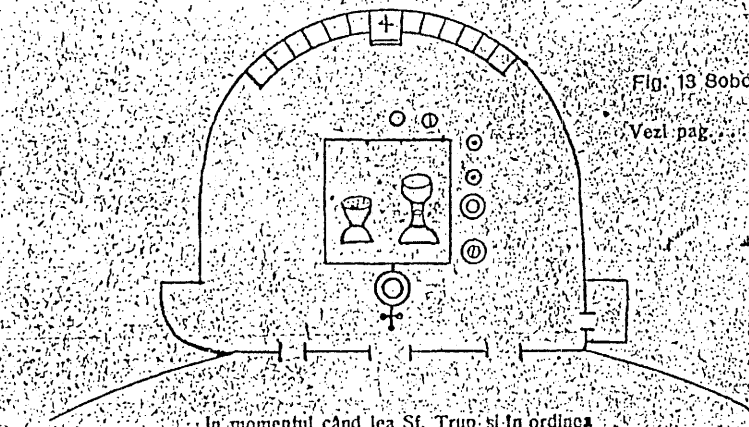

Fig. 13 Sobor

Vezi pag. ...

In momentul când ia Sf. Trup și în ordinea vechei a se împărtăși cu Sf. Sânge.